

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
ŞEHİRCİLİK VE KENTSEL DÖNÜŞÜM BİLİM DALI

KAPALIÇARŞI KORUMA SÜRECİ VE YÖNETİMİ
“BİR ANIT ESER YÖNETİM PLANI”

DOKTORA TEZİ

Gülay KURT

İstanbul
Ocak, 2020

**T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
ŞEHİRCİLİK VE KENTSEL DÖNÜŞÜM BİLİM DALI**

**KAPALIÇARŞI KORUMA SÜRECİ VE YÖNETİMİ
“BİR ANIT ESER YÖNETİM PLANI”**

DOKTORA TEZİ

Gülay KURT

**Danışman
Prof. Dr. M. Oktay CANSUN**

**İstanbul
Ocak, 2020**

ÖNSÖZ

Araştırmamdaki her aşamada bana yardımcı olan değerli tez danışmanım Prof. Dr. M. Oktay Cansun'a, Dr. Olcay Aydemir'e, Dr. Öğr. Üyesi Alidost Ertuğrul'a, Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Kerem Öztürk'e, alan çalışmam sırasında yardımcı olan Dr. Öğr. Üyesi Alev Erkilet'e, kaynak araştırması sırasında değerli kitaplarını ödünç veren sanat tarihçisi Levent Yonar'a, Fatih Belediyesi İmar Müdürlüğü çalışma arkadaşlarıma doktora eğitimim boyunca benden desteklerini esirgemeyen aileme teşekkürlerimi sunarım.

Gülay KURT
İstanbul - 2020

ÖZET
KAPALIÇARŞI KORUMA SÜRECİ VE YÖNETİMİ
“BİR ANIT ESER YÖNETİM PLANI”

Gülay Kurt

Doktora, Mimarlık

Tez danışmanı: Prof. Dr. M. Oktay Cansun

Şubat-2020, 226 Sayfa

Kentin önemli parçası olan tarihi çevrelerin sürdürülebilir yönünden yeniden canlandırılmasında “Anıt Eser Yönetim Planlarının” önemli bir veri oluşturacağı düşünülmektedir. Ülkemizde henüz bir örneği yapılmayan “Anıt Eser Yönetim Planları” alan yönetimi içinde ayrı bir yönetim planına sahip olup özel bir önem arz etmektedir.

Kültürel mirasın Türkiye’deki önemli bir üyesi olan Kapalıçarşı, kurulduğu tarihten itibaren zorunlu sebepler dışında faaliyetlerine devam etmiştir. Faaliyet dışında kalma sebebi ise sadece yıkıcı depremler olmuştur. İstanbul’un hem tarihi hem de geleneksel ticaretin merkezinde bulunan ve bir anıt eser olan Kapalıçarşı, dünyanın en eski kapalıçarşı ve finans merkezi olarak kabul edilmektedir.

Bu çalışmanın, 500 yıllık tarihi ile dünyanın ilk alışveriş merkezi olarak kabul edilen Kapalıçarşı için uygulanan restorasyon projeleri için bir altlık oluşturması ve aynı zamanda benzer projeler için “Bir Anıt Eser Yönetim Planı” önerisi olması beklenmektedir. Bu amaçla; kültürel mirasın sürdürülebilirlik açısından korunması için “Anıt Eser Yönetim Planları” kapsamında, “Kapalıçarşı Koruma Süreci ve Yönetimi” bağlamında “Bir Anıt Eser Yönetim Önerisi” geliştirilmiştir.

Bu önerinin, yapılarda devamlılığın sağlanabilmesi için gerekli olan faaliyetler ve yapının geleceğini belirleyen fiziksel yenilemelerin eşgüdümlü olarak yürütülmesine katkı sağlaması beklenmektedir. Aynı zamanda yapının yaşanabilirliğini sağlayan yaşatıcı ticari sebeplerin sürekliliğinde kesinti olmamasına yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kapalıçarşı, Kültürel Miras, Anıt Eser Yönetimi,

ABSTRACT
GRAND BAZAAR PROTECTION PROCESS AND
MANAGEMENT
“MANAGEMENT PLAN OF A MONUMENT”

Gülay Kurt

Doctorate, Architecture

Supervisor: Prof. Dr. M. Oktay Cansun

January-2020 226 Pages

It is thought that “Monument Management Plans” will constitute an important data in the revitalization of historical environments, which are an important part of the city, in terms of sustainability. "Monument Management Plans", which is not yet an example in our country, has a separate management plan within the field management and is of special importance.

Cultural heritage is an important member of Turkey's Grand Bazaar, has continued its activities outside force majeure from the date it was established. The reason for exclusion from the activity was only devastating earthquakes. The Grand Bazaar, which is a monument in the center of both historical and traditional trade in Istanbul, is considered as the oldest grand bazaar and financial center in the world.

This study is expected to form a base for the restoration projects implemented for the Grand Bazaar, which is considered as the world's first shopping center with its 500 year history, and also to be a proposal of a “Monument Monument” for similar projects. For this purpose; In order to protect the cultural heritage in terms of sustainability, “An Monument Management Proposal” has been developed within the context of “Monument Artwork Management Plans”, within the context of “Protection and Management of the Grand Bazaar”.

This proposal is expected to contribute to the coordinated execution of the activities necessary to ensure continuity in the buildings and the physical renewals that determine the future of the building. At the same time, it is thought that it will help ensure that there is no interruption in the continuity of the viable commercial reasons that ensure the livability of the structure.

Key Words: Grand Bazaar, Cultural Heritage, Monument Management

DIŞ KAPAK

İÇ KAPAK

TEZ ONAYI.....	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiii
RESİMLER LİSTESİ.....	xvi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xix

GİRİŞ

1

1. EMİNÖNÜ BÖLGESİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE ÖNEMİ

4

1.1. Eminönü Bölgesinin Fiziksel ve Kültürel Özellikleri

4

1.1.1. Coğrafi Özellikleri

4

1.1.2. Sosyo-Kültürel Yapısı.....

6

1.1.3 Demografik Yapısı

8

1.2. Eminönü Bölgesinin Tarihsel Gelişimi

9

1.2.1. Bizans ve Osmanlı Dönemleri

9

1.2.2. Türkiye Cumhuriyeti Dönemi

15

1.3. Eminönü Bölgesini Etkileyen Koruma Kararları.....

17

2. ÇARŞI YAPILARININ TİPOLOJİK GELİŞİMİ.....

19

2.1. İlk Çarşı Yapıları.....

19

2.2. Antik Çağda Çarşı Yapıları.....

20

2.2.1. Agora.....

20

2.2.2. Forum.....

21

2.3. Avrupa Ortaçağ Dönemi Çarşı Yapıları.....

23

2.4. Selçuklu ve Osmanlıda Çarşı Yapıları

26

2.4.1. Selçuklu ve Osmanlıda Ticaret Sistemleri.....	27
2.4.2. Dükkan.....	31
2.4.3. Arasta.....	32
2.4.4. Pazar.....	32
2.4.5. Çarşı.....	33
2.4.6. Ribatlar.....	36
2.4.7. Kervansaray.....	37
2.4.8. Menzil Külliyesi.....	39
2.4.9. Han.....	40
2.4.10. Bedesten.....	43
2.4.11. Kapalıçarşılar.....	46
2.5. Dünyada Kapalıçarşı Örnekleri.....	49
3. KAPALIÇARŞI’NIN TARİHSEL GELİŞİMİ VE EKLENTİLERİ.....	53
3.1. Kapalıçarşı’nın Konumu.....	53
3.2. Kapalıçarşı’nın Tarihçesi.....	55
3.2.1. Eski (Cevahir) Bedesteni.....	56
3.2.2. Sandal Bedesteni.....	58
3.3. Dükkanlar.....	61
3.4. Kapalıçarşı’nın Eski İsimleri.....	62
3.5. Kapalıçarşı’nın Geçirdiği Yangın ve Depremler.....	63
3.6. Kapalıçarşı’nın Geçirdiği Onarım ve Müdehaleler.....	64
3.7. Kapalıçarşı Kapıları.....	67
3.8. Kapalıçarşı ve Hanlar Bölgesi.....	69
3.8.1. Hanlar Bölgesinin Tanımı.....	69
3.8.2. Kapalıçarşı ve Hanlar Bölgesi’nin Tarihsel Gelişimi.....	70
3.8.3. Günümüzde Kapalıçarşı ve Çevresi.....	77
3.8.4. Hanlar Bölgesinde Önemli Hanlar ve Kapalıçarşı ile İlişkisi.....	79
3.9. Kapalıçarşı’nın Bölgeleri.....	89
3.10. Kapalıçarşı’nın Geçirdiği Sosyo-Kültürel Değişimler.....	90
3.11. Kapalıçarşı’da Günlük Yaşam.....	96
3.12. Kapalıçarşı’da İşlevsellik.....	97
3.13. Kapalıçarşı’da Ulaşım.....	98

3.14. Kapalıçarşı'da Sosyal Yapı.....	99
3.15. Kapalıçarşı'da Kullanıcı Kimliği.....	99
3.16. Kapalıçarşı'da Kullanım Yoğunluğu.....	99
3.17. Kapalıçarşı'nın Mimarisi.....	100

4. TÜRKİYE VE DÜNYADA KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASI VE YÖNETİMİ102

4.1. Kültürel Miras Kavramı.....	102
4.1.1. Somut Kültürel Miras Kavramı	102
4.1.2. Somut Olmayan Kültürel Miras Kavramı.....	103
4.2. Kültürel Mirasın Korunması.....	103
4.2.1. Kültürel Mirasın Korunmasında Ulusal Kuruluşlar.....	104
4.2.2. Kültürel Mirasın Korunmasında Uluslararası Kuruluşlar.....	104
4.3. Kültürel Miras ve Sürdürülebilirlik Kavramı.....	105
4.4. UNESCO Operasyonel Rehberi.....	105
4.5. Kültürel Mirasın Korunmasında Alan Yönetimi.....	106
4.5.1. Alan Yönetimi Kavramı.....	106
4.5.2. Türkiye'de Alan Yönetimi ve Yasal Çerçevesi... ..	107
4.5.3. Alan Yönetimi Planı ve İlgili Birimler.....	107
4.5.4. Yönetişim ve Kentsel Hak.....	108
4.5.5. Uluslararası Sözleşmeler.....	108
4.6. Alan Yönetimi Türkiye Örneği.....	110
4.7. Alan Yönetimi Dünya Örneği: Londra Kulesi.....	111

5. KAPALIÇARŞI İÇİN BİR YÖNETİM PLANI ÖNERİSİ.....113

5.1. Kapalıçarşı Yönetim Planında Rehber İlkeler.....	113
5.2. Kapalıçarşı Yönetim Alanı'nın Konumu ve Sınırları	114
5.2.1. Yönetim Alanı İdari Sınırları.....	114
5.2.2. Alan Sınırları.....	114
5.3. Kapalıçarşı Yönetim Planı Kavramsal Çerçevesi	118
5.4. Kapalıçarşı Yönetim Alanı'nın Tarihsel Gelişimi ve Önemi.....	120
5.4.1. Tarihsel Gelişim Süreci.....	121
5.4.2. Yönetim Alanı'nın Önemi.....	121

5.5. Yönetim Alanı'nın Üstün Evrensel Değeri.....	123
5.6. Kapalıçarşı'nın Koruma Statüsü.....	124
5.6.1. Yönetim Planı'nın Yasal Çerçevesi.....	124
5.6.2. Yönetim Planı'nın Kurumsal Çerçevesi.....	124
5.6.3. Yönetim Alanı'nın Korunması.....	126
5.6.4. Kapalıçarşı Halihazır Parsel Kullanım Analizi.....	127
5.6.5. Kapalıçarşı'da Mülkiyet Durumu Analizi.....	130
5.6.6. Kapalıçarşı Sokakları Yapım Sistemi Analizi.....	131
5.6.7. Kapalıçarşı Korunmuşluk Durumu.....	132
5.6.8. Yönetim Planı'nın Planlama Kararları.....	133
5.6.9. Yönetim Planı'nın Somut Kültürel Mirası.....	134
5.6.10. Yönetim Planı'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası.....	137
5.7. Yönetim Alanı'nı Etkileyen Faktörler.....	137
5.7.1. Fiziksel , Sosyo- Ekonomik Gelişim Baskıları.....	137
5.7.2. Ziyaretçi Baskısı.....	139
5.7.3. Çevre Kirliliği.....	140
5.7.4. Doğal Afetler ve Risk Hazırlığı.....	141
5.8. Kapalıçarşı Yönetim Alanı Ulaşım-Erişilebilirlik Durumu.....	141
5.8.1. Kapalıçarşı Alt Yapı Analizleri.....	141
5.8.2. Kapalıçarşı Yıpranma Sorunları.....	148
5.8.3. Dükânlarda Kullanımlar Sonucu Hasarlar.....	151
5.8.4. Kapalıçarşı'daki Yeme-içme Mekânlarının Neden olduğu Problemler...	153
5.9. Kapalıçarşı Alan Çalışması.....	156
5.10. Kapalıçarşı Yönetim Planı.....	163
5.11. Vizyon, İlke ve Politikalar.....	166
5.12. Hedef, Strateji ve Eylemler.....	167
5.12.1. Yönetişim.....	167
5.12.2. Koruma, Planlama ve Restorasyon	170
5.12.3. Erişilebilirlik.....	174
5.12.4. Eğitim, Farkındalık ve Katılım.....	177
5.12.5. Ziyaretçi Yönetimi	181
5.12.6. Risk Yönetimi	185

6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	190
6.1. Sonuçlar	190
6.2. Öneriler	193
KAYNAKÇA	201
EKLER.....	206
ÖZGEÇMİŞ.....	219

TABLolar LİSTESİ

Tablo 2.1: Hisba İlkesinin Ögeleri...	28
Tablo 2.2: Selçuklu ve Osmanlı Ticari Örgütlenmeleri...	30
Tablo 2.3: Kapalıçarşıların Yapılanma Süreci...	47
Tablo 2.4: İstanbul Tarihi Ticaret Bölgeleri...	54
Tablo 4.5: Alan Yönetiminde Yer Alan Birimler ve Görevleri...	107
Tablo 4.6: Yönetim Planı Aşamaları...	108
Tablo 4.7: Uluslararası Kuruluşlar ve Amaçları...	110
Tablo 5.8: Talepler ve Memnuyet Pan Şeması...	113
Tablo 5.9: Alan Sınırları ve Bölge İsimleri ...	117
Tablo 5.10: Kapalıçarşı Kavramsal Çerçevesi...	118
Tablo 5.11: Bir Alan Yönetim Sistemi Şeması ...	119
Tablo 5.12: Kapalıçarşı Yönetim Sistemini Etkileyen Yaklaşımlar ...	120
Tablo 5.13: Kapalıçarşı Kümelenme Sistemi...	122
Tablo 5.14: Kapalıçarşı Yönetim Şeması...	125
Tablo 5.15: Kapalıçarşı Fonksiyon Dağılım Şeması...	130
Tablo 5.16: Kapalıçarşı'nın İçinde bulunan Hanlar ve Dükkan Sayıları ...	135
Tablo 5.17: Kapalıçarşı İçinde Faaliyet Gösteren Dükkan Sayıları ...	135
Tablo 5.18: Kapalıçarşı Yönetim Planı Aşamaları...	163
Tablo 5.19: Temalara Göre Hedef, Strateji ve Eylem Sayıları...	164
Tablo 5.20: Kapalıçarşı Yönetim Planı Süreci...	165
Tablo 5.21: Yönetişim GZFT Analizi...	168
Tablo 5.22: Yönetişim Hedef, Strateji, Eylem Tablosu...	169
Tablo 5.23: Yönetişim Eylem Uygulama Tablosu...	170
Tablo 5.24: Koruma, Planlama ve Restorasyon GZFT Analizi ...	171
Tablo 5.25: Koruma, Planlama ve Restorasyon, Hedef, Strateji, Eylem Tablosu...	172
Tablo 5.26: Koruma, Planlama ve Restorasyon Eylem Uygulama Tablosu...	173
Tablo 5.27: Erişilebilirlik GZFT Analizi ...	174
Tablo 5.28: Erişilebilirlik Hedef, Strateji, Eylem Tablosu ...	175
Tablo 5.29: Erişilebilirlik Eylem Uygulama Tablosu...	176
Tablo 5.30: Eğitim, Farkındalık ve Katılım GZFT Analizi ...	177
Tablo 5.31: Eğitim, Farkındalık ve Katılım Hedef, Strateji, Eylem Tablosu ...	179
Tablo 5.32: Eğitim, Farkındalık ve Katılım Eylem Uygulama Tablosu...	181

Tablo 5.33: Ziyaretçi Yönetimi GZFT Analizi ...	182
Tablo 5.34: Ziyaretçi Yönetimi Hedef, Strateji, Eylem Tablosu ...	183
Tablo 5.35: Ziyaretçi Yönetimi Eylem Uygulama Tablosu.....	184
Tablo 5.36: Risk Yönetimi GZFT Analizi ...	186
Tablo 5.37: Risk Yönetimi Hedef, Strateji, Eylem Tablosu ...	187
Tablo 5.38: Risk Yönetimi Eylem Uygulama Tablosu.....	189

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1: Eminönü Bölgesi Rehber Harita.....	4
Şekil 1.2: Tarihi Yarımada İçinde Eminönü Bölgesi Eğim Analiz Paftası.....	5
Şekil 1.3: Eminönü Bölgesi Ticaret ve Konaklama Paftası.....	7
Şekil 1.4: Eminönü Bölgesi Sosyal-Kültürel Tesis Alanları Dağılımı.....	7
Şekil 1.5: Tarihi Yarımada İçinde Eminönü Bölgesi Yerleşime Uygunluk.....	8
Şekil 1.6: Tarihi Yarımada Eminönü Bölgesi Mülkiyet Dağılımı Analizi.....	9
Şekil 1.7: Bizans Dönemine Ait Sur ve Rekonstrüksiyon Haritaları.....	10
Şekil 1.8: Dönemsel Eminönü Bölgesi Yerleşim Sınırları.....	11
Şekil 1.9: Osmanlı Devleti'nin 18.yy Gelişim Aksları.....	11
Şekil 1.10: Kentteki Yeni Han Ve Bedestenlerin İnşası.....	12
Şekil 1.11: 19.Yüzyılda Kent Dokusu.....	14
Şekil 1.12: Tramvay Yolları.....	15
Şekil 2.13: Kaniş Tepe Karumu	13
Şekil 2.14: Antik Yunan Agorası.....	21
Şekil 2.15: Forum Romanium.....	22
Şekil 2.16: X. yüzyıl Kentler ve Ticaret Yolları.....	23
Şekil 2.17: Ortaçağda Sokaktaki Bir Dükkân Tezgâhının Şematik Planı.....	25
Şekil 2.18: Sultanahmet Arasta Planı.....	32
Şekil 2.19: Azine Pazarı Planı.....	33
Şekil 2.20: Selçuklu Dönemi Pazar/Panayır Mekânsal Evrim Süreci.....	35
Şekil 2.21: Ribat-ı Melik Semerkant.....	36
Şekil 2.22: Karatay Kervansaray- Han Planı.....	38
Şekil 2.23: Atik Valide Külliyesi.....	40
Şekil 2.24: Mustafa Paşa Külliyesi.....	40
Şekil 2.25: Bursa Emir Han Planı.....	41
Şekil 2.26: Bursa Yıldırım Bedesteni ve Kayseri Bedesteni Planı.....	46
Şekil 2.27: Sipahi ve Gelincik Çarşı Planları ve Bursa Kapalıçarşı Planı	48
Şekil 2.28: Kayseri Kapalıçarşı Planı	48
Şekil 2.29: Edirne Ali Paşa Çarşı Planı.....	49
Şekil 2.30: Fas Şehri Çarşı Bölgesi.....	50
Şekil 2.31: Buhara Kapalıçarşı Planı.....	51
Şekil 2.32: Semerkant Kapalıçarşı Planı.....	51

Şekil 2.33: İsfahan Meydan-1 Şah Planı.....	52
Şekil 3.34: Kapalıçarşı ve Çevresi Hava Fotoğrafları	53
Şekil 3.35: Kapalıçarşı İçi Yolları ve Kentsel Yenileme Alanı içindeki Konumu... 53	
Şekil 3.36: Kapalıçarşı 1776 Kauffer ve 1887 tarihli haritada gösterimi... .. 54	
Şekil 3.37: 1904 Goad Tary ve 1913 Alman Mavileri Haritasındaki gösterimi... .. 55	
Şekil 3.38: 1940 J. Pervititch ve 1978 Çelik Gülersoy Haritasındaki Gösterimi..... 55	
Şekil 3.39: Cevahir Bedesteni Plan Şeması... .. 58	
Şekil 3.40: Sandal Bedesteni Plan Şeması... .. 59	
Şekil 3.41: 19. Yüzyılda Kapalıçarşı ve Çevresi..... 75	
Şekil 3.42: 20. Yüzyılda Kapalıçarşı ve Çevresi..... 76	
Şekil 3.43: Kapalıçarşı ve Çevresi Dönemsel Ticaret Yapıları..... 78	
Şekil 3.44: Mısır Çarşısı Planı... .. 79	
Şekil 3.45: Mısır Çarşısı ve Kapalıçarşı İlişkisi..... 80	
Şekil 3.46: Sabuncu Han Planı..... 81	
Şekil 3.47: Sabuncu Han ve Kapalıçarşı İlişkisi..... 81	
Şekil 3.48: Lelebici Han Vaziyet Planı..... 82	
Şekil 3.49: Lelebici Han ve Kapalıçarşı ile İlişkisi..... 82	
Şekil 3.50: Büyük Çorapçı Han bölgedeki Konumu..... 83	
Şekil 3.51: Büyük Çorapçı Han Vaziyet Planı..... 83	
Şekil 3.52: Büyük Çorapçı ve Han Kapalıçarşı İlişkisi... .. 83	
Şekil 3.53: Büyük Valide Han Vaziyet Planı..... 84	
Şekil 3.54: Büyük Valide ve Han Kapalıçarşı İlişkisi... .. 85	
Şekil 3.55: Sümbüllü Han'ın Bölgedeki Konumu..... 85	
Şekil 3.56: Sümbüllü Han ve Kapalıçarşı ile İlişkisi... .. 85	
Şekil 3.57: Büyük Yeni Han ve Kapalıçarşı İlişkisi... .. 86	
Şekil 3.58: Kürkcü Han ve Kapalıçarşı İlişkisi..... 87	
Şekil 3.59: Yıldız Han ve Kapalıçarşı İlişkisi... .. 88	
Şekil 3.60: Kaşıkçı Han ve Kapalıçarşı İlişkisi..... 89	
Şekil 3.61: Çuhacı Han Kapalıçarşı ile İlişkisi... .. 89	
Şekil 3.62: Kapalıçarşı'nın Bölgeleri... .. 90	
Şekil 3.63: Dönemsel Kapalıçarşı... .. 91	
Şekil 3.64: Kapalıçarşı Ulaşım Haritası... .. 98	
Şekil 4.65: Kapalıçarşı ve Çevresi Yönetim Etkileşim Alanı..... 114	

Şekil 4.66: Kapalıçarşı Yönetim Alanı Sınırları...	115
Şekil 5.67: Çekirdek Alan...	115
Şekil 5.68: Tampon Bölge...	116
Şekil 5.69: Yönetim Planı Alanı...	117
Şekil 5.70: Kapalıçarşı Tescil Sınırları...	126
Şekil 5.71: 2014 Tarihli Kapalıçarşı Kurul Kararı...	126
Şekil 5.72: Kapalıçarşı Bodrum Kat Haritası...	127
Şekil 5.73: Kapalıçarşı Hali Hazır Kullanım Tespiti Haritası...	128
Şekil 5.74: Kapalıçarşı Asma Kat Haritası...	129
Şekil 5.75: Kapalıçarşı Fonksiyon Haritası ve Kapalı Alan Kullanımı...	131
Şekil 5.76: Kapalıçarşı Sokak Yapım Sistemi Haritası...	132
Şekil 5.77: Kapalıçarşı Korunmuşluk Durumu Haritası...	132
Şekil 5.78: Kapalıçarşı Sınırı ve Kapalıçarşı İçindeki Hanların Sınırı...	133
Şekil 5.79: Kapalıçarşı'nın DMA içindeki Konumu...	133
Şekil 5.80: Kapalıçarşı'nın Kapıları ve Dükkanlar ...	136
Şekil 5.81: Kapalıçarşı İSKİ Haritası...	143
Şekil 5.82: Kapalıçarşı İGDAŞ Haritası...	144
Şekil 5.83: Kapalıçarşı Türk Telekom Haritası...	145
Şekil 5.84: Kapalıçarşı BEDAŞ Haritası...	146
Şekil 5.85: Tespit Edilen Duvar İncelmelerini Gösteren Harita...	153
Şekil 5.86: Kapalıçarşı İçerisindeki Yeme-İçme Mekânlarını Gösteren Harita...	156
Şekil E.87: Kapalıçarşı İçme Suyu İnşaat Planı...	207
Şekil 5.88: Eminönü Arazi Kullanımı Analizi Paftası...	208
Şekil 5.89: Eminönü Bölgesi Yeşil Alanlar Dağılımı...	209
Şekil 5.90: Eminönü Envanter Analizi ...	209
Şekil 5.91: Eminönü Kayıp Eski Eser Analizi...	210
Şekil 5.92: Eminönü Bölgesi Bina Durumu Analizi...	210
Şekil 5.93: Eminönü Bölgesi Genel Ulaşım Sistemleri Dağılımı...	211
Şekil 5.94 Eminönü Bölgesi Karayolu Ulaşımı ...	211

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1.1: İlk Galata Köprüsü.....	15
Resim 1.2: Eminönü Meydanı Yıkılmadan Önce ve Sonra... ..	16
Resim 1.3: Eminönü Meydanı Yıkımları... ..	16
Resim 1.4: Eminönü Meydanı'nın Geçirdiği Değişiklikler.....	18
Resim 2.5: Atina Agorası.....	21
Resim 2.6: 1-Forum meydanı; 2-Jupiter Tapınağı; 3-Basilica.....	22
Resim 2.7: Trajan Marketi... ..	22
Resim 2.8: Venedik San Marco Meydanı... ..	26
Resim 2.9: Sultanahmet Arastası 1937'deki Durumu ve Günümüz... ..	32
Resim 2.10: Azine Pazarı Amasya.....	33
Resim 2.11: Ribat-ı Melik Semerkant.....	36
Resim 2.12: Karatay Kervansaray- Han.....	38
Resim 2.13: Diyarbakır Hüsrev Paşa Kervansarayı (Deliller) Hanı... ..	39
Resim 2.14: Atik Valide Külliyesi... ..	40
Resim 2.15: Çoban Mustafa Paşa Külliyesi.....	40
Resim 2.16: Bursa Emir Han... ..	41
Resim 2.17: Hasan Paşa Han Avlu Görünüş.....	43
Resim 2.18: Galata, Beyşehir ve Edirne Bedestenleri... ..	44
Resim 2.19: Kayseri Kapalıçarşı'sı... ..	48
Resim 2.20: Edirne Ali Paşa Çarşısı... ..	49
Resim 2.21: Halep Çarşısı... ..	50
Resim 2.22: Buhara Kapalıçarşı... ..	51
Resim 2.23: Semerkant Kapalıçarşı... ..	51
Resim 2.24: Şiraz Kapalıçarşı... ..	52
Resim 2.25: Tebriz Kapalıçarşı... ..	52
Resim 2.26: İsfahan'da Meydan-ı Şah... ..	52
Resim 3.27: Cevahir Bedesteni... ..	59
Resim 3.28: Sandal Bedesteni... ..	59
Resim 3.29: Kapalıçarşı'nın 5 önemli Anıtsal Kapıları... ..	68
Resim 3.30: Kapalıçarşı ve Hanlar Bölgesi Günümüz 2019.....	69
Resim 3.31: Mısır Çarşısı Girişi... ..	79
Resim 3.32: Sabuncu Han Girişi... ..	81

Resim 3.33: Leblebici Han Girişi.....	82
Resim 3.34: Büyük Valide Han....	84
Resim 3.35: Yıldız Han.....	88
Resim 3.36: Kalpakçılar Caddesi eski ve Güncel Hali... ..	91
Resim 3.37: Yağlıkçılar Caddesi-Şark Kahvesi Eski ve Güncel Hali... ..	92
Resim 3.38: Kapalıçarşı Çatısı Eski Görünümü... ..	92
Resim 3.39: 1894 Depremi onarımları sonrası ve Divrikli Sokak.....	92
Resim 3.40: Kuyumcular Caddesi.....	93
Resim 3.41: Kalpakçılar Caddesi Öncesi ve Günümüz... ..	93
Resim 3.42: Kalpakçılar Caddesi 1894 Deprem ve Günümüz... ..	93
Resim 3.43: Kapalıçarşı'nın 1896 Yılı Tadilatı... ..	94
Resim 3.44: Kapalıçarşı'nın 1896 Yılı Tadilatı... ..	94
Resim 3.45: Fatih Döneminden Kalan Kartal Resmi.....	94
Resim 3.46: Kapalıçarşı'ya Ait Eski Fotoğraflar.....	95
Resim 3.47: Kapalıçarşı Çatısı.....	95
Resim 3.48: Kapalıçarşı 1883- Kumaşçılar çarşısı 1883- Pabuççular Çarşısı.....	95
Resim 3.49: 1800'lü Yıllarda Kapalıçarşı Yaşamı... ..	95
Resim 3.50: 1800'lü yıllarda Kapalıçarşı Yaşamı... ..	96
Resim 3.51: Londra Kulesi... ..	112
Resim 5.52: Bodrum Kattan İki Fotoğraf... ..	128
Resim 5.53: Zemin Kat ve asma kat Kullanımı... ..	129
Resim 5.54: Cevahir Bedesteninde Eski Dükkânlar... ..	138
Resim 5.55: "Kapalıçarşı Borsası" Diye Anılan Sokak... ..	139
Resim 5.56: Cevahir Bedesteni Suni Havalandırma Bacası... ..	140
Resim 5.57: Kapalıçarşı'da Özgün Olmayan Bazı Dükkânlar.....	140
Resim 5.58: Kapalıçarşı Sokaklarında Mazgallar.....	141
Resim 5.59: Kapalıçarşı Duvarlarında Kablolar... ..	142
Resim 5.60: Kapalıçarşı Duvarları.....	142
Resim 5.61: GPR / Yer Radar Çalışması Fotoları.....	147
Resim 5.62: Lütfullah Sokak ve Kuyulu Sokak.....	147
Resim 5.63: Tonzlarda Çatlaklar... ..	148
Resim 5.64: Tonzlarda Çatlaklar... ..	148
Resim 5.65: Sokaklardaki Sıvalı Yüzeylerde Dökülmeler... ..	149

Resim 5.66: Sokaklardaki Sıvalı Yüzeylerde Dökülmeler...	149
Resim 5.67: Sokaklardaki Sıvalı Yüzeylerde Dökülmeler...	149
Resim 5.68: Kapalıçarşı İçinde Işıklar ve Kablolar...	150
Resim 5.69: Kapalıçarşı Tonoz ve Avlu İçindeki Kablolar...	150
Resim 5.70: Sokaklardaki Aydınlatma Sorunları...	150
Resim 5.71: Tespit Edilen Bazı Eklenti Duvarlar...	152
Resim 5.72: Cephede birleştirilen pencere örnekleri...	152
Resim 5.73: Kavaflar Sokağı ve Acı Çeşme Sokağı...	154
Resim 5.74: Tacirler Sokağı'nda Bulunan Kebapçı Restoranları...	155
Resim E.75: Kapalıçarşı Onarım Öncesi Çatı Durumu...	206
Resim E.76: Çatı Restorasyonu Günümüz...	207
Resim E.77: Kalpakçılar Caddesi Çatı Görünümü...	214
Resim E.78: İç Bedesten Tavan Detayı ve İç Bedesten...	214
Resim E.79: Cevahir Bedesteni- Kuyumcular Kapısı Çıkışı...	215
Resim E.80: Bedesten İçi Yürüme Yolu...	215
Resim E.81: Kalpakçılar Caddesi ve Yağlıklar Caddesi...	215
Resim E.82: Halıcılar Sokak ve Keseciler Sokak...	215
Resim E.83: Kürkçüler Çarşısı Sokak ve Perdahçılar Caddesi...	216
Resim E.84: Çarşıkapı ve Kılıççılar Kapısı...	216
Resim E.85: Beyazıt Kapısı, Hüsnü Kapısı, Lütfullah Kapısı...	216
Resim E.86: Yorgancılar Kapısı, Mercan Kapısı, Aynacılar Kapısı...	217
Resim E.87: Örücüler Kapısı, Tacirler Kapısı, Kürkçüler Kapısı...	217
Resim E.88: Mahmutpaşa Kapısı...	218
Resim E.89: Merdivenli Kapı, Sandal Bedesteni Kapısı...	218
Resim E.90: 1954 Yangın Sonrası GEEAYK Kararı	219
Resim E.91: 1954 Yangın Sonrası GEEAYK kararı	220
Resim E.92: 1963 Kürkçüler Kapısı GEEAYK kararı...	221
Resim E.93: 1981 GEEAYK kararı...	222
Resim E.94: 1995 GEEAYK kararı	223
Resim E.95: 2002 Kapalıçarşı Tescil Kararı...	224

KISALTMALAR LİSTESİ

AKOM	: Afet Koordinasyon Merkezi
AFAD	: İstanbul Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AVM	: Alış-Veriş Merkezi
BEDAŞ	: Boğaziçi Elektrik Dağıtım Şirketi
ÇEKÜL	: Çevre ve Kültür varlıklarını koruma vakfı
DMA	:Dünya Miras Alanı
G.E.E.A.Y.K	:Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu
ICCROM	:The International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property
ICOM	:International Council of Museums
ICOMOS	:International Council on Monuments and Sites
IUCN	:International Union for Conservation of Nature
İBB	:İstanbul Büyükşehir Belediyesi
İGDAŞ	:İstanbul Gaz Dağıtım Şirketi
İPKB	:İstanbul Proje Koordinasyon Birimi
İSKA	:İstanbul Kalkınma Ajansı
İSKİ	:İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi
İSTESOB	: İstanbul Esnaf ve Sanatkarlar Odası Birliği
İTO	:İstanbul Ticaret Odası
GPR	:Ground Penetrating Radar (Zemin Radar)
KUDEB	:Koruma Uygulama Denetim Bürosu
KVK	:Kültür Varlıkları Koruma
KÜMİD	:Kültürel Mirasın Dostları Derneği
SOKÜM.	:Somut Olmayan Kültür Mirası

STK	:Sivil Toplum Kuruluşu
SWOT	:Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats
TDK:	: Türk Dil Kurumu
TEMA	:Türkiye Erozyonla Mücadele Ağaçlandırma
TMMOB	:Türkiye Mühendisler ve Mimarlar Odası
TÜRSAB	:Türkiye Seyahat Acentaları Birliği
UNESCO	:United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UNIDROIT	: International Institute for the Unification of Private Law
WHC	:World Heritage Convention
WMF	:World Monuments Fund

GİRİŞ

Çalışmanın Amacı, Kapsamı, Yöntemi

Tarih öncesi ve sonrasına ait olan kültürel, bilimsel ve güzel sanat çalışmaları kültürel miras kavramı içinde yer almaktadır. Anıt eserler ise kültürel miras kavramı içerisinde özel anlamları olan resmi makamlarca belirlenmiş taşınır-taşınmaz kültür varlıkları olarak adlandırılır.

Kültürel miras alanları; turizm, küreselleşme, iklim değişikliği, yoğun ziyaretçi, kötü kullanım, kötü restorasyon uygulamaları, doğal afetler, yerel yönetim politikaları vb. çeşitli baskılara maruz kalmaktadır. Bu bağlamda kültürel miras içinde bulunan “Anıt Eserlerin” gelecek nesillere, sürdürülebilir ilkeler doğrultusunda aktarılması için uygun politika ve stratejiler uygulanması gereklidir.

Kültürel mirasın sürdürülebilir korunmasının sağlanması amacıyla oluşan en güncel kavram "Alan Yönetimi" kavramıdır. Günümüzde sınırlı ve yerine yenisi konulamayan anıt eserler için yönetim planları yapılması zorunlu hale gelmiştir. Sürdürülebilir ve katılımcılığın ön planda olduğu 'kültürel miras yönetimi' olarak adlandırılan kapsamlı çalışmaların yürütülmesi kapsamında ve Türkiye'de de bu ihtiyaç doğrultusunda "Alan Yönetimi" kavramı 2004 yılında 5226 sayılı yasa ile koruma mevzuatına dâhil edilmiştir.

Kültürel miras dokusunun geçirdiği dönüşümler ve doğru planlamaların yapılmaması tarihi mekânların bozulmalarına sebep olmuştur. Kültürel miras alanları planlanırken alana ait olan tüm verilerin kullanılması gerekmektedir. Sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için önem arz eden bu durum “Anıt Eser Yönetim Planları” oluşturulurken göz önünde bulundurulması gereken konulardır.

Yüzyıllar boyunca başkentlik yapmış bir şehir olan İstanbul, sosyal, kültürel ve ekonomik anlamda nitelikli mekânların oluştuğu bir şehir olmuştur. Roma döneminde Mese adlı bölge, Bizans döneminde forum şeklini alıp Osmanlı döneminde ise Kapalıçarşı ve Hanlar Bölgesi olarak ticaretin, çarşıların, dükkânların yoğun olduğu ticari bölgeler olmuştur.

Osmanlı kentlerinde kamusal nitelikli kurumlar içinde çok önemli bir yere sahip olan çarşı, Cezar’a göre sadece ticaretin gerçekleştiği bir mekân olmayıp “lonca” adı verilen

ticari mekanizmaların denetiminde gerçekleşen, ticari kuralların olduğu bir üretim ve yaşam alanları olmuştur. Bu çarşılar toplumsal kuralların yapılandığı ve uygulandığı mekânlar olup toplumun ekonomik refahının oluşmasının yanı sıra kültürel anlamda da gelişmesine sebep olan sosyal mekânlar olmuştur. Söz konusu dayanışmanın izleri Kapalıçarşı ve çevresinde hala yaşamakta olup örnek mekân olarak hizmet vermektedir (Cezar, 1985).

Osmanlı mimarisi pek çok açıdan imparatorluğun bulunduğu konum ve barındırdığı çeşitli milletlerden insan gruplarının çeşitliliğini yansıtır. Bu oluşum Osmanlı Devleti'nin ilk kuruluş yıllarından bu yana yürüttüğü fetih politikasının bir uzantısı olarak ortaya çıkmıştır. Bu amaç doğrultusunda Kuban, Osmanlı Devleti'nde başkentlerin aynı zamanda kültürün de üretildiği bir yer olduğunu buna bağlı olarak da en büyük potansiyele sahip olarak İstanbul'un öne çıktığını belirtmiştir (Kuban, Doğan, 2007). Benzer şekilde Ökten, Kapalıçarşı ve çevresini tarih içinde oluşan toplumsal, ekonomik ve fiziksel özelliklerinin birbirini tamamladığını ve bu konuda da başka yerlere ilham olacağını belirtmiştir. Aynı zamanda Kapalıçarşı ve çevresinin somut ve somut olmayan kültür mirasının devam etmesi için değerlendirilecek bir potansiyele sahip olduğunu belirtmiştir (Evren, 2013).

Çalışmanın birinci bölümünde; Kapalıçarşı'nın bulunduğu bölge olan Eminönü bölgesinin tarihsel gelişimi ve önemi anlatılacaktır. Hem fiziksel hem de tarihsel gelişimi, coğrafi konumu, topoğrafik, jeolojik, iklim, sosyo- ekonomik, demografik yapısı anlatılarak bölgenin ticaret ve kültür bağlamındaki önemine vurgu yapılmıştır.

İkinci bölümde; tezin ana konusu olan Kapalıçarşı'nın fonksiyonu çarşı, han tipolojisi ve gelişim süreci irdelenecektir. Bu bölümde ilk çarşı yapıları, Yunan, Roma, Bizans, Selçuklu, Osmanlı çarşı ve han yapılarının tarihsel gelişim sürecinde yüzyıllık dilimler halinde çeşitli örnekler üzerinden anlatılmıştır.

Üçüncü bölümde; Kapalıçarşı'nın yapımından günümüze kadarki gelişimi ve eklenmeleri bölümü yer alacaktır. Bu bölümde 15. yy dan başlayarak günümüze kadar geçen süre içinde Kapalıçarşı'nın tarihsel gelişimi anlatılmıştır. Aynı zamanda Kapalıçarşı'nın mimari özellikleri, organizasyon şeması, Kapalıçarşı'nın geçirdiği sosyo-kültürel değişimler ve günümüzdeki Kapalıçarşı ve Hanlar Bölgesi anlatılmıştır. Kapalıçarşı'nın çevresi ile birlikte değerlendirilmesi için hem fiziksel hem de sosyal-

kültürel dokusunda meydana gelen yıpranmaların sebepleri ve sonuçları, ticari ilişkiler, haritalar üzerinden anlatımlar gerçekleştirilmiştir.

Dördüncü bölümde; Kapalıçarşı'nın da içinde bulunduğu kültürel miras yönetim sistemi hakkında kavramsal gelişme, tarihsel süreç, ulusal ve uluslararası örnekler üzerinden Kültürel Miras Yönetim konusunda yapılan çalışmalar anlatılmıştır. Türkiye'de Alan Yönetimi ve Yasal Çerçevesi irdelenerek Alan Yönetimi Planı İçeriği, Değerlendirme ve Onaylanma Yönetişim ve Kentsel Hak konularına değinilmiştir. Bu bağlamda Uluslararası Sözleşmeler ve Alan Yönetimi İle İlgili Birimleri ve Görevleri anlatılmıştır.

Beşinci bölümde sonuçlar değerlendirilerek teorik bilgiler ve alan çalışmasından elde edilen veriler birlikte değerlendirilip tespitlerde bulunulmuştur. Bu doğrultuda yönetim alanının güçlü, zayıf yanları tespit edilip fırsatlar ve tehlikeli kısımları belirlenmiştir. Eylem tabloları ve temalar üzerinden Kapalıçarşı için bir yönetim planı önerisi oluşturulmuştur.

Altıncı bölüm sonuç kısmı olup elde edilen veriler ışığında oluşturulan öneriler sunulup durum değerlendirmesi yapılmıştır. Oluşturulan öneriler bölümü beşinci bölümde var olan tabloların ışığında gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışmada; Kapalıçarşı örneğinde bir kültürel varlığın taşıdığı değerler, yapılış amacı, kullanılma amacına uygunluk ve faaliyeti sonrasında kazandığı kültürel ve ticari değerlerin bütünlüğü içerisinde ele alınmıştır. Kültürel ve ticari fonksiyonları, koruma ve restorasyon tespiti ile sürekliliğin sağlanması amacıyla çeşitli materyaller üzerinde araştırmalar yapıp çeşitli kaynaklar irdelenmiştir.

Tez kapsamında yöntem olarak öncelikle literatür taraması yapılarak çalışmanın teorik çerçevesi oluşturulmuştur. Bu bağlamda tarihsel süreç içerisindeki gelişimler ve değişimler ön plana çıkarılarak günümüzdeki durum tespit edilmiştir. Daha sonra tezin alan çalışması kısmını oluşturan Kapalıçarşı ve Hanlar Bölgesi için de çeşitli araştırmalar yapılarak birtakım incelemelerde bulunulmuştur. Bu incelemeler sonucunda tezin amacı olan Anıt Eser Yönetim oluşturulmuştur.

1. EMİNÖNÜ BÖLGESİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE ÖNEMİ

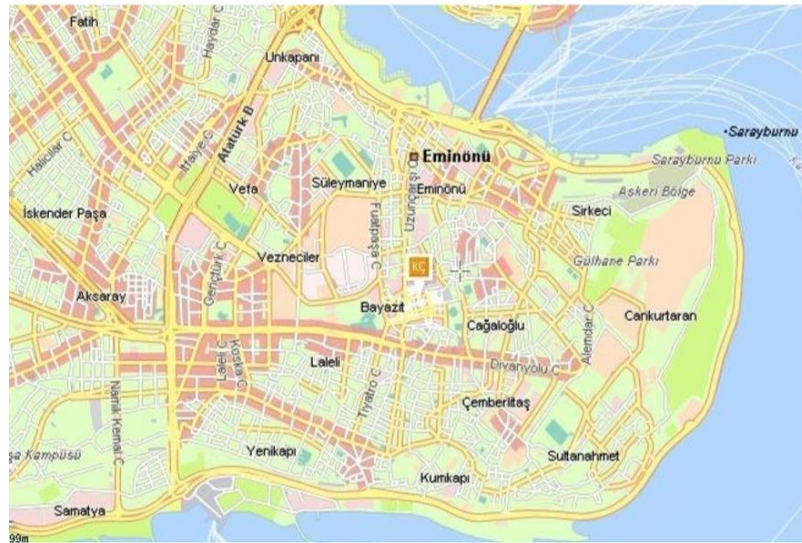
Bu bölümde Eminönü Senti'nin İstanbul ve Tarihi Yarımada içerisindeki konumu fiziksel olarak belirlendikten sonra semtin kültürel ve sosyal alt yapısı irdelenmiştir. Geleneksel ticaretin merkezi olarak kabul edilen Eminönü Senti'ni sözü geçen alanlarda incelemek, Kapalıçarşı'nın nasıl bir konumda olduğunu anlamak için önem arz etmektedir.

1.1 Eminönü Bölgesinin Fiziksel ve Kültürel Özellikleri

Kapalıçarşı'yı içinde barındıran Eminönü Bölgesi aynı zamanda eski İstanbul diye anılan “Sur İçi” bölgesidir. Eminönü, ismini eskiden “Gümrük Eminliği” adı verilen limandan almaktadır. 1928’de ilçe olan Eminönü 2009’da ilçe statüsünü kaybederek Fatih’ e bağlanmıştır.

1.1.1 Coğrafi Özellikleri

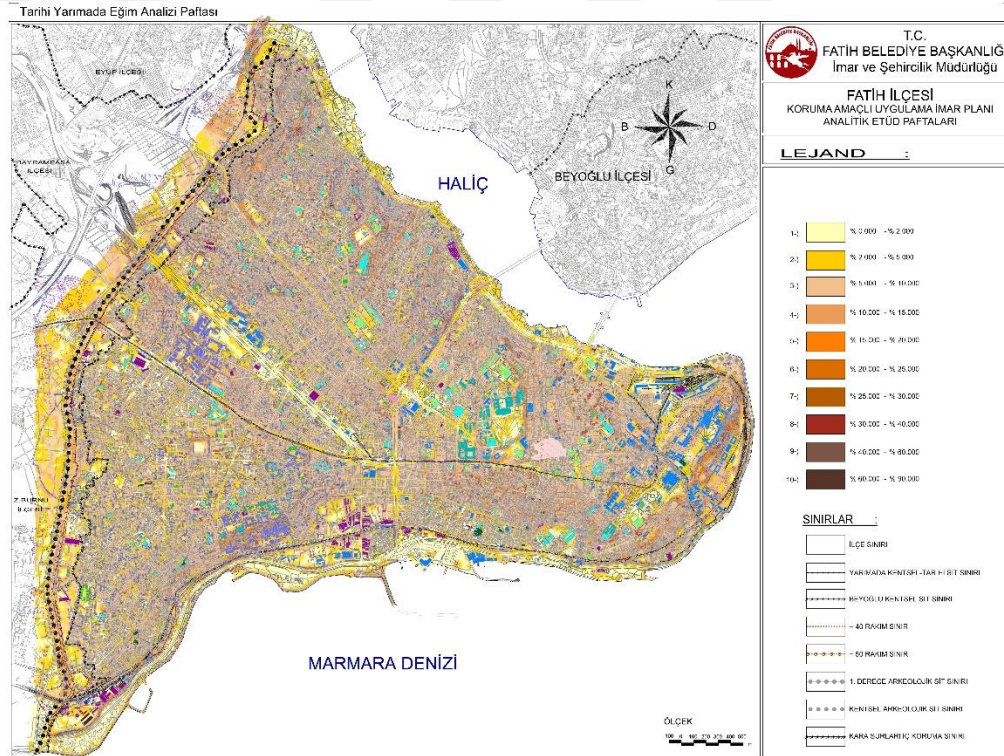
Eminönü Bölgesi Fatih İlçesi’nde yer almakta olup, doğuda İstanbul Boğazı, güneyde Marmara Denizi, kuzeyde Haliç ile çevrilidir. Semt olarak ise, Haliç kıyısında, Unkapanı bölgesinde yer alan Eminönü semtinin kuzeyi Haliç kıyıları, doğusu Rüstempaşa, batısı Cibali, güneyi Vefa ve Süleymaniye semtleri ile çevrelenmiştir.

Şekil 1.1: Eminönü Bölgesi Rehber Harita (Fatih Bel. 2019).

Dünyanın en önemli limanlarından birinin merkezi olan Eminönü Semti, şehir yaşamının önemli bir odağı olduğu gibi aynı zamanda Sirkeci kıyı şeridi ve onun arkasında bulunan çarşı bölgesini kapsamaktadır. Denizden yüksekliği ortalama 60 metredir. Yüzölçümü 5 km² olup tarım arazisi yoktur.

Eminönü'nün **topografik** yapısı, içinde bulunduğu Tarihi Yarımada'nın yarımada şeklinde olması ve doğal liman olmasından kaynaklanan özellikleri taşır. Kademeli şekilde olan, tepe, yamaçlardan oluşan yarımada bu özelliği ile eşsiz bir silüete sahiptir. Eminönü'nün bulunduğu topografya sahip olduğu bu özelliklerden dolayı binlerce yıl boyunca kültürel mirasların eşsiz örneklerini barındırmaktadır (Fatih Bel. 2019).

Şekil 1.2: Tarihi Yarımada içinde Eminönü Bölgesi Eğim Analiz Paftası (İBB, 2019)

1.1.2 Sosyo-Kültürel Yapısı

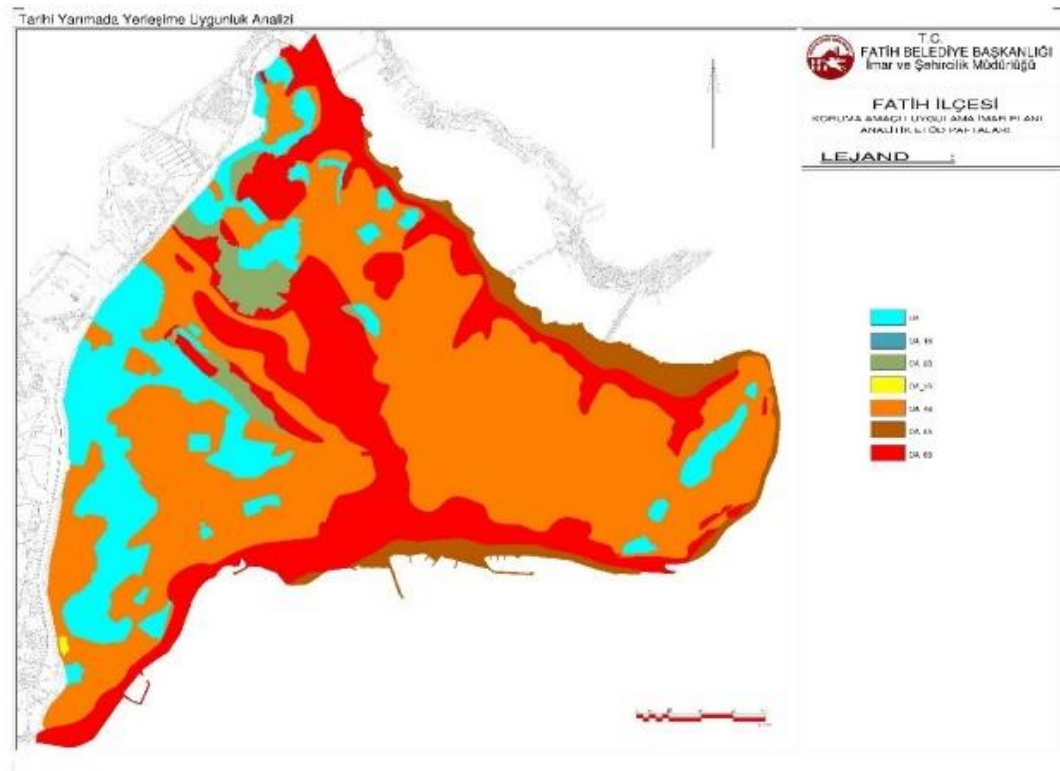
Eminönü bölgesi eski bir yerleşim alanı olduğu üzere içinde binlerce yıldır biriken ticari, kültürel ve sosyal değerlerin yapılandığı bir yer olmuştur. Eminönü Bölgesi; ticari geleneğin olduğu Kapalıçarşı ve Hanlar Bölgesi, dini değerlerin olduğu Ayasofya, Sultanahmet, Süleymaniye, kültürel değerlerin olduğu Topkapı Sarayı gibi evrensel düzeyde tarihi değerleri içinde barındıran bir bölgedir. Bu açıdan hem yerli hem de yabancı tüm dünyanın ilgisini çeken bir turizm merkezidir (Ortaylı, Engin, Erhan, 2008).

Eminönü bölgesi tarih boyunca kazandığı en önemli değerlerden biri olan geleneksel ticaretin halen devam ettiği ender tarihi alanlardan biridir. Yüzyıllar boyunca Kuyumculuk, gümüşçülük, antikacılık, halı, kilimi dokumacılık, kumaş, tekstil, baharat vb. ürünlerin hem üretim hem de satış mekânı olmuştur. Günümüzde sadece kuyumculuk imalatı kalmış olsa da ticari canlılığın yoğun olduğu, toptan ve perakende ticaretin devam ettiği önemli bir ticari alandır.

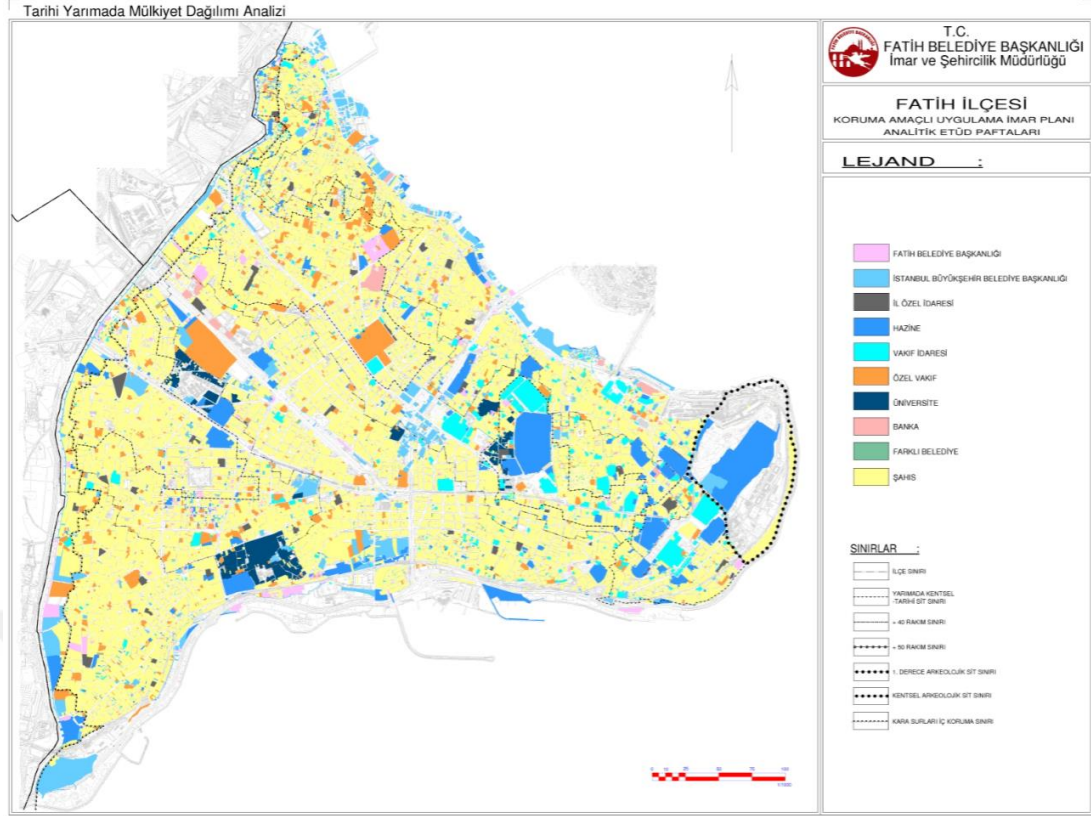
Yoğun ticari faaliyetlerin yaşandığı günümüz Eminönü Bölgesi ulaşım açısından da merkezi bir yapıya sahiptir. Raylı sistem, toplu taşımacılık ve deniz taşımacılığının merkezi konumundadır. Konaklama açısından ise oteller bölgesi diye adlandırılan bölge Eminönü bölgesinde yer almaktadır.

1.1.3 Demografik Yapı

Eminönü bölgesi, mahalle olgusunun zayıf olduğu bir bölgedir. Yerleşik nüfusu çok az olan bölge gece ve gündüz açısından farklılıklar gösterir. 1960'lara kadar konutların bulunduğu bölge iken daha sonraları konut alanı olan mahallelerin azalması ile birlikte ticaret merkezi olmuştur. İstanbul doğumlu olanlar daha çok Cankurtaran, Sultanahmet, Küçük Ayasofya, Emin Sinan, Şehsuvar Bey mahallelerinde oturmaktadır. İstanbul dışından gelen insanların yoğun olduğu bölge ise konut alanlarının dışında kalan ticaret alanlarını oluşturmaktadır.

Şekil 1.5: Tarihi Yarımada İçinde Eminönü Bölgesi Yerleşime Uygunluk Paftası
(Fatih Bel. 2019)

Şekil 1.6: Tarihi Yarımada İçinde Eminönü Bölgesi Mülkiyet Dağılımı Analizi
(Fatih Bel. 2019)

1.2 Eminönü Bölgesinin Tarihsel Gelişimi

Bu bölümde Eminönü Bölgesi'nin dönemsel olarak tarihsel gelişim süreci Bizans, Osmanlı, Cumhuriyet Dönemleri olarak anlatılmıştır. Eminönü Bölgesi'nin tarihsel süreci İstanbul'un tarihsel geçmişi ile aynıdır.

1.2.1 Bizans ve Osmanlı Dönemleri

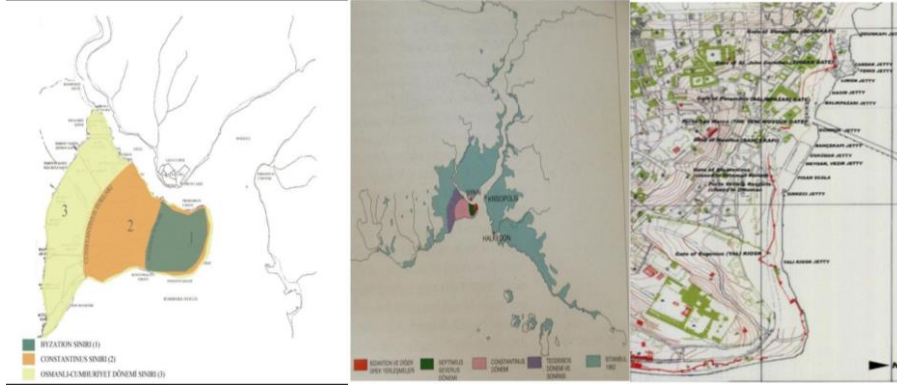
Eminönü Bölgesinde tarih öncesi Paleolitik çağdaki toplayıcılık kültürü, Neolitik dönemde küçük yerleşimlere yerini bırakmıştır. Daha sonra ise çeşitli medeniyet ve kent yerleşimlerinin olduğu önemli bir bölge olmuştur.

Şekil 1.7: Bizans Dönemine ait, Sur ve Rekonstrüksiyon Haritaları (İBB Plan. Müd. 2019).

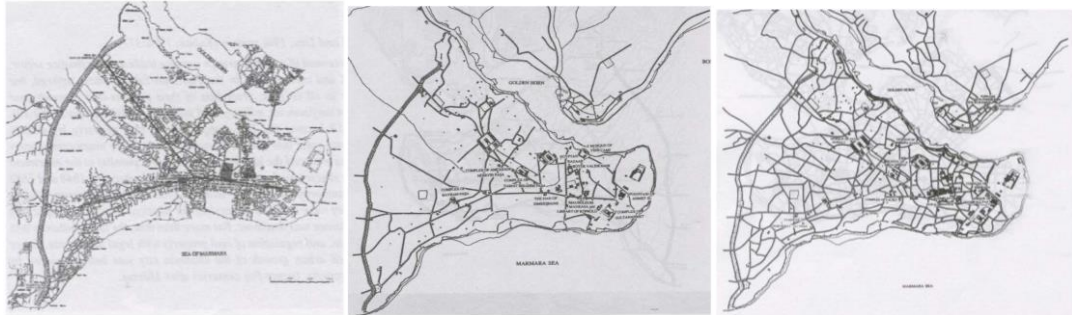
İstanbul'un ilk yerleşim olduğu yer olan Byzantion kenti bugünkü Eminönü Bölgesi içinde kalmaktadır. Byzantion'un ilk kurulduğu yer bugünkü Topkapı Sarayı'nın çevresi ile Sarayburnu ve Sirkeci hattı olduğu düşünülmektedir. Kentin giriş kapıları ve limanda bulunan iskelelerin Eminönü'nde oluşmaktaydı. Bölgede bir limanın bulunması şehri hem güvenli kılmış hem de ticari açıdan güçlü kılmıştır. Aynı zamanda kentin sınırlarını belirleyen söz konusu kapılar ve iskeleler, kentin ticari faaliyetlerini ve güvenliğini sağladıkları için önemli unsurlar olmuşlardır.

Eminönü-Sirkeci sahilinin liman olduğu ve Sirkeci Garı'nın bulunduğu bölgenin sonradan dolduğu bilinmektedir. Bizans döneminde şehrin sakinleri Tarihi Yarımada bölgesi ticari bir bölge olduğu için bu bölgenin yakınında bulunan Saraçhane ve çevresinde yoğunlaşmıştı. Böylelikle Eminönü ve çevresi birçok imkânı bir arada barındırmaya başlamıştır. Eminönü Bizans döneminde ticari bir merkezden daha çok, idari ve askeri merkez konumundadır (Kuban, 1996).

Şekil 1.8: Byzation, Constation, Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi’ndeki Eminönü Yerleşim Sınırları (İBB Plan. Müd. 2003), Müller-Wiener ‘in Haritasına Dayanarak Eminönü Bölgesinde iskeleler ve Kapılar (Müller, 2017).

Osmanlı Dönemi’nde şehrin genel inşası Roma yolları baz alınarak yapılmıştır. Fetihden sonra Osmanlı Devleti, kent için yeni bir yapılaşma getirmiştir. Külliye yapılarak kentin dokusunu değişimi başlatılmıştır. Bu dini yapılardan Fatih külliyesi ve camisi önemli seri yapıtların ilk örneklerindedir (Kuban, 1996). Osmanlı döneminde yeni yerleşimler bu yapıtların etrafında gelişmiştir.

Şekil 1.9: Osmanlı Devleti’nin 18.Yy’da Yeni Gelişim Akıslarının Roma izleri Üzerinde Oluşumu (Kuban, 1996)

Kuban'a göre Konstantinopolis’in iş merkezi bu bölgede olduğu için ana liman seçimi için başka bir yer ihtimali yoktur. Şehirdeki demokratik büyüme beraberinde Kapalıçarşı'nın da genişleme zorunluluğunu getirmiştir. Böylelikle Kapalıçarşı etrafında yeni hanlar ve bedestenler inşa edilmiştir.

Şekil 1.10: Kentteki Yeni Han Ve Bedestenlerin İnşası (Güran, 1978: 29).

Kentin iş merkezi alanı bu çarşı alanında kalmaktadır. Fatih Sultan Mehmet döneminde dükkânlar, çarşı alanından büyük depoların ve iskelelerin olduğu Haliç'e doğru uzanmaktadır. Bu dönemde ticaret deniz yolu ile yapılmıştır. Bu bölgedeki iskeleler taşınan ve gelen malların türlerine göre düzenlenmiştir. Bunlardan bazıları Bizans döneminden beri işlevini korumuştur. Örneğin Mısır Çarşısı Mısır'dan gelen gemilerin malların getirildiği bölümdür. Ayrıca yine Byzantion döneminde Unkapanı, Odunpazarı ve Balıkpazarı depoların yoğunlaştığı bölgelerdir. Bu dönemde genel olarak ticaret gayrimüslimlerin elinde olup ekonomik hayat ithalata dayanmaktadır (Kuban, 1996)

Tarih boyunca iş merkezleri iskelelerle ve limanlarla bağlantılı bölgelerde olmuştur. Kıyının ticaret üzerindeki etkisi her zaman kendini göstermiştir. Bu dönemde şehrin nüfusu arttıkça ikincil iş merkezleri ve yeni arterler ortaya çıkmıştır. Ticari hanların çoğu bu dönemde inşa edilmiştir. Bu dönemde inşa edilen hanlar bölgedeki ticari mal gruplandırılmasından etkilenmiştir. Çukur Han, Yeni Valide Han, Haraççı Han Eminönü'nde bu dönemdeki örneklerdendir.

Kuban kentin Osmanlı dönemindeki büyümesini şöyle açıklamaktadır;

- Konstantinopolis'in genel dokusu ve topografya izleri kentin genel çehresini belirlemiştir.

-Ticari faaliyetler ve ana ticari merkez bu dönemde hala Haliç ve Divanyolu' nda konumlanmıştır.

- Depolar ve iskeleler, Sirkeci ile Unkapanı arasında kalan Haliç koyunda yer almaktadır.

Fatih Sultan Mehmet zamanında Eminönü ilçesi oluşturulmuştur. Bu dönemde kentin bağlantıları ve mescitleri doğrultusunda bu bölge şekillendirilmiştir. Buna Timurtaş Mescidi ve Arpacılar Mescidi örneği verilebilir. Burada Gümrük önü Mescit de denizciler ve yolcular için inşa edilmiştir fakat kentin sınırlarının dışında kalmaktadır. Daha sonra burada 1935 yılında yıkılmış olan Selanik Bonmarşesi inşa edilmiştir.

15. yüzyılda Haliç iç ve dış ticaretin merkezi konumundadır. Kıyı boyunca sıralanan iskelelerin her biri kendine özgü işlevi karşılamaktaydı. Örneğin, Eminönü yakınlarındaki Hasır İskelesi'ne Mısır'dan hasır, Zindankapı İskelesi'ne kahve, balmumu, pirinç, Yemiş İskelesi'ne meyve, Odun İskelesi'ne odun boşaltılıyordu (Kuban, 1994).

16. yüzyılda Eminönü Bölgesi'nde bulunan dükkânlar ve hanlar genellikle ahşaptan oluşmaktaydı. Çıkan yangınlar sonucu tahrip olan ticaret yapılarından çok azı günümüze ulaşabilmiştir. Bu nedenle 17. yüzyılda alınan kararlarla ticaret yapılarının kâgir olarak inşa edilmesi sağlanmıştır. Bu durum kentin görünümünde değişimle meydana getirmiştir (Cantay, 1994).

18. yüzyıl, Eminönü Bölgesinde ithal edilen malların depo edildiği ve denizci tüccarlar hizmet veren hanların olduğu bir dönemdir. Ticaret hanların mimarileri şehrin silüetini etkileyecek tarzda olmayıp silüeti tamamlayacak yapılar olarak var olmuşlardır (Güran, 1978).

Osmanlı Hükümdarlarının son dönemlerinde yapılan Galata Köprüsü'nün inşaatı Eminönü meydanında birçok etkiye neden olmuştur. 1845 yılında Sultan II. Mahmud için annesi Bezmi Alem Valide Sultan tarafından ilk Galata köprüsü yaptırılmıştır. Eminönü bölgesinde bulunan yapılar için oluşturulan mevzuatlar, ticaret hanları ve çevresinde bulunan yapıların mimari tarzlarını etkilemiştir. Bunun sonucu olarak yapılaşmalarda değişiklikler olduğu görülmüştür. Özellikle Yeni Cami'nin kuzeyindeki bölge, mevcut dönemi yansıtan tarzda yapılar olmuştur.

19. yüzyılda; 1856 yılındaki Aksaray'da, 1865 yılındaki Hocapaşa ve 1870 yılındaki Pera yangınları yüzünden kenti ilgilendiren reform niteliğinde kararlar alınmıştır. Tanzimat'ın ilanından sonra sonrası oluşturulan nizamnameler, düz ve geniş caddelerle belirlenen kare ve dikdörtgen şeklindeki yapı adaları ile, malzeme olarak taş veya tuğladan oluşan yapılar çoğaltılarak yeni bir kent imajı amacı taşımaktadır (Çelik, 1998).

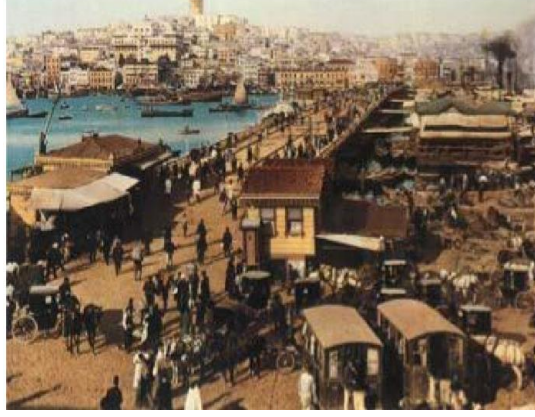
19.yy'ın ortalarına doğru deniz trafiğinin artması ile yeni feribot terminalleri ve vapurlar, Eminönü'nün fiziksel yapısını değiştirmeye başlamıştır. Şirket-i Hayriye, ilk Osmanlı vapur Şirketi, 1851 yılında kurulmuştur. Şirket-i Hayriye'nin vapur sistemi kent içi ulaşım trafiğini rahatlatmıştır. İlk tramvay güzergâhı Eminönü Meydanını Divan yolu üzerinden Beyazıt Meydanı'na ve At Meydanı'na başlamıştır. İlk demiryolu hatları da Abdülaziz döneminde hizmete girmiştir (Çelik, 1998).

19. yüzyılın ikinci yarısında bu bölgede Zindan Han, Limoncu Han, Değirmen Han gibi dönemin yüksek katlı iş hanları yapılmıştır. Batılılaşmanın etkisiyle bölgedeki kâgir dükkân ve han yapıları ile sanayileşmenin etkisiyle Haliç kıyılarında inşa edilen fabrikalar bölgenin silüetinde değişmelere yol açmıştır (Kuban, 1994).

Şekil 1.11: 19.Yüzyılda Kent Dokusu (Kuban, 1996) Hocapaşa Yangınında Yanan Bölgen, Yangından düzenlenen sokaklar (Çelik, 1998)

1882 yılındaki Ebniye Kanunu (Bina Mevzuatı) ile işlevini veya şeklini yitiren bölgeler yeniden planlanacaktır. Bu mevzuat daha çok yangında tahrip alanlar için uygun olmuştur. Bu alanda altyapı maliyetleri toprak sahiplerinden temin edilecektir (Tapan, 1998).

Resim 1.1: İlk Galata Köprüsü-İlk Galata Köprüsü'nün James Robertson tarafından çekilen bilinen tek fotoğrafıdır (Evren, 1994).

Şekil 1.12: 1864, 1869, 1881 ve 1907 Nizamnamelerine Bağlı Olarak Tramvay Yolları (Çelik, 1998)

1.2.2 Türkiye Cumhuriyeti Dönemi

Cumhuriyetin ilanından sonra Eminönü ve Küçükpazar köklü değişimlere sahne olmuştur. 1936 yılında hazırlanan imar kararları doğrultusunda bölgede ağır sanayi gelişmelerine izin verilmiş, bunun sonucu olarak bölgedeki değişim mimariyi olumsuz etkilemiştir. 1938–1949 yılları arasında Yeni Cami'nin deniz tarafından algılanmasını sağlamak için başlatılan yıkım hareketleri sonucunda bölgenin tarihi dokusuna büyük ölçüde zarar verilmiştir (Kuban, 1994).

1956–59 yılları arasındaki yıkımlar sonucu Balıkpazarı tamamen yıkılmış olup, Unkapanı-Eminönü arasındaki bulvara (Ragıp Gümüşpala Caddesi) eklenmiştir.

1939'da İstanbul'un Asya yakası için H. Prost tarafından 1/5000 ölçekli bir plan hazırlanmıştır. Bu master planların yanı sıra Prost, plazalar, meydanlar ve parklar için birkaç kentsel tasarım projesi hazırlamıştır. Eminönü Meydanı projesi bunlardan biridir. Demiryolu ve deniz taşımacılığı, ticaret merkezi, küçük ölçekli sanayi ve gelişmeler, sanayide olan ticari gelişmeler, modern binalar, tarihi ve arkeolojik araştırmalar Prost'un planının temellerini oluşturmuştur (Duranay, Gürsel, Oral, 1972).

Resim 1.2: Eminönü Meydanı Yıkılmadan Önce ve Sonra (URL-1)

Resim 1.3: Eminönü Meydanı Yıkımları 1957 (URL-1)

Bölgenin geleneksel düzenini bozan ve sahil boyunca yüzyılların oluşturduğu çevreyi değiştiren diğer uygulama 1984-86 yılları arasında İstanbul Belediyesi'nce

gerçekleştirilen temizlik ve yıkım çalışmalarıdır (Resim 1.4). Bu çalışmalar sonucunda Yemiş İskelesi ve çevresinde oluşan doku ortadan kaldırılmıştır. Limoncu Han 1985'te yıkılmış, Değirmen Han'ın üç cephesine bitişik dükkânlar ve aralarındaki üzeri ahşap örtülü geleneksel sokaklar kaldırılmış, Ahi Çelebi Camisi'nin çevresi bütünüyle açılmıştır. Bu alan günümüzde otopark olarak kullanılmaktadır. Aynı tür uygulama tüm Haliç boyunca sürmüş tarihi değeri dikkate alınmaksızın yıkılan sur dışı dokuları yerine park alanları oluşturulmuştur (Kuban,1994).

1.3 Eminönü Bölgesi'ni Etkileyen Koruma Kararları

Tarihi Yarımada üzerinde en çok etkisi olan planlar şunlardır; 1933 yılında yapılan Elgöts planında Haliç kıyılarına yol yapılması ve Karaköy-Eminönü, Unkapanı-Azapkapı arasına köprü yapılması kararlarını içermektedir. 1936 yılında hazırlanan ve 1939'da yürürlüğe giren Prost planları ticaret ve ağır sanayinin Haliç kıyılarına yerleşmesine olanak sağlayarak bölgedeki korunması gerekli doku üzerinde baskı oluşturmuştur. Ancak bu olumsuzluğa karşın plan, +40 m rakım üzerinde 9.50 m'den yüksek yapı yapılmasına izin vermeyerek Tarihi Yarımada'nın silüetini korumaya katkıda bulunan bir plandır.

1964'de onaylanan "1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı"nda önceden tasdikli olan mevzi imar planları birleştirilmek sureti ile tek bir plan olması amaçlanmıştır.

Tarihi Yarımada 1985 yılında 4 farklı bölge halinde,

1. Sultanahmet Arkeolojik Park,
2. Süleymaniye Camisi ve Çevresi Koruma Alanı,
3. Zeyrek Kilise Camisi (Pantokrator) ve Çevresi Koruma Alanı,
4. İstanbul Kara Surları ile UNESCO Dünya Miras Listesi'ne girmiştir.

Tarihi Yarımada, 1995 tarih ve 6848 sayılı kurul kararı ile "Kentsel ve Tarihi Sit, Kentsel ve Arkeolojik Sit" olarak tescil edilmiş ve Sur-i Sultani'nin içinde bulunan alan "1. Derece Arkeolojik Sit" alanı olarak kabul edilmiştir.

6898 sayılı karar ile Tarihi Yarımada'daki "sit alanı geçiş yapılanma şartları" belirlenmiştir. İBB'nin hazırlamış olduğu "1/5000 ölçekli Koruma Amaçlı Nazım

İmar Planı ve 1/1000 ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı 26 Ocak 2005 tarihinde 399, 402, 403 sayılı kararlar ile kurul tarafından onaylanmıştır (İBB, 2003).

Resim 1.4: Eminönü Meydanı'nın Geçirdiği Değişiklikler (Fatih Bel. 2019)

2. ÇARŞI YAPILARININ TİPOLOJİK GELİŞİMİ

Bu bölümde tezin ana konusu olan Kapalıçarşı'nın fonksiyonu olan çarşı, han tipolojisi ve gelişim süreci irdelenecektir. İlk çarşı yapıları, Yunan, Roma, Bizans, Selçuklu, Osmanlı çarşı ve han yapılarının tarihsel gelişim sürecinde yüzyıllık dilimler halinde çeşitli örnekler üzerinden anlatılmıştır.

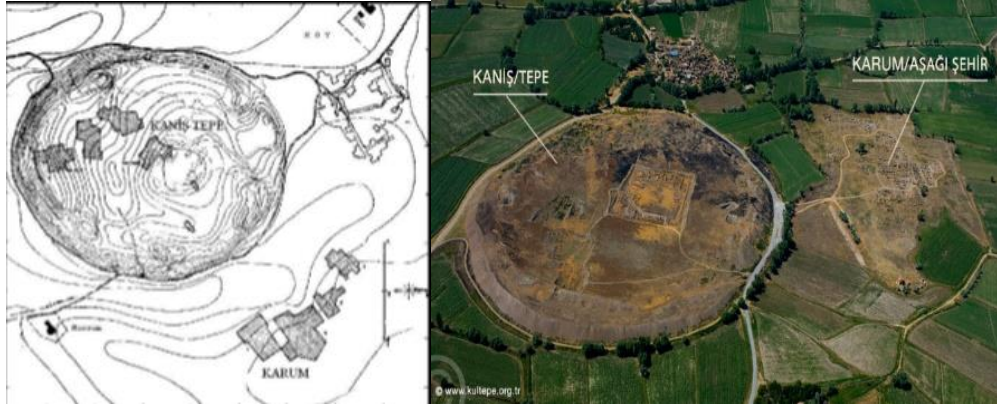
2.1 İlk Çarşı Yapıları

Sözlük anlamı ile alım-satım işlemi, muamele (TDK, 1998) anlamlarına karşılık gelen alışveriş kavramı, insanoğlunun var oluşundan beri, insanların talep ve gereksinimlerini karşılamak amacıyla gerçekleştirdiği en eski ve temel sosyal eylem biçimidir.

“Verimli Hilal” denilen Mısır, Filistin, Suriye, Fırat ve Dicle nehirlerinin arasına kurulmuş olan Mezopotamya ekonomik gelişmelerin başladığı yer olarak bilinmektedir. Kralların görevlendirdiği tüccarlar ve onların oluşturduğu “Tacirler Loncası” oluşturularak ticari faaliyetler başlayıp mesleki cemaatler kurulmuştur.

Anadolu'daki organize olmuş ticareti ilk yapan topluluk, M.Ö. 2000–1700 döneminde yer alan Asurlular olarak bilinmektedir (Küçükerman, 2007). Asurlular Anadolu'da biri başkent olan Kaniş (Kültepe) ve 10 adet Karum adlı site devleti kurmuşlardır. Karum, kentin yanında kurulan ticaret merkezi olup yaşanılan ve ticaret yapılan yer anlamına gelmektedir. En önemlileri; Kültepe'de bulunan Kaneş, Hattuşa ve Alişar Karumlarıdır. Anadolu'daki Asur Ticaret Kolonileri sisteminin başkenti ve aynı zamanda Kaniş Krallığı'nın merkezi olan Kültepe, Kayseri'ye 22 km. uzaklıkta yer almaktadır.

Asurlular 3 ayrı ticari yapılanması kurarak çarşı oluşumlarına katkıda bulunan ilk topluluk olarak öne çıkmıştır. Bu ticari yapılanmalar; karum, wabartum, esertum'dur. Bitwabrim adlı yapılanma ise kervansaray türü bir ticari yapılanmadır. Karumlar en güçlü dönemini M.Ö. 1900'lü yıllarda yaşamıştır. En büyük karum olan Kültepe Karumu ticari kurumların bağlı olduğu bir merkez idi (Küçükerman, 2011).

Şekil 2.13: Kaniş Tepe Karum'u (Akurgal, 2003)

2.2 Antik Çağda Çarşı Yapıları

İlk çarşı yapılarının Mısır-Hitit döneminde oluştuğu ve mekân olarak ticaret tapınakların çevresinde bulunan açık alanlarda yapılmaktaydı. Ticaretin mimari bir şekil oluşturması ve kentin vazgeçilmez bir unsuru olması ise Antik Yunan-Hellenistik dönemine rastlar. Bu anlamda Agoralar ve Roma forumu ilk planlı alışveriş yerleridir (Tokyay, 2005).

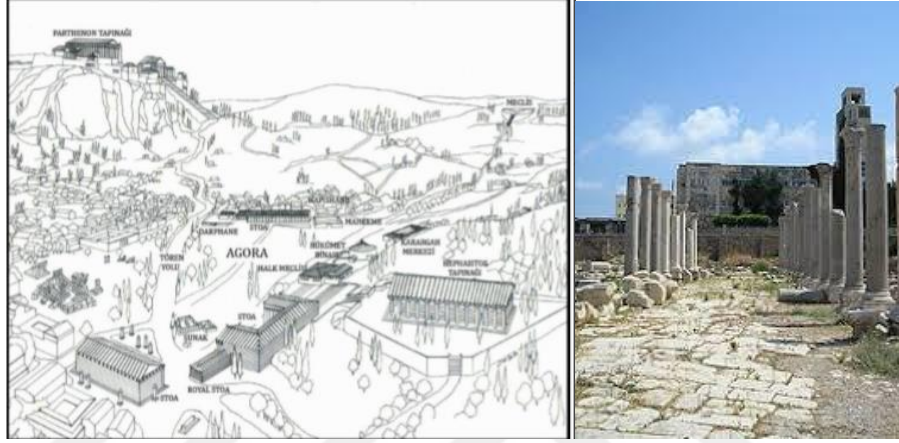
2.2.1 Agora

Kelime anlamı olarak Agora Antik Yunanca (MÖ 401) “toplanılan yer, kamuya açık alan, çarşı” demektir. Antik dönemin merkezi konumunda olan Agoralar hayatın da orta yeri olarak sayılır. Agoralar salt ticari bir yer olmayıp aynı zamanda bir üretim alanı olarak da dikkat çekmektedir.

Agoralar hayatın ritmi ile doğru orantılı olarak canlılığını korur ve tüccarın ticaretine müdahale edilmemesiyle özgür alanların oluştuğu yerlerdir. Zamanla ekonomik büyümeler sonucu M.Ö. 6. Yüzyıldan sonra büyük pazaryerlerine dönüşmüştür.

Tarihte ilk büyük agoralar olarak bilinenler; Batı Anadolu'da Milet (Miletos), Priene, Efes (Ephesos), Bergama (Pergamon), Assos (Behramkale) kent devletlerinde yapılan agoralardır. İlk yapılan agoralar biçim olarak son derece basit olup, kürsü ve oturma yerlerinden oluşmaktadır. Kentin ortasında ya da liman yakınında bulunmakta ve etrafında yönetim yapıları, stoalar, tapınaklar, heykeller, dükkânlar yer almaktadır (Küçükerman, 2007).

Kamusal alanın merkezi olan agoralar, Antik Yunan'da kamusal yaşantının önemli olmasına rağmen çoğunun üstü açıktır. Bu açık alanda ticaret ve eğitim aktiviteleri yürütülerek halkın sorunlarına çareler bulunmaya çalışılmıştır. M.Ö. 3. yüzyılda ise tüccarlara barınak görevi de üstlenen agoralar, en az bir kenarları sütun dizilerinden oluşan “stoa”ların (sütunlu galeri) eklenmesiyle zenginleşip kamusal ve ticari rolünü arttırmıştır (Onay, 2005).

Şekil 2.14: Antik Yunan Agorası, (URL-2), **Resim 2.5:** Atina Agorası (URL-2)

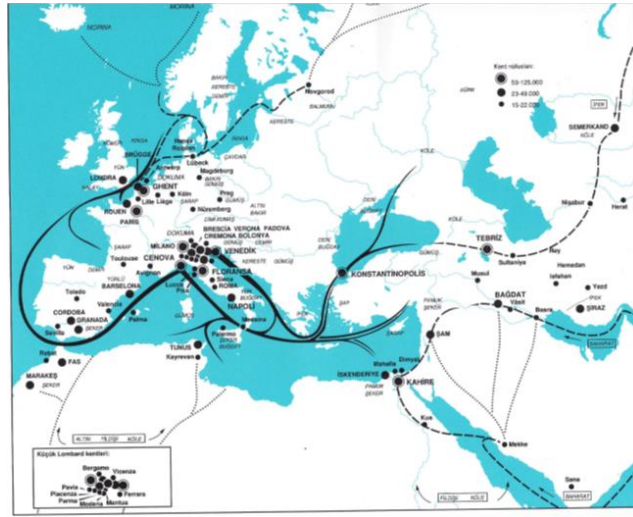
2.2.2 Forum

Forumlar agoralar gibi stoalar ve kamu yapılarıyla çevrili kamusal açık alandan meydana gelerek aynı işlevi görmektedir. Forumun agoralardan farkı, açık mimari yapısını oluşturan merkezinin bir ucunda yer alan tapınağın mekâna hâkim olması ve genellikle dikdörtgen şeklinde olmasıdır. Forum; forumu çevreleyerek biçimini oluşturan “curia”, kamu ofisleri ve adli davalara bakılan yer olan büyük yapı “basilica”, değişik tapınaklar ve kamu yapılarından oluşmaktadır. “Pompei Forumu” söz konusu bu yapıları içinde barındıran bir forumdur (Roth, 2000).

Roma kentinde agorayla aynı işlevi gören forum, kamu yaşamının merkezi olarak gelişmiştir. Roma forumunun Yunan agorasından farkı, agoranın etrafında ticari ve ekonomik etkinlikler olurken, forumun ekonomik öneminin vurgulanarak dükkân sıralarının dâhil edilmesidir. Forumlar içinde en bilinen, Roma'daki “dünyanın başı”, diye tanımlanan Forum Romanum'dur (Roth, 2000).

2.3 Avrupa Ortaçağ Dönemi Çarşısı Yapıları

Ortaçağ Batı coğrafyasında pazar ve panayırlar, gezgin tüccarların mallarını güvenli bir ortamda korunarak ticari faaliyetlerin gerçekleştirilmesi için kurulmuştur. Bunun için en uygun bölgelerde ticari mekânlar oluşturularak pazarlar ve panayırlar meydana getirilmiştir. Böylece uluslararası ticaret yollarının hem coğrafi eşik noktalarında olması sağlanır hem de yıllık ya da mevsimlik olarak belli aralıklarla toplanma sağlanmıştır (Tokyay, 2005). Ortaçağ Avrupa'sının ekonomik olarak en belirgin özelliği panayır ve pazarların çoğalmasındır.

Şekil 2. 16: X. yüzyıl Kentler ve Ticaret Yolları (Tokyay, 2005).

Avrupa, IX. yüzyılda Akdeniz'e kapatılmasının ardından ekonomisi en düşük seviyeye inmiş olup siyasal kargaşaların yoğun olarak yaşandığı bir zaman dilimine sahip olmuştur. X. yüzyıldan sonra savaş döneminden sonra gelen barış dönemi Avrupa'sında gelişime açık bir ortam doğurmuştur. Büyük bir ticaret ağına sahip olan Venedik, doğu ve batı arasındaki ticareti sağlayan en karlı devlet olmuştur. IV. Yüzyılda başlayan haçlı seferleri sonrası ticaretini daha da ilerleten Venedikliler daha sonra ekonomik üstünlüğünü Cenovalılara bırakmak zorunda kalmıştır.

Deniz ticaretin yaygınlaşması kuzey İtalya'nın zenginleşmesi ve Avrupa'ya ürün ihraç etmesi panayırların genişlemesine sebep olmuştur. Özellikle kuzey Avrupa'da panayırlar önemli ticaret merkezleri olmuştur. XI. yüzyıldan sonra Akka, Sur, Yafa, İskenderiye gibi önemli limanlara sahip olan Avrupa, ticaretin gelişmesinde hızla yol olarak devam etmiş ve etkileri bugüne kadar devam eden ticari terimler (tacirler konsülü, ticaret mahkemesi, ticaret hukuku) oluşmuştur.

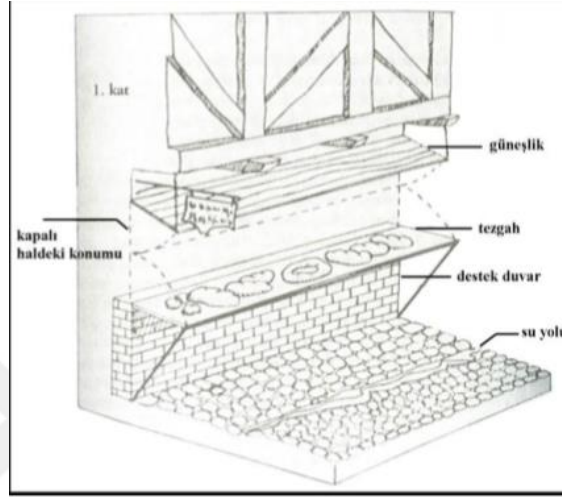
XII. yüzyılda Champagne Panayırları Avrupa'da bulunan kuzey ve güneyli tüccarların buluşma noktası olması açısından önemli bir panayır olmuştur. Deniz yollarının kullanılması sonucu önemi azalan panayırın önemi azalmış ve Brüt'de bulunan pazarlar önem kazanmıştır. Ortaçağda Kuzey Avrupa'da ticaretin gelişmesi sonucu XIII. Yüzyılda Almanlar tarafından oluşturulan "Hansa Birliği" iki yüzyıl kadar süreyle ticaret üzerinde etkili olan ticari bir birlik olmuştur.

Kuzey Rusya'da bulunan Novogorod kenti ilk kurulduğu zaman "Kürk Yolu" adlı bir yol üzerinde kurulmuştur. Bu şehrin oluşmasının sebebi, Kuzey Rusya-Anadolu-Suriye hattında bulunan ve coğrafi olarak konum avantajlarına sahip olup kürk panayırlarının olduğu bir yerde kurulmuş olması gösterilmektedir. Aynı şekilde Batı Almanya'da madencilik alanında büyüyen Freiburg kentinde, madencilerin ihtiyaçlarının karşılanması ve madenlerin pazarlanması için kurulan yıllık ve mevsimlik pazarların kayıtlarına rastlanmıştır. Bu ticari etkinlikler sonucu mekânın süreç içinde kalıcı yerleşmelere dönüştüğü kabul edilmektedir. Bu bağlamda Ortaçağ Batı Kentleri için pazar yerlerinin zamanla kentsel yerleşmelere dönüştüğü kabul edilmektedir. Bu durum Anadolu'da Selçuklu dönemi pazar ve panayır oluşumlarının gerek mekân örgütlenmesi gerekse kurgulanması sonucu uluslararası ticaret yolları üzerinde şekillenmesi ve coğrafi konum avantajlarına sahip olması ile benzerlikler gösterdiği düşünülmektedir.

Avrupa'nın Ortaçağ dönemindeki kentlerinde, dükkânlarla çevrilen, orta kısmı açık olan pazar meydanları kurulmuştur. Ticari alanlar olan pazaryerleri ise, katedral etrafında bulunan boş alanlarda seyyar panayırlar şeklinde ve plansız olarak meydana gelmiştir (Tokyay, 2005).

Dükkânların pencerelerinde değişiklik yapılarak sokakta yürüyen insanlara malların sergilenmesi ile sokaklar geçirgenleşmiştir. Ortaçağ kent ekonomisi, sokak duvarlarını

bu şekilde sokarak dışarıdaki insanlara dükkânların içine de bakmalarını sağlamaya yöneltmiştir. Bakmaya degecek bir şeyler barındırdığını ispat etmek isteyen esnaflar duvarları bu şekilde kullanarak mallarını teşhir etmişlerdir. Bu şekilde “vitrin” objesinin doğduğu düşünülmektedir (Şekil 2.17).

Şekil 2.17: Ortaçağda Sokaktaki Bir Dükkân Tezgâhının Şematik Planı
(Sennett,1994)

Sokağın ekonomik faaliyetlerine Ortaçağ avluları da benzer şekilde bağlanarak sokaktan geçen insanların içeriye görebilmesi için giriş kapısı aşama aşama genişletilmiştir. Böylece avlunun hem atölye hem de bir teşhir salonu olması sağlanmıştır. Bu parçalı ekonomik sokak mekânlarının oluşması sokakta geçirilen zamanında da bir değişim yaratmıştır. Antik şehir günışığına mecbur tutulmuşken Ortaçağ kentlerindeki sokakta ticaret sayesinde zaman uzamıştır. İnsanlar şahsi işlerini bitirdikten önce veya sonra alışveriş yapmak için artık sokağa inmiştir.

Ortaçağ Avrupa nüfusunun çok azı şehirlerde konuşlanmış olmakla birlikte surların içinde ticaretle gelen yiyecek, giyecek, lüks mallar biriktirmiştir. Zaman ilerledikçe sokaklarda yapılan ticarete ek olarak geniş çaplı ticaret içeren panayırlar oluşturulmuştur. Bu panayırlar şehirlerarasındaki ilk organik bağlantıları geliştiren pazarları birbirine bağlamıştır (Sennett, 1994).

12. yüzyıldan sonra ticari etkinlikler, seyyar panayırlardan özel fuarlara, üstü kapalı tekil dükkânlarla ve depolara dönüşmüştür. Malların sergilendiği dükkânlar ve depoları, tüccarın evi sadece bir birimde yer almıştır. Bu duruma örnek olarak Norveç'te bulunan Bergen şehrindeki “Hansa Birliği Mahallesi” gösterilmektedir.

İtalya'nın kuzeyinde bulunan Bologna Portikleri, dükkânlar şeklinde oluşan ticari faaliyet kültür yapısı ile iyi bir örnek teşkil etmektedir. Kentin en özgün kısmı 40 km'yi bulan “portiko” şeklindeki dükkânlardır. Bu portikolar, mimarisi ile kentle bütünleşmiş ve bu konuda simgeleşmiştir. Portikolar şehir halkını açık havaya maruz kalmadan, yağmur, kar ve aşırı güneşten koruyarak alışveriş yapabilmelerini sağlamaktadır. Aynı zamanda portikolar dükkânların da büyük oranda yarı açık alanlarını oluşturmaktadır (Kapıcıoğlu, 2008).

Buradan anlaşılacağı üzere Bologna kenti örneğinde olduğu gibi, alışveriş yapan kişi hem kent ile etkileşimini ve diyalogunu koparmamaktadır. Kent planının oluşmasında belirgin rol oynayan portikolar, Avrupa'da örneği bol olan bir dükkân sistemi olmuştur. Benzer örnekler diğer İtalya kentlerinde örneğin Venedik'te bulunan San Marco Meydanı'nda da mevcuttur (Resim 2.8).

Resim 2.8: Venedik San Marco Meydanı (Kişisel Arşiv)

2.4 Selçuklu ve Osmanlı'da Çarşı Yapıları

Anadolu coğrafi konumu ile çeşitli uygarlıkların doğduğu ve geliştiği çok kültürlü ve çok katmanlı bir özelliğe sahiptir. Bu bölgelerde kurulan Selçuklu ve Osmanlı İmparatorlukları, çeşitli dönemlerde doğu ve batı arasında bir çeşit köprü görevi görmüş, antik çağlardan bu yana oluşturulan yol ağları, bu topraklardaki ulaşımı,

yerleşmeler arasındaki ilişkiyi sağlamıştır. Doğunun ipeğinin, baharatının ve diğer ürünlerinin kervanlarla batıya taşınması, İpek Yolu üzerinden gerçekleşmiş, bu yol ticari işlevinin yanı sıra doğu-batı arasındaki kültürel alışverişe de önemli katkılar sağlamıştır.

Ortaçağda Türkler kendi topraklarının dışına taşan bir tüccar toplum değildi ama içinde bulunduğu topraklarda ticaret ve medeniyete büyük katkılar sağlamıştır (Cezar, 1985). Ticarete ait ilk katkılar Asya’da başlamış olup en eski dükkân ve çarşılar orta Asya şehirlerinde oluşmuştur. Selçuklu Devleti, kurulduktan sonra diğer uygarlıklarla kültürel ve ticari ilişkiler artarak, İran, Irak, Suriye ve Anadolu’yu içine katmak süeti ile Uzak Doğu ve Akdeniz Ticaretinin düğüm noktası haline gelmiştir (Cezar, 1985).

2.4.1 Selçuklu ve Osmanlıda Ticaret Sistemleri

Selçuklu ve Osmanlı Devletlerinde benzer ekonomik sistemler olmuştur. Bu sistemler içinde en göze çarpan sistem Ahilik sistemi olup hem Selçuklular hem Osmanlıda farklılıklar göstererek ekonomik sistemin denetimci rolünü üstlenerek var olmuştur.

Ahilik Arapça bir kelime olup “kardeşlik” anlamına gelmektedir. Dini- mesleki özü olan Ahilik Kurumu 13. Yüzyıldan sonra ortaya çıkmış olup toplum içi denge ve uzlaşma kurulu olarak faaliyet göstermiş olan esnaf ve sanatkârlar birliğidir. Bir dayanışma kuruluşu olan Ahilik Kurumu istikrarın zayıfladığı dönemlerde Kayseri ve Ankara kent devletleri örneğindeki gibi yönetime el koymuştur.

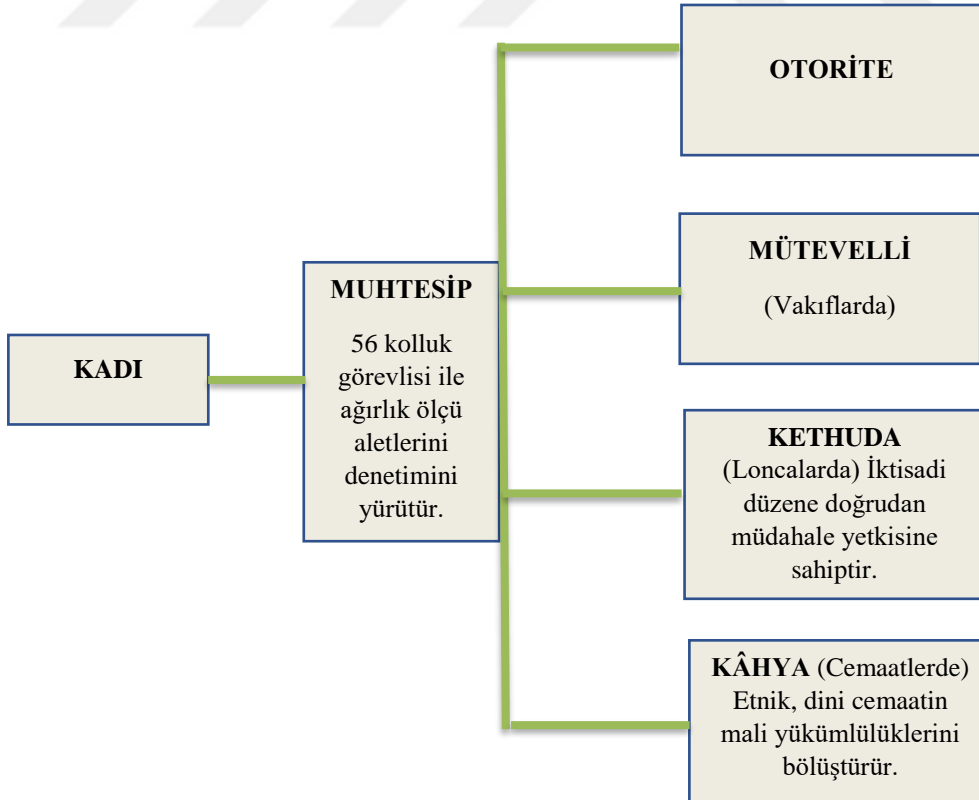
Ahi teşkilatının gelişmesi ve çoğalması sonucu ticaret yapıları ve imalathaneler de artmış olup dükkânlar ve hanlar inşa edilmiştir. Selçuklu devrinde seçilir, beylikler devrinde saptanır halde olup asıl gelişmesini ve yaygınlaşması Osmanlı devletinde görülen bedestenler, dönemin şehircilik anlayışı içinde ticaretin rolünü gösteren sosyo-ekonomik sonuç halinde ortaya çıkan yapılar olmuştur (Cezar, 1985).

Selçuklularda esnaf birliği **Ahilik** ilkeleri doğrultusunda gelişmesine rağmen Bizans ve Roma ile ticari anlamda benzer özellikler içermekle beraber daha fazla bağımsız bir yapıya sahiptir. Selçuklularda esnaf teşkilatı üretimi üstlenirken aynı zamanda yarı resmi özerk bir yapıya sahiptir. Ayrıca merkezi otoritenin ve dinin bu oluşum (Ahilik Teşkilatı) üzerinde bir kumanda etkisine dair bir kanıt bulunmamaktadır. Her meslek

kümesinin kendi iç işleyişi olup birbirlerine benzerlik gösterip aynı zamanda değişmezdir (Küçükerman, 2011).

Ahilik sistemi kendi denetimini kendi yaparak özdenetim ilkelerini uygulamışlardır. Ayrıca Selçuklularda bulunan esnaf birliğine özgü “**Bacılar**” adlı silahlı bir kadın birliği de oluşmuştur. Devlet tüketiciyi koruyarak bunu “**Hisba (ihtisap)**” kurumu adı altında yapmıştır. Bu kurumu Osmanlı da bazı eklemeler yaparak benimsemiştir. Denetim ise devlet tarafından yapılmıştır. Esnaf meslek odalarının buradan geliştiği söylenebilir.

Sanat ve sanatkârların çoğalıp Müslüman ve gayrimüslim ayrımının devam edemediği ve Gayrimüslim tebaanın artması ve bunun sonucu olarak ortak çalışmaların da çoğalması ile 13. ve 16. Yüzyıllar arasında varlığını sürdüren Ahilik sistemi Osmanlı’da anlamını yitirir. 17. yüzyılda sadece Müslüman tebaanın girdiği tekke nizamı ahilik sisteminden, her dinden kimsenin girebildiği “Lonca” sistemine geçiş bu süreci hızlandırmıştır (Cezar, 1985).

Tablo 2.1: Hisba İlkesinin Öğeleri (Küçükerman, 2011)

Osmanlı Devletinin ticareti teşvik edip koruması esnaf üzerinden olmuştur. Denetim esnafın kurduğu “**Lonca**” adı verilen bir **esnaf örgütü** tarafından sağlanmıştır. Bu sistem sınırları belirleyen bir katı örgütlenmeye dayanır. Çarşıdaki lonca düzeni üretim ve tüketimi ayarlayan bir ekonomik düzen olup, fiyatlara “**Narh**” sistemi getirmiştir. Narh sistemi fiyatlar üzerindeki baskıyı gidererek işsizliğin ve dükkân kapanmalarının önüne geçmiştir. Böylelikle ekonomik sistem Selçuklularda “iktisadi-içtimai” bir kadro olmuşken, Osmanlıda “siyasi-iktisadi” kadro olarak değişmiştir.

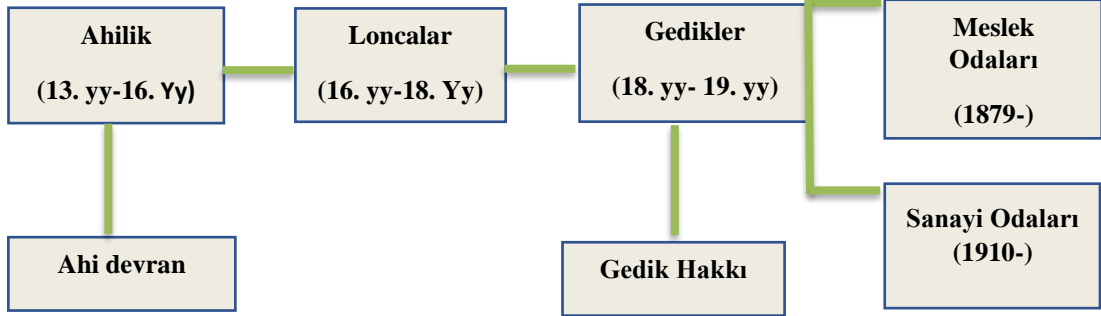
Fransızca hücre/oda anlamına gelen loca kelimesinden türeyen “Lonca”, tüm meslek gruplarının temsil edildiği bir örgütlenme olarak 17.yüzyılda ortaya çıkar. Lonca kurumunun hiyerarşiyi reddedip mutlak eşitliği benimsemesi ve dışa kapalı olması önemli özellikleri arasında yer alır. Yeniliğe kapalı olması 19. yüzyıl sonrası yıkıcı bir etkiye sahip olacaktır. Örgütlü esnafın ortak odası ve sorunların giderilmeye çalışıldığı yer olarak tanımlanır.

Esnaf ve zanaatkâr kentte hem üreten hem de satan kişi olup kasaba ve köy esnafı bunun dışında tutulmuştur. Osmanlı döneminde çoğul söylenişi “**Ehl-i Hiref**”, tekil söylenişi “**Ehl-i Hirfet**” olan yeni bir sistem daha eklenir. Beceri ve sanat gerektiren iş ve meslek adı olan “Hirfet” sahiplerine de Ehl-i hirfet denmekteydi. 18. Yüzyıldan sonra esnafla ehl-i hirfet arasında bir ayrım doğmuş olup sosyal tabakalaşma meydana gelmiştir. Hirfet ehli tezhip, hat gibi güzel sanatlarla ilgilenip diğer alanlarda üretim yapmamıştır.

Arapça sınıflar anlamına gelen “Esnaf” kelimesi de 18 yüzyılda anlamını bulur. “**Ahi Evran Ehl-i**” adı verilen kişiler önce esnaf sıfatını alır daha sonra da sanat üreten ehl-i hirfet olur. Hirfetin amacı yaşlı zanaatkârlardan oluşan gayri resmi heyetlerce (Ehl-i Hibre), ufak kentlerin sorunların giderilmesi olarak belirlenir.

Oluşturulan esnaflık sistemi ile esnafın korunması amaçlanır. Yarı resmi ve özerk olan bu sistem kalite denetimi ile standart sapmasını ayarlayarak fiyat istikrarını sağlamaktadır. Sistem hem esnaf dayanışmasını sağlamış hem de ihtiyaca göre üretim yapılmasını ilkesini benimsemiştir. Esnaf ve zanaatkârların dükkânlarında iş aleti ve tezgâh adedi sınırlandırılarak üretim denetim altına alınmıştır. Belediye başkanı hükmünde olan Kadı üretilen ve piyasaya sunulan bütün ürünlerden haberdardır. **Muhtesip** ise piyasa denetimi işini yapar, yardımcısı kethüda (kâhya) ve kethüdanın

yardımcısı ise “yiğitbaşı” adlı kişidir. Ehl-i hibre fiyat tespiti, ilişkiler ağı ve tartı aletlerinin damgalanması işini yürütmekle görevli idi.

Tablo 2.2: Selçuklu ve Osmanlı Ticari Örgütlenmeleri (Tez Kapsamında Oluşturulmuştur)

Loncalardaki katılma sonucu oluşan ve aralık, boşluk anlamına gelen “**Gedik**” uygulaması 18. Yüzyıl esnafı için “bir zanaatın icrası için gerekli olan araç gereçlerin” temini olarak ortaya çıkar. Gedik hakkı da denilen bu uygulama Lonca sisteminden farklı olarak esnafa “ustalık verme yetkisi” ni belirleyen bir çeşit ruhsat, imtiyaz, patent anlamlarına da gelebilen ticaret ve zanaat yapma yetkisidir.

Bu düzenleme ile meslek icra eden esnafı “gedik hakkı” verilerek vakıf sistemine bir açılım getirilir. Böylece kentlerde ihtiyaç duyulan çarşı ve dükkânlar vakıflar tarafından inşa ettirilerek esnafa kiraya verilir. Gedikler dışında esnafın kendi kurduğu “Lonca Vakıf” sistemi ortaya çıkar. Sonuç olarak bakıldığında Osmanlı esnaf devrimi 3 aşamada gerçekleşir;

- 13. Yüzyıldan 16. yüzyıla kadar Ahilik uygulaması,
- 16. yüzyılda başlayan esnaf gruplarının oluşturduğu Loncalar,
- 18. Yüzyılda özel ruhsatların verildiği **Gedik Hakkı** uygulaması

1839’da Tanzimat fermanının ilanıyla bu uygulamalar son bulur. Bu üç dönemin ortak paydası ise “yardımlaşma sandığı”dır. 1879’da “Oda” adlı yeni bir yapılanma türü ile

“İstanbul Ticaret Odası” kurulur. 1909’da Esnaf Cemiyeti”, 1910’da “Ticaret ve Sanayi Odaları” nizamnameleri” yayımlanır (Küçükerman, 2011).

2.4.2 Dükkân

Selçuklu ve Osmanlı ticaret yapıları dükkânlar, hanlar ve bedestenler olarak 3 ana bölümden oluşmaktadır (Cezar, 1985). Bu ticari yapılar arasında yapılması en kolay ve basit aynı zamanda inşaat malzemesi en çok çeşitlilik arz eden ise dükkânlar olmuştur. Dükkânlar ticari bir mekân birimi olup bir sokağın iki tarafında açık olarak veya arasta, han gibi ticari yapılar içerisinde kapalı olarak yer almaktadır.

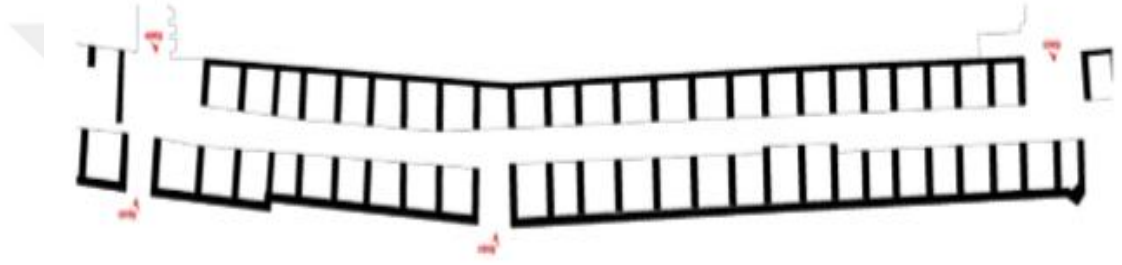
Hasol’a göre dükkân, içinde alışveriş ve birçok ticari işlerin yapıldığı, kapısının ise direkt caddeye, sokağa, çarşıya veya pasaja açıldığı mekân olarak tanımlanır (Hasol, 1970). Dükkân, merkez çarşının temel ögesidir. Genellikle tek cephesi olan dükkânlar tek yönden ışık alabilirken, tek katlı olan ahşap dükkânlar daha çabuk inşa edilmektedirler (Cerasi, 1998). Osmanlı Dönemi’nde yapılan dükkânlar genellikle tek hücreden oluşan dükkânın derinliği 1.5 metre ve cephesi ise yaklaşık 2 metredir. Dükkânlarda satılan mallar, dükkânın iç ve dış duvarında ve dükkân önünde sergilenmektedir.

Sokaklarda cephesi olan dükkânlarda müşteri sokakta alışveriş yaparken, satıcı dükkân içerisinde bulunmaktadır. Dükkân cephesinde yer alan ahşap kapaklar, akşam olunca örtüldüklerinde güvenlik sağladığı gibi gündüz vakitlerinde malları sergilendiği tezgâhlara dönüşebilmektedir.

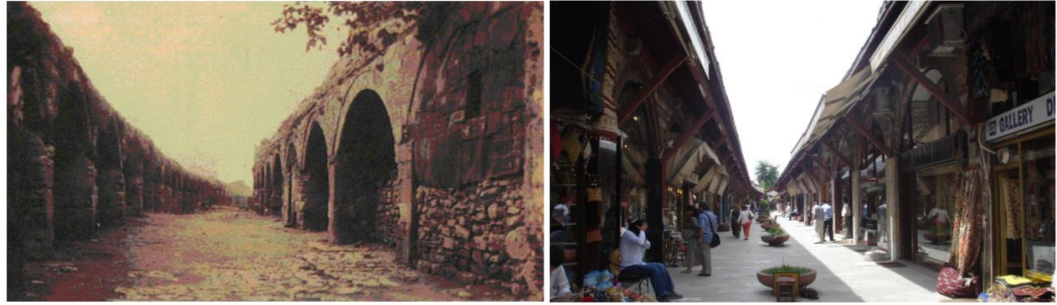
Dükkânlarda satılabilecek kadar mal bulundurulur. Geri kalan mallar yakınlarda bulunan hanların depolarında saklanmaktadır. Sonraki dönemlerde, dükkânlar genişleyerek iki katlı olarak inşa edilmiştir. Bu tür değişimlerden sonra ise dükkânlar ticaret işlevi ile birlikte üst katların depo veya dükkân ve işçilerin konakladığı yerler olmuştur (Dülgeroğlu, 1995).

2.4.3 Arasta

Arastalar, yan yana sıralanmış dükkân ünitelerinden oluşan kapalı çarşılardır. Bir sokak etrafında sıralanmış dükkânlardan oluşan üstü örtülü veya saçaklı ticari yapılara “arasta” adı verilmektedir. Bu yapılar, genellikle büyük camilerin çevresinde, medrese, imaret, hamam, darüşşifa gibi masraf gerektiren vakıf yapılarına gelir kaynağı olmak için kurulmuş ve bu yapılar ile mimari bir bütünlük oluşturan yapılardır (Cezar, 1985). Aynı işi yapan esnafların bulunduğu arastaların tek kollu arastalar ve iki kollu arastalar olmak üzere iki çeşidi bulunmaktadır.

Şekil 2.18 Sultanahmet Arasta Planı (Fatih Bel.2019)

Resim 2.9: Sultanahmet Arastası 1937'deki durumu ve günümüz (Fatih Bel.2019).

2.4.4 Pazar

Pazar (Farsça bazar) Türkçe bir sözcük olmayıp “kapının dışındaki işyeri” anlamındadır. Kapı “kentin cümle kapısı” dır. Selçuklular açık ve kapalı pazarlar kullanır ve kapalı pazarların yanında süresi belli olan pazarlar bulunurdu. Bu pazarlar arasında öne çıkanlar; Amasya-Tokat arasında bulunan Azine Pazarı, Kayseri-

Kırşehir arasında bulunan Ziyaret Pazarı, uluslararası ticarete açık olan Yabanlu Pazarı sayılabilir. Pazar kelimesinin yanında Pazaryerleri tanımı ise işlenmemiş ürünün satışının yapıldığı sabit yeri olmayan ticaret mekânları olarak bilinir (Küçükerman ve Mortan, 2011).

Şekil 2.19 Azine Pazarı Planı (URL-4) **Resim 2.10:** Azine Pazarı Amasya (URL-4)

2.4.5 Çarşı

Batı dillerinde Pazar kelimesinin karşılığı “Bazaar” aynı zamanda çarşı kelimesinin de karşılığıdır. “Çarşı, iki tarafı sıra dükkânların oluşturduğu, üstü örtülü veya açık, sokak ve meydanlardan oluşan büyük ve yerleşik yapılardır” (Hasol, 1998).

Çarşının oluşumunda öne çıkanlar; bir ana cadde ve bu caddeye açılan sokaklardır. Bu caddelerde oluşan ticari yapılanmalar çarşı olarak şekillenir. Çarşı içerisinde çeşitli türden malların satıldığı dükkânlar yer almaktadır. Çarşı içinde bulunan ilk dükkân yapılanmaları ahşap olup daha sonra meydana gelen çeşitli yangın ve tahribatlar sonucunda kâgir olarak inşa edilmişlerdir. Her sokakta belirli malların satıldığı iş kolları gruplanır. Önceleri üstü açık olup daha sonra güvenlik ve hava şartları sebebiyle genellikle üstleri kapalı olarak inşa edilmiştir.

İlk yapılan çarşıların yapım sistemi basit ve kolay inşa edilebilir bir sistemle meydana gelmiştir. Çarşı yapım sisteminde ana taşıyıcı çarşı içinde bulunan ve sokağa dik olarak yerleştirilmiş dükkânların ara duvarlarıdır. Bu dükkânların çatıları tonoz örtü ile kapatılarak kapalı çarşılar meydana gelmiştir (Sezgin, 1979).

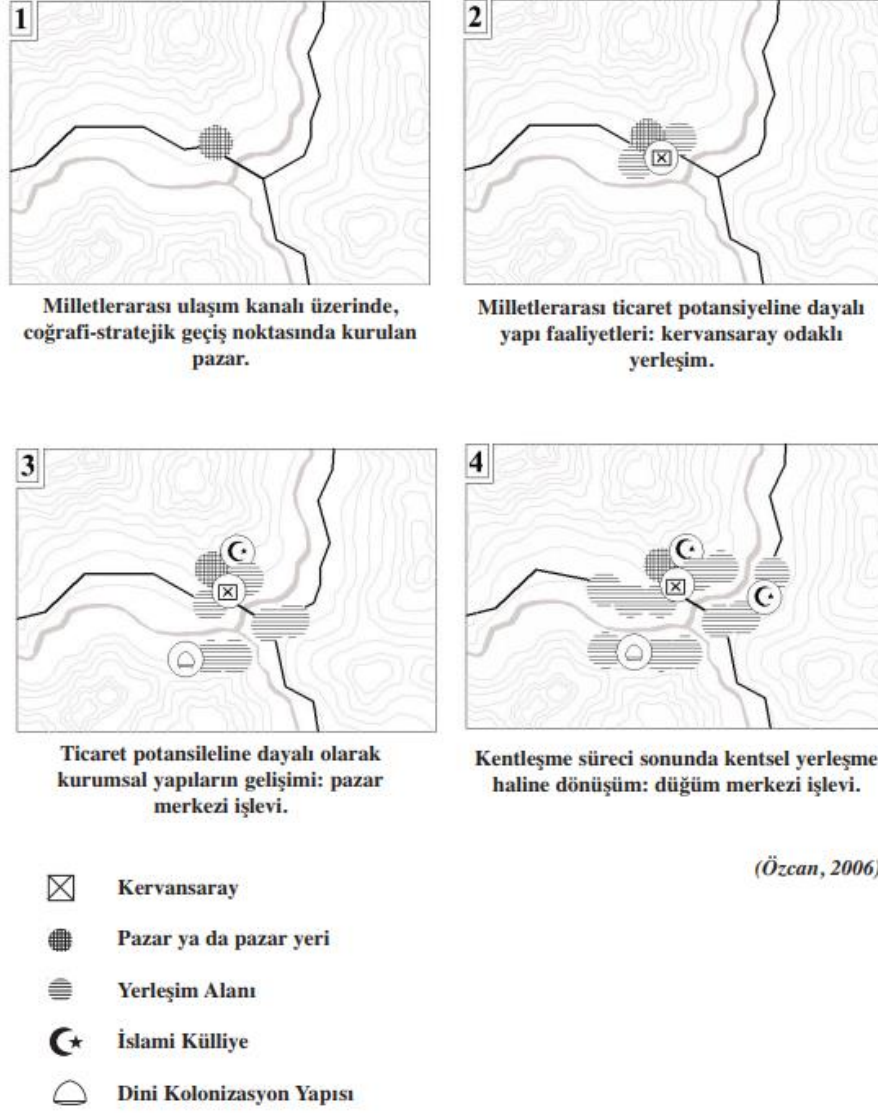
Çarşı kavramı Selçuklularda tek aşamada ortaya çıkmamış olup ilk önce “çerçi” denilen kişilerin dükkân açarak yerleşik olması sonucu ilk dükkânlar ortaya çıkmıştır. Daha sonra ikinci aşamada çerçiler hem yerleşik hem de seyyar olarak iki işlevi beraber

götürmüştür. Çerçinin işleri iyi gittiği zaman açmış olduğu dükkânın yanına başka seyyar satıcılar gelerek dükkânlarını açmasıyla birlikte dükkânlar çoğalmıştır. Satılan malların cinsine göre dükkânlar kümelenmiştir.

Üçüncü aşamada ise satılan malların özelliklerine göre tek sıra halinde veya tek safta oluşmuş dükkânlar açılıp çoğalmıştır. Sokaklarda çok fazla dükkân açılıp sokakların yetersiz gelmesi durumunda ise güvenlik sistemi devreye konarak çarşı aşamasına gelinmiştir.

Pazarların mekân olarak ilk yapıldığı yerler şehir kale kapısının dışı olurken güvenlik ve otoritenin sağlanması sonucu kale içlerine yapılmıştır. Bu mekân değişikliğinden sonra pazarların çarşı şeklini aldığı düşünülmektedir (Küçükerman, 2011).

İslam'ın kabulünden sonra sur dışında olan Pazar yerleri sur içine alınarak ve merkez olarak cami etrafında gelişen ticaret yapılanması, “çarşı” olarak gelişimini sürdürmüştür (Cezar, 1985). Şehirleri arasında yapılan yolculuklar ise daha sonra han ve kervansaray kavramlarını ortaya çıkarmıştır.

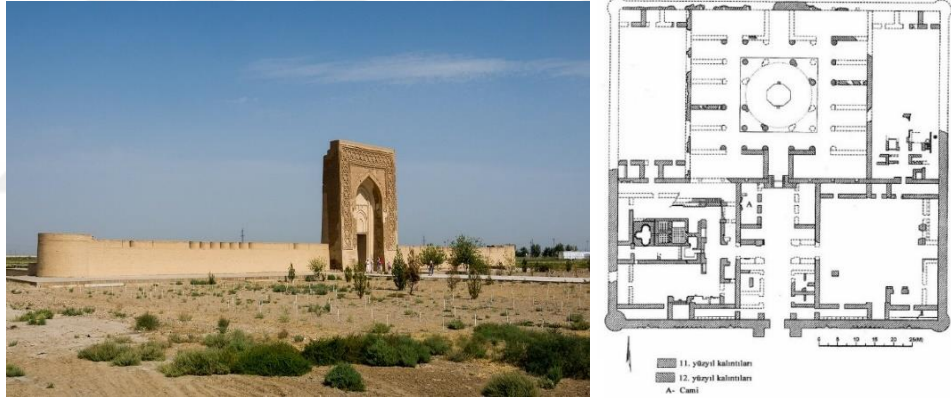
Şekil 2.20: Selçuklu Dönemi Pazar/Panayır Mekânsal Evrim Süreci (Özcan, 2006)

Osmanlı'da çarşı ise hem üretimin hem de ticaretin merkezi olduğu gibi şehir halkının kamusal yaşamını sürdürdüğü bir merkezdir. Osmanlı kentinde Antik Yunan, Roma veya Bizans kentinde olduğu gibi şehir halkının düzenli olarak bir araya gelip şehir sorunlarını konuştukları, politik, kültürel, ticari ve dini boyutlarıyla birlikte kamusal eylemlerde bulunabilecekleri bir kent merkezi veya meydan yoktur. Bu yüzden Osmanlı kentinde, şehir halkının kamusal yaşamının gereklerini yeterince birlikte yer aldığı mekân olarak çarşı ön plana çıkmıştır.

2.4.6 Ribatlar

Ribatlar, plan şemaları olarak han ve kervansarayların ilk özgün örnekleridir. Ribatlar İslam'ın ilk kabul edildiği zamanlarda korunma ve savaş amacıyla kurulmuş askeri-dini yapılarıdır. Ribatlar genelde gözetleme işlevini yerine getirecek şekilde kıyıya yakın yerlerde yapılmıştır. Yine genelde kare şeklinde iç avlulu, kare veya dikdörtgen planı olan iki katlı yapılarıdır. Zemin katta ambarlar ve ahırlar, üst katta ise yatma yerleri ile cami vardır. Daha sonraki dönemlerde askeri işlevini kaybeden ribatlar, ticarî maksatla kullanılmıştır (Hasol, 1998).

Bir çeşit kervansaray olan Ribatların mimarisi Selçuklular döneminde geliştirilmiştir. İki önemli kervansaraydan biri olan Karamanlılardan kalan Buhara-Semerkant yolu üzerinde bulunan Ribat-ı Melik (1078-1079) olup, diğeri de Semerkant-Hocend yolu üzerindedir (Aslanapa, 1986).

Resim 2.11: Ribat-ı Melik Semerkant, **Şekil 2.21:** Ribat-ı Melik Semerkant (URL-5)

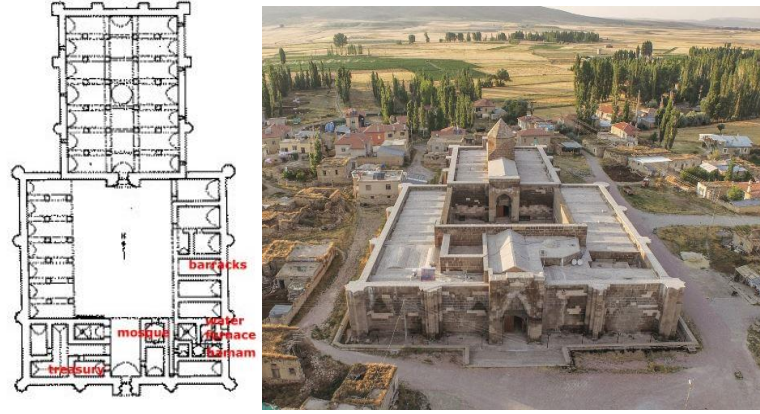
Askeri amaçla yapılan ribatlar savaşlardan sonra önemini kaybederken çeşitli sosyal fonksiyonlar üstlenmiştir. Sınırlar genişledikçe sınır bölgelerine yeni ribatlar yapılmıştır. Bu yüzden daha önceki sınır bölgelerine yapılmış olan ribatlar, sınırların genişlemesi ile iç taraflarda kalmış olup fonksiyon değişikliğine uğramıştır. Bu fonksiyonlar kervanların ağırlanması ve yolcuların barındırılması gibi fonksiyonlar olup, güvenlik açısından tehdit görülen yerlerde yolcu ve kervanlar için çeşitli ribatlar yapılmaya başlanmıştır (Çetinkaya, 2003).

2.4.7 Kervansaray

Şehirlerarası yollarda kervanların konaklaması ve ağırlanması için kurulan yapılardır (Cantay, 1994). 12. yüzyıldan sonra şehirlerarası yol ağları üzerinde yolcular için hanlar ve kervansaraylar inşa edilerek bu merkezlerde yolcuların konaklamasının yanı sıra başka hizmetler de alabilmesi sağlanmıştır. Tüm bu hizmetler din, dil, ırk farkı gözetmeksizin verilmiştir. Bu özellikleriyle hanlar ve kervansaraylar önemli bir sosyo-ekonomik görev üstlenmişlerdir. Vakıflar, devlet veya hayırsever kişiler tarafından giderleri karşılanan bu kurumlar, kervanların ticari yollar üzerindeki konaklama yerleridir. Binalarda kervan ihtiyaçları ücretsiz olarak karşılanmıştır. Ticaret yolları üzerinde her menzil için, yani her 30–40 kilometrelik mesafede bir kervansaray yaptırılmış olup söz konusu kervansaraylar, Selçuklu medeniyetinin ticarî başarısının somut birer delilleri olmuşlardır.

Kervansaraylarda; konaklamanın getirdiği yatakhane ve yemekhane hizmetleri, erzak ambarları, tüccarların yanlarında getirdikleri mallar için ticarî eşya depoları, ahırlar, samanlıklar, kütüphaneler, hamamlar, şadırvanlar, mescitler, hastane ve eczaneler, nalbantlar, ayakkabıcılar ve bütün bu tesisleri idare edecek görevli kimseler bulunmuştur. Barış zamanında ticari amaçlar için kullanılan kervansaraylar, savaş zamanının da ordunun düşmandan korunması için konaklanan yer olarak önem kazanmıştır (Kapıcıoğlu, 2008).

Kayseri ile Malatya arasında XIII. yüzyılda kurulan Karatay Kervansarayı ve çevresinde yukarıda bahsi geçen şekilde bir oluşum meydana gelmiştir. Kervansarayın yapılışından sonra on beş dükkân ve kira getiren konutların aynı yerde inşa edilmiştir. Benzer şekilde Tokat – Zile yolu üzerinde kurulan Pazar Hanı ve Eğirdir civarında bulunan Pınarpazarı Hanı örnek gösterilebilir. Anadolu’da yaklaşık yüz kervansarayın inşa edildiği sanılmaktadır. Bu kervansaraylardan doğu- batı yönünde; Iğdır, Hekim ve Karatay Hanları, kuzey- güney yönünde de ise; Durak, Çakallı, Ezine Pazar Hanları örnek olarak gösterilebilir (Dönmez, 2002).

Şekil 2.22: Karatay Kervansaray- Han Planı, **Resim 2.12:** Karatay Kervansaray- Han (URL-6)

Osmanlı devri kervansarayları, Anadolu Selçuklu kervansarayları ile kıyaslandığında, mimari hacimler, oran, inşaat tekniği ve cephe mimarisi ile farklılıklar gösterdiği görülmüştür.. Hacimler daha küçük ve sade tutularak cephe mimarisi küçültülmüş ayrıca devasa kale görünüşü terk edilmiş, portallerin büyüklüğü kaybolmuş, malzeme olarak ise taşla beraber tuğla da kullanılmaya başlanmıştır. Böylece yeni kervansarayların boyutları insan ölçeğine daha yakın olmuş olup sadelik yoluna gidilmiştir (Güran, 1978).

Osmanlı kervansaraylarından bazıları olan Gebze Çoban Mustafa Paşa (16. yy.), Büyük Çekmece Kanuni Sultan Süleyman (16.yy.), Lüleburgaz Sokullu (16.yy.), Diyarbakır Hüsrev Paşa (16.yy.), Erzurum Rüstem Paşa (16. yy.), Kuşadası Öküz Mehmet Paşa (17.yy.), Ankara Nallıhan Öküz Mehmet Paşa (17.yy.) Kervansarayları önemli kervansaraylardır.

Osmanlı döneminde ise tek katlı ve çok katlı kervansaraylar inşa edilmesinin yanı sıra iki katlı kervansaraylar ağırlık kazanmıştır. İki katlı kervansaraylara Diyarbakır'daki Hüsref Paşa Kervansarayı, Edirne'deki Rüstem Paşa Kervansarayı örnek olarak gösterilebilir.

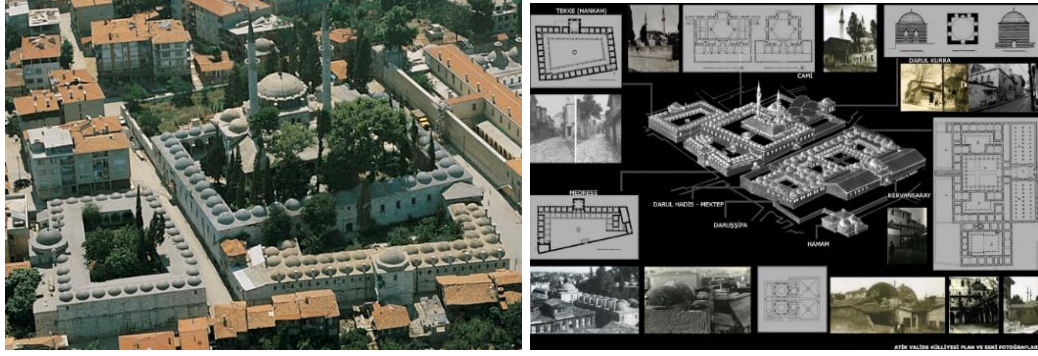

Resim 2.13: Diyarbakır Hüsrev Paşa Kervansarayı (Deliller) Hanı, 1900’lü yılların başı ve aynı açıdan günümüz- 2019 (Diyarbakır Ans. 2013), (Kişisel Arşiv)

2.4.8 Menzil Külliyesi

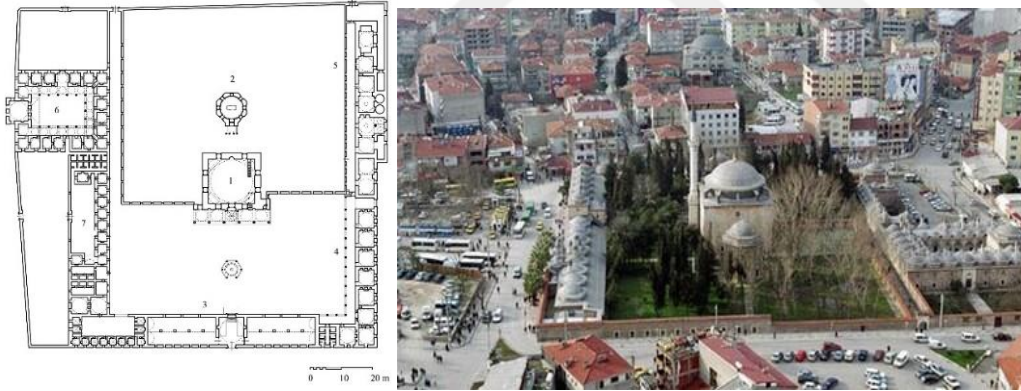
Külliye Osmanlı İmparatorluğu’nda belli başlı yollar üzerine kurulmuş olup, farklı bir işlevi ve bir mimari tarzı olan, kültürel, sosyal ve dini işlevleri yerine getirilme amacı ile yapılmış olan bir yapılar bütünüdür. Önemli kavşaklar üzerinde bulunan “Menzil Külliyesi” adı verilen yapılar ise diğer külliyelerden farklılıklar göstermektedir. Menzil Külliyelerinde diğer külliyelerde mevcut olan yapı birimlerinin yanında, yolcuların ve hayvanlarının barınma, dinlenme ve bakım ihtiyaçlarını sağlayan ek yapılar bulunmaktadır. Bu tür ilave yapılar, imaret, kervansaray ve misafirhane olarak adlandırılır (Günay, 2005).

Osmanlı döneminde İstanbul’da Anadolu ve Avrupa yakası için iki adet menzil külliyesine ihtiyaç duyularak Avrupa yakasında Kapalıçarşı ve bu bölgedeki hanlar, Anadolu yakasında ise menzil külliyesi olarak Atik Valide Külliyesi inşa edilmiştir. Meyilli bir arazi üzerinde inşa edilen Atik Valide Külliyesi farklı kotlarda düzenlenmiş ve içinde cami, medrese, tekke, darülkurra, darülhadis, hastane, tabhane, kervansaray, imaret, hamam ve sıbyan mektepleri oluşturulmuştur. Aynı zamanda söz konusu Külliye, Anadolu bağlantısına sahip olduğu için büyük ebatta bir develik/ahır içermektedir.

Resim 2.14: Atik Valide Külliyesi (URL-7), **Şekil 2.23:** Atik Valide Külliyesi (URL-7)

İstanbul'dan sonra ilk yapılan menzil külliyesi Gebze'de bulunan Çoban Mustafa Paşa Külliyesi'dir. 1522'de inşa edilen külliye cami, türbe, medrese, manastır, kervansaray, misafirhane ve hastane yer almaktadır. Yapıldıktan sonra ise etrafında kentleşme meydana gelmiştir.

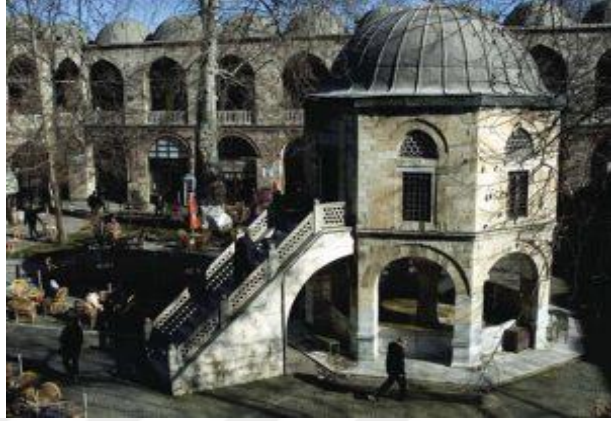
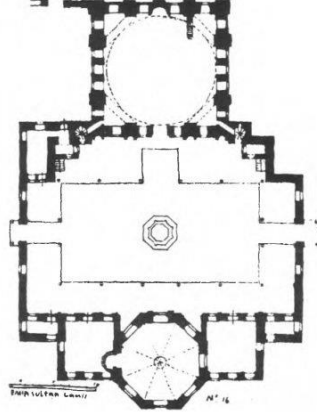

Şekil 2.24: Mustafa Paşa Külliyesi (URL-5), **Resim 2.15:** Çoban Mustafa Paşa Külliyesi (URL-8)

2.4.9 Han

Kervansaraylar Şehirlerarası ticaret yolları üzerinde inşa edilirken hanlar şehirlerin içinde kurulan konaklama yapılarıdır. Şehir hanlarının bazılarında ahırlar bulunmayışı onları kervansaraylardan ayırır. Genellikle iki katlı inşa edilmiş olup, alt katlar depolara ve ahırlara ayrılmış, üst katlar ise konaklama odalarından oluşmuştur. Şehir

hanların odaları ve depoları genellikle revaklı olup avlu ağırlıklı olarak yapılmıştır. Planı ise kare veya dikdörtgen şeklindedir (Cezar, 1985) .

Şekil 2.25: Bursa Emir Han Planı (URL-5), **Resim 2.16:** Bursa Emir Han (Kişisel arşiv)

Hanlar genellikle merkez çarşısına ve büyük camilere yakın yapılmış olup tüccarlar ve zanaatkârlar tarafından kullanılmıştır. Tüccarlar geçici bir süre için kente geldiğinde bu hanlarda konaklayıp, mallarını buralarda depolamıştır. Aynı zamanda konaklama ile birlikte belirli malların üretilip satıldığı yerler olan hanların önemli bir kısmı ticaret faaliyetleri için kullanılmıştır. Bundan dolayı genellikle içinde barındırdığı ticaret faaliyetine göre isim alan hanlara İstanbul’da bulunan Çuhacı Han, Kalcılar Han, Kaşıkçı Han, Kürkçü Han örnek verilebilir. Bununla birlikte “Büyük Valide Han” gibi, yapım malzemesinden, malik veya hanı yaptıran kişinin ismi verilen hanlar da mevcuttur.

Hanlar, kullanım amaçları, plan ve mekân anlayışı yönünden birbirlerinden farklılık gösterirler. 4 grupta incelenmesi mümkün olan hanları; Kullanım amaçlarına göre hanlar, yolcu hanları, ticaret hanları, misafirhane hanları, külliyele dâhil hanlar olmak üzere dört çeşit olarak sıralanabilir.

Yolcu Hanları

Kervansaraylarda bulunan yolcu konaklama işlevini kent içinde oluşturan han yapılarına denir. Bu hanları, kent içerisinde ikamet etmeyen ve kısa süreli olarak konaklamak isteyen insanlar kullanmaktadırlar. Yolcu hanları, ahırlı ve ahırsız yolcu hanları olmak üzere iki tipten oluşmaktadır. Genellikle iki katlı olarak yapılmış olan yolcu hanlarında, üst kat tamamen yolcuların konaklamasına ayrılmış olup, zemin katlar depo, ahır, tamirhane, üst katlar ise revaklara açılan oda ünitelerinden oluşmuştur. Bu hanlar, dörtgen formda olan revaklarla çevrili geniş avluya sahiptir. Bazı hanların avlularının ortasında bir çeşme veya mescit bulunmaktadır. Kürkçü Han, Rüstempaşa hanı ve Büyük Valide Hanı farklı dönemlerde yapılmış yolcu hanı örneklerindedir.

Külliyelere Dâhil Hanlar

Kent yaşantısında önemli ve geniş yer tutan külliye, plan ve mekân anlayışlarından dolayı kütlelere ek olarak ayrı olarak inşa edilebilen yapılar barındırır. Bu yapılardan bazıları misafirlerin ve hayvanlarının barınması için ek olarak yapılan hanlardır. Bunlara Külliye Hanları denir. Rüstem Paşa Hanı, külliye içerisinde yapılmış hanlara örnek olarak verilebilir.

Ticaret Hanları

Osmanlı döneminde ortaya çıkan ticaret hanlarının yolcu hanlarından tek farkı konaklama işlevinin bulunmaması sadece ticarete yönelik olmasıdır. Ticaret hanları da diğer hanlarda olduğu gibi bir avlu etrafındaki mekânlardan oluşmaktadır. Zemin katlar, depo ve imalathane olarak kullanılırken üst katlar ise büro olarak hizmet vermiştir. Zemin kattaki mekânlar depo olarak kullanıldığı için bu mekânlarda sadece avluya açılan kapı, üst katlarda ise birer kapı ile birer pencere bulunmaktadır. Bu hanlarda birkaç han dışında ahır bulunmamaktadır. Ticaret hanları, genellikle içlerinde bulunan esnaf topluluğunun adını taşırlar (Cezar, 1985) Sabuncu Han, Leblebici Han, Kalcılar Han bu ticaret hanı bu hanlara örnektir.

Misafirhane Hanları

Kent içi hanlarından biri olan misafirhane hanlarında, zemin katta ve üst katlarda konaklama odaları bulunmaktadır (Cezar, 1985). İhtiyaçlara göre değişik mekânlar barındıran bu hanların bazılarında ahır bulunmamaktadır. Diyarbakır'da bulunan Hasan Paşa Hanı, misafirhane hanlarına örnek olarak gösterilebilir.

Resim 2.17: Hasan Paşa Han Avlu Görünüş (Kişisel arşiv)

2.4.10 Bedesten

Bedesten, “bezistan” kelimesinden türemiş olup, kumaş ve bez satılmak için yapılmış olan üstü kapalı çarşılardır. Türk beylikleri zamanında depo olarak kullanılan bedestenler, Osmanlı döneminde gelişip büyüyerek önemli ticaret yapılarından biri olmuştur.

Kâgir olarak yapılan bedestenlerde hem ticaret hem de depolama işlemleri olur. İçinde değeri fazla olan malla bulunup sağlam şekilde yapılmıştır. Aynı zamanda Osmanlı ticari dokusunun çekirdeğini oluşturan bedestenler, çarşıların merkezinde bulunan vakıflara bağlı olarak inşa edilmiştir. 15. yüzyıldan sonra bir ticaret ünitesine dönüştürülmüştür. Bu yapılar sonraki dönemlerde ise kıymetli mallar ve antika eşyaların alım-satım işlerinin olduğu yerlere dönüştürülmüş ve bu anlamda bir nevi borsa işlerinin düzenlendiği bir merkez haline gelmiştir (Özdeş, 1998).

Osmanlı Dönemi'nde Bedestenler yaygınlaşarak, kent merkezinde bulunan çarşılarındaki yerini almıştır. Böylece sadece bir “dükkânlar topluluğu” olmanın

ötesine geçerek aynı zamanda mimari bir öge haline gelmiştir. Osmanlı kentinin bedestenle olan ilişkisinin belirginleşmesine sebep olup, 15. ve 16. yüzyıllarda önem arz eden bir mimari karakter olmuştur (Cezar,1985).

İstanbul'da biri de Galata'da ikisi büyük çarşı içinde olmak üzere üç bedesten bulunmaktadır. Kapalıçarşı içindeki bedestenlerden eskisine Cevahir Bedesteni yenisine ise Sandal Bedesteni denmektedir.

Resim 2.18: Galata, Beyşehir ve Edirne Bedestenleri (URL- 8)

Bedestenlerin çalışma prensipleri

Bedestenler yapıldıkları bölgeyi bir ticaret merkezine dönüştürür. Bedestenler uluslararası çalışan tüccarların tanışıp kaynaşması ve alış veriş yaptıkları noktalar olmuştur. İstanbul'un fethinden hemen sonra Cevahir Bedesten'i yapılarak ticaretin artması sağlanmıştır. Ticaret bölgeleri için güven ortamının sağlanması zorunluluğu bedestenlerin sağlam ve güvenli yerlere yapılması ile örtüşmektedir.

Osmanlılar, ticari hayatı diğer aktivitelerden bağımsız düşünmemiştir. Osmanlı döneminde gezgin ve yerleşik olarak iki gruba ayrılan tüccarlar bulunurdu. Bedestenler yerleşik tüccarların mekânı olup buralarda dükkân açmışlardır. Dükkânlarda satılan malların yanı sıra, fiyatların belirlendiği, ayar yapıldığı, vergilerin alındığı mekânlar da olan bedestenler, vergi dairesi gibi bir misyonu da yüklenmişti. Bu sistem sayesinde karaborsa önlemiş olup kontrol dışı satışlara engel olunmuştur

Çarşı ve kapalıçarşıların çekirdeğini oluşturan bedestenler, belli ticaretlerin döndüğü, örneğin kuyumcuların, ipekçilerin, halıcılarının, kumaşçıların, baharatçıların, aktarların ve kitapçıların merkezi konumuna gelmiştir. Bedestenlerde hem günlük ihtiyaçlar görülerek yiyecek maddelerinin teminin sağlanır hem de ısınma, yakacak vs gibi maddelerin satışları yapılmıştır (Cezar,1985). Ek olarak hammadde ihtiyacı karşılanır, bunun için tabakhaneler, imalathaneler oluşturulur, aşçılık, çömlekçilik, kavaflar (ayakkabıcılık), terzilik vb. el sanatlarının olduğu ticari merkezler meydana getirilmiştir. Osmanlı'da bedestenler;

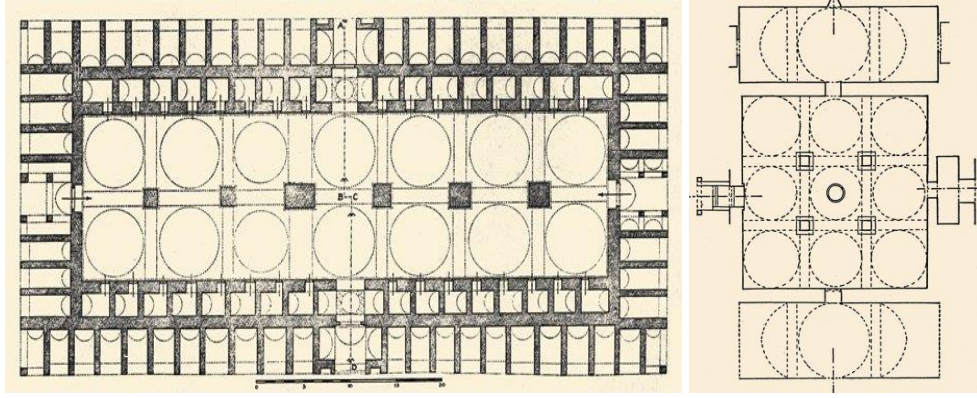
- Mahzenli bedestenler
- Dıştan dükkânlı bedestenler
- Arasta bedestenler
- Kat bedestenleri
- Sade tek hacimli bedestenler olarak sınıflandırılabilir.

Bedestenlerin önde gelen dört fonksiyonu bulunmaktadır. Bunlar;

1. Borsa görevi gören bir yer olması ve fiyatların belirlendiği bir yer olması,
2. Vergi Dairesi görevini görmesi; vergilendirmenin sağlanması ve vergilerin tahsil edilmesi,
3. Değerli malların, özellikle kumaşların, mücevherlerin ve kıymetli eşyaların devlet güvencesi altında depolanması ve ticaretinin sağlandığı bir yer olması,
4. Uluslararası ticaretin gerçekleştiği bir yer olarak sıralanabilir (Cezar, 1985).

Osmanlı'da bedestenin planları kare veya dikdörtgen şeklinde olup kubbesi kurşunla kaplıdır. Kalın taş duvarlarla kaplanır, 4 veya 20 bölümlere ayrılmış olan dükkânlara iki veya üç kapı eklenir. Dış mekânda duvarlara yapışık olan dükkânlar bulunur.

Osmanlı'da bedesteni, tipik olarak kare veya dikdörtgen şeklinde, kubbeleri kurşun kaplı olan, en kullanışlı şekilde bölümlere ayrılmış, kalın taş duvarlı bir yapıdır. Genellikle bir veya iki, bazen de dört ayrı kapısı vardır. Bu kapılar çarşıdan şehre ana cadde şeklinde devam eder. Bedestenin içi, taş duvarlarla her birinin tepesinde bir kubbe bulunan kare biçiminde 4 ila 20 arasında değişen bölümlere ayrılmıştır. Dışarıda ise bedestenin duvarlarına dayalı dükkânlar bulunmaktadır. Bedestenden çıkan sokakların iki yanına dükkânlar dizili olarak sistem kurulur.

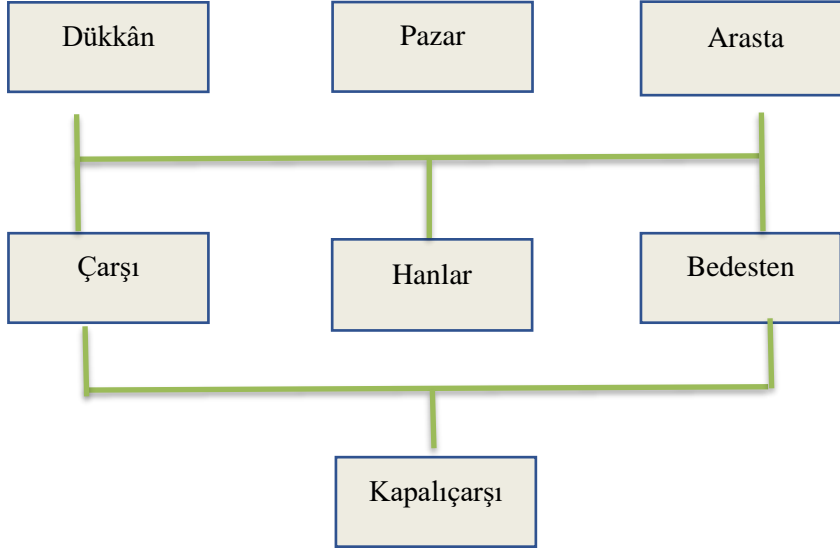
Şekil 2.26: Bursa Yıldırım Bedesteni ve Kayseri Bedesteni Planı (URL-5)

2.4.11 Kapalıçarşılar

Ticaret merkezi anlamında üstü kapalı olan çarşılara kapalıçarşı denilmektedir. Daha çok İslam ülkelerinde bulunmaktadır. Kapalıçarşıların en eski örneklerine Orta Asya, Kuzey Afrika (Kayravan), İskenderiye, Şam, Halep, Tebriz, Musul, Bağdat, İsfahan, Buhara ve Semerkant'ta görülmektedir.

Türkiye'de Bursa, Edirne, İstanbul, Kayseri, Diyarbakır, Urfa'da eski tarihli kapalıçarşılar, diğer şehirlerde ise son devirlerde yapılan kapalıçarşılar yer almaktadır. Kapalıçarşıların gelişimini ve oluşumunu incelemek için geçmişte ticaretin yoğun olduğu büyük kentlere bakmak gerekmektedir. Kapalıçarşılar bir anda gelişmiş ticaret merkezleri olarak ortaya çıkmamış, küçük birimler zaman içerisinde gelişerek kapalıçarşılıarı meydana getirmiştir.

Osmanlı döneminde yapılan en önemli kapalıçarşı İstanbul Kapalıçarşı'sı olup imparatorluğun ticari merkezi oluşturur. İstanbul Kapalıçarşı'sı zaman içerisinde bedesten ve bedestenin etrafında şekillenen dükkânlardan oluşmaktadır. Osmanlı döneminde İstanbul Kapalıçarşı'nın gelirleri Ayasofya için kurulan vakfa verilmiştir (Küçükerman, 2011). [Bu bölüm 3. Bölümde ayrıntılı olarak ele alınacaktır].

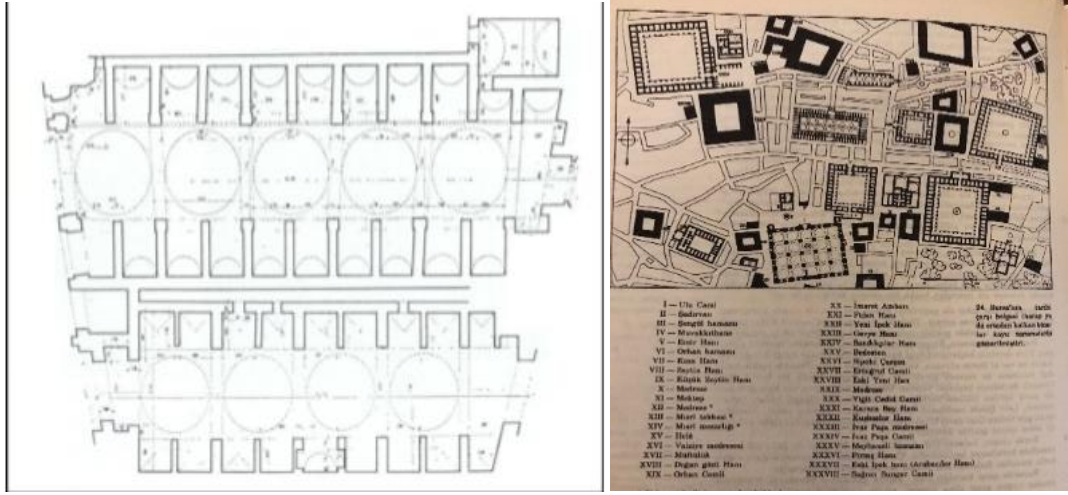

Tablo 2.3: Kapalıçarşıların Yapılanma Süreci (Tez kapsamında oluşturulmuştur)

Bursa Kapalıçarşı'sı

Bursa Kapalıçarşı'sı 802 yılında I. Bayezid (1389-1402) tarafından yaptırılmıştır. Çarşının kurulduğu alan şehir merkezi olup kaleye yakın tutulmuştur. Böylelikle güvence altına alınmıştır. Şehrin merkezinde olması şehrin nabzını elinde tutan ve gelişmeye açık olması açısından önemlidir.

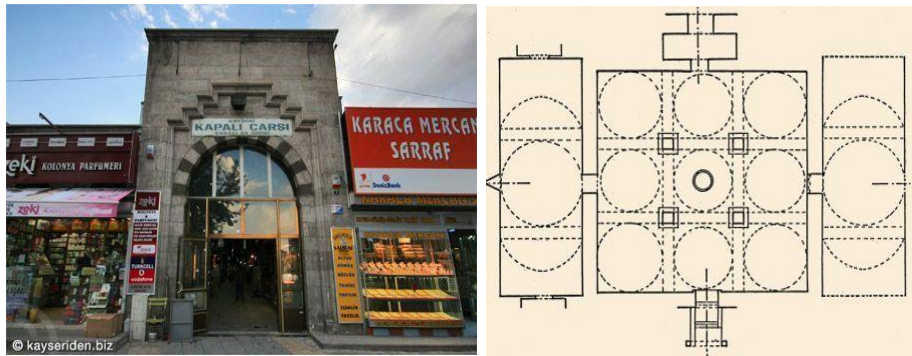
Bugünkü Bursa Kapalıçarşı'sı, Emir hanının batısından başlayıp Koza hanı kapısına kadar uzanan tonoz örtülü tek bir sokaktan oluşmaktadır. Bursa Kapalıçarşı'sı yangınlardan büyük hasar görmüştür. Yangınların meydana getirdiği önemli hasarlar çarşıda büyük değişikliklere neden olmuş, çarşının üstü örtülü bölümleri yangınlarla gittikçe küçülmüştür. Günümüzde çarşının bedestenini çevreleyen bölümünün sokaklarının üstü açıktır. Sadece Sipahi Çarşısı'nın üstü kubbe ile örtülüdür (Cezar, 1985).

Şekil 2.27: Sipahi ve Gelincik Çarşısı Planları ve Bursa Kapalıçarşısı'nda yıkılan yerleri gösteren plan; koyu yerler yıkılmıştır (Cezar, 1985).

Kayseri Kapalıçarşısı'sı

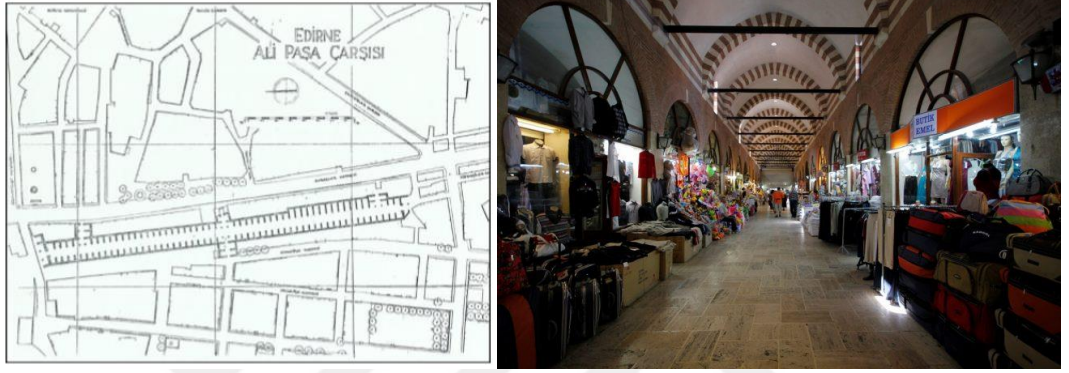
Kayseri Kapalıçarşısı'sı Anadolu'daki en önemli kapalıçarşıdır. Bursa ve Edirne Kapalıçarşısı'nda ki gibi kalenin önüne yapılarak güneybatısında yer almaktadır. Örtüsü beşik tonoz olup, Çarşı'nın içinde birbirine hem paralel, hem de birbirleriyle dik kesişen yollar mevcuttur. Kapalıçarşısı'nın şehrin merkezinde bulunarak hanlar ile bedestenin yakınında inşa edilmesi, merkezin her zaman bir ticaret alanı olarak kullanıldığını göstermektedir. İstanbul Kapalıçarşısı'ndan sonraki en büyük kapalıçarşı Kayseri Kapalıçarşısı'dır. Tarihinde birkaç defa yangınlarla zarar görmüş olup 1987-1991 yılları arasında özgün olarak yeniden yapılmıştır.

Resim 2.19: Kayseri Kapalıçarşısı'sı (URL-9), **Şekil 2.28:** Kayseri Kapalıçarşısı Planı (URL-9)

Edirne Ali Paşa Çarşısı

Ali Paşa Çarşısı, eski Edirne'yi oluşturan kale bölümünün önünde ve ona paralel olarak inşa edilmiştir. Çarşı 300 metre uzunluğunda olup altı kapısı vardır. Üç kapı doğuya yani camiler ve bedestene, bir kapı kaleye, diğer iki kapı ise çarşının iki ucunda bulunmaktadır. 19. Yüzyılın ortalarına kadar Osmanlının önemli şehirlerinden biri olan Edirne, ticari aktivitelerin yoğun olduğu önemli bir merkez idi (Cezar, 1985).

Şekil 2.29: Edirne Ali Paşa Çarşısı Planı (Cezar, 1985), **Resim 2.20:** Edirne Ali Paşa Çarşısı (URL-10)

2.5 Dünyada Kapalıçarşı Örnekleri

Bu başlık altında dünyada önemli bazı Kapalıçarşılara örnek olarak; Suriye'de Halep Kapalıçarşısı'sı, Fas'da Fas Kapalıçarşısı'sı, Türkistan'da Semarkant ve Buhara Kapalıçarşısı'ları, İran'da Tebriz ve Şiraz Kapalıçarşısı'ları anlatılmıştır.

Halep Kapalıçarşısı'sı

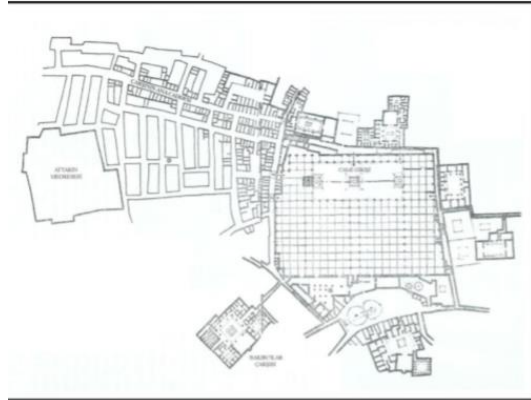
Geçmişten günümüze varlığını sürdüren kapalıçarşılardan biri Halep'te bulunmaktadır. Kapalıçarşı Halep'te XII. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Halep'te kapalıçarşı ile birlikte geniş bir ticaret alanının meydana gelişi buranın önemli bir ticaret merkezi olmasından kaynaklanmaktadır. Halep'in İslamiyet'ten önceki dönemin agora, tapınak ve pazar bölümü, Araplar zamanında İslami karaktere bürünmüştür.

Halep Şehrinin ticari karakteri çarşı ve hanları ile birlikte oluşmaktadır. Evliya Çelebi Halep'te 7 kervansaray ve 70 han bulunduğunu, hanların 47 tanesinin kurşun örtülü, muazzam ve metin hanlar olduğunu söylemektedir. Sokaklarının uzunluğunun toplamı 10 km. den fazla olan çarşının çoğu 15. yüzyılda yapılmıştır. Ortadoğu'nun en uzun çarşısı olarak bilinen çarşı Halep Çarşısı günümüzde savaş nedeni ile harap durumunda olup çok sayıda handan oluşmaktadır (Cezar, 1985).

Resim 2.21: Halep Çarşısı; Günümüzde savaş yüzünden Halep Çarşısı yıkıma uğramış olup zarar görmüştür (URL-11).

Arap dünyasının başka bir önemli şehri olan Fas'ta bugün bir çarşı bulunmaktadır. Fas şehri çarşı bölgesinde cami, medrese, ilkokul, çeşme ve kütüphane yer almaktadır.

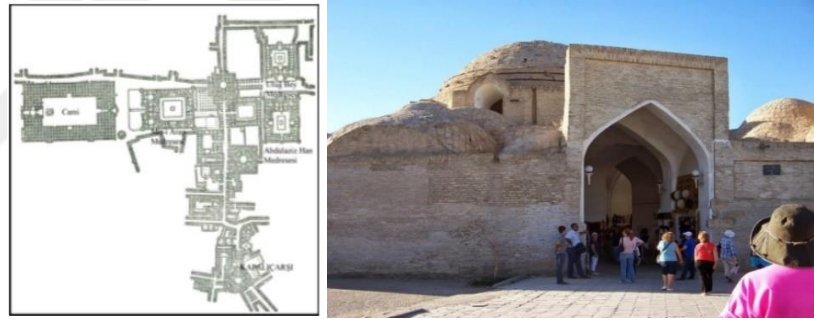

Şekil 2.30: Fas Şehri çarşı bölgesi (Cezar, 1985)

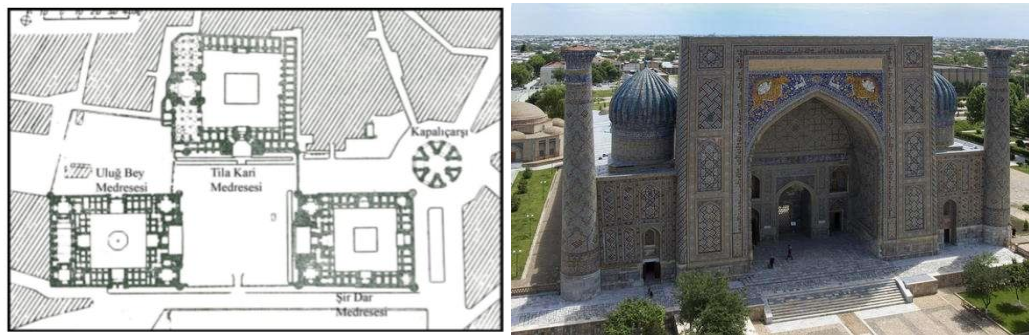
Türkistan Kapalıçarşıları

Türkistan’da Kapalıçarşıların yapımı eski bir geçmişe sahip olup iki önemli şehri olan Buhara ve Semerkant’ta kapalıçarşılar bulunmaktadır. Arap ülkelerinde olduğu gibi Türkistan’da da çarşıların üstü iklim şartlarından dolayı kapatılmıştır. 11. yüzyılda gelişmiş bir ticari kent olan Merv şehrinde iki büyük cadde bulunmakta ve bu caddelerin kesişme noktalarında üstü kubbe ile örtülü çarşı merkezi yer almaktadır. Merv’de kuyumcular, dericiler, sarraflar ayrı semtlerde oturmakta, dokumacılar, bakırcılar ve çömlekçiler de bunların arasında yer almaktadır.

Semerkant’ta Tila Kari medresesi ile Şir-dar medresesi yakınında dairesel planlı küçük bir kapalıçarşı ve Semerkant Kapalıçarşı’sı gibi üstü kubbelerle örtülü olan Buhara Kapalıçarşı’sı da küçüktür. Dairesel bölümünün ortasında büyük bir kubbe, büyük kubbenin çevresinde ise küçük kubbeler bulunmaktadır.

Şekil 2.31: Buhara Kapalıçarşı Planı (Cezar,1985), **Resim 2.22:** Buhara Kapalıçarşı (URL-12)

Şekil 2.32: Semerkant Kapalıçarşı Planı (Cezar,1985) **Resim 2.23:** Semerkant Kapalıçarşı (URL-13)

İran'da Kapalıçarşılar

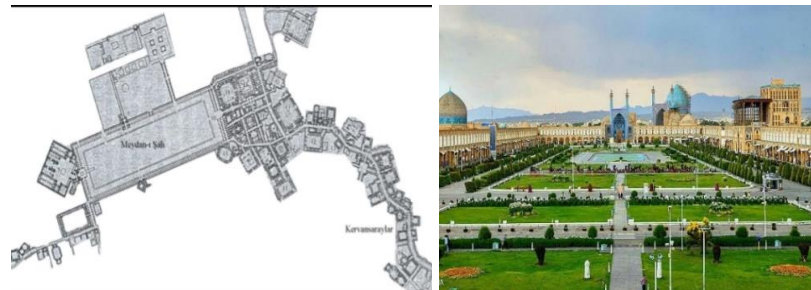
İran'da üstü örtülü çarşı uygulaması Selçuklulara kadar uzanmakta olup buradaki kapalıçarşılar bâzâr diye adlandırılmaktadır. İran'da genel olarak çarşı anlamında kullanılan bâzâr sözcüğü üstü açık çarşılar için de kullanılmaktadır. Anadolu'da olduğu gibi İran'da da Selçuklu döneminden kalma bir örnek mevcut değildir.

İran'da eski bir geçmişe sahip olan bazı kapalıçarşılar zamanla yenilenip büyütülerek yaşamları sağlanmıştır. Bu açıdan Şiraz ve Tebriz Kapalıçarşılarının önemli yapılarıdır (Cezar,1985). Ayrıca İsfahan Kaysariyesi de büyük önem taşımaktadır.

İsfahan başkent olunca İsfahan'da geniş çapta inşaatla girişilmiştir. Meydan-ı Şah diye adlandırılan 386 metre uzunluğunda 140 metre genişliğindeki meydanın etrafında saray, cami, çarşı ve kervansaray bulunmaktadır. 1620 yılında inşa edilen İsfahan Kaysariyesi bu yapılar arasında "Bazar-ı Şah" diye adlandırılan kısımdır. Kubbeli, üstü örtülü çarşının giriş kapısı çinilerle süslüdür.

Resim 2.24: Şiraz Kapalıçarşısı (URL-14), **Resim 2.25:** Tebriz Kapalıçarşısı (URL-15)

Şekil 2.33: İsfahan Meydan-ı Şah Planı (Cezar,1983), **Resim 2.26:** İsfahan'da Meydan-ı Şah (URL-16)

3. KAPALIÇARŞININ TARİHSEL GELİŞİMİ VE EKLENTİLERİ

Bu bölümde teze konu olan Kapalıçarşı'nın bölgesel konumu ve tarihsel gelişimi, eski ve yeni haritalar, eski ve güncel fotoğraflar, gravürler üzerinden anlatılmıştır. Kapalıçarşı'nın fiziksel özelliklerinin ve zamanla oluşan eklentilerinin yansısı sosyal, ekonomik, kültürel açıdan dönemsel olarak yüzyıllık dilimler halinde anlatılmıştır. Ayrıca Kapalıçarşı'nın Hanlar Bölgesi ve çevresi ile ilişkileri dönemsel olarak ve haritalar üzerinden anlatılmıştır.

3.1 Kapalıçarşı'nın Konumu

Kapalıçarşı İstanbul'da Tarihi Yarımada diye tabir edilen bölgede, Fatih İlçesi'ne bağlı Eminönü semtinde bulunmaktadır. Beyazıt Mahallesi sınırları içinde olup, Molla Fenari, Taya Hatun, Mercan Mahalleri ile çevrilmiştir.

Şekil 3.34: Kapalıçarşı ve Çevresi Hava Fotoğrafları (Fatih Bel. 2019)

Şekil 3.35: Kapalıçarşı içindeki yollar ve Kentsel Yenileme Alanı içindeki Konumu (Fatih Bel. 2019)

İstanbul'da geleneksel ticaretin merkezi konumunda olan Kapalıçarşı ve çevresi farklı nitelikler taşıyan üç bölgeden oluşmaktadır. Bu tarihi ticaret bölgeleri birbirinden bağımsız olmayıp Eminönü'ne kadar uzanırlar.

Bölge İsmi	Bölgenin Tanımı
Liman Bölgesi	Eminönü-Sirkeci sahilinde bulunan liman bölgesi
Hanlar Bölgesi	Liman bölgesinden başlayıp Beyazıt tarafına doğru ilerleyen ticaret bölgesi
Kapalıçarşı	Nuruosmaniye-Beyazıt arasında yapılmış olan, iki taş bedesten ve etrafını saran dükkânlarla dolu sokaklardan oluşan Kapalıçarşı

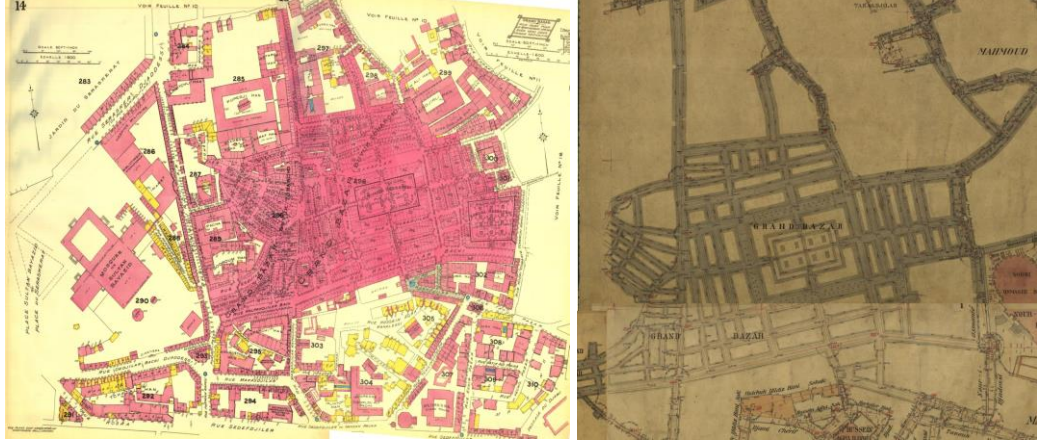
Tablo 2.4: İstanbul Tarihi Ticaret Bölgeleri (Küçükerman'dan Tez Kapsamında oluşturulmuştur).

Kapalıçarşı'nın Eski Haritalarda Gösterimi

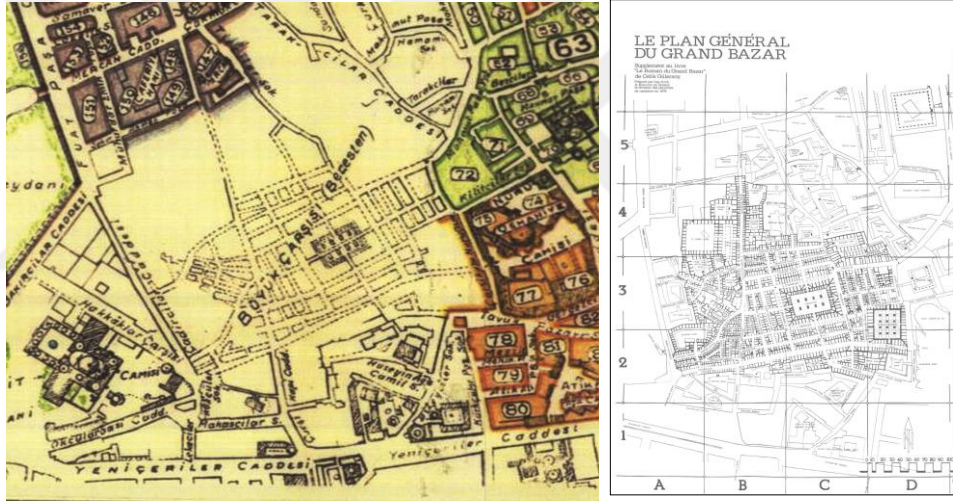
Kapalıçarşı'nın bazı önemli eski haritalardaki gösterimi şu şekildedir.

Şekil 3.36: Kapalıçarşı 1776 tarihli Kauffer haritası ve 1887 tarihli haritada gösterimi (Kayra. 1990)

Şekil 3.37: 1904 Goad Tary ve 1913 Alman Mavileri Haritasındaki gösterimi
(Kayra. 1990)

Şekil 3.38: 1940 J. Pervititch ve 1978 Çelik Gülersoy Haritasındaki Gösterimi
(Kayra. 1990)

3.2 Kapalıçarşı'nın Tarihçesi

Kapalıçarşı, Fatih Sultan Mehmet eliyle camiye çevrilen Ayasofya için oluşturulan vâkıfa gelir getirmesi üzere yaptırılan Cevahir ve Sandal Bedestenleri olarak iki taş bedesten ile kurulmuştur. Daha sonra bedestenleri zaman içerisinde çevreleyen açık pazarlar oluşmuştur. Zamanla üstleri kiremitle kaplanan tonozlu çatılarla örtülen sokaklar ve galeriler bütünü şekliyle bugünkü haline gelmiştir (İstanbul Ans.)

Ticaret yapıları içinde evrensel bir statüsü olan Kapalıçarşı, Eski Bedesten ismi ile de anılan Cevahir Bedesteni'nin etrafında oluşmuştur. İnşa yılına ait farklı görüşler bulunan yapının, çeşitli araştırmacı ve kaynaklara göre, Fatih Sultan Mehmet tarafından İstanbul'un fethinin hemen ardından 1461 yılında inşa ettirildiğine kesin gözü ile bakılmaktadır.

3.2.1 Eski (Cevahir) Bedesten

Bedestenlerin ülke çapında yaygınlaşması, kent çarşılarındaki merkezi yerini alması, sadece dükkânlar topluluğu olmanın ötesinde bir mimari öge haline gelerek çeşitli fonksiyonlar yüklenmesi, Osmanlı Dönemi'ne denk gelmektedir. 15. ve 16. Yüzyıllarda bedestenle ilgili mimari karakter oturmuş olup şehrin bedestenle ilişkisi belirginleşmiştir (Cezar,1985).

Cevahir Bedesteni, İstanbul'daki bedesten yapılarından ilkidir. Başlangıçta Yeni Bedesten olarak anılan yapıya, Sandal Bedesteni'nin yapılmasıyla "Eski Bedesten" denmiştir. Cevahir Bedesteni'nin yapıldığı dönem ile ilgili farklı görüşlerle karşılaşmaktadır. Yapının Bizans yapısı olduğunu savunanlar da mevcuttur. Osman Ergin, İslam Ansiklopedisi'nde Eski Bedesten'in Bizans yapısı olduğunu, doğu kapısı üzerinde bulunan kartal şeklindeki kabartmadan ve Fatih'in vakfettiği Bizans binaları arasında sayılmış olmasından anlaşıldığını belirtmiştir (Ergin,1944). Sanat Ansiklopedisi'nde de Kuyumcular Kapısı üzerindeki kartal figürü işaret edilerek, yapının Bizans Devri'nde yapıldığı kaydedilmiştir (Arseven, 1958).

Bu düşüncelerin yanında, Eski Bedesten'in Bizans kalıntılarının üzerine Osmanlı döneminde yaptırıldığını savunanlar da bulunmaktadır. Kuban, "İstanbul Bir Kent Tarihi" eserinde Fatih Külliyesi çevresinde yapılmış olan yeni çarşıların dışında, kentin önceden var olan Bizans ticari yapısının devam ettirildiğine dikkat çekmiştir. Ayrıca, limanın Divan Yolu'na uzanan bölümün geçmişte olduğu gibi bir merkezi ticaret bölgesi olma özelliğinin korunmuş olduğunu belirtir ve II. Mehmed tarafından değerli malların alınıp satıldığı bir bedesten yaptırıldığını ifade etmiştir (Kuban, 1996).

Gündüz Özdeş de "Türk Çarşıları" kitabında farklı fikirleri değerlendirerek, Bizans Devri'nde bölgede büyükçe bir çarşının ve bir bedestenin varlığını kabul etmiş,

bugünkü Eski Bedesten'in Bizans duvar ve temellerinin üzerine Osmanlı Dönemi'nde inşa edildiği kararına varmıştır (Özdeş, 1998).

Ayverdi ise Kapalıçarşı'nın yerinde, belki Ayasofya'dan Blaherna Sarayı'na gidiş için kullanılan bir yol bulunduğunu belirtmiştir. Bizans'ın ticaret merkezinin Beyazıt'a kadar uzanmadığını, Divan Yolu'nun sağı ve Bazilika Sarnıcı'nın çevresi gibi Ayasofya yakınlarında olduğunu yazmıştır. Gülersoy, "Kapalıçarşı'nın Romanı" eserinde Eski Bedesten'in dönem belirsizliğini ele almış ve sonuç olarak daha önce var idiyse bile Bizans'ın çöküş yılları olan, 15. yüzyıl başlarında, kayda değer ve ayakta kalmış bir Bizans çarşısı binasının bulunmadığı sonucuna varmıştır (Gülersoy, 1979).

Eski Bedesten'in Bizans yapısı ya da Bizans yapısı üzerine inşa edilmiş Fatih dönemi yapısı olduğu görüşlerinin yanı sıra, tamamen Osmanlı Dönemi'nde yapılmış olduğu görüşü de yoğunluktadır. Bu konuda Semavi Eyice, Cevahir Bedesteni'nin fetihten hemen sonra Fatih'in vakıflara gelir sağlanması için inşa ettirdiğini belirtmiştir (Eyice, 1992).

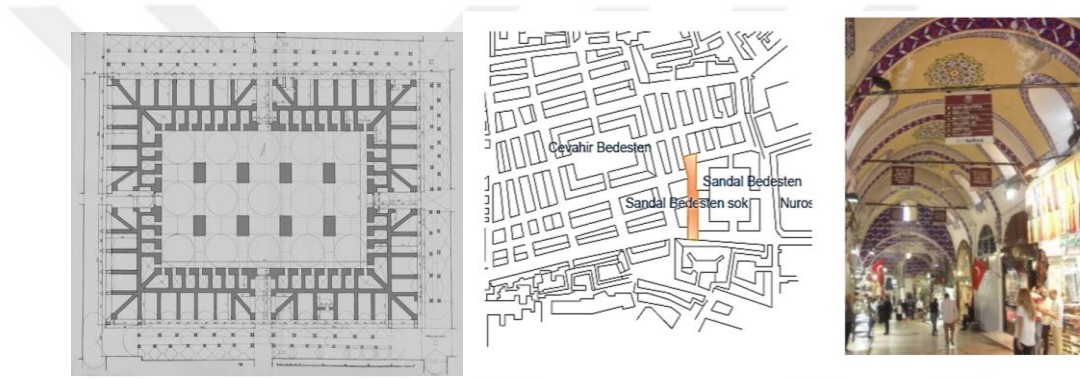
İstanbul'un arkeolojik yapısı hakkında detaylı çalışmalar yapmış olan Alman mimar-arkeolog Wolfgang Müller-Wiener, Bedesten'in (Bezzazistan-ı Cedid), Eski Saray çevresinde ve öteden beri ticari amaçla kullanılan bölgede (Artopeleion civarında), Fatih Sultan Mehmed'in emriyle 1455-1456 kışında yaptırılmaya başlandığını açıklamıştır. İnşanın 1460-1461 kışında bittiğini de net olarak belirtmiştir (Müller, 2017).

(1472-1473) tarihli Arapça Fatih vakfiyesinde, "yeni bezzaziye diye tanınan bezzazistan" şeklinde anılan Cevahir Bedesteni'nin Fatih Sultan Mehmed tarafından yaptırıldığı söylenmiştir. Bizans tarihçisi Dukas ise, 1457 yılı olaylarını anlatırken Bedesten'in yapılışını da kaydetmiştir. Bu bilgiler ile birlikte Bedesten'in sahip olduğu mimari üslubun, yapının Osmanlı Dönemi'nde yapıldığı fikrini güçlendirdiği de düşünülmektedir (Cezar,1985).

Cevahir Bedesteni'nin karakteristik yapısını oluşturan ve günümüzde dükkân olarak kullanılan mahzenler değerli eşyaların muhafaza edildiği bölümler olarak inşa edilmişlerdir. Bu mahzenlerde değerli eşyaların konulduğu ahşap sandıklar, oturma elemanları peykeler ve duvar dolapları bulunmaktaydı. Farklı tarihli vakfiyelere bakıldığında sandık sayılarının da farklılık gösterdiği, buna göre Bedesten'in kullanım

yoğunluğunun da zaman içerisinde değiştiği anlaşılmaktadır (Cezar,1985). Ayrıca, zaman içerisinde, ihtiyaç değişimleri gibi etkenler ile mahzenler muhafaza özelliğini kaybederek, normal dükkânlara dönüşmüş, yapının karakteristik yapısından gelen dış dükkân dizilerindeki ticaret faaliyetleri içeride de yapılmaya başlanmıştır.

Cevahir Bedesteni yapılış tarihinden günümüze birçok felaket geçirmiş olup bunlardan en fazla bilgi sahibi olunan 1894 depremidir. Bu depremde Cevahir Bedesteni'nin çevresindeki revaklı sokaklar büyük hasara uğramıştır. Deprem sonrasında bu sokaklar onarım geçirmiştir. Aynı zamanda Bedesten'in beden duvarları ve mahzenler ile evre dükkânların çatıları da birçok kez müdahale görmüştür.

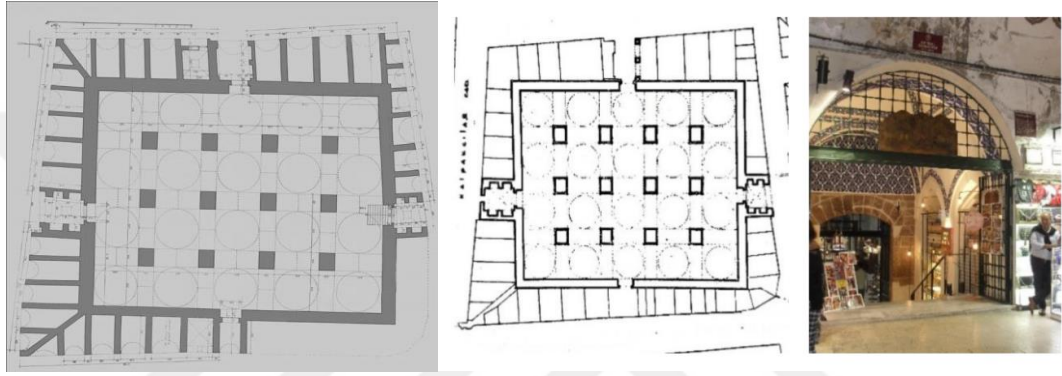

şekil 3.39: Cevahir Bedesteni Plan şeması (Fatih Bel. 2019), **Resim 3.27:** Cevahir Bedesteni (Kişisel arşiv)

3.2.2 Sandal Bedesteni

Sandal Bedesteni, kendisinden önce inşa edilen Cevahir Bedesteni'nin güneydoğusunda bulunmaktadır. Sandal Bedesteni'nin inşa edildiği dönem hakkında kaynaklarda farklı bilgiler yer almaktadır. Evliya Çelebi; “*Bu da Fatih Sultan Mehmed Han'in binasıdır, Eski Bedesten'e yüz adım yakınlıktadır ve bunun da şekli ve binası hemen Eski Bedesten gibidir.*” demiştir. 877 (1472-1473) tarihli vakfiyede Sandal Bedesteni'nden bahsedilmemektedir. Fakat bu vakfiyeden 4-5 sene sonra yazılan vakfiyede ise Sandal Bedesteni için 265 dükkânlı 4 duvarlı bir yapı olarak bahsedilmiştir (Ayverdi, 1989).

Sandal Bedesteni'nin Fatih Devri'nde yapıldığı görüşü yoğunlukta olsa da farklı görüşler ile de karşılaşılmıştır. Örneğin Efdaleddin Tekiner'in pek de açık olmayan ifadesi, Sandal Bedesteni'nin Kanuni Sultan Süleyman Devri'ne ait olduğu yönündedir (Eyice, 1992). Cezar ise daha kesin bir ifadeyle Eski Bedesten'in İstanbul'un ilk fetih yıllarında inşa edildiğini, Sandal Bedesteni'nin ise vakfiyelerdeki tarihler göz önünde bulundurulduğunda 1470'li yıllarda yapıldığı kanısına varıldığını belirtmiştir (Cezar, 1985).

Şekil 3.40: Sandal Bedesteni Plan Şeması (Fatih Bel. 2018), **Resim 3.28:** Sandal Bedesteni

Tarihçi Yaşar Baş'ın araştırmaları da Sandal Bedesteni'nin Fatih Sultan Mehmet Döneminde yapıldığını doğrular niteliktedir. Vakfiyeler ve vakıf defterlerindeki kayıtlar, Sandal Bedesteni'nin Fatih Sultan Mehmet döneminde yaptırılmış olduğunu göstermiştir. Kayıtlarda Kapalıçarşı'nın 1471'de inşası tamamlanan yapılardan sonra 1472 (Hicrî 877) yılında Sandal Bedesteni'nin yapımına başlanmış, 1478 (Hicrî: 883) yılında ise tamamlanmış olduğu belirtilmiştir.

1478 yılı civarında kaleme alınan ikinci vakfiyesinde de Sandal Bedesteni'ne ait kayıtlara yer verilmiştir. Vakfiyelerde ve 1489 tarihli evkaf defterinde, Sandal Bedesteni'ne bağlı 265 dükkân, Mahmud Paşa Dükkânları adı ile kaydedilmiştir. Bu adın verilmesinin sebebi, Sandal Bedesteni ve çevresinin ilk devirlerde Mahmud Pasa İmaretine tahsis edilmesidir. Ancak, aynı tarihli muhasebe defterinde, bu bedestenin yeniliğine işaret etmek üzere, Karbansaray-ı Cedid (Yeni Kervansaray) adı

kullanılmıştır. Birçok farklı isimle anılan Sandal Bedesteni 1520-1528 tarihleri arasında Bezzaziye-i Suğra (Küçük Bedesten) olarak da anılmıştır. 1547’de Bezzazistan-ı Cedid yani Yeni Bedesten olarak yazılmıştır ve 18. yüzyıla kadar da bu isimle anılmaya devam etmiştir. Bedesten’in ismi, 18. yüzyıldan sonra “Sandal” adı verilen kumaşın burada satılması nedeni ile günümüze kadar “Sandal Bedesteni” olarak gelmiştir (Cezar, 1985).

1695 ve 1701 yıllarında çıkan yangınlardan sonra Sadrazam Damat İbrahim Paşa tarafından büyük ölçüde onartılan Sandal Bedesteni, Lale Devri’nde (1718-1730) de müdahaleler görmüştür (Gülersoy, 1994).

Kapalıçarşı’nın ulaşabildiğimiz en eski fotoğrafı 1880’lerde çekilmiş olanıdır. Bu fotoğrafta, Sandal Bedesteni’nin kuzey yönündeki duvarında pencereler arasında 3 adet destek duvarın bulunduğu görülmektedir. Ancak bu destek duvarlarından günümüze yalnızca biri gelebilmiştir. Sandal Bedesteni’nin destek duvarlarının yapım tarihleri ve geçirdikleri müdahaleler konusunda yeterli veriye ulaşılamamıştır.

Sandal Bedesteni de Cevahir Bedesteni gibi zaman içerisinde özgün bedesten işlevini kaybetmiştir. 19.yüzyılda Osmanlı’da yaşanan ekonomik değişimler ve yerli dokumacılığın çöküşüne paralel olarak 1912’de de esnaf düzeni değişmiş ve çöküşe geçilmiştir. 1914 yılında Bedesten Belediye tarafından müzayede salonuna dönüştürülmüştür. Bir süre bu şekilde kullanılan Sandal Bedesteni’nin bu kullanımına 1980’li yıllarda son verilmiştir (Gülersoy, 1994).

İstanbul KVK Arşivi’nden elde edilen belgelere bakıldığında, Sandal Bedesteni’nin kuzey ve güney kapılarının 60’lı 70’li yıllarda kapatılıp depo, wc gibi tahrip edici işlevler için kullanıldığı, fakat daha sonra açılarak yeniden kapı olarak işlevlendirildiği anlaşılmaktadır. Bunlarla birlikte Bedesten’in ana mekânı birçok işlev değişikliğine ve müdahaleye maruz kalmıştır. Aynı arşivden elde edilen Sandal Bedesteni’nin 7044 sayılı kanun kapsamına giren korunması gerekli eski eserlerden olduğuna karar verilmiştir.

Cevahir Bedesteni ve Sandal Bedesteni’nin yapılmasıyla birlikte bu bölge tam anlamıyla kentin ticaret merkezine dönüşmüştür. Bu iki taş bedestenin etrafını ilk yıllardan itibaren ticaretin gerçekleştiği sergiler ve tezgâhlar oluşmuştur. Söz konusu dükkânların 15. ve 16. Yüzyıllardaki sayısının, günümüzdeki Kapalıçarşı’sının üçte

biri oranda olduğu, kaynaklardan elde edilen dükkân sayılarından anlaşılmaktadır (Gülersoy, 1994).

Ana yolların Eski Bedesten'in dört kapısına doğru gitmesi ve dükkân adalarının boyutlarının da işaret ettiği üzere Kapalıçarşı, günümüzde çarşının çekirdeğini oluşturan Cevahir (Eski) Bedesteni etrafında halka halka oluşmuştur. Böylelikle çarşının başlangıçta kapalı olarak planlanmadığı, zaman içerisinde bedestenler ve çevre dokunun bütünleşmesiyle günümüzdeki durumuna geldiği söylenebilmektedir (Ayverdi,1989).

3.3 Kapalıçarşı'da Dükkânlar

Fatih Vakfiyeleri'ne göre, Fatih Sultan Mehmed Kapalıçarşı'da 849 tanesi Bedesten, 265 tanesi de Mahmut Paşa İmaretı civarında olmak üzere, toplam 1114 dükkân vakfetmiştir (Cezar, 1985). 1489-1491 yıllarına ilişkin bilgi edinmemize yardımcı olan Ayasofya Vakıfları'na göre ise bu bölgedeki dükkân sayısının 2000'i bulduğu söylenebilir (Ayverdi,1989).

Fatih Sultan Mehmed Devri'nden sonra da Çarşı hızlı bir şekilde büyümeye devam etmiştir. Çarşı, 1701 yılında kâgirleştirilerek üzeri kapatıldığında, dükkân sayısı 3000 civarındadır. Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerine ilişkin kaynaklarda Çarşıdaki dükkân sayısının 3000, 3500 ve hatta 4399 olduğu yönünde farklı bilgilere ulaşılmaktadır. Ancak, Çarşı'nın dükkân sayısının gerek dükkânların ahşap olduğu, gerekse de kâgirleştiği dönemde 3000'in altına düşmediği kesindir.

Cumhuriyet Devri'nde ise dükkân sayısının 3300 civarında olduğu söylenmektedir (Cezar, 1985). 1894 depreminden birkaç yıl öncesine ait bir bilgiye göre, Kapalıçarşı'da; 2 Bedesten, 4399 dükkân, 2195 hücre ya da oda, 1 hamam, 1 cami, 10 mescid, 8 kuyu, 16 çeşme, , 2 şadırvan, 1 türbe, 1 sebil, 1 mektep ve 24 han bulunmaktadır (Cezar, 1985).

Fatih Sultan Mehmed döneminde, Mercan Ağa Hanı'nın yapılmasının ardından, Çarşı'ya hanlar da katılmıştır. Hanların kapıları, Kapalıçarşı'ya açıldığında, bunlar da Kapalıçarşı'ya dâhil sayılmıştır. Cezar, bu dönemde Kapalıçarşı'ya dâhil olan hanları; Kebeci (Cebeci), Yüncü, Baltacı, Cami Evi, Safran, Perdahçı, Astarıcı, Çukur, Mercan,

Ali Paşa, Yarımtaş, Evliya, Hatip Emin, Sıra Odalar, Zincirli, Rebia (Rubiye), Kürkçü, Varakçı, Çuhacı ve Yolgeçen Hanları olarak sıralamıştır.

Günümüzdeki Kapalıçarşı dükkânlarının büyük bir bölümü Fatih Sultan Mehmed döneminde yapılmıştır. Geçmişte çarşının üstü bütünüyle kurşun ile kaplı iken günümüzde bedesten dışında çarşının çatısı kiremitle kaplıdır. 1943 ve 1954 yıllarında geçirdiği son yangınlardan sonra Kapalıçarşı bugünkü görünümünü almıştır.

3.4 Kapalıçarşı'nın Eski İsimleri

19. yüzyıla kadar Kapalıçarşı ismi kullanılmamış, bölge burada yer alan sokakların isimleri ile anılmıştır (Küçükerman, 2007).

Çeşitli kaynaklarda Kapalıçarşı bölgesini tasvir için kullanılan isimler aşağıdaki gibidir;

- Fatih Vakfiyesi (15.yüzyıl): Bit Pazarı, Takkeçiler, Terziler, Bezzazlar.
- Selanikli Mustafa Efendi (16.yüzyıl): “İki bedesten etrafı”, “Kehle pazarı”.
- Evliya Çelebi (17.yüzyıl): Bit Pazarı, Sahhaflar, Attarlar, Kuyumcular.
- Vak'anüvis Naima (17.yüzyıl): Bedesten etrafı, Sorguççular, Kalpakçılar.
- Bazı kaynaklarda ise Kapalıçarşı'dan “Uzun Çarşı” ismi ile de bahsedildiği görülmüştür.

18.yüzyılın son çeyreğinde Kapalıçarşı bölgesi genel olarak yalnızca “Çarşı” şeklinde anılmaktadır. 18.yüzyılın başından itibaren çarşının üstünün kapatıldığı kesinlik kazanmışsa da, Kapalıçarşı deyimini henüz kullanılmamaktadır. Kapalıçarşı, 19.yüzyılda çoğunlukla “Çarşayı Kebir” (Büyük Çarşı), ikinci derecede de “Kapalıçarşı” şeklinde adlandırılmıştır.

3.5 Kapalıçarşı'nın Geçirdiği Yangın ve Depremler

Deprem ve yangınlar ile etkiledikleri bölgeler, kronolojik olarak şu şekilde sıralanabilir.

-1546: Kapalıçarşı bilinen ilk yangını 1546 yılında geçirmiş, bu yangında iki bedesten ile Bit Pazarı çevresi yanmıştır.

-1588 (89)-1618-1652-1660: Bedesten ve çevresinde çeşitli yangınlar meydana gelmiştir.

-1694 (95): Eski Bedesten'de çıkan yangın birkaç saat sürmüş ve Bedesten'in dört tarafını yakmıştır.

-1701: Yangın sonucunda Eski Bedesten ile Sandal Bedesteni arasında kalan alan, Bat Pazarı (halk dilinde Bit Pazarı olarak kullanılmaktadır), Mercan Çarşısı ve Cebeci Hanı yanmıştır. Ayrıca bu yangın Kapalıçarşı'nın tarihinde önemli bir aşama özelliği taşımaktadır.

Zira Kapalıçarşı'nın kâgirleştirilerek, sokakların üzerlerinin kapatılmasına bu yangından sonra karar verilmiştir.

- Lale Devri(1718-1730): Bu dönemde çıkan yangının ardından, Sadrazam Damat İbrahim Paşa tarafından Sandal Bedesteni büyük ölçüde onarılmıştır.

-1749: Mercan tarafından çıkan yangın önce bastırılmışsa da, birkaç saat sonra yeniden alevlenmiş ve Batpazarı'nı yaktıktan sonra Arabacılar, Yorgancılar, Yağlıkçılar ve civarındaki hanlar ile çarşı dışında Parmakkapı ve Okçularbaşı civarını da kül etmiştir. Tarihçi İzzi'nin belirttiğine göre yangın sırasında etkin olan rüzgâr, yangının kâgir yapılara da zarar vermesine neden olmuş, esnafın yüzeysel onarım yapacağı anlaşılınca zamanın padişahı I. Mahmut, Mimarbaşı'nı görevlendirerek Çarşı'yı devlet eli ile onartmıştır.

-1765 (66): Fatih Camii'ni tahrip eden deprem sonrasında, dönemin padişahı Sultan III. Mustafa, hasar gören her bina ile ilgilenmesi için birer yetkili atayarak işe başlatmış, Tifli Efendi'yi de Kapalıçarşı'nın Bina Emini olarak atamıştır. Kapalıçarşı'nın bu depremde ne oranda hasara uğradığı tam olarak bilinmemekle birlikte, büyük bir yıkım olmadığı düşünülmektedir. Zira bu depreme ilişkin hasarların işlendiği kaynaklarda, Çarşı'nın bahsi geçmemektedir.

-1791: 1791 yılında, Uzunçarşı Caddesi'nde yangın çıkmış, bu yangın sonucunda binaların bu caddeye bakan han kısımları yanmıştır.

-1826: Bu tarihte çıkan Hocapaşa Yangını, Çarşı içine de sıçramıştır.

-1894: 1894'te yaşanan deprem, Kapalıçarşı'da ciddi hasar ve yıkıma sebep olmuştur. Depremden en çok Nur-u Osmaniye Kapısı ile Bat Pazarı arasında kalan alan ile Cevahir Bedesteni ile Kuyumcular Çarşısı'nı içeren bölüm etkilenmiş, söz konusu bölgede uzunlamasına tonozların bir bölümü ile çok sayıda küçük ve büyük dükkân yıkılmıştır (Batur, Tanyeli, 1993). Deprem sonrasında Sultan Abdülhamid, bir komisyon kurarak, onarım çalışmalarını başlatmıştır. 1896'da başlayıp üç buçuk yıl süren onarım çalışmalarının ardından Çarşı yeniden kullanıma açılmıştır.

-1943: 1943'te meydana gelen yangın sonucunda, Döşemeciler ve Yorgancılar bölgesinde 4 sokak yanmıştır.

-1954: Kapalıçarşı 1954 yılında oldukça büyük bir yangın geçirmiş, bu yangın sonucunda Kalpakçılarbaşı Caddesi'nin tamamı, Sandal Bedesteni ile Cevahir Bedesteni arası, Bat Pazarı, Zenneciler, eski Sahaflar, şimdiki Halıcılar Caddesi'nin bir kısmı tamamen kül olmuştur. Kapalıçarşı, yangın sonrasında 5 yıl süren bir onarım geçirmiştir, ancak bu onarımın yangın öncesi yapıya sadık kalınarak yapıldığı ve önemli bir değişikliğe neden olmadığı düşünülmektedir (Cezar, 1985)

- 1999: Kapalıçarşı'nın karşılaştığı son afet ise 17 Ağustos 1999'da gerçekleşen depremdir. Bu deprem Çarşı'ya bir takım strüktürel zararlar vermiştir. Olayın ardından yapılmış bilimsel bir çalışma veya rapora ulaşamamıştır. Oluşan hasarlarla ilgili onarım gerçekleşmemiştir

3.6 Kapalıçarşı'nın Geçirdiği Onarım ve Müdahaleler

Kapalıçarşı, yaşadığı felaketler ile bağlantılı olarak iki büyük müdahale geçirmiştir. Bu müdahalelerden ilki, 3 Aralık 1701'de çıkan yangın sonrasında gerçekleştirilmiş ve Çarşı'ya "kapalı" kimliğini kazandırmıştır.

18.yüzyıla kadar Kapalıçarşı'nın merkezini oluşturan Bedestenler dışında, loncaların yerleştiği ahşap dükkânlı sokaklardaki arastalar, çarşayı oluşturmaktaydı (Kuban, 2007). 1701 yangını sonrasında, dönemin İstanbul Kaymakamı Çerkez Osman Paşa ve

şehrin önde gelenlerinin görüşmeleri sonucu, bu döneme kadar birçok yangın geçiren Çarşı'nın yangınlara dayanıklı hale getirilebilmesi için kâgirleştirilmesine karar verilmiştir. Bu onarım kapsamında dükkânların kâgirleştirilmesinin yanı sıra, sokakların üzeri de tonozlu örtüler ile örtülerek çarşı, “Kapalıçarşı”ya dönüştürülmüştür (Cezar, 1985).

1894 depreminden sonra Çarşı, en detaylı müdahale ve değişikliği geçirmiş olup, Mahmud Celaleddin Paşa yönetiminde yaklaşık 3.5 yıl süren onarımlar sırasında yaşamıştır (Gülersoy, 1994)

Cumhuriyet öncesi yapılan onarım kapsamındaki genel müdahaleler

- Yıkılan ve tamire ihtiyaç duyan tüm bölümler onarılmış
- Bazı tonozların üzengi seviyesine putrel gergiler yerleştirilmiş
- Dükkân kemerlerine ışınsal demirli camekânlar yerleştirilmiş
- Yağmur suları her ayakta bir çinko boru ile içeriye alınarak, atık su sistemine bağlanmış
- Çarşı genel olarak Marsilya kiremidi ile örtülmüş ve fenerler onarılmıştır
- Tonozların onarımında eski çarşı tuğlası yerine yeni tuğla ve delikli tuğla kullanılmıştır. Ancak, üstleri sıvanmış olduğundan bu farklılıklar görülememektedir.
- Yeni örülen duvarların içlerine demir putreller yerleştirilmiş ve Kapalıçarşı'nın tonoz ve kemerlerini süsleyen kalem işleri yapılmıştır (Gülersoy, 1994).

Kapalıçarşı'da mekânsal değişiklikler

- Çadırcılar Caddesi'nin üstü açılmıştır.
- Dua Pazarı, Bat Pazarı (halk arasında Bit Pazarı), Yorgancılar ve Koltukçular kapıları, önceleri iç kapı iken daha sonra dışa açılan kapılar durumuna getirilmiştir.
- Lütfullah Sokağı yıktırılıp kapısı örülmüştür.

- Çarşı içinde kalan Sarnıçlı Han, Paçavracı Hanı, Ali Paşa Hanı tamamen, Yolgeçen Hanı da kısmen Kapalıçarşı'nın dışında bırakılmış,
- Bütün bu müdahaleler ile Kapalıçarşı'nın sınırları daraltılmıştır. Ayrıca, Kalpakçılarbaşı Caddesi'nin iki ucunda yer alan Beyazıt ve Nuruosmaniye Kapıları, dönemin üslupları doğrultusunda yenilenmiştir (Cezar, 1985).

Kapalıçarşı Cumhuriyet Dönemi'ndeki müdahaleler

Bir kısmına İstanbul Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'nden ulaşılabilen kararlar şu şekilde sıralanabilir.

1) 23.04.1955 tarihli 368 numaralı T.C. Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu kararı, 1954 yılı yangınından sonra Çarşı'nın onarımı ile ilgilidir. Yedi madde ile yapılacak tadilatlar tanımlanmıştır. Bu kararlar kısaca:

- a) Çatı kurşun taklidi bir tecrit ile onarılacak
- b) Yol profili kaldırımsız ve ortaya doğru eğimli olacak,
- c) Yollar ortada tabii taş, yanlarda ise suni taş ile kaplanacak,
- d) Yeni yapılacak WC, lokanta, muhallebici gibi tesislerin konumları ve durumları belirlenen yerlerde ve şekillerde olacak,
- e) Dükkân aralarındaki duvarlara taş kaplama yapılacaktır,
- f) Vitrinlere herhangi bir demir parmaklık yapılmayacak,
- g) Tonoz gergilerinden bozuk olanları değiştirilecek, dükkânlardaki gergiler kaldırılacak, şeklinde özetlenebilir.

2) 03.12.1957 tarih ve 860 numara ile kayıtlara geçmiş olan belge, yangın sonrası tamiri devam eden Kapalıçarşı'nın kalem işi tamiratları ile ilgili bir karardır.

Bu kararda daha önceden önerildiği gibi Çarşı tonozlarına 15. ve 16. yüzyıllara ait motiflerle tekrar bezeme yapılması uygun bulunmamıştır. Bu uygulama yerine sadece gergi demirlerinin bulunduğu kemerlerin ya başka renkte düz ya da taştan yapılmış gibi renkli boyanmasının uygun olduğuna karar verilmiştir.

3) 18.12.1966 tarihli 3358 numaralı GEEAYK kararı, Kapalıçarşı geneli ile ilgili hususlar içermektedir. Buna göre;

- a) Dükkan vitrinlerinin dışarı taşmasının yangın emniyeti bakımından tehlikeli olduğu ve dükkan dizilerinin estetiğini bozduğu gerekçesiyle müsaade edilmemesine,
- b) Dükkanlar arasında bulunan duvarlara hiçbir suretle boşluk açılmamasına,
- c) Dükkan altlarına bodrum eklenmesi sırasında yapılan toprak hafriyatı sakıncalı bulunduğundan bu durumun önlenmesine,
- d) Dükkan içlerinde ahşap bile olsa, asma kat inşasının uygun olmadığına,
- e) Sütunlu eski sokakların camekânlar ile kapatılarak dükkan haline getirilmesinin önlenmesine karar verilmiştir.

4) 11.06.1977 tarihli 9915 numaralı GEEAYK belgesinde Bedesten'in çatılarının aslına uygun olarak kurşun ile kaplanmasına karar verildiği görülmektedir (Şekil F.10). Fakat Kapalıçarşı'nın diğer kısımlarının kiremitle kaplanması ile ilgili kesin kararın gerekli dokümanlar tamamlandıktan sonra verilebileceği belirtilmiştir

5) 06.03.1982 tarihli 13646 numaralı GEEAYK kararı da bir diğer müdahale biçimini içermektedir. Bu belgeye göre Kalpakçılarbaşı Caddesi üzerindeki dükkanların cephe düzenlemesi için verilen önerinin uygun olduğuna, ihtiyaca göre seçilen bir örneğin projelendirilerek uygulanabileceğine, ayrıca açık vitrinlerin de yapılabileceğine karar verilmiştir

Kapalıçarşı'nın geçirdiği son onarım, 1980'li yıllarda tonoz ve kubbe içleri ile pencere çevreleri ve kemer içlerinde yer alan kalem işlerinin yenilenmesinden ibarettir. Uzun yıllar süren bu onarımda kalem işleri gerek motif, gerek renk anlamında özgün hallerine sadık kalınmadan yenilenmiştir (Gülersoy, 2011).

3.7 Kapalıçarşı Kapıları

Günümüz Kapalıçarşı'nın 40.000 metrekare kapalı alanı bulunmaktadır. Kapalıçarşı, sekiz ana kapısı, 65 sokağı, 3300 dükkanı olan devasa bir çarşı olmakla beraber, bu dükkanlarda çalışan 40.000 kişi ve günde 500 bini bulan ziyaretçisi bulunmaktadır. Aynı zamanda Kapalıçarşı'da günlük hayatın gereksinimini karşılayan yapılar olarak 1 cami, 2 mescit, 7 çeşme, 1 şadırvan, 1 kiraathane, 5 lokanta ve 4 kafeterya yer almaktadır.

Kapalıçarşı'nın sokakları taşıdığı fonksiyonlara göre sınıflanmıştır. Her bir sokağın adı üretilen ve satılan ürünün ismini taşımaktadır. Bu durum aynı ürünlerin satıldığı dükkânların bir arada olmasını sağlayarak müşterinin istenilen ürüne ulaşımını kolaylaştırmıştır. Aynı ürünlerin satıldığı dükkânların aynı sokak üzerinde toplanması kişilerin istedikleri ürüne kolay erişebilmelerini, fiyat ve kalite kontrollerinin daha rahat yapabilmelerini sağlamaktaydı. Günümüzde ise geçmişte aynı ismi taşıyan sokakların sadece isim olarak varlıklarını sürdürdüğü gözlemlenmektedir. Örneğin Kalpakçılar Sokağı'nda eskiden kalpak satılırken bugün satılmamaktadır.

Kapalıçarşı, doğu-batı ve kuzey-güney doğrultusunda devamlılık gösteren yollar üzerinde bulunan ve bu yollara açılan 16 kapıyla kent bağlantısını sağlamaktadır.

Kapalıçarşı Kuzey kapıları; Tacirler Kapısı, Mercan Kapısı, Örücüler Kapısı

Kapalıçarşı Doğu Kapıları; Mahmutpaşa Kapısı, Sandal Bedesteni Kapısı, Nur-u Osmaniye Kapısı, Kılıççılar Kapısı

Kapalıçarşı Güney Kapıları; Çarşı Kapı, Merdivenli Kapı, Kürkçüler Kapısı

Kapalıçarşı Batı Kapıları; Beyazıt Kapısı, Fesçiler Kapısı, Yorgancılar Kapısı Hacı Hüsnü Kapısı ve Lütfullah Kapısı'dır.

Resim 3.29: Kapalıçarşı'nın 5 önemli Anıtsal Kapıları “Beyazıt, Fesçiler, Sandal Bedesteni, Nuruosmaniye, Mahmutpaşa Kapıları (Kişisel Arşiv).

3.8 Kapalıçarşı ve Hanlar Bölgesi

Kapalıçarşı'nın çevresinde bulunan Hanlar Bölgesi, Kapalıçarşı gibi geleneksel ticaret bölgesi içinde yer almaktadır. Hanlar Bölgesi ve Kapalıçarşı ilişkisi geçmişten günümüze kadar devam eden süreç içinde güncelliğini devam ettirmiştir.

3.8.1 Hanlar Bölgesi'nin Tanımı

Hanlar bölgesi, Tarihi Yarımada'nın sınırları içinde yer almaktadır. Bu alan geçmişten günümüze ticari bir alan olup dünyanın en büyük açık ticari alanlarından biri olarak görülmektedir. Günümüzde hala ticari canlılığını sürdüren Hanlar Bölgesi, liman bölgesinden başlayıp güneyde bulunan Kapalıçarşı'ya kadar devam etmektedir (Gülhan, 2007).

Resim 2.30: Kapalıçarşı ve Hanlar Bölgesi Günümüz 2019 (Fatih Bel.2019)

Kapalıçarşı-Hanlar Bölgesi İstanbul'daki “geleneksel ticaretin” merkezi konumunda olup hem perakende hem de toptan ticaretin yapıldığı önemli bir ticari alandır. Buradan hareketle Kapalıçarşı-Hanlar Bölgesinin geçmişten günümüze kadarki süreci incelendiğinde, gerek ticari sosyo-kültür açısından kentin merkezi olma konumunu devam ettirmiştir denilebilir.

Günümüzde de geçmişte olduğu gibi, Eminönü-Sirkeci-Beyazıt Meydanlarının ortasında ve Haliç Limanı arsında kalan Hanlar Bölgesi, yoğun ticari aktivitelerin gerçekleştiği alan olmaya devam etmektedir. Tamamen ticari fonksiyonlara ayrılmış

bu bölgede gündüz-gece nüfusu arasındaki oran çok belirgindir. Bölge içindeki yapıların zemin katı ticaret, üst katları ise genellikle depo amaçlı kullanılmaktadır. Bölgede ticari anıtsal yapılar, camiler, külliyele, Kapalıçarşı ile hanlar bulunmakta olup genellikle kâgir yolarak inşa edilen yapılardır.

3.8.2 Kapalıçarşı ve Hanlar bölgesi Tarihsel Gelişimi

Fetihten itibaren hanlar bölgesinde vakıflar tarafından gelir elde etmek için çeşitli hanlar yaptırılmıştır. Bölgenin topografyası eğimli olmakla beraber burada yapılan hanlar araziye uyum sağlamışlardır.

Hanlar bölgesinin içinde her döneme ait birçok han yapılmıştır. Bölgede konut kullanımını az ticaret yapıları ise bölgenin ana mimari karakterini oluşturmaktadır. Hanlar Bölgesinde; yaklaşık 813 adet tescilli yapı bulunmakla beraber bu yapıların 427 tanesi handır. Hanlar planda sayıca fazla olduğundan dolayı bölgenin dokusunda baskın bir rol oynamaktadır (Gürpınar, 2009).

Osmanlı şehir içi hanlarının temsilcisi olan Hanlar Bölgesi içinde yer alan mevcut hanlar ticaret hanları olarak değerlendirilmektedir. Söz konusu ticaret hanlarının en bariz özelliği içinde konaklama olmaması ve tamamen ticari hizmet vermeleridir. Hanlar genellikle iki katlı olup, zemin katlarında depo ve servis bölümleri, üst katlarda ise bugünkü deyimle büro olarak kullanılan bölümler mevcuttur.

Daha önce yapılan hanlardan farklı olarak, ticaret hanları arsa veya yola bağlı olarak şekil değişikliğine uğrayarak “yamuk veya hareketli” formlardan meydana gelmiştir (Eriş, 1992). Şehir hanları konaklama ihtiyacının yerine günümüzde ticaret ve iş hayatının kimliği olan büro şekline bürünmüştür.

İstanbul'un Fethine Kadar Olan Gelişim

Bizans döneminde ticari merkezinin Ayasofya ile Yerebatan Sarnıcı'nın olduğu mevki olan Mese Yolu boyunca bilinmektedir. Bu önemli caddede her iki tarafı revaklarla kaplı dükkânların olduğu tasvir edilmektedir. Zaman geçtikçe Mese Yolu bir ticari aks haline gelerek “embolos” adı verilen çarşı kurgusuna dönüşmüştür.

Mese yolu adlı ticari aksın Beyazıt ve Şehzadebaşı'na doğru devam ederek Aksaray'da son bulduğu düşünülmektedir. Bu ticari aks üzerinde Beyazıt'tan Eminönü'ne inen "Makros Embolos" adlı büyük bir çarşının olduğu sanılmaktadır. Söz konusu ticari aks günümüzde "Uzun Çarşı Caddesi" ile yaşamaya devam etmekte beraber geçmişte olan revaklardan günümüze ait bir iz bulunmamaktadır. Bu çarşının en büyük özelliği büyük bir ticari aks olması ve Mese Yolu ile Eminönü Limanı arasını bağlayan unsur olmasıydı.

Bizans Döneminde agora denilen büyük çarşı Constantinus Forumu'nun çevresinde olduğu düşünülmektedir. Ticaret yapabilmek için her ürüne belli yerler ayrılarak ticari mekânlar oluşturulmuştur. Bu ticari mekânlara verilen adlar günümüz semtlerine dahi isim olmuştur. Tauri Forumu'nun yanında bulunan "Artopoleia (ekmekçiler)" günümüz adı ile Beyazıt Semtidir. "Ekmekçiler" ismi Osmanlı döneminde de devam etmiş Beyazıt bölgesinde "horo" adlı küçük değirmenler ve fırınlar yapılmıştır (Kafadar, 1994). Bu örnekten de anlaşılacağı üzere kentin belli yerleri belli bir ticaret aksında yer alarak günümüze kadar gelmiştir.

Saray çevresinde ve Mese boyunca yapıldığı düşünülen çarşılar şunlardır;

- Çemberlitaş çevresinde Constantinus Forumu yapılmıştır.
- Beyazıt bölgesinde "Theodosios Forumu" (domuz pazarı) yapılmıştır.
- Sur-i Sultani içindeki bölgede (bugünkü Topkapı Sarayı) Eski Byzantion Agorasının yerindeki "Tetrastoon Forumu" (köle satış yeri)
- Sirkeci tren garı- ve civarında Strategion Forumu" (Oyun ve hayvan pazarı) yapılmıştır.

İstanbul'un Fethinden Günümüze Kadar Gelişim

İstanbul hanları fetihten itibaren, eski geleneklerle birlikte hareket ederek, şehir yaşantısının ve ticaret hayatının canlı tutabilen gereklerine cevap vererek gelişmiştir. Bu gelişme 19. yüzyılda duraklayıp, 20. yüzyılın sonlarına doğru gittikçe önemi azalarak ticari hayatın büroları (Can, 1996)

Bölgenin Bizans döneminde günümüze kadar bir ticaret merkezi özelliği taşıdığı ve Forum Konstantinos ile Forum Tauri arasındaki bölgenin esnaf loncaları tarafından kullanıldığı göz önüne alınırsa Osmanlının ticari bölge olarak eski yapıyı koruduğu

görülmektedir. Bizans devrinde de depolama yerleri olarak kullanılan Unkapanı, Odunpazarı ve Balıkpazarı gibi yerler Fatih Devrinde de aynı fonksiyonlarını devam ettirmişlerdir (Işın, 1991).

15. yüzyılda Kapalıçarşı'nın etrafında hanlar şekillenmeye başlar. Bu dönemde yapılan hanlar çok azdır. 17. yüzyıldan sonra ticaretin canlanması ile birlikte hanlar da bir gelişme göstermiş ve han mimarisinde değişiklikler olmuştur. Han mimarisi gelişen şehir ve hayat tarzına ve şehir dokusuna göre değişerek farklı boyuta ulaşmıştır. 15. yüzyılın sonunda bedestende 126 adet, çarşı da ise 849 adet dükkân bulunmaktaydı (Küçükerman, Mortan, 2011).

16. yüzyılda ticaret bölgesi Haliç kıyıları ile Divanyolu arasında kalarak aynen devam etmiştir.. Haliç kıyısında Sirkeci ile Unkapanı arasına iskeleler ve depolar konulmuştur. Aynı şekilde 16. yy'da 1545-1550 yılları arasında ikinci Bedesten olan "Sandal Bedesteni" yapılır (Yurt Ans., 1984). Bedesten yapıldıktan sonra dükkân sayıları oldukça artmıştır.

16. Yüzyılda Kapalıçarşı ve Hanlar Bölgesindeki hanlardan günümüze kadar ulaşan hanların birçoğu bu yüzyılda yani Kanuni döneminde yapılmıştır. Bedestende 126 adet, çarşı da ise 917 adet dükkân bulunmaktadır. Cephe, duvar, taş ve tuğla çalışmalarında bir yenilik bulunmazken sadelik yine hâkimdir. Planlar ve formlar yine düzgün geometrik dikdörtgenlerdir (Güran, 1978).

Hanlar bu yüzyılda çarşılar kadar önemli ve belirleyici olmuştur. E. Işın bu konu ile ilgili olarak "...Çarşı ile han arasındaki organik ilişki bir bakıma, pazar ile onu besleyen iktisadi kültür arasındaki ilişkidir" diyerek çarşı ve hanlar arasındaki ilişkiye dikkat çekmiştir. Aynı şekilde hanlarda farklı esnaf gruplarının bir arada olması özgün meslek gruplarının doğmasına ve aktarılmasına sebep olmuştur. Gıda, yakacak vb. gündelik ihtiyaçların karşılanması yanı sıra giyim, kuşam, mefruşat gibi dallara odaklanan dükkânlar hanlarda bulunurdu. Deniz yolu ticarete ise Rumlar hâkimdi (Işın, 1991).

17. yüzyılda batı ülkelerinde hem kültürel anlamda hem de siyasi ve ticari anlamda gelişmeler olmuştur. Osmanlıya karşı da bir ilgi doğmuş olup İstanbul bu konuda dikkat çekmiştir. 1693'de meydana gelen yangın sonucu çarşıların yapı malzemelerinin ahşaptan kâgire dönmesi kararı alınıp uygulanmaya konmuştur (Genim, 1980).

17. Yüzyılda Kapalıçarşı ve Hanlar Bölgesinde anıtsal yapılarda bir duraklama görölmekte olup buna karşın şehir kalabalıklaşmaya devam etmiştir. Yapılan bir sayıma göre şehirde 262 bin lonca mensubu bulunduğu görölmüştür (Güran, 1978).

II. Beyazıt döneminden sonra Kapalıçarşı ve Hanlar Bölgesi, deniz ve kara ulaşımının kesiştiği önemli bir ticari merkezi olamaya artarak devam etmiş, nüfusun artmasıyla birlikte ticari hayat da hareketlenmiştir. Eminönü, Beyazıt, Fatih yönünden deniz ve karayoluyla gelen tüccarların ekonomik alanı olmuştur. Bunun sonucu olarak ihtiyacı karşılamak için bölgeye çok sayıda hanlar inşa edilmiştir (Küçükerman, 2007).

Bu yüzyıldan günümüze gelen en önemli örnekler; Kösem Sultan'ın tarafından yapılan Büyük Valide Hanı, Köprülü Fazıl Ahmet Paşa'nın yaptırdığı Vezir Han olarak sıralanabilir (Güran, 1976).

18. yüzyılda Osmanlının batıya açılma serüveni başlar siyasette başlayan değişimler ticarete de yansımıştır. Batılılaşmanın sonucu olarak eğlence, giyim biçimi, vb. durumlar mekân değişimlerine sebep olmuştur. Bu dönemde gayrimüslimler tarafından tercih edilen Galata önem kazanmaya başlamıştır. Bu dönemde tüketimin artması sonucu ticaret hanlarında büyük artış olur.

18. Yüzyılda Kapalıçarşı ve Hanlar Bölgesinde cami ve mescit oranı artmış olup 38 iken 55'e yükselmiştir. Bu da Şehir dışına yayılmanın ciddi anlamda geliştiğini göstermektedir (Güran, 1976). Yine bu dönemde ticari yapılar içinde önemli bir diğer grup hanlar Bekâr Hanları olup 17. yüzyılda hızlanan bekâr hanlarının yapımı 18. yüzyılda doruk noktasına ulaşmıştır. Bu hanların ortak özelliği; hepsinin tek bir plan üzerinde kurulu olmaktan çok, buldukları yerin topografyasına ve parseline uymasındır. Bu hanlarda ahır yerine depolar yer almaktadır (Küçükerman, 2011). 17. yüzyıldan günümüze ulaşan 3 adet avlulu han olan Valide Han, Vezir Han, Kızıl Han yapısı kalırken, 18. yy.'dan yaklaşık 25 adeti günümüze ulaşmıştır. (Güran, 1978).

19. yüzyılda 1839 Tanzimat Fermanı ile birlikte gayrimüslimlerin ve yabancı tüccarların ticari üstünlükler elde etmesi sonucu Müslüman tüccarlar geri plana itilmiştir. Yabancı ve gayrimüslim tüccarlar geleneksel yapı dışına çıkarak yabancıların ağırlıkta olduğu Galata bölgesinde konuşlanmışlardır. Tiyatro, sinema, konser, pastane gibi yeni kültür ve eğlence mekânları, batı kültürünü yansıtan mağazalar bu süreçte hız kazanır ve yeni zenginleşen batı özentisi Müslümanları bu bölgeye doğru çeker (Küçükerman, 2011).

Bu dönemde azınlıklara verilen imtiyazlarla birlikte istasyon, banka, antrepo, otel, posta idaresi, finans kurumları, yazıhane türü işlevi olan yeni birimler oluşmuş, bu oluşumlara hizmet için bürokratik örgütlenme modeli için yeni devlet dairelerine ihtiyaç duyulmuştur. Ayrıca yine bu dönemde ticari önemini koruyan Hanlar Bölgesi perakende ticaretle uğraşan esnaf ve zanaatkârların, Kapalıçarşı ve çevresinde ise daha çok kuyumcuların yerleştiği ticari bölgeler olmuştur. Yine Tanzimat sonrası gelişen ulaşım ağları (tünel, tramvay, vapur) Hanlar Bölgesi ve Kapalıçarşı çevresini etkilemiştir (Tekeli,1985).

Bu dönemde bozulan dengeleri düzeltmek için birçok çaba gösterilmiş fakat istenen sonuca ulaşılamamıştır. Galata ve Beyoğlu tarafındaki gayrimüslim tüccarlar, bankerler, sarraflar gibi yeni sınıflar ortaya çıktığı bu dönemde Osmanlı iş çevrelerinin yapısı buna müsait olmadığı için bu duruma uyum sağlayamamıştır.

19. Yüzyılda Kapalıçarşı ve Hanlar Bölgesi batıda sanayinin gelişmesiyle birlikte değişim göstermiştir. 1850'li yıllardan sanayinin İstanbul'a akmasıyla birlikte çarşıda kimlik değişimi meydana gelmiştir. Kapalıçarşı'nın geleneksel ürünleri olan halı, kilim, sandık ve paravan giderek önemini kaybederek masa, iskemle ve dolap yeni kimliğin ürünleri olmuştur.

Mühendislerin çizdiği 1875 öncesi durumu gösteren haritayı altlık olarak kullanıp geliştiren E. H. Ayverdi'nin hazırladığı haritaya göre birçok yolun izi günümüz ile aynıdır. Beyazıt ile limanı birbirine bağlayan, Kapalıçarşı ve etrafındaki ticari bölgeden geçerek denize ulaşan tarihsel akslar vurgulanmıştır. Aynı yol güzergâhı günümüzde de yoğun olarak kullanılmaktadır.

17. ve 18. yüzyılda gelişen İstanbul Hanları 19. yüzyılda kentte batılılaşma sonucu işlevsel alanlar yer değiştirmiştir. Bundan dolayı duraklama dönemine giren bölgede Hanların sayısı geçen yüzyıldaki kadar çok olmayıp genellikle 18. yüzyılın özelliklerini sürmüştür. Bu yüzyılda inşa edilen Yıldız Hanı, Sabuncu Hanları 19. yüzyıldan günümüze kadar gelmiştir. Ancak 19. yüzyılda inşa edilmiş olan Kuşakçı Hanı günümüzde tamamen kaybolmuştur (Güran, 1978).

Şekil 3.41: 19. Yüzyılda Kapalıçarşı ve Çevresi (Cerasi, 2006), Kapalıçarşı planı, 1887 (Kapalıçarşı etrafındaki hanlar açık mavi renk ile gösterilmektedir)

20. yüzyılda Cumhuriyet'in kurulmasından sonra ticari girişimciler, bankerlikten, gemi acenteliği, demiryolu, sigorta şirketi temsilciliği gibi alanlarda faaliyet göstermişler ve bu alanda birçok şirket kurmuşlardır. Aratan ihtiyaçlar ithalat ve ihracatçı tüccarların sayısı artmıştır. Bunun sonucu olarak modern ve büro olarak kullanılabilen yeni işyerleri ihtiyacını da getirmiştir.

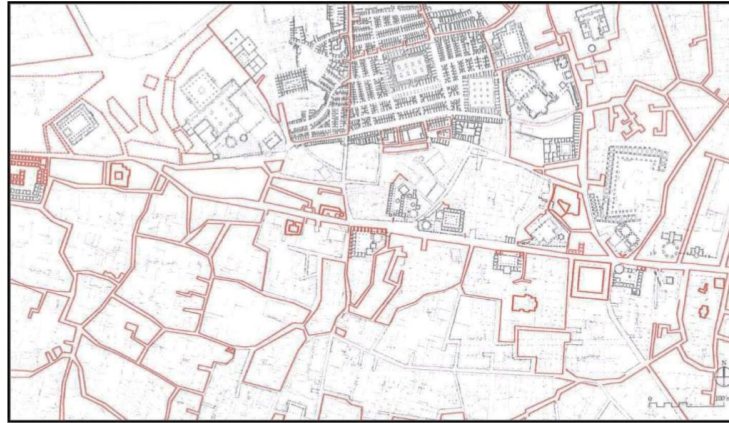
Teknolojik gelişmeler de bunlara eklendiğinde “han” olarak tabir edilen, oda olarak veya kat olarak kiraya verilen, bazen tek bir şirketin kullanımı için düşünülen işyerleri bölgede hızlıca inşa edilmiştir. Böylelikle avlulu hanlardan büro tipi hanlara geçiş olmuş olup daha küçük ve yüksek hanlar yapılmıştır. Gerek ortadan ışık alan galeriler, gerek doğrudan merdiven sahanlığına açılan apartman plan tipli hanlar yapılmıştır. Asansör ve kaloriferlerin eklenmesi de hanların mimarisinin değişmesinde rol oynamıştır. Bu modernleşme sürecinde Hanlar Bölgesi'ndeki geleneksel iş hayatı yerini korumuş olup aynı alanda kendine özgü bir biçimde sisteme eklenmiştir (Cerasi, 2006).

20. yüzyıla Kapalıçarşı 1950'li yıllarda ekonomik büyümelerden etkilenmiştir. Çarşı ve bedestende bulunan dükkân biçimleri ve düzenleri birçok değişikliklere uğramıştır. Eski, önleri çekmeceli, arkaları dolaplı peyke düzeni, iş gelişmesi furyası içinde tamamen yok edilmiştir. Bu klasik mekânın içine, sıra sıra dükkân ve vitrin yerleştirilmiştir. Bedestenin iç mekânını dolduran bu dükkân düzeni, sokakları daraltmıştır. Dolap tipi eski dükkânlardan ise günümüzde sadece 3– 4 tanesi duvar kenarlarında bırakılmıştır.

Eminönü Bölgesinde Sirkeci Garı, Büyük Dördüncü Vakıf Han ve Büyük Postane gibi yapılardan sonra Hanlar Bölgesinin karakterinde değişimler yaşanır. 1955-1956 yılında ise Unkapanı-Eminönü yolunun açılması için Balık Pazarı yıkılmıştır. 1984-1989 yıllarında Yemiş İskelesi ve çevresi ortadan kaldırılmış olup bütün kıyı yeşil alana dönüştürülmüştür (Küçükerman, 2011).

1960'lı yıllarda Kapalıçarşı halen İstanbul'un merkez çarşısı olup tarihteki tüm tüketicilerin her türlü ihtiyaçlarını gidermektedir. 1980'lere gelindiğinde ise ekonomideki değişimler kentte yeni satış mekânlarının oluşmasına neden olmuştur. Bu süreçte kişilerin tüketim eğilimleri de farklılaşma göstermiştir. Çarşı yerine bu merkezlere yönelme başlamış ve çarşı tüm ihtiyaçların karşılandığı ilk ve tek yer olma özelliğini kaybetmiştir.

1980'li yıllarda turizmin artmasına rağmen nitelikli turist sayısında azalmalar olmuştur. Kapalıçarşı'dan başka alışveriş mekânlarına yönelen turist sayısı artmıştır. Devamında 1990'lı yıllardaki Körfez savaşından sonra Türkiye'nin turizm açısından güvenli olmadığı söylentileri çıkmış olup Kapalıçarşı birçok yabancı müşterisini kaybetmiştir. Günümüze doğru gelindikçe bir yandan çarşının etrafı dükkânlarla ve hanlarla dolmaya başlarken bir yandan da bu bölgedeki yol ağı değişmiştir (İstanbul Ans.)

Şekil 3.42: 20. Yüzyılda Kapalıçarşı ve Çevresi (19. yy. yol ağı ile birlikte), (Cerasi, 2006)

Kapalıçarşı bu dönüşümleri geçirirken çarşının çevresi ve hanlar bölgesi de birtakım değişimler geçirmiştir. Hanların ticari faaliyetleri ve önemi 19. yüzyılda duraklamış, yüzyılın sonuna doğru sosyal gelişmeyle birlikte gittikçe günümüz ticari hayatını çağrıştıran iş yeri görünümünü almıştır.

20. yüzyılda üretim ve dağıtım kanalları ile denetleme işlevlerinin yoğunlaştığı, finansal faaliyet kurumları ve üretici servisleri bir arada bulunmaktadır. Bu yüzyılda Hanlar Bölgesinin ekonomik yapılanması ve kapasitesi, yeni ekonomik düzene cevap verememektedir. Yeni ekonomik faaliyetlere fiziksel yapısı nedeniyle uygun görülmeyen Hanların önemi düşüş göstermiştir (Cerasi, 1998).

Yaya hareketleri düşünülerek düzenlenmiş yollar ise yeterli taşıt ulaşımına ve otopark ihtiyacına imkân vermemektedir. Hanların yapılarıyla bütünleşmeyen ek yapılar hem hanların silüetini bozmuş hem de tarihi dokuyu yıpratmıştır. Bununla birlikte hanların eski fonksiyonları da değişerek yerini başka fonksiyonlar almıştır. Değişen fonksiyonların yerine genellikle toptan ticarete yönelik fonksiyonlar ya da depolar oluşmuştur. Aynı zamanda bu dönemde var olan eski hanların yerine de yeni yapılar yapılmıştır. Hanlar Bölgesinin bu yeni ekonomik yapılanma da yer alamaması burayı altyapısı eksik ve yaşam standartları düşük bir yer haline getirmiştir. Bu yüzyıldan itibaren bölgedeki hâkim fonksiyon düşük maliyetli imalat ve depolamadır.

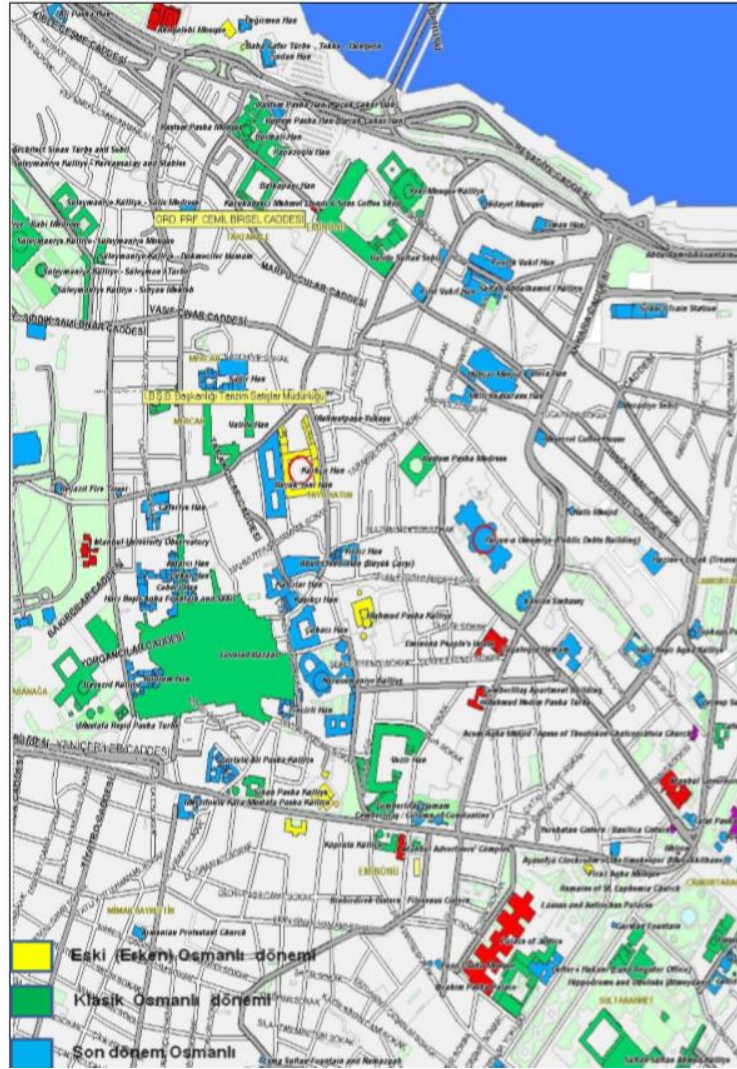
3.8.3 Günümüzde Kapalıçarşı ve Çevresi

Hanlar bölgesi içerisinde Eminönü'nden Kapalıçarşı'ya inen iki önemli aks bulunmaktadır. Bu akslardan biri Uzun Çarşı Caddesi, bir diğeri ise Mısır Çarşısı'ndan başlayan ve Mahmutpaşa yokuşundan Kapalıçarşı'ya bağlanan akstır. Bu aks boyunca birçok önemli hanlar, çarşılar ve yapılar bulunmaktadır (Kapıcıoğlu, 2008).

Hanlar Bölgesi'nde bulunan tarihi hanların fiziksel olarak korunamaması, fonksiyon değişikliğine uğraması, eklenen yeni fonksiyonlarla birlikte hanlara özgün olmayan eklentilerin yapılması olması, kullanıcı kimliğinin tarihi değeri anlamada zayıf olması gibi duyarsızlıklardan dolayı hanlar gün geçtikçe yıpranmaktadır. Ayrıca hanların etrafında bulunan tarihi dokuya yabancı ticari amaçlı eklentiler ve taşıtlarla yolların işgal edilmesi sonucu hanların kullanıcılar tarafından algılanmasını engellemektedir.

Hanlar bölgesinde Beyazıt ve Çemberlitaş Meydanlarını, Eminönü Meydanı, İstanbul Üniversitesi ve Bab-ı Ali Caddesine bağlayan tarihi akslar bulunmaktadır. Bu akslar günümüzde de yoğun ticaretin bulunduğu alanlardır.

Kapalıçarşı'nın yakın çevresinde bulunup yine çarşı ile yakın ilişkide olan hanlar ise şunlardır: Ali Paşa Hanı, Baltacı Hanı, Bekçi Hanı, Çuhacı Hanı, Halıcılar Hanı, İmam Ali Hanı, Kalcılar Hanı, Kaşıkçılar Hanı, Kızlar Ağası Hanı, Mercan Ali Paşa Hanı, Pastırmacı Han, Sepetçi Han, Yağcı Han, Yıldızlı Han, Yolgeçen Hanı (Kapıcıoğlu, 2008).

Şekil 3.43: Kapalıçarşı ve Çevresi Dönemsel Ticaret Yapıları (Fatih Bel. 2019)

3.8.4 Hanlar Bölgesinde Önemli Hanlar ve Kapalıçarşı ile ilişkisi

Kapalıçarşı çevresinde bazı önemli hanların Kapalıçarşı ile ilişkisi haritalar üzerinden anlatılmıştır. Hanların mimari yapısı, fonksiyonel yapısı belirtilmiştir.

Mısır Çarşısı ve Kapalıçarşı

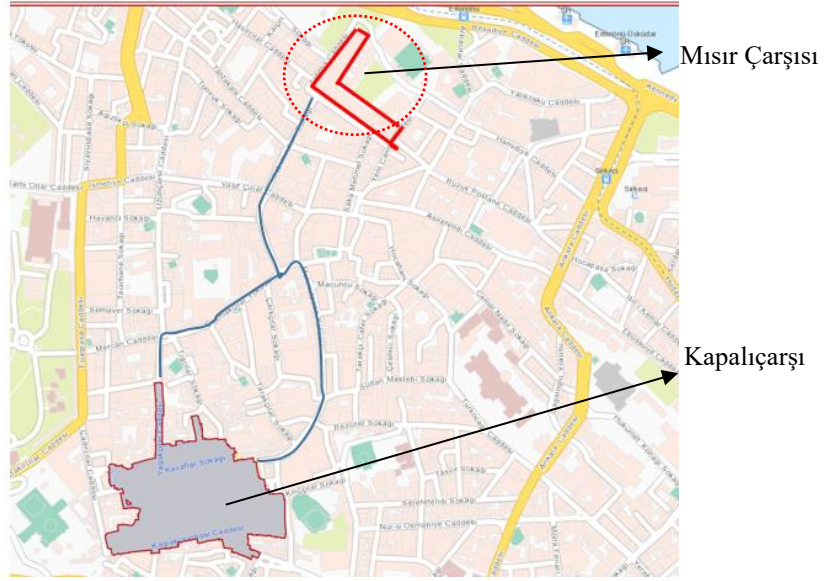
Mısır Çarşısının inşasına 1597 yılında başlanmış olup arasta düzeninde ve “L” harfi şeklinde bir plana sahiptir. Mısır Çarşısı adını çarşıda satılan malların Mısır yoluyla gelmesinden dolayı almıştır. Yeni Cami kapısı, Balıkpazarı kapısı, Hasırcılar kapısı, Ketenciler kapısı, Çiçekpazarı kapısı ve Haseki kapısı olmak üzere 6 adet kapısı bulunmaktadır. Çarşının onarımı sırasında yapılan işlemler sonrası günümüzdeki dükkânlar oluşturulmuştur.

Mısır Çarşısı’da uzun kolunda karşılıklı olarak 46, kısa kolunda 56 eyvan ve hücre, iki kolun birleşme bölümünde ise 6 eyvan ve hücre olmak üzere toplam 88 (hücre) dükkân bulunmaktadır. Tahmis Sokağı’na bakan bölümde ise 18 dükkân yer almaktadır (Özdeş, 1998).

Günümüzde Mısır Çarşısı’nın dış cephelerinde seyyar satıcılar ve işportacılar ön plan çıkmıştır. Aktarcılar Çarşısının Eminönü’ne bakan kısmında bulunmakta olup yerli ve yabancı turist çekmektedir. Çarşının tarihi olması ilgi çekmektedir.

Resim 3.31: Mısır Çarşısı Girişi (Kişisel Arşiv), **Şekil 3.44:** Mısır Çarşısı Planı (Müller, 2017)

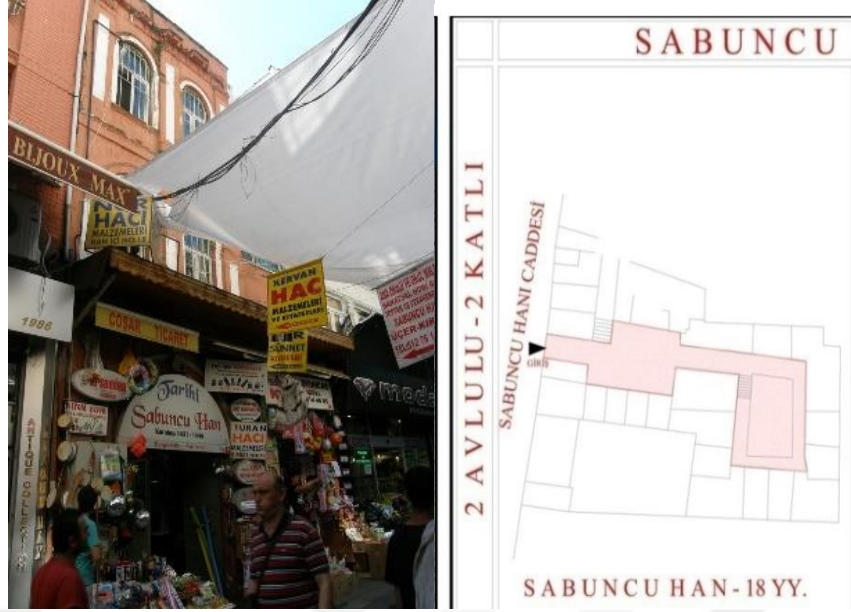

Şekil 3.45: Mısır Çarşısı ve Kapalıçarşı İlişkisi (Tez Kapsamında Oluşturulmuştur)

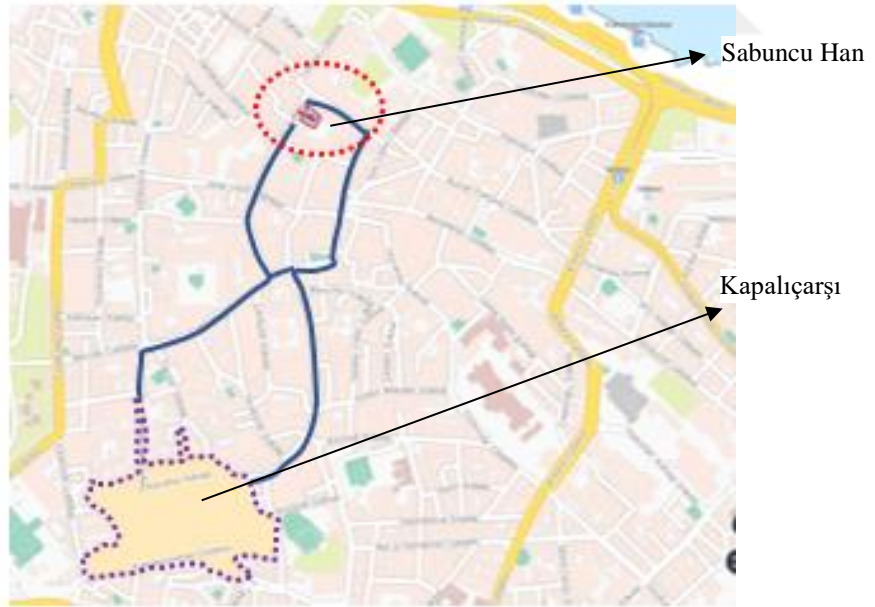
Sabuncu Han, Lelebici Han ve Kapalıçarşı

Mısır Çarşısının Çiçek Pazarı Sokağından güneye doğru inen sokakta iki önemli han olan Sabuncu Han ve Lelebici Han bulunmaktadır. Sabuncu Han 18. yüzyılda inşa edilmiş önemli ticaret hanlarından. Harap durumda olan yapı taş ve tuğladan yapılmış olup bulunduğu düzgün bir planı bulunmamaktadır.

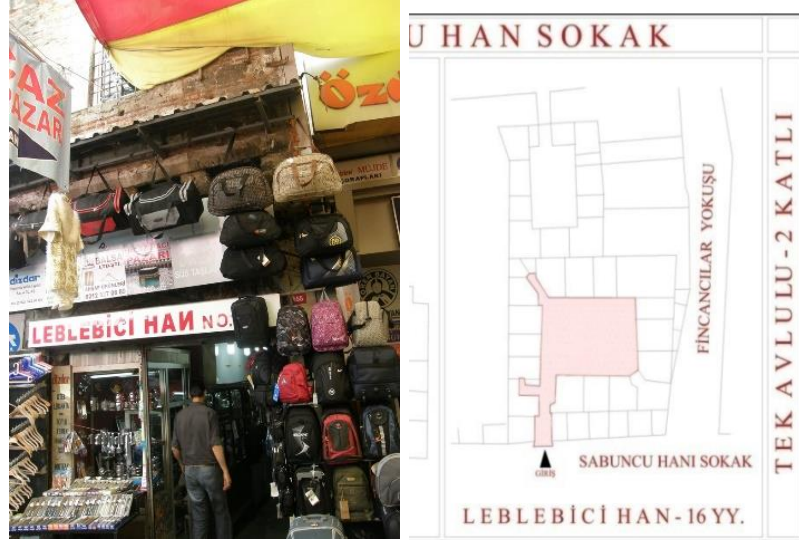
Kısmen korunmuş hanlar grubunda olan hanın bir kısmı tamamen kaybolmuştur. Han iki katlı olup, zemin katında kırtasiye ve hediyelik eşyalar satan dükkânlar, üst katında ise depolar ve boş birimler yer almaktadır. Günümüzde harap durumda olan han eklentilerle değişmiştir.

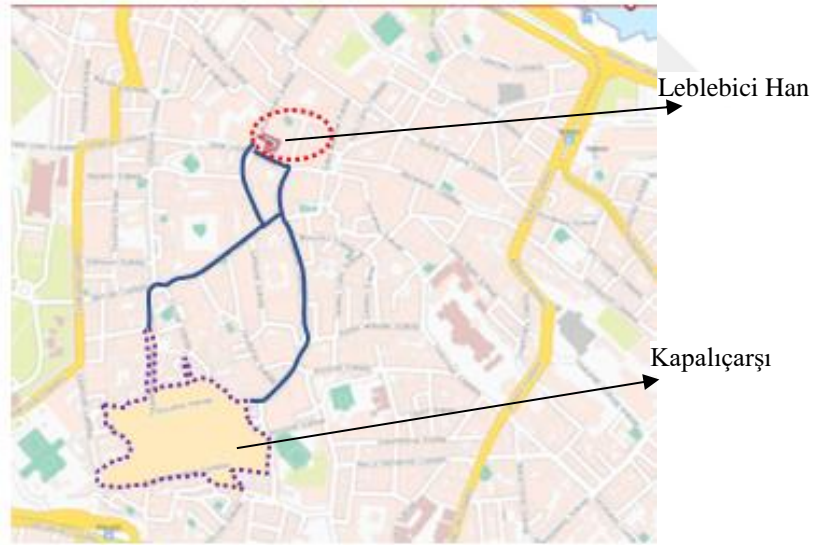
Resim 3.32: Sabuncu Han Girişi (Kişisel Arşiv), **Şekil 3.46:** Sabuncu Han Planı (Fatih Bel. 2019)

Şekil 3.47: Sabuncu Han ve Kapalıçarşı İlişkisi (Tez Kapsamında Oluşturulmuştur)

Resim 3.33: Leblebici Han Girişi (Kişisel Arşiv), **Şekil 3.48:** Leblebici Han Vaziyet Planı (Fatih Bel. 2019)

Şekil 3.49: Leblebici Han ve Kapalıçarşı ile İlişkisi (Hâlihazır Harita Üzerinde Tez Kapsamında Oluşturulmuştur)

Büyük Çorapçı Han ve Kapalıçarşı

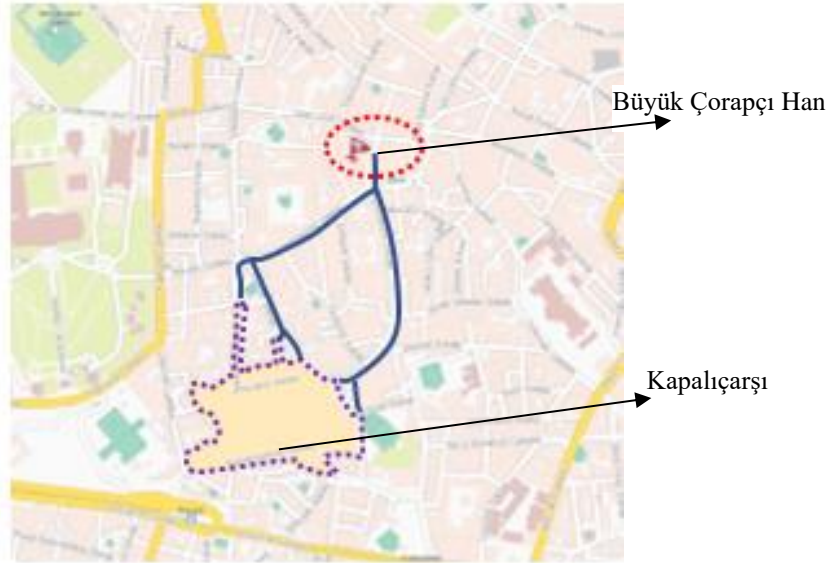
Mahmutpaşa Yokuşu ve Vasıf Çınar Caddesinin birleştiği köşede bulunan tek avlulu ticaret hanlarından. Büyük Çorapçı Han ise 18. yüzyılda yapılmış, iki katlı ve tek

avlulu İstanbul hanlarından olup taş ve tuğladan yapılmıştır. Hanın düzgün formlu planı bulunmamaktadır. İki katlı olan hanın zemin katında tekstil ve mefruşat dükkânları, üst katında ise daha çok depolar ve bir havra yer almaktadır.

Günümüzde avluya yeni binaların eklenmesi sonucu avlunun algılanması engellenmiş, hanın cephesindeki tabela vb. ilaveler de cephenin tamamen kaybolmasına neden olmuştur. Dolayısıyla yapı önemli değişiklikler ve tamirlere maruz kalarak eski görüntüsünü kaybetmiştir

Şekil 3.50: Büyük Çorapçı Han bölgedeki Konumu (Google Earth) **Şekil 3.51:** Büyük Çorapçı Han Vaziyet Planı (Fatih Bel. 2019)

Şekil 3.52: Büyük Çorapçı ve Han Kapalıçarşısı ilişkisi (Tez Kapsamında Oluşturulmuştur)

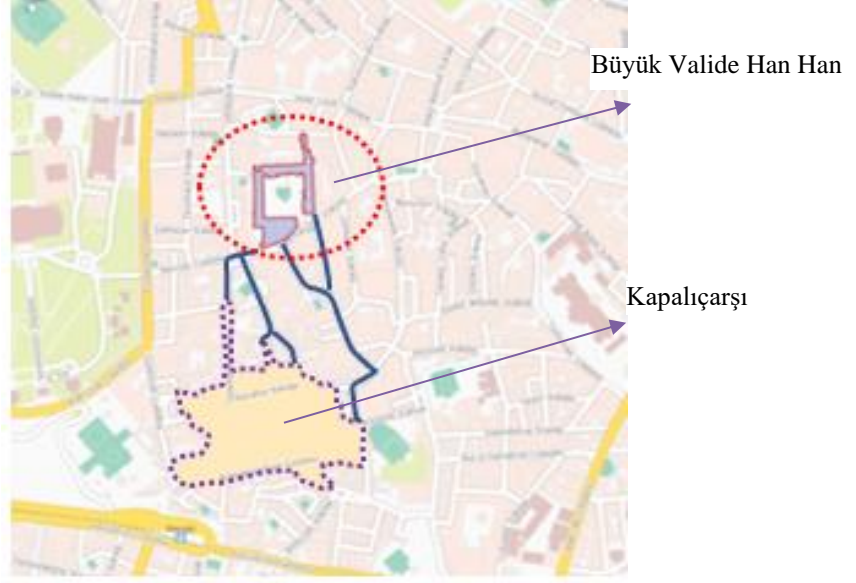
Büyük Valide Han, Sümbüllü Han ve Kapalıçarşı

Çakmakçılar Yokuşu ve Fırıncılar Yokuşu arasında kalan Tarakçılar Sokağı'nın karşısında Büyük Valide Han bulunmakta olup bölgenin en büyük hanıdır. Giriş avlusu ve esas avlusu bulunmakta olup eski dönmelerde ahırlar için yapılmış olan üçüncü avlusu vardır. Ortadaki büyük avlu ise eklenti yapılarla orijinal halini kaybetmiştir. Hanın 108 odası vardır ve giriş katında toptan ve perakende ticaret yapılmaktadır. Hanın avlusu ise günümüzde otopark olarak kullanılmaktadır (Güran,1978).

Büyük Yeni Han'ın karşısında Çakmakçılar Yokuşu'nda Sümbüllü Han bulunmaktadır. Sümbüllü Han 18. yüzyılda yapılmış olup üç katlı ve tek avlulu ticaret hanlarındadır. Yola bakan cephesi diğerlerine nispeten orijinal halini korumuştur. Günümüzde hanın büyük bir çoğunluğu boş olup bir bölümünde de toptan ticaret yapılmaktadır.

Resim 3.34: Büyük Valide Han (Kişisel Arşiv), **Şekil 3.53:** Büyük Valide Han Vaziyet Planı,

Şekil 3.54: Büyük Valide Han ve Kapalıçarşı İlişkisi (Tez Kapsamında Oluşturulmuştur)

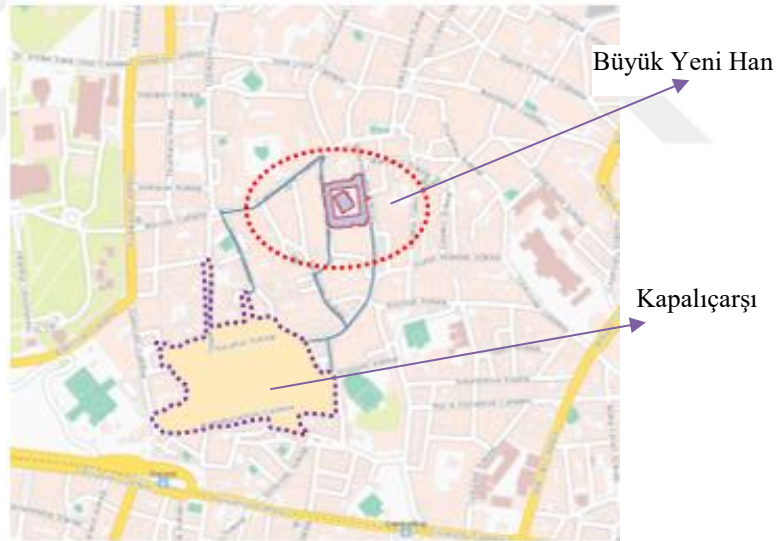

Şekil 3.55: Sümbüllü Han'ın Bölgedeki Konumu (Google Earth 2019), Şekil 3.56: Sümbüllü Han ve Kapalıçarşı ile İlişkisi (Tez Kapsamında Oluşturulmuştur)

Büyük Yeni Han, Kürkçü Han ve Kapalıçarşı

Büyük Yeni Han ve Kürkçü Han Çakmakçılar Yokuşu üzerinde bulunan diğer önemli hanlardır. Büyük Yeni Han 18. yüzyılda yapılmış, iki avlulu ve üç katlı ticaret hanlarından biridir. Hanın arsaya uymasından dolayı dikdörtgen formlu bir han ortaya çıkmıştır.

İki uzun avlusu, ortada binanın yan bölümlerini birleştiren bir kolla ayrılmaktadır. Gerek yapının cephesi gerekse planı açısından özellikli hanlardan biridir. Taş ve tuğladan yapılmış olan han günümüzde oldukça kötü durumdadır. Diğer hanlarla kıyasla Büyük Yeni Han daha az yoğunluğun olduğu ve bu doğrultuda da kullanıcıların yarattığı olumsuz etkinin de daha az olduğu bir hanır. Günümüzde toptan ticaret ve gümüş imalatı yapılan hanın üst katları genellikle boştur. Hanın avlusu ise otopark olarak kullanılmaktadır.

Şekil 3.57: Büyük Yeni Han ve Kapalıçarşı İlişkisi (Tez Kapsamında Oluşturulmuştur)

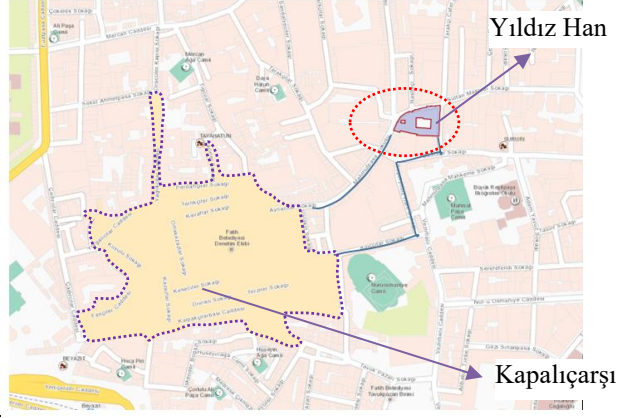

Şekil 3.58: Kürkçü Han ve Kapalıçarşı İlişkisi (Tez Kapsamında Oluşturulmuştur)

Kürkçü Hanı Fatih döneminden kalan tek kâgir handır. 15. yüzyılda yapılmış olan han iki avlulu ve iki katlı olup, ölçüleri ve odaların sayısı bakımından Türkiye'nin en büyük hanları arasında yer almaktadır. Günümüzde halkın büyük ilgi gösterdiği bir handır. Hala etkin bir şekilde ticaretin olduğu handa genellikle tekstil, giyim, çamaşır, gelinlik satan dükkânlar yer almaktadır. Hanın birinci ve büyük avlusu bugün hala korunurken, kuzeyde bulunan yamuk avlusu büyük ölçüde kaybolmuştur. Hanın güney avlusundaki mescit yerine günümüzde iki katlı binanın inşa edilmesi hanın özgün yapısını bozmuştur. Alt kattaki dükkânların ise öğün olmayan saçaklarla kaplanması, tabelaları, sergiledikleri malları ile karmaşa içinde görünüp kirlilik arz etmektedir.

Yıldız Han ve Kapalıçarşı

İstanbul'un nadir üç katlı ve ticaret hanları grubundan olan Yıldız Han 19. yüzyılda az sayıda inşa edilmiş hanlardandır. Dikdörtgen bir avlu ile etrafında düzenlenen plan, yol ve arsa özelliklerinden dolayı düzgün formlu değildir. Hanın zemin katında mefruşat ve çeyizlik satan dükkânlar olup, üst katlarında terziler ve boş dükkânlar bulunmaktadır. Zemin katta cephede bulunan dükkânlar bugün tamamen değişirken, üst katlar özgünlüğünü korumaktadır (Kapıcıoğlu, 2008).

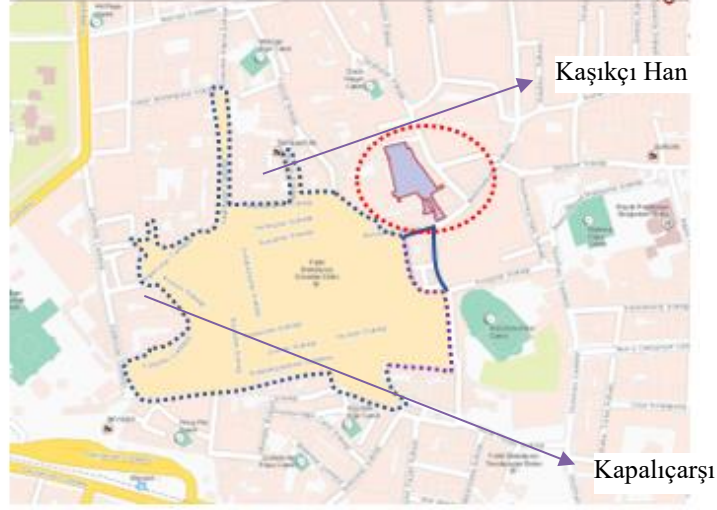
Resim 2.35: Yıldız Han (Kişisel Arşiv), **Şekil 3.59:** Yıldız Han ve Kapalıçarşı İlişkisi (Tez Kapsamında Oluşturulmuştur)

Kaşıkçı Han, Çuhacı Han ve Kapalıçarşı

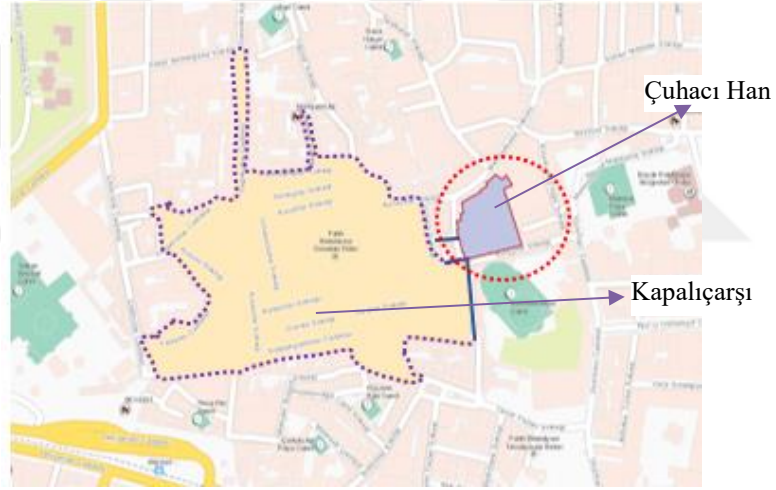
Cadde üzerinde Kaşıkçı Han ve Çuhacı Han bulunmaktadır. Kaşıkçı Han'ın girişi Aynacılar Caddesinde olup Çuhacı Hanın girişi Kapalıçarşı'nın içerisindeydir. Bundan dolayı Çuhacı Han Kapalıçarşı hanlarından sayılmaktadır.

Kaşıkçı Han da Kapalıçarşı bölgesinde olup Mahmutpaşa Yokuşu ile Tarakçılar Sokağının köşesinde bulunmaktadır. Kaşıkçı Han, 18. yüzyılda yapılmış olup tek avlulu, iki katlı İstanbul hanlarından, kentin yol ve arsa durumuna uymasından dolayı düzgün olmayan bir plana ve avlu formuna sahiptir. İstanbul ticaret hanlarından olan yapının zemin katında depolar, üst katında ise gümüş imalatçıları bulunmaktadır. Cepheler çok fazla değişikliğe uğramış olup özgün yapısından uzaklaşmıştır.

Çuhacı Han ise Nuruosmaniye Camisinin yakınında Mahmutpaşa Yokuşu, Kılıççılar ve Çuhacı Hanı Sokakları arasında bulunmaktadır. Kapalıçarşı'nın devamı gibi olan Çuhacı Han "da bugün kuyumcu dükkânları yer almaktadır. (Güran, 1978)

Şekil 3.60: Kaşıkçı Han ve Kapalıçarşı İlişkisi (Tez Kapsamında Oluşturulmuştur)

Şekil 3.61: Çuhacı Han Kapalıçarşı ile İlişkisi (Tez Kapsamında Oluşturulmuştur)

3.9 Kapalıçarşı'nın Bölgeleri

Kapalıçarşı'nın yapısal bütünlüğü dört bölge etrafında şekillenmektedir. Bu bölgeler fiziksel bir ayırım olup mimari yapının da temelini oluşturmuştur.

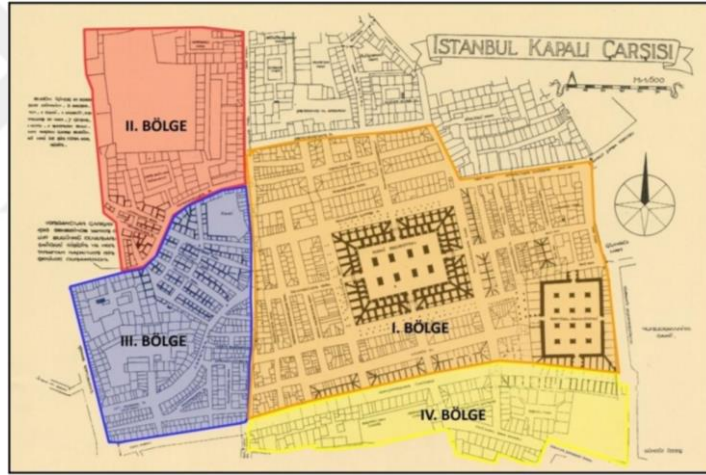
Birinci bölge; Kapalıçarşı'nın il kurulduğu yer olan Cevahir ve Sandal Bedestenleri'nin olduğu bölgedir. Bedestenlerin etrafında şekillenen dükkânlarla birlikte çarşının en önemli bölgesidir. Çarşı içindeki en düzenli dükkânların olduğu ve

dükkânların kar marjı açısından yüksek değere sahip olduğu bir bölgedir. Bu özelliği ile çarşının ana bölümüdür.

İkinci bölge; Kapalıçarşı'nın kuzey bölümlerinden oluşan kısmı olup çarşının ana caddeleri bu bölgede bulunmaktadır. Omurga denilecek tarzdaki Yağlıkçılar Caddesi ve cadde boyunca uzanan dükkânlar ve hanlar bu bölgede konuşlanmıştır.

Üçüncü bölge; Kapalıçarşı'nın en karışık bölgesi olarak nitelendirilen bu bölge çarşının önemli caddeleri olan Yağlıkçılar ile Sipahi caddelerinin batısında yer almaktadır.

Dördüncü bölge; Kapalıçarşı'nın güneyinde kalan bu kısım Kalpakçılar Caddesi'nin de güneyinde kalmaktadır. Bölgenin kentle bağlantısı iyi kurulamadığı için karışık ve iskânsız yapılar oluşmuştur (Küçükerman, 2011).

Şekil 3.62: Kapalıçarşı'nın Bölgeleri (Özdeş,1998)

3.10 Kapalıçarşı'nın Geçirdiği Sosyo-Kültürel Değişimler

Kurucusu Fatih Sultan Mehmed olan Kapalıçarşı, sonraki eklentileriyle Osmanlı Kapalıçarşılarının en büyüğü aynı zamanda da en mükemmel organizasyona sahip olanıdır. Yazılı belgelerde “Çarşı-yı Kebir” (Büyük Çarşı) adıyla anılan ve 30.700 metrekarelik örtü alanıyla büyük bir mahalleyi andıran bu çarşının çekirdeğini iki bedesten ile bunların dış cephelerindeki dükkânlar oluşturmuştur. Her kapısından

çıkınca anıtsal bir yapıyla karşılaştığımız Kapalıçarşı bölgesinin en önemli odak noktasıdır.

Kapalıçarşı'nın tüm dükkânları, Ayasofya Camisi'ne vakfedilmiştir. İlk dönemlerde bu dükkânların üzeri ahşap çatılarla örtülü iken bedestenlerin esnafı, İstanbul'u sık sık kasıp kavuran yangınlara karşı kendi dükkân sıralarını tonozlar içine alma yoluna gittiklerinden Kapalıçarşı'nın kâgir tonozlarla örtülmesi ve yeni sokak eklentileriyle genişlemesi 18.yy. başına kadar sürmüştür. Kapalıçarşı 1701'deki Bedesten yangınından sonra III. Ahmet'in buyruğu ile Hassa mimarlarının hazırladığı projeye göre gerçek anlamda bir Kapalıçarşı'ya dönüştürülmüştür (Küçükerman, 2011).

Şekil 3.63: Fatih Döneminde Kapalıçarşı, Gelişme Döneminde Kapalıçarşı, Batılılaşma Sonrası Kapalıçarşı (Bildik, 1998)

Kapalıçarşı'nın Eski ve Yeni Fotoğraflarla Gösterimi

Kapalıçarşı'nın çeşitli dönemlerde aynı açıdan çekilmiş fotoğrafları, çarşının fiziksel, sosyal ve kültürel açıdan nasıl bir değişime uğradığını gösterme açısından önemli belgelerdir.

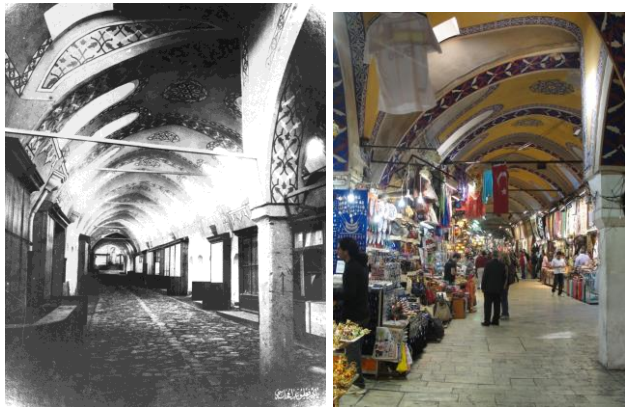
Resim 3.36: Kalpakçılar Caddesi eski ve Güncel Hali,1973 (Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi)

Resim 3.7 Yağlıkçılar Caddesi-Şark Kahvesi Eski ve Güncel Hali /2019 (Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi)

Resim 3.38: Kapalıçarşı Çatısı Eski Görünümü; Abdülhamit Albümü (1880-1893) ve 2010 (Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi)

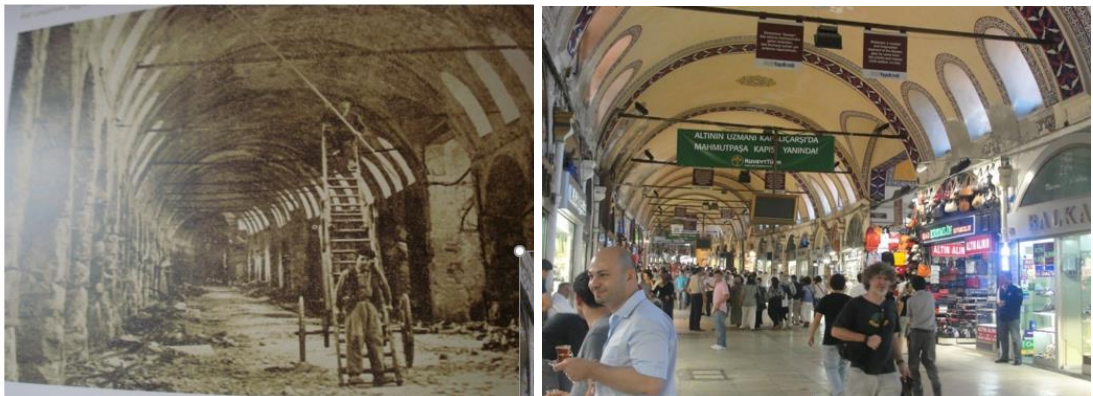
Resim 3.39: 1894 Depremi onarımları sonrası ve Divrikli Sokak – 2019 (Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi)

Resim 3.40: Kuyumcular Caddesi - 1894 depremi onarımları sonrası ve Kuyumcular Caddesi - 2019 (Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi)

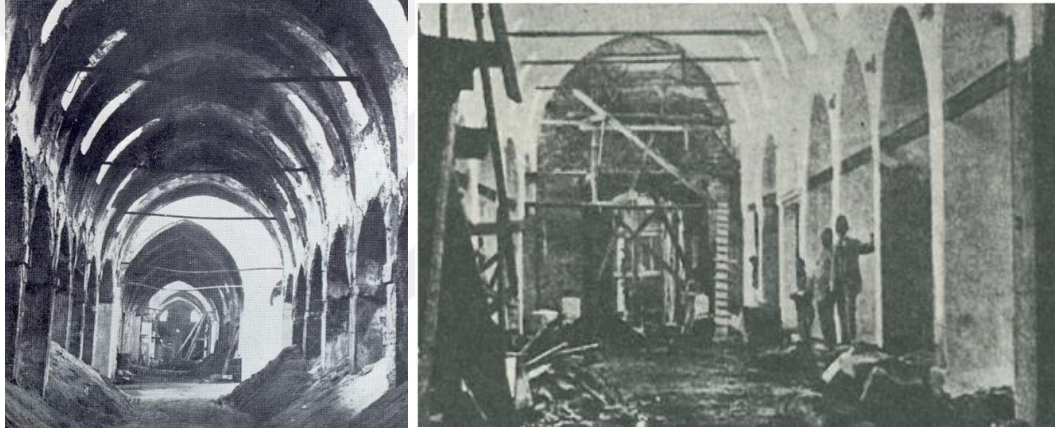
Resim 3.41: Kalpakçılar Caddesi Öncesi ve Günümüz (Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi)

Resim 3.42: Kalpakçılar Caddesi 1894 Deprem ve Günümüz (Vakıflar Genel Müd. Arşivi)

Resim 3.43: Kapalıçarşı'nın 1896 Yılı Tadilatı (Vakıflar Genel Müd. Arşivi)

Resim 3.44: Kapalıçarşı'nın 1896 yılı tadilatı (Vakıflar Genel Müd. Arşivi)

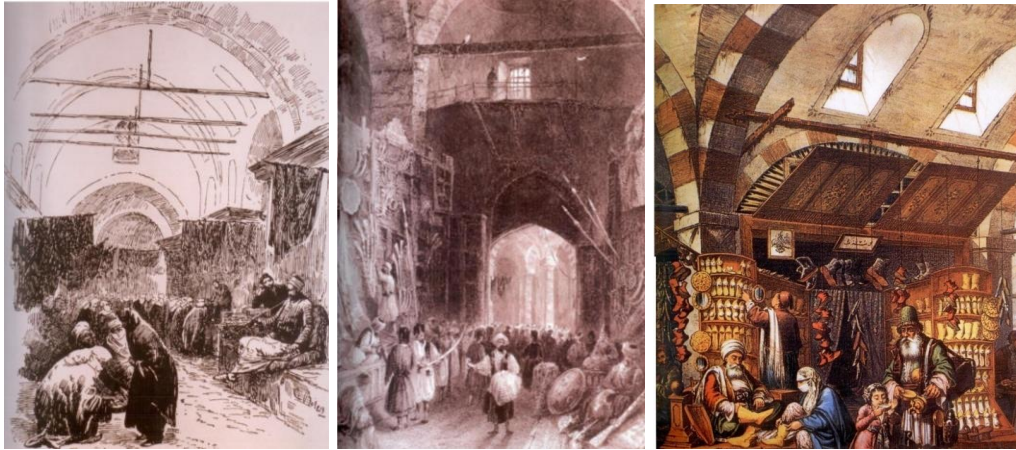
Resim 3.45: Fatih Döneminden Kalan Kartal Resmi (Kişisel Arşiv 2019),

Resim 3.46: Kapalıçarşı'ya Ait Eski Fotoğraflar (Encümen Arşivi, 1945)

Resim 3.47: Kapalıçarşı Çatısı - Walter B. Denny 1960 (Fatih Bel. 2018).

Resim 3.48: Kapalıçarşı 1883- Kumaşçılar çarşısı 1883- Pabuççular çarşısı, Edmondo de A. Constantinople. **Resim 3.49:** 1800'lü yıllarda Kapalıçarşı Yaşamı, (Küçükerman, 2011)

Resim 3.50: 1800'lü yıllarda Kapalıçarşı Yaşamı, (Küçükerman, 2011)

3.11 Kapalıçarşı'da Günlük Yaşam

Kapalıçarşı'da günlük yaşam kendinden çok yanındakini, çevresini dolayısıyla toplumu düşünen bir anlayışa dayanmaktadır. Çok katmanlı ve yüzyıllara yayılan bir süreçten geçerek oluşan Kapalıçarşı içinde çok kültürlü, çok dili, çok dinli bir yaşam söz konusudur. Çarşı içinde buluna dükkânlar arasında güvene dayanan bir anlayış söz konusudur.

Hiçbir ayrımın yapılmadığı sosyal hayatta birbirini destekleyen bir anlayışla bugünlere kadar gelen çarşı esnafı mallarını satarken saygılı bir şekilde satışını yapmaya çalışır. Son yıllarda değişen ve Kapalıçarşı esnaf yapısı ile uymayan davranışlar sergileyen esnaflar oluşsa da çarşı bu esnaf tiplerini dışlamıştır. Kapalıçarşı'da özellikle bedestenler içinde eski esnaf düzenini devam etmesini arzulayan ve destekleyen dükkânlar ticari faaliyetlerine devam etmektedir.

Bedesten dışında bulunan ve karışık bir düzene sahip olan dükkânların Hanlar bölgesi bağlantılarının çok tahrip olmamasına karşılık kuzey ve güney kısımlarda oluşan bozulmalardan dolayı kent bağlantıları zayıflamıştır. Geçmişte Kapalıçarşı ve Hanlar bölgenin liman, sur kapısı ve ticaret bölgesinin ana ulaşım aksları ile bağlantısı bulunurken, günümüzde değişen koşullarla ve yıkımlarla birlikte bu bağlantı ortadan kalkmıştır (Küçükerman, 2011).

3.12 Kapalıçarşı'da İşlevsellik

Tarihte çarşıda lonca sistemi kullanılmıştır. Lonca sistemiyle birlikte ürün kalite ve fiyat kontrollerini sağlayan bir denetim mekanizması yer almıştır. Günümüzde kışın 250 bin yazın ise 500 bin ziyaretçisi bulunan çarşıda herhangi bir yönetim mekanizması bulunmamaktadır. Bugün Hanlar Bölgesinde ana caddeler Büyükşehir Belediyesine, ara caddeler İlçe Belediyesine, yapı ise Anıtlar Kuruluna bağlıdır.

Kapalıçarşı'da birçok yetkilinin bulunduğu alanda herhangi bir yönetim mekanizmasının bulunmaması yapısal birçok sorunun çözümsüz kalmasına neden olmuştur. Altyapı sorunları, yapının eskimesinden kaynaklanan sorunlar bunların başında gelmektedir. Çarşıda bugün farklı meslek grupları yer almaktadır. Kuyumcular bu meslek grupları arasında en çok ön plana çıkan meslek grubudur. 3600 işyerinin 1100'ünü kuyumcular oluşturmaktadır. Türkiye'nin altın ihracatının % 40'na yakını altın ve döviz borsasını barındıran Kapalıçarşı sağlamaktadır.

Geçmişte çarşıda Türk el sanatları, Türk dokumaları ve Türk kumaşları ön plandayken şimdi bazı bölümlerde Hindistan ve Çin "den gelen kumaşlar ve objeler yer almaktadır. İstanbul'u ziyarete gelen turistlerin ilk uğrak yeri olan Kapalıçarşı'da turistler bizim kültürümüze ait olmayan ürünlerin satıldığını görünce yadırgasalar da çarşının tarihi gizemi ilgi çekmektedir.

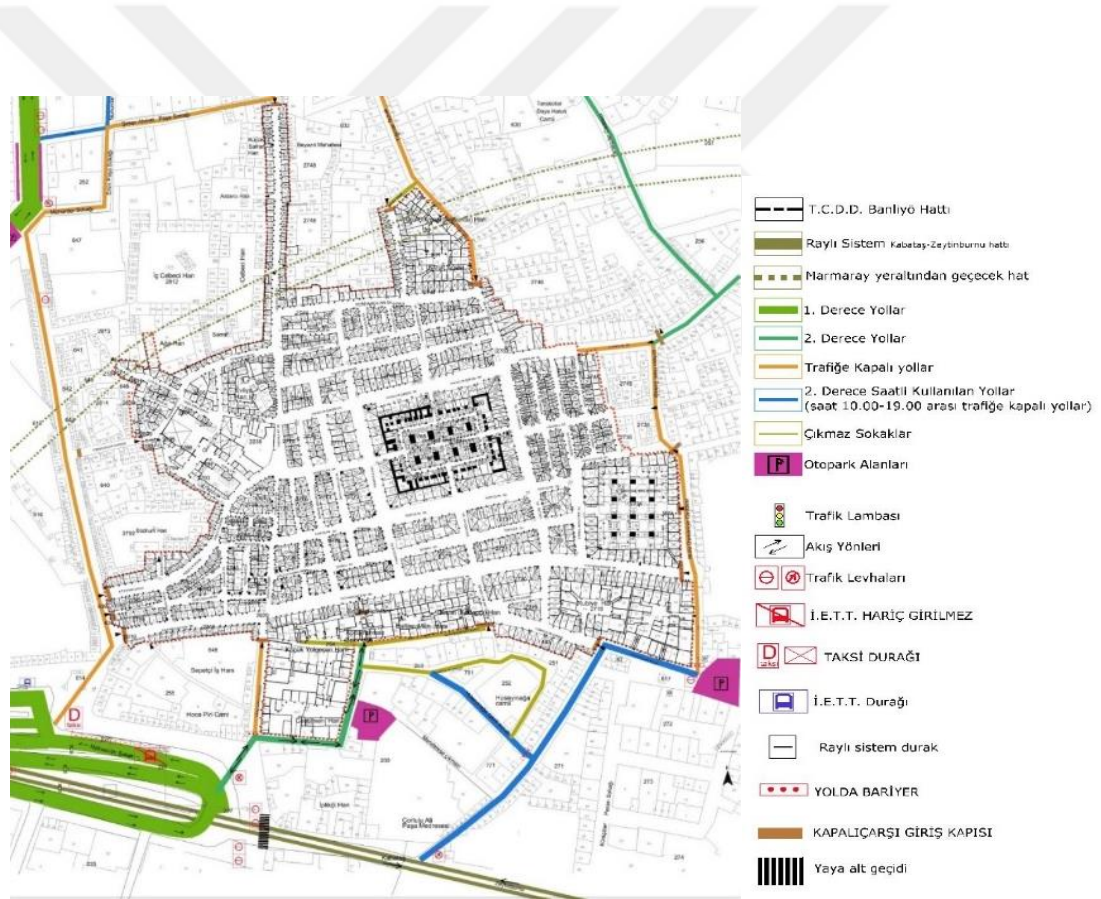
Kapalıçarşı'nın daha önceden bahsedilen yapısal sorunlarının dışında işlevsel sorunları da çok dikkat çekmektedir. Hâlihazırdaki en büyük sorunlar işlevsel açıdan kaynaklanmaktadır (Küçükerman, 2011). Kapalıçarşı'nın içinde bulunan hanlarda halı, kilim, bakır, pirinç, gümüş benzeri eşyaların üretimleri sınırlı olup ancak tamirleri yapılmaktadır. Büyük ölçekte bir imalathane bulunmamaktadır.

Çarşı içinde ancak basit boyama ve tamir işleri içeren dükkânlar olup, İç Cebeci Han'ın üst katlarında olduğu gibi basit deri boyama ve üretim işleri yapılmaktadır. Geçmiş işlevinden koparılan hanların zemin katlarında satış yapılmasının yanı sıra lokanta ve kahvehaneler de yapılarak mekânlar değerlendirilmektedir.

3.13 Kapalıçarşı'da Ulaşım

Kapalıçarşı merkezi bir ulaşım aksında bulunmaktadır. Hem karadan hem denizden ulaşımın olduğu bölgede raylı ulaşım sistemi de mevcuttur. Bölge içindeki bazı yolların yayalaştırılması işlemleri yapılmıştır.

Taşıt trafiğinin yoğun otopark sisteminin ise zayıf olduğu bölgede yeni çalışmalara ve düzenlemelere ihtiyaç vardır. Kapalıçarşı ve çevresinde otopark sorunu büyük ölçüde bulunmaktadır. Deniz ulaşımının artırılması ve Çarşı ile doğrudan bağlantı kurulması adına projeler üretilmektedir. Raylı sistem ve karayolu ulaşımın yoğun olduğu bölgede bulunan Çarşı ve çevresi için bu durum sorun arz etmektedir.

Şekil 3.64: Kapalıçarşı Ulaşım Haritası, (Fatih Bel. 2019)

3.14 Kapalıçarşı' da Sosyal Yapı

Kapalıçarşı ve Hanlar bölgesinde geçmişte var olan güvenli alışveriş ortamı zayıflamış olup yerine, ürününü Çarşı esnaf tipiyle bağdaşmayan davranışlar sergileyerek satan esnaflar gelmiştir. Bunun sonucu olarak müşteri kimliği de değişmiştir. Kültür mozağını andıran çarşı yapılanmasının yerine bugün belli bir kesime hitap eden bir yapılanma oluşmuştur (Fatih Bel. 2019).

Geleneksel ticaretin ve el sanatlarının merkezi olan Kapalıçarşı bugün bu özelliğini büyük ölçüde kaybetmekle beraber bir kısmı ayakta olup devam etmektedir. Bunlar arasında gümüşçülük, halı ve kilimcilik, kuyumculuk başı çekmektedir. Kapalıçarşı ve Hanlar Bölgesinin sosyal dokusu daha çok esnaflardan oluşan bir ticari alandır. Ticari bir alanın en başta sahip olması gereken güvenlik konusu da çarşıda zayıftır.

3.15 Kapalıçarşı'da Kullanıcı Kimliği

Kapalıçarşı ve Hanlar Bölgesinin birincil kimliği geleneksel çarşı mekânı olmasıdır. Kullanıcı kimliği ise esnaflardan ve alışveriş yapan yerli ve yabancı turist ve müşterilerdir. Kapalıçarşı'nın tarihi bir mekân olması çarşıya daha çok bir eski eser görmek üzere gelenlerin sayısını arttırsa da alışveriş faaliyetlerinin değişmez mekânlarından biri olmaya devam etmektedir (Fatih Bel. 2019).

3.16 Kapalıçarşı'da Kullanım Yoğunluğu

Kapalıçarşı İstanbul'un tarihi kimliğini yansıtan bir mekân olarak yeni nesilde ve dünyada merak uyandıran yanı ile turizmin odak noktalarından biri olmuştur. Hanlar Bölgesi eski önemini çok fazla kaybetmiş olsa da alt ve orta sınıfın alışveriş için tercih ettiği mekânlardır (Fatih Bel. 2019).

Bölgede pazar günleri kapalı olan çarşılar ve toptan ticaretin yaygın olarak bulunduğu Hanlar haftanın diğer günlerinde yoğun bir kullanıma sahiptir. Hafta içi sabah 7 akşam kışın 18 yazın ise 19 arası Kapalıçarşı açık bulunmaktadır. Kapalıçarşı ve Hanlar Bölgesi'nde gece ve gündüz arasında çok büyük kullanıcı farkları bulunmaktadır. Ticari bir bölge olan alan gündüz oldukça yoğun bir kullanıcıya sahiptir. Geceleri ise ıssız olmaktadır. Bu durum bölgede güvenlik sorunu oluşturmaktadır.

3.17 Kapalıçarşı'nın Mimarisi

Yıllar içinde oluşan Kapalıçarşı'nın mimarisi bir defada oluşmayıp bedestenler etrafında şekillenmiştir. Bedestenler kâgir olup etrafına yapılan dükkânlar önceleri ahşap daha sonra ise geçirilen yangınlar sonucu kâgire çevrilmiştir. Çeşitli onarım ve müdahalelerden geçen çarşı üstü kapalı tonozlu sokaklardan oluşan gridal bir dokuya sahiptir.

Kapalıçarşı'nın inşa edildiği topografyadan ötürü alana uyum sağlamak için sokaklar aynı genişlikte olmadığı gibi tonozların genişlikleri de aynı değildir. Alandaki yüzey yükseldikçe tonozlarda farklılıklar görülür. Çarşının en geniş sokağı Kalpakçılar Caddesi olup burası 1896'da yenilenmiştir (Cezar, 1985). Onarım çalışmaları sırasında çarşının sınırlarının daraldığı belgelerden anlaşılmaktadır. Bu onarımda ayrıca Çadırcılar ve Kürkçüler Kapıları kaldırılmış Çadırcılar Caddesinin açık bırakılmıştır.

Kalpakistanlardan sonra ikinci derece öneme sahip olan sokaklar Cevahir Bedesteninin etrafındaki sokaklardır. Sokaklarda bulunan direklerle ise sokak genişliğinin sağlanmasında rol oynamıştır. Direkli yolun ise beşik tonozla örtülmüştür.

Çarşıda aydınlatma tonozların yan yüzeylerine yapılan pencerelerden sağlanır. Bu pencereler esnafın ip yardımı ile düzenek oluşturup açılıp kapanması sağlanır. Havalandırma da bu pencerelerden sağlanırdı. Günümüzde ise yapay havalandırma sistemi oluşturulup yapay aydınlatma sistemi kurulmuştur.

Nuruosmaniye ve Beyazıt arasını birleştiren cadde olan Kalpakçılar Caddesi'ni iki ucuna birer kapı yaptırılır. Bu kapılardan bir olan ve anıtsal kapı niteliğindeki Nuru Osmaniye Kapısı Türk Neo klasiği stilinde yapılmış olup sivri kemerli taş cepheye sahiptir. Alınlık kısmında Osmanlı arması bulunur. Beyazıt Kapısı üstünde ise Abdülhamit'in tuğrası bulunup altındaki kitabede "Allah ticaret yapanları sever" yazmaktadır. 1896'dan sonra yeni duvarlar yapılarak demir putreller konulmuştur. İki yıl süren tamirat ve restorasyondan sonra duvarlara ve tonozlara kalem işi süslemeler yaptırılarak çarşının klasik kimliği ve dükkân düzeninde değişimler meydana gelmiştir.

Çarşı'nın 17.yy.'da sokakların üstü kapatılması, Kapalıçarşı durumuna gelişini yangınlarla bağlantılıdır. Aralık 1701'de bedesten çevresinde bir yangın çıkar ve çarşı

yanar. arşı esnafının mal kaybı yanında vakıflarda mahvolmuştur. Bir araya toplanan esnaf ve yöneticiler ile çarşının üstünün tonozlar ile örtülmesine karar verilir.

Sokakların gridal durumu; bedesten etrafındaki sokaklar 90 derece açılı olmasalar da yine de gridal bir yapı göstermesinden anlaşılabilir. Ancak Yağlıkçılar ve çadırcılar sokakları arasında kalan bölüm ise küçük ve eğrisel yapılı sokaklardan oluşur.

1896 yılı onarımında Kalpakçılar Caddesi yenilenirken tonoz üzerine şerit halinde, tonozun tepe ölümünde madalyonlar şeklinde süslemeler yapılmış ve genişliği değişmiştir. Bu sırada Nuruosmaniye ve Beyazıt Kapıları yenilenmiştir. Her ikisinin de kemeri dönemin mimarisine uygun olarak sivrilmiştir ve Nuruosmaniye kapısına bir de arma konulmuştur (Fatih Bel. 2019).

4. TÜRKİYE VE DÜNYADA KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASI VE YÖNETİMİ

Bu bölümde kültürel miras kavramı, somut ve somut olmayan kültür mirası tanımları üzerinden anlatıldıktan sonra kültürel mirası koruma konularına değinilmiştir. Alan yönetimi konusunda kültürel mirasın korunması esas amaç olduğundan, bu konuda dünyada ve Türkiye’de yapılan uygulamalar ve kuruluşlar üzerinden açıklamalar yapılmıştır.

4.1 Kültürel Miras Kavramı

Ülkeden ülkeye değişim gösteren, mensup olduğu ülkeye ait özelliklerini yansıtan tüm sanat dalları, mimari, dil, gelenek- görenekler, inanış, giyim tarzı gibi değerlerin tümüne birden "kültür" denilmektedir (Can, 2009). Kültürel miras ise geçmişle gelecek arasındaki bağı kurarak bu sayede kimlik sorunlarını çözen, tarihsel anlamda derinlik oluşturup ve bilincini yaşatan, nesiller arası iletişimi sağlayabilen, yenilenemez, sınırlı kaynak niteliği olan değerlerdir.

Kiper’de benzer şekilde bunlara ek olarak Kültürel Miras kavramı hakkında; özgünlüğü olan, tarih ve sanat açısından evrensel önemi olan yapı grupları ve sit alanları olarak, bahsetmektedir (Kiper, 2004). Koruma yasası olarak nitelendirilen 2863 sayılı KVK kanununda kültür mirası; tabiat varlıkları, sit alanları, koruma ve korunma, korunma alanını içeren kavram olarak tanımlanır.

4.1.1 Somut Kültürel Miras Kavramı

Kültürel mirasın görünür ve görünmeyen kısımları mevcuttur. Bu bağlamda elle tutulan, gözle görülen anıtlar, mozaikler, sit alanları, giyim eşyaları, el yazmaları, heykeller, resimler, yapı grupları gibi ürünler somut kültür olarak nitelendirilebilir. Geçmiş toplulukların gelişimi ve yerleşim şekilleri hakkında bilgi veren, kültürel, sosyal ve ekonomik yönleri hakkında somut bilgiler sunan her türlü miras somut kültürel olarak sayılır. Ayrıca turistik, doğal alanlar da bu kavramın içindedir (Can, 2009). **ICOMOS 2013** Bildirgesindeki kültürel miras alanlarının neleri kapsadığına dair geniş bilgiler bulunmaktadır.

4.1.2 Somut Olmayan Kültürel Miras Kavramı

Kültürel mirasın, elle tutulmayıp gözle görülmeyen fakat bir toplum hakkında genel bilgiler sunan her türlü gelenek, dil, inanış, müzik, dans, gösteri, tekerleme, hikâye ve şiir gibi etmenler somut olmayan kültürel miras kavramı içerisinde yer alır. Toplumlara ait bu tip kültürel miraslar önem arz etmekle beraber, somut kültürel mirasa nazaran korunması daha zordur. Somut olmayan kültür mirasları eğer kayıt altına alınmadığı takdirde kaybolmakla yüz yüze kalır (Can, 2009). Taşıyıcısı olan kesimin ortadan kalkması sonucu somut olmayan kültürel miras da ortadan kalkar.

UNESCO, 1972 yılında tüm insanlığa ait somut kültürel mirasının korunması amacıyla, Kültürel Miras Sözleşmesi'ni kabul etmiştir. İhmal edildiği düşünülen somut olmayan kültürel mirasın korunmasını ve benimsenmesini sağlamak için 2003 tarihinde "*Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi*" yürürlüğe girmiştir.

UNESCO Türkiye Milli Komisyonu bünyesinde SOKÜM Komitesi kurulmuş olup sözleşmeyle ilgili olarak bu kapsamda Türkiye, 2006 yılında söz konusu sözleşmeyi imzalayarak taraf olmuştur.

4.2 Kültürel Mirasın Korunması

Kültürel mirasın korunması için ilk yapılacak işlem bu konuda uyulacak ilke ve hedeflerin belirlenmesi gerekmektedir. Bu konuda sahip olunan değerler üzerinde takınılacak tutum belirlemek koruma kapsamında atılacak ilk adımlar olacaktır. Kiper'e göre korumada temel amaç; geçmişten gelen değerleri özgünlüğünden hiçbir kaybettirmeden geçirdiği zaman dilimini de göz önünde bulundurarak bütünsel bir koruma gerçekleştirip sağlıklı yaşam çevreleri oluşturmaktır (Kiper, 2004).

Tarihi bir kenti özelliklerini yitirmeden korumak tarihi bir eşyayı korumaktan daha zordur. Tarihi bir obje, müzede veya kapalı bir ortamda muhafaza edilebilir fakat aynı durum tarihi bir bina ve alanlar için söz konusu olmamaktadır. Tarihi bir yapıyı veya alanı korumak için; farklı disiplinlerin bir arada olmasını gerektiren bir çalışma, örgütlenme, bütçe ve katılımcı politikalar üreten yerel ve merkezi yönetim, bu konuda duyarlı bir kamuoyu ile donanmış bir yönetim gerekmektedir.

Çağdaş korumanın kapsamı çok geniş olduğu için, korumada araç olarak kullanılan bilgiler, mimarlık ve kent bilim alanlarının bilgisini aşmaktadır. Bu bağlamda 1964 tarihli Venedik Tüzüğü, koruma anlamında oluşturulmuş bir tüzük olup kültür mirası koruma kapsamını genişleten önemli bir tüzük olmuştur. II. Dünya Savaşından sonra özellikle Avrupa kentlerinde oluşan yıkımlar sonucu tarihi-kültürel mirasın korunması gereği daha çok düşünülmüş ve anlamda uluslararası örgütlenmeler oluşmuştur.

4.2.1 Kültürel Mirasın Korunmasında Ulusal Kuruluşlar

Kültürel mirasın korunmasında sadece merkezi bir örgütlenme değil aynı zamanda sivil toplum kuruluşlarının katılımları da önem arz etmektedir. Bu bağlamda Kültür ve tabiat varlıklarının korunmasında sivil toplum kuruluşlarının da katılımlarını sağlayan çeşitli sivil toplum kuruluşları oluş bulunmaktadır.

Ülkemizde, kültürel mirasın korunması ve takip edilmesi, duyarlı ve katılımcı kamuoyu oluşturulması amacıyla TEMA, ÇEKÜL, Türk Tarih Vakfı, KÜMİD, Tarihi Kentler Birliği, Kültür Bilincini Geliştirme Vakfı vb. sivil örgütlenmeler faaliyetler yürütmektedirler.

4.2.2 Kültürel Mirasın Korunmasında Uluslararası Kuruluşlar

Dünyada kültürel mirasın korunması için uluslararası kuruluşların varlığı önem arz etmektedir. Bu konuda çeşitli bildireler, sözleşmeler ve tüzükler hazırlayarak yaptırımlar oluşturulmuştur. Başlıca uluslararası kuruluşlar ICOMOS, ICOM, ICA, Europa Nostra ve WATCH gibi kuruluşlardır. Koruma anlamında teknik danışmanlık hizmeti de sunan kuruluşlar, araştırmalara sevk edecek destek üniteleri kurarak bu alanda bilimsel çalışmalara yardımcı olurlar. Korumanın büyük alanını oluşturan restorasyon uygulama sürecinin kalitesini yükseltmek için çalışmalar yapar teknik elemen yetiştirilmesine destek olurlar. Ayrıca kültürel mirasın envanterinin çıkarılması hususunda çalışmalar yürütüp destek birimleri oluştururlar.

4.3 Kültürel Miras ve Sürdürülebilirlik Kavramı

Sürdürülebilirlik; toplumun bütün kaynaklarını - sosyal, kültürel, bilimsel, doğal ve insan gerekli ve tedbirli şekilde kullanılmasını sağlayan süreç olarak tanımlanır (WHC, 2013). Kentlerin veya bölgelerin kalkınmasının ve mekânsal gelişmenin sağlanması için sosyal ve ekonomik taleplerin karşılanması için ekolojik ve kültürel alanların sürdürülebilirliğinin sağlanması gerekmektedir. Bu bağlamda Avrupa kentleri, bölgesel çeşitliliği koruma doğrultusunda çevre birliği ve sosyal birliğin içerisine ekonomik birliği de alarak yavaş yavaş gelişmektedir. Ekonomik olarak sosyal uyum politikaları, doğal kaynakların ve tarihi yapının korunması, dengeli bir şekilde rekabet ortamının oluşturulması Avrupa politikasının üç temel hedefi olmuştur (Aksoy, 2012).

4.4 UNESCO Operasyonel Rehberi

UNESCO tarafından hazırlanan ve 2013 yılında tekrar ele alınan Dünya Mirasının Korunmasının Uygulanması İçin Operasyonel Rehber kapsamında çeşitli kriterler belirlenmiştir. UNESCO'nun dünya miras listesine giren kültürel varlıkların korunmasına yönelik olarak belirlediği kriterlerde önem verilen bazı kavramlar şunlardır;

- Özgünlük-Orijinallik
- Otantiklik:
- Katılım
- Sürdürülebilirlik

UNESCO' nun Dünya Miras Listesine aday olan alanların adaylıklarının değerlendirilmesi için sağlanması gereken kriterler iki set olarak önceden sunulmuştur (EK-7). Üstün Evrensel Değer sayılmak için, bir özelliğin bütünlük ve/veya özgünlük koşullarını karşılaması ve korumanın sağlanması için yeterli bir koruma ve yönetim sistemine sahip olunması gerekir (WHC, 2013).

Dünya Miras Listesi kapsamında yönetim planı hazırlanması kapsamındaki süreç ise; Alanın belirlenmesi, alanın tanımlanması, tescil için doğrulama, koruma durumu ve alanı etkileyen faktörler, koruma ve yönetim, izleme ve belgelemeyi kapsamaktadır.

Bir kültür mirasının dünya mirası olması istenmesi durumunda takip edilen yol şöyledir;

1. Antlaşmayı imzalayarak üye ülke olmak.
2. Evrensel değeri olduğu düşünülen kültürel alanların listesini hazırlamak ve alanın nasıl korunacağını dair rapor ve plan hazırlamak.
3. Hazırlanan rapor ve planları UNESCO'ya teslim etmek.

Gerekli dosya ve dokümanların hazırlandığı aşamada üye ülkelere format anlamında WHC tarafından destek olunmaktadır. Hazırlanan dosyaların eksiksiz olduğundan emin olunduktan sonra kontrol işlemleri yapılır ve ilgili heyetlere sunumları gerçekleştirilir. ICOMOS, IUCIN, ICCROM adlı ulusal kuruluşlardan oluşan heyetler topluluğu 6 yıl içerisinde 21 kişiden oluşan bir komite hazırlar ve yılda bir kez olmak üzere toplantı yaparak dünya miras listesine girecek olan alanları belirler. Değerlendirmelerden sonra yerine getirilmesi zorunlu kararlar alınır.

Bir anıt eserin, yapı topluluğunun veya bölgenin/sitin listeye alınması için ulusal sınırları aşacak denli sıra dışı önemi olan kültürel ve/ya doğal varlıklar olması beklenmekte olup, insanlık ve gelecek kuşaklar için evrensel öneme haiz olarak tanımlanan “**İstisnai Evrensel Değere**” sahip olmaları gerekmektedir (WHC, 2013).

4.5 Kültürel Mirasın Korunmasında Alan Yönetimi

Bu bölümde kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilirliği kapsamında en güncel kavram olan “Alan Yönetimi” kavramı ve Türkiye’de ki Alan Yönetimi planlaması ve yasal çerçevesi üzerinde durulmuştur.

4.5.1 Alan Yönetimi Kavramı

Alan yönetimi kavramı ülkemizin son yıllarda tanıdığı bir kavram olup gelişti göstermektedir. Dünyada artan bir uygulama alanına sahip olan alan yönetimi çağdaş bir koruma anlayışı olup katılımcılık ve toplumsal uzlaşmayı temel almaktadır. Sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde planı ve etkin bir şekilde yürütülmesi icap eden alan yönetimi farklı disiplinlerin bir arada yürütüldüğü bir süreçtir. Alan yönetiminin

temeli farklı coğrafya, konum, sosyal ve kültürel alanların en sağlıklı şekilde korunmasına dayanır (WHC, 2013).

4.5.2 Türkiye’de Alan Yönetimi ve Yasal Çerçevesi

Alan yönetim planları, kültür mirasına sahip olan alanların ihtiyaçları doğrultusunda hazırlanan, önceliklerin ve beklentilerin belirlenmesi, korumanın en sağlıklı bir şekilde yürütülmesi için gereken çerçeveyi belirleyen stratejik esaslardır.

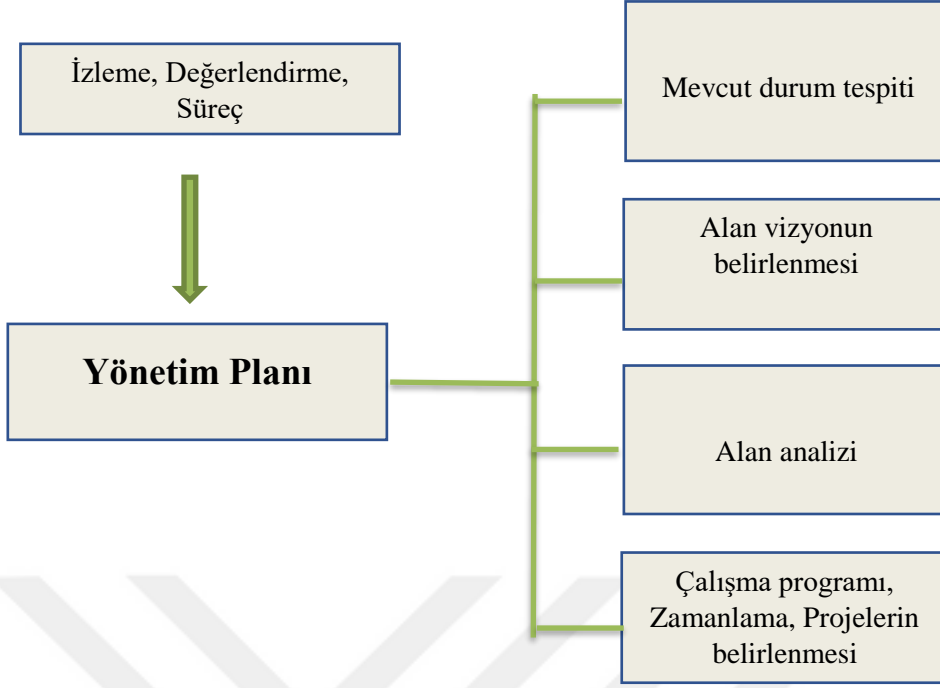
Alan yönetimine başlarken ilk iş olarak öncelik sırası verilen alanların belirlenmesi gerekir. Belirlenen alan “Yönetim Alanı” olarak adlandırılır. Yönetim alanının sınırları belirlenerek WHC’nin gerektirdiği ilkeler ve 26006 Sayılı Yönetmelik, Mad.6’da bulunan ilkeler doğrultusunda planlar hazırlanır. Söz konusu planda hedef, strateji, eylem tabloları oluşturularak gereken süre, gözlem, revize durumları belirlenir. Türkiye’de 2863 sayılı KVK Kanunu, 5226 sayılı KVK kanunu ile “Yönetim Alanları” ve “Yönetim Planları” tanımlanmış olup koruma ve planlama esasları belirlenmiştir.

4.5.3 Alan Yönetimi Planı ve İlgili Birimler

Ülkemizde Alan Yönetim Planı ile ilgili olan 26006 Sayılı Yönetmelikte, yönetim planının içeriğinin aşağıda belirtilen ana bölümlerden oluşması istenmektedir.

Alan Yönetim Birimleri	Birimlerin Oluşumu
Alan Başkanı	Yerel yönetim ve Bakanlıkça atanır
Danışma Kurulu	Meslek Odaları, STK’lar ve Üniversiteler ‘den ilgili kişilerden oluşur
Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu	Alan Başkanı, Danışma Kurulu’ndan iki üye, İlgili İdare Temsilcilerinden oluşur
Denetim Birimi Kurulu	Üniversitelerin Mimarlık ve İlgili bölümlerinden meydana gelir

Tablo 4.5: Alan Yönetiminde Yer Alan Birimler ve Görevleri (26006 Sayılı Yönetmeliğe Göre Tez Kapsamında Oluşturulmuştur).

Tablo 4.6: Yönetim Planı Aşamaları; Alan Yönetim Planında değerlendirme ve onaylama süreci (26006 Sayılı Yönetmeliğe Göre Tez Kapsamında Oluşturulmuştur).

4.5.4 Yönetişim ve Kentsel Hak

Türk hukuk sisteminde kentsel hak bağlamında kültürel miras alanlarının korunmasına ilişkin olarak doğrudan hüküm bulunmamaktadır. Buna rağmen Anayasa ve farklı düzeydeki yasal metinlerde, kentsel haklar konusunda deneyimli bir mimar ve tarihi yapıların restorasyon uygulanmasında duyarlılık gösteren nitelikli uygulamalar, uyumlu ve güzel fiziksel mekânların yaratılmasına ilişkin düzenlemelerden yararlanılmaktadır (Toksöz, 2009). Türk hukuk sisteminde bilgi edinme ve katılım ile ilgili kanun ve yasalarda belirtilmiştir.

4.5.5 Uluslararası Sözleşmeler

Dünya Mirası Listesine bir sitenin veya anıtın eklenmesi, tüm ülkelerde ilave ulusal yasal koruma sağlamaz ancak, önemli bir uluslararası prestij ve farkındalık sağlar. Ayrıca, kendi ülkesindeki tarihi alanların anıt eserlerin profilini de önemli ölçüde arttırmaktadır.

Taraf Devletler, Listeye dâhil edilmek üzere bir site veya anıt aday göstererek, açıkça Dünya Mirası Konvansiyonuna olan bağlılıklarını ve bu anıtların korunması ve korunmasının önemini belirtmektedirler. Liste oluşturmak ve onları korumak için taahhütte bulunurlar (Barnes, 2016). Bu bağlamda uluslararası konferanslar, belgeler ve sözleşmeler oluşturularak ilgili ülkelerin bunlara taraf olmaları sağlanmıştır.

ULUSLARARASI KURULUŞLAR		
Kuruluş Adı	Tarih	Amaç
Atina Kartası	1931	Restorasyon ilkelerinin ilk defa ele alınması
UNESCO	1946	-Savaş, çatışma vb. durumlarda Kültür Varlıkların Korunması, -Kültür Varlıklarının izinsiz ihraç ve ithalinin önüne geçilmesi -Sualtı kültür mirasının korumasına ilişkin sözleşme -Arkeolojik mirasın korunması -Somut Olmayan Kültür Mirasının Korunması, -Kültürel İfade Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi
ICOM	1946	-Kültür mirasının korunması ve paylaşılması için müze kurumlarını desteklemek, -Müze kurumları için ilkeler geliştirmek -Tarih eser kaçakçılığı ile mücadele etmek -Sürdürülebilir kültür turizminin geliştirilmesini sağlamak
IUCN	1948	Doğal sit alanları ve tarihi mirası koruma
Avrupa Konseyi	1949	Kültürel kimliğin desteklenmesi ve kültürel alanda bilincin oluşturulması
Avrupa Kültür Sözleşmesi	1954	Ortak kültür mirasını geliştirmek, ortak bir anlayış oluşturmak
ICCROM	1959	Taşınır taşınmaz bütün kültür mirasının muhafaza edilmesi, Koruma faaliyetlerinin desteklenmesi, bilgi, araştırma işbirliği, eğitim, tanıtma ve destekleme alanlarını oluşturmak.

Europa Nostra	1963	Kültür mirasını koruma konusunda faaliyet gösterme Europa Nostra ödülleri ile kültürel miras korum alanında yapılan çalışmalarını öne çıkarmak
Venedik Tüzüğü	1964	Sadece büyük sanat eserlerinin değil geçmişi ile bağı olan bütün kültürel sanat eserlerinin korunmaya alınması
ICOMOS	1965	Dünya çapında yer alan bütün kültürel alanların ve anıt eserlerin korunması ve değerlendirilmesi için ilke, teknik ve siyaset oluşturma
WMF	1965	Dünya çapında bulunan kültür varlıklarını korumak
UNIDROIT	1995	Uluslararası anlamda çalınmış tarihi eserlerin iade edilmesi
Getty Koruma Enstitüsü	1997	Tarihi eserlerin korunmasını ilişkin yöntem ve teknikler geliştirmek

Tablo 4.7: Uluslararası Kuruluşlar ve Amaçları (Tez Kapsamında Oluşturulmuştur)

4.6 Alan Yönetimi Türkiye Örneği

Türkiye’de çeşitli bölgelerde alan yönetim planları oluşturulmuştur. İstanbul Tarihi Yarımada Alan Yönetim Planı, Bursa Alan Yönetim Planı, Bergama, Mudurnu Alan Yönetim Planları bunlardan bazılarıdır.

İstanbul Tarihi Yarımada Alan Yönetim Planı

2011 yılında Tarihi Yarımada Alan Yönetim oluşturulmuş ve 2018 yılında söz konusu plan revize edilerek tekrar ele alınmıştır. 2011 yılındaki Yönetim Planı’nda Dünya Miras Alanı’nda bulunan Sultanahmet Cami Bölgesi, Süleymaniye Cami Bölgesi, Zeyrek Cami Bölgesi, İstanbul Kara Surları Bölgesi için ayrı ayrı planlar yapılmıştır. 2018 yılında ise her bölge için ayrı ayrı plan yapmak yerine Tarihi Yarımada’yı bütün olarak ele alan bir plan geliştirilmiştir. Plan yapma görevi ise kurum olarak İBB

belirlenmiştir. Sorumlu kurumlar ise alan yönetimi prensiplerince belirlenecek olan kamu kurumları, üniversite ve çeşitli STK'lar olmuştur.

Tarihi Yarımada Alan Yönetimi planında;

1. Yönetim ve Eşgüdüm
2. Koruma- Planlama
3. Koruma-Restorasyon
4. Erişilebilirlik
5. Eğitim-Bilinçlendirme ve Katılım
6. Ziyaretçi Yönetimi
7. Risk Yönetimi olmak üzere yedi tema üzerinden hedef, strateji, eylem planları ve tabloları oluşturulmuştur.

Hedef, strateji, eylem tablolarında beş yılda yapılması gereken ve düşünülen eylemlerin koordine edecek kurumlar, göstergeler, süreler belirtilmiştir.

4.7 Alan Yönetimi Dünya Örneği: Londra Kulesi

Londra Kulesi için Tarihi Kraliyet Sarayları, Planın hazırlanmasından sorumludur ve Londra Kulesi Dünya Mirası Alanı Danışma Komitesi ile istişare edilerek, uygulama ve izleme sorumluluğuna sahip olduğu belirtilmiştir. Kule'nin çok sayıda saha dışı ortağı vardır ve Londra Kulesi Dünya Mirası Alanı Danışma Komitesi, önerilerin, sorunların ve zorlukların uzmanlıklarının yararına gözden geçirilebileceği ve ele alınabileceği bir forum sunmaktadır. Bu organ yılda en az bir kez toplanır ve eylem planının uygulanmasını izler.

Londra Kulesi Yönetim Planı'nın amacı; mevcut ve gelecek nesiller için etkin yönetimi sağlamak ve Kule'nin korunması ve iyileştirilmesi konusunda uzun vadeli kararlar için üzerinde anlaşmaya varılmış bir çerçeve sağlamaktır. Plan, kulenin fiziksel olarak korunmasını benimser, yerel ortamının görsel ve çevresel karakterini korur ve geliştirir, daha geniş bir ortamın göz önünde bulundurulması ve kulenin kültürel bir kaynak olarak anlaşılmasını ve zevkinin arttırılmasını sağlar. Plan, tekrar gözden geçirileceği yönetim hedeflerini ve beş yıl için öncelikli hedefler programını içermektedir. Londra Kulesi Yönetim Planı için önce GFZT (Güçlü, Zayıf, Fırsatlar, Tehditler) analizleri yapılarak A, B, C, D, E, F başlıkları altında toplam altı strateji

belirlenmiştir. Daha sonra bu stratejiler doğrultusunda 20 hedef ve 36 eylem planı belirlenmiştir. Stratejiler;

A. WHS'nin (Dünya Miras Alanı) maddi varlıklarını korumak.

B. Kule'nin korunmasını ve yorumlanmasını desteklemek için araştırılma yapılması ve koruma anlayışı arttırmak.

C. Londra Kulesi'nin yerel ve daha geniş kapsamdaki çevresini korumak ve geliştirmek.

D. Kule'nin Somut Olmayan Kültür Varlıklarını sürdürmek ve teşvik etmek

E. Kule'nin hikâyelerini anlatmak ve ilgi çekici ve etkili bir yorum ile Kule'nin OUV'sini (Üstün Evrensel Değerini) tanıtmak.

F. Ziyaretçi deneyiminin eksiksiz olmasını sağlamak, Kule'nin WHS statüsünü yansıtmak olarak belirlenmiştir (Barnes, 2016).

Resim 4.51: Londra Kulesi ve Planı (Barnes, (2016).

5. KAPALIÇARŞI İÇİN BİR YÖNETİM PLANI ÖNERİSİ

Kapalıçarşı Yönetim Planı hazırlanırken dikkat edilen en önemli husus, Kapalıçarşı'nın çevresi ile bir bütün olarak değerlendirilip “Anıt Eser Yönetim Planı” çerçevesinde bütün paydaşların katılımcı olarak değer kattığı örnek bir yönetim planı olmasına çalışmaktır. Söz konusu planın gerekli yasalar çerçevesinde oluşturulmasına, gözetim, izleme, süre unsurlarının göz önünde bulundurulmasına, her beş yılda bir revize edilmesi gerekliliğine dikkat çekilmiştir.

Sorumlu kurumların hangi alanda nasıl bir katkı yapacağı eylemler çerçevesi içinde belirtilmiştir. Kapalıçarşı'nın çevresi ile bir yönetim planı oluşturulması, koruma ve yaşatarak kullanma ilkesiyle doğru orantılı olarak ilerlemesi sağlanmaya çalışılmıştır.

5.1 Kapalıçarşı Yönetim Planında Rehber İlkeler

Koruma yönetim planı bir yerin neden önemli olarak kabul edildiğini açıklar. Daha sonra mekânda ortaya çıkan ya da etkileyen kısıtlamaları ve fırsatları araştırır. Bunlar, yerin öneminin detaylı bir şekilde anlaşılmasıyla, gerçek dünya yönetimi bağlamında yerin korunmasına rehberlik edecek politikalar geliştirmek için kullanılır. Politikalar, değişiklikler, gelecekteki kullanım (uyarlanabilir yeniden kullanım dâhil), geliştirme, yönetim ve bakım gibi çeşitli konuları kapsayabilir. Bu bağlamda elde edilen tüm veriler ışığında 5. Bölümde bir “Kapalıçarşı Yönetim Planı” oluşturulmaya çalışılmıştır.

Tablo 5.8: Talepler ve Memnuniyet Plan Şeması (Tez Kapsamında Oluşturulmuştur)

5.2 Kapalıçarşı Yönetim Alanı'nın Konumu ve Sınırları

Kapalıçarşı Yönetim Planı için İstanbul'da, Nuruosmaniye ve Beyazıt Camileri arasında yer alan Molla Fenari, Mercan, Beyazıt ve Taya Hatun Mahallelerinin etkileşiminden oluşan bir idari sınır belirlenmiştir.

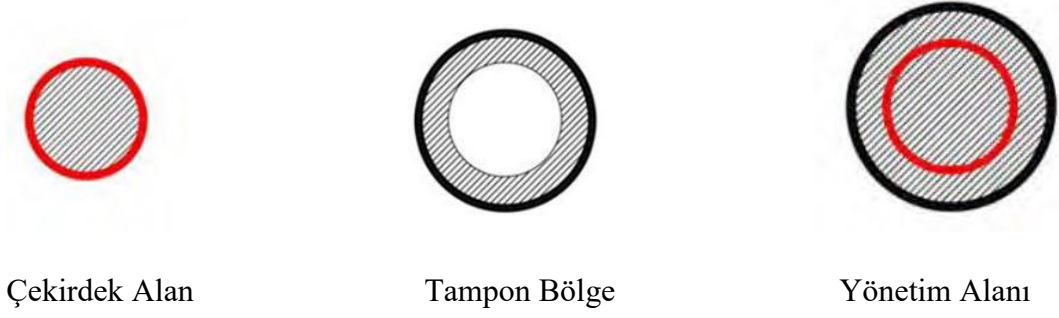
Şekil 5.65: Kapalıçarşı ve Çevresi Yönetim Etkileşim Alanı

5.2.1 Yönetim Alanı İdari Sınırları

Kapalıçarşı 41.010593 enlem ve 28.968262 boylamda yer almaktadır. Semt/Mahalle olarak Beyazıt Mh. ve Fatih ilçesine bağlıdır. Kapalıçarşı'nın ve çevresinin, konumu ve sınırları ile ilgili ayrıntılı bilgi Bölüm 3'de paylaşılmıştır.

5.2.2 Alan Sınırları

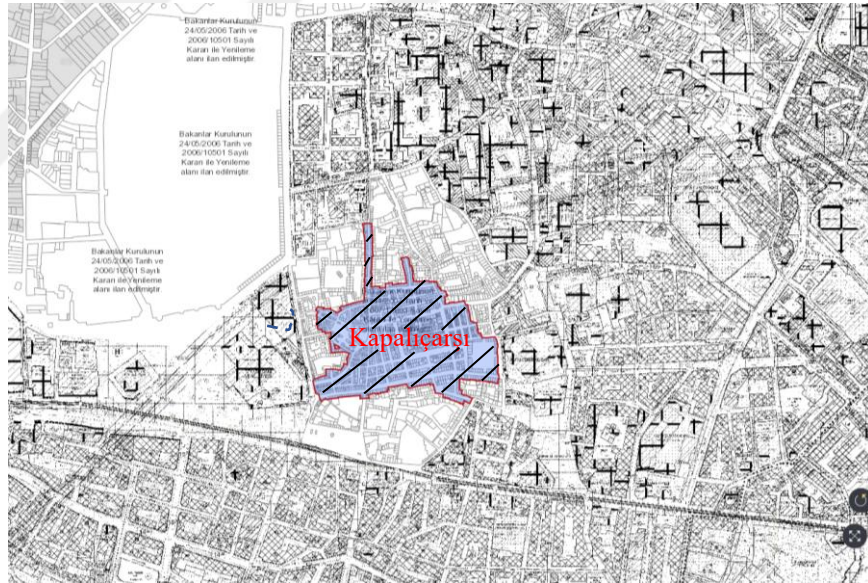
Kapalıçarşı'nın çekirdek alanı, tampon alanı ve yönetim alanları dünya miras alanları tüzüklerinde belirlenen alan yönetim planlarının sınırları göz önünde bulundurularak oluşturulmaya çalışılmıştır.

Şekil 5.66: Kapalıçarşı Yönetim Alanı Sınırları

Çekirdek Alan

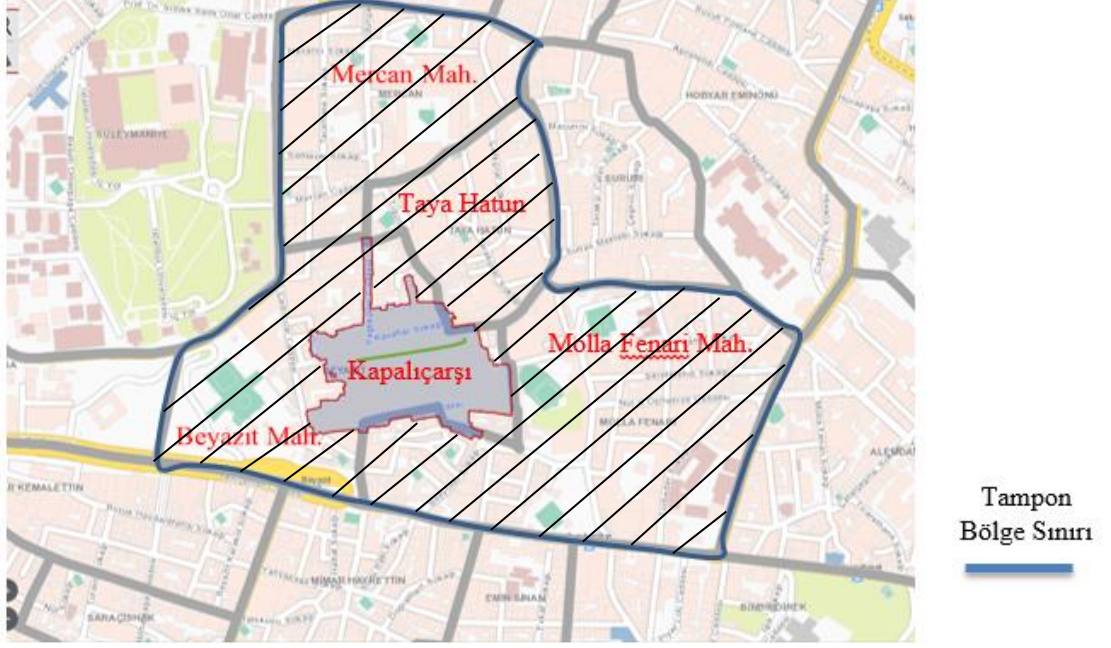
Kapalıçarşı'nın kendisi bölümü Çekirdek Alan sınırı olarak belirlenmiştir.

Şekil 5. 67: Çekirdek Alan; Kapalıçarşı'nın sınırlarını oluşturmaktadır (Tez kapsamında oluşturulmuştur)

Tampon Bölge

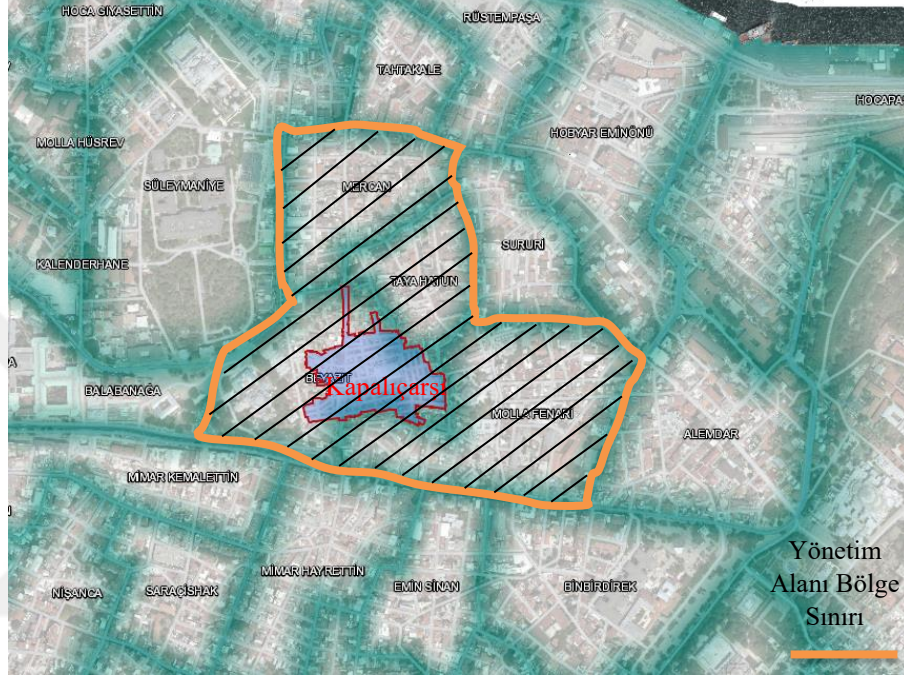
Kapalıçarşı'nın çevresinde bulunan bölge Hanlar Bölgesidir. Molla Fenari, Mercan, Beyazıt ve Taya Hatun Mahallelerinden oluşan bir idari sınır belirlenmiştir. Kapalıçarşı Yönetim Alanı'nın etkileşimde bulunduğu alan olan Tampon Bölgesinin bu mahallelerden olması uygun bulunmuştur.

Şekil 5.68: Tampon Bölge (Çekirdek alan etkileşim alanı); Molla Fenari, Mercan, Taya Hatun, Beyazıt Mahalleleri, (Tez kapsamında oluşturulmuştur)

Yönetim Alanı

Yönetim alanı Kapalıçarşı ve çevresinde bulunan Molla Fenari, Mercan, Beyazıt ve Taya Hatun Mahallelerinin etkileşiminden oluşan bir idari sınır belirlenmiştir.

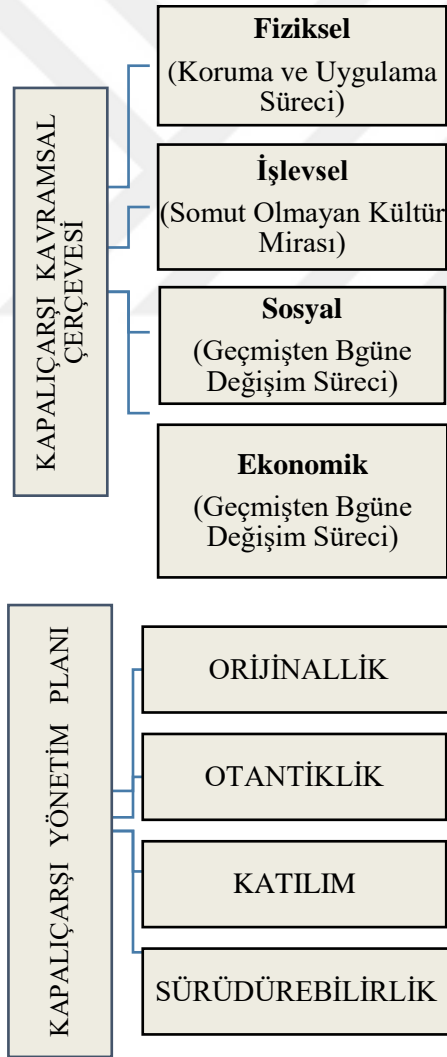
Şekil 5.69: Yönetim Planı Alanı (Molla Fenari, Mercan,Taya Hatun, Beyazıt Mahalleleri ve Kapalıçarşı), (Tez kapsamında oluşturulmuştur)

Alan Sınırları	Bölge İsmi
Çekirdek Alan	Kapalıçarşı
Tampon Bölge	Molla Fenari, Mercan, Taya Hatun, Beyazıt Mahalleleri
Yönetim Alanı	Molla Fenari, Mercan, Taya Hatun, Beyazıt Mahalleleri + Kapalıçarşı

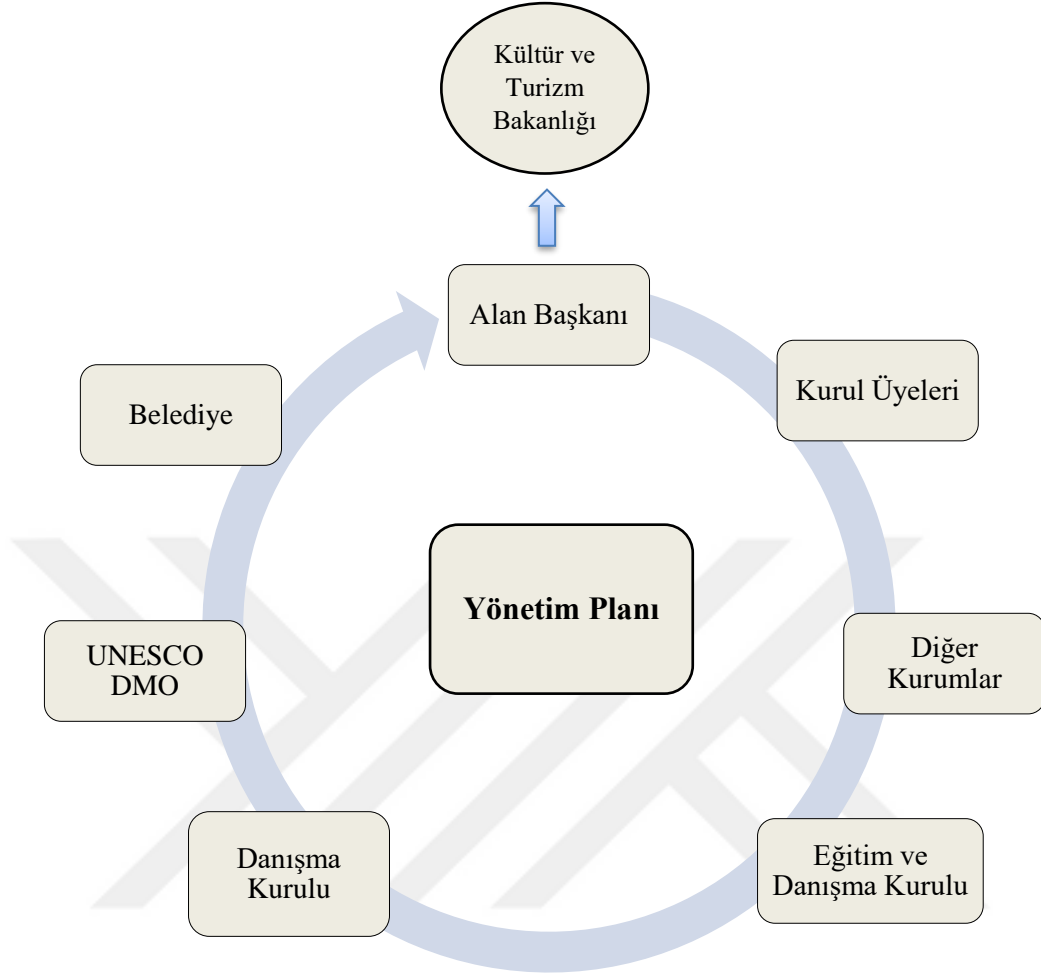
Tablo 5.9: Alan Sınırları ve Bölge İsimleri (Tez kapsamında oluşturulmuştur)

5.3 Kapalıçarşı Yönetim Alanı Kavramsal Çerçevesi

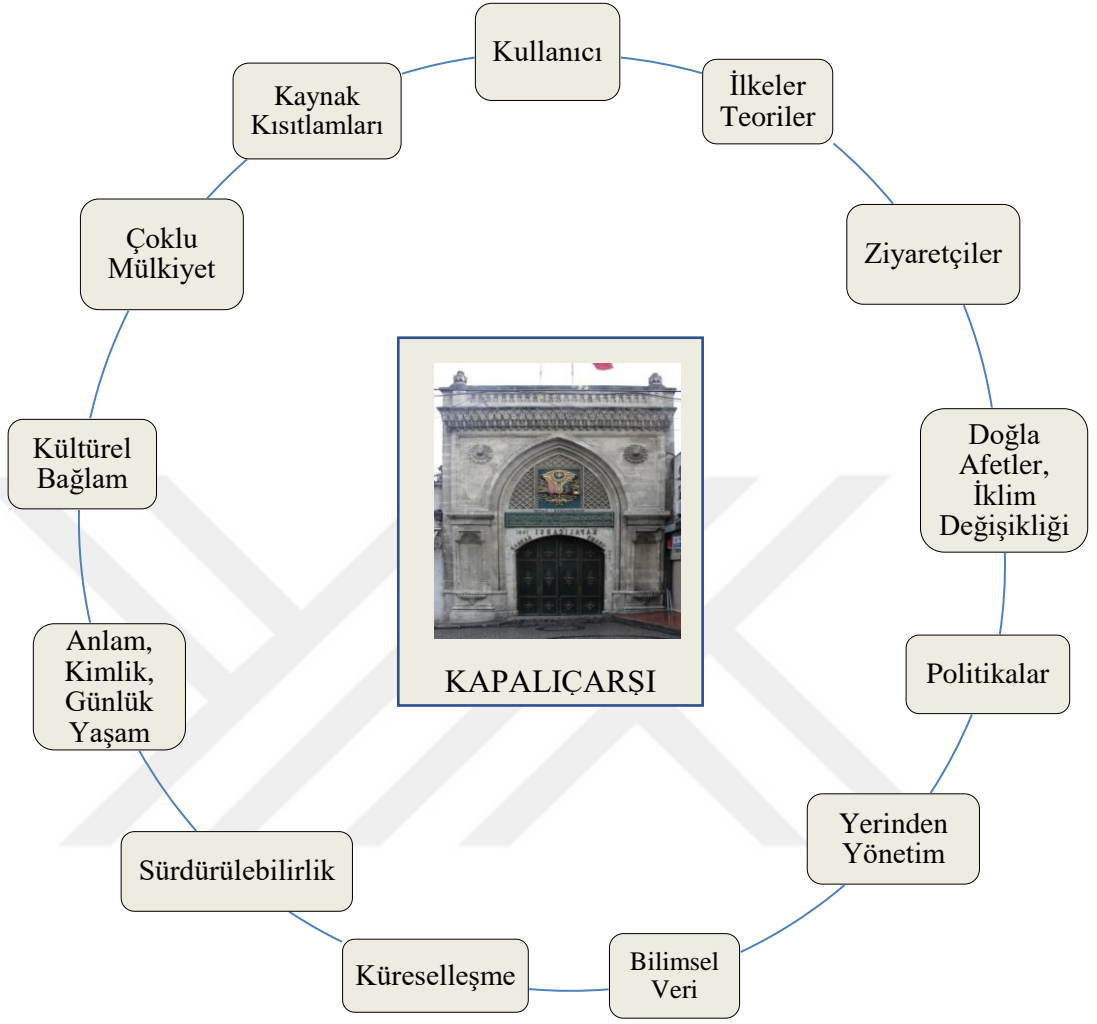
Tarihi Yarımada Alan Yönetim Planı'nda Kapalıçarşı ve çevresinin tanımı Bölüm 3 de belirtilmiştir; Kapalıçarşı'nın kavramsal çerçevesi fiziksel, işlevsel, sosyal, ekonomik ele alınarak yönetim planı oluşturulmuştur. Fiziksel çerçevesi koruma ve uygulama sürecini içermektedir. İşlevsel yönü somut olmayan kültür varlıkları olgusu içerisinde gösterilmiştir. Sosyal ve ekonomik çerçevesi ise tarihsel süreç içinde anlatılmıştır. Bu bağlamda soyut ve somut olmayan kültür varlıkları içinde Kapalıçarşı'nın bir yönetim planı olması gerekçesi ortaya konulmuştur. Kapalıçarşı Yönetim Planı aynı zamanda orijinallik, otantiklik, katılım, sürdürülebilirlik ilkeleri açısından değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Tablo 5.10: Kapalıçarşı Kavramsal Çerçevesi (Tez kapsamında oluşturulmuştur)

Tablo 5.11: Bir Alan Yönetim Sistemi Şeması (Tez Kapsamında oluşturulmuştur)

Tablo 5.12: Kapalıçarşı Yönetim Sistemini Etkileyen Yaklaşımlar (Tez kapsamında oluşturulmuştur)

5.4 Kapalıçarşı Yönetim Alanı'nın Tarihsel Gelişim ve Önemi

Kapalıçarşı Yönetim Planı oluştururken gerekli olan tarihsel gelişim süreci ve sonrasında yönetim alanının önemi ve üstün evrensel değerini vurgulanmaya ihtiyaç vardır.

5.4.1 Tarihsel Gelişim Süreci

Kapalıçarşı ve çevresinin tarihsel gelişim süreci Bölüm 3’de ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

5.4.2 Yönetim Alanının Önemi

İstanbul’da, Tarihi Yarımada’da bulunan çok değerli kültür miraslarımızdan biri olan Kapalıçarşı; yüzyıllara yayılan yapılanma ve değişim süreciyle günümüze ulaşmış bir yapı grubudur. Tarihsel süreç içerisinde Kapalıçarşı ve çevresi, Sanayi devrimi öncesi geleneksel l sanatlarının ve hassas üretimin değişmeyen merkezi olarak yer almıştır. Daha sonraki dönemlerde Sanayi Devrimi ile birlikte ortaya çıkmaya başlayan değişimlere de uyum sağlamıştır. Bunun sebebi Kapalıçarşı’nın “ehl-i hiref” kurumunun desteğindeki mesleklerin bir tür “kümeleneme modeli” olarak biçimlenmesidir

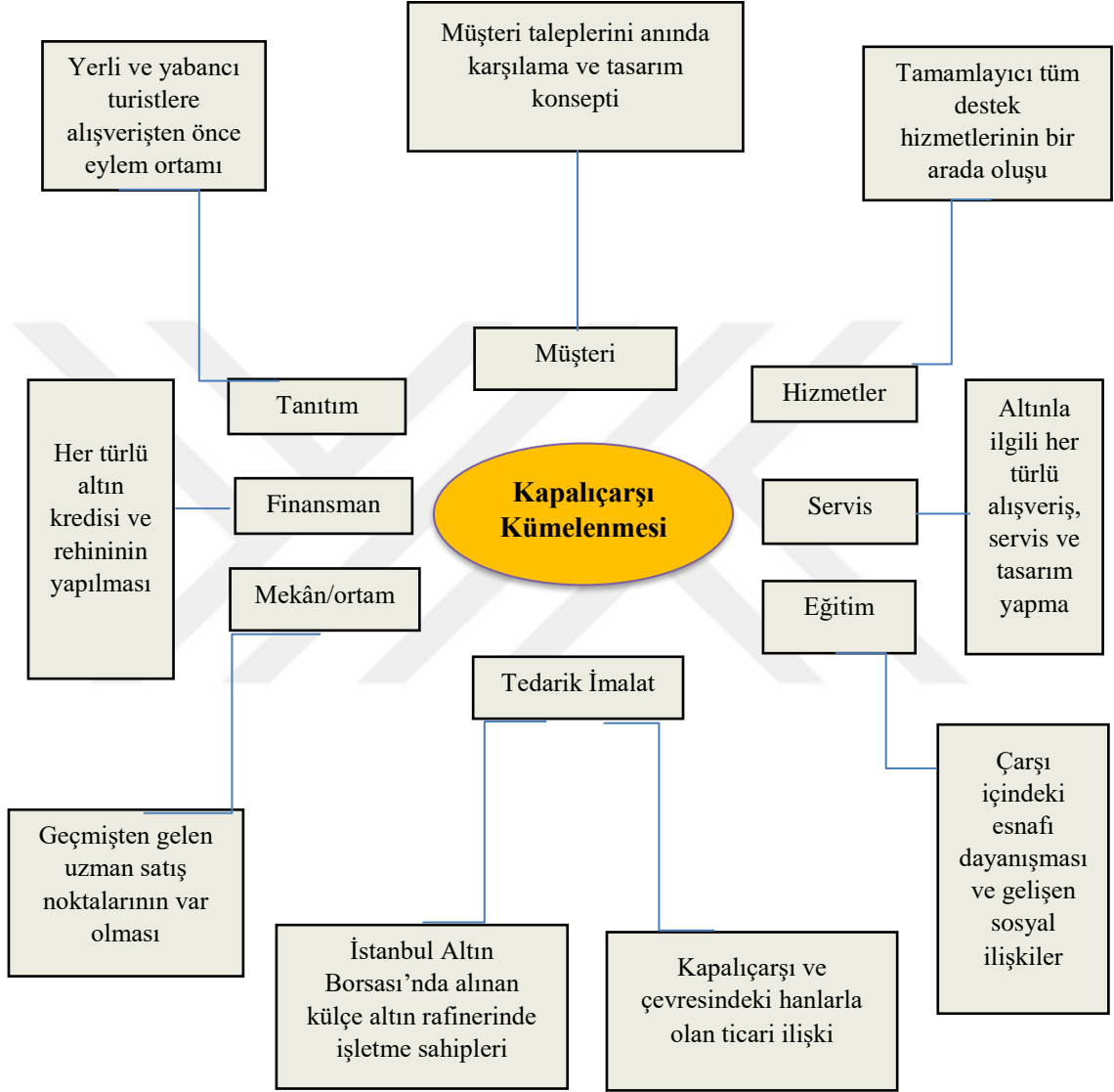
Sonuç olarak Kapalıçarşı;

- İçinde hem büyük ölçekli uluslararası bağlantılar kurulan bir yer hem de uluslararası ilişkilerin, temel değerlerin büyük ölçüde yoğunlaştığı bir yer olmuştur. Bu bağlamda Kapalıçarşı yüzlerce yıl ülkedeki belirli bir üretimin en güçlü düzenleyicisi olmuştur.
- Kapalıçarşı’nın kendi içindeki üretim düzeni, birbiriyle uyumlu biçimde ortaya çıkmış ve derin ilişkileri sağlayan parçalardan meydana gelmiştir.
- Anadolu’daki üretim zincirinin çok büyük bir kısmının satış bağlantılarının birleşme noktası olmuştur.

Bütün bu bağlantılar sonucu bir nakliye ve lojistik sisteminin birleşme merkezi olarak ortaya çıkmıştır. Buna bağlı olarak bir modüler çalışma düzeni gelişmiştir. Yakın geçmişe kadar ağır sanayi, maden sanayi, taşıt araçları, büyük ölçüde inşaat işleri dışında, hüner gerektiren tüm ürünlerle, Kapalıçarşı arasında derin bağlar oluşmuştur. Halen canlılığını yitirmeyen alış-veriş merkezlerinin başında gelmektedir.

Günümüze Kapalıçarşı 40.000 metrekare alanla, 65 sokak ve 3300 dükkânla dünyanın en büyük ve en eski kapalıçarşısı olarak hala hizmet etmektedir. Bu bağlamda Kapalıçarşı çarşı olarak hizmet vermeye başladığı tarihten bu yana aynı amaca hizmet etmiş, aynı konumda genişlemiş ve büyümüş, çevresi ile uyum içinde hareket etmiş,

bir klasik çarşı mimarisi, biçimi ve planlaması ile günümüze kadar günceliğini devam ettirmiştir.

Tablo 5.13: Kapalıçarşı Kümellenme Sistemi (Küçükerman, 2011'den tez kapsamında uyarlanmıştır).

5.5 Yönetim Alanı'nın Üstün Evrensel Değeri

Kapalıçarşı Yönetim Alanı UNESCO'nun belirlediği 5 kültürel kriteri sağlamaktadır. Bu kriterler Dünya Miras Alanı'na kaydolmak için sağlanması gereken kriterlerdir;

Kriter 1: Mimari olarak bir “başyapıt” olması

İstanbul'un Tarihi Yarımada Bölgesinde, ticaret merkezinde yer alan Kapalıçarşı Osmanlı ticaret sisteminin en önemli göstergesi olan **çarşı mimarisi** alanında başyapıttır.

Kriter 2: Geçmiş dönemlerde “kent planlamasına etki” etmesi

Kapalıçarşı Fatih'in Ayasofya'nın imarı için kurulan Cevahir Bedesten'inin etrafında şekillenen bir ticaret merkezi olmasından dolayı kentin planlanmasında etken bir yere sahip olmuştur.

Kriter 3: Bir “kültür geleneğini temsil” etmesi;

Kapalıçarşı esnaflar arası ilişkiyi düzenleyen kanunları ile “**ahilik düzenini-ehli hiref düzenini**” barındıran bir ticaret merkezi olmuştur.

Kriter 4: Tarihe “tanıklık etmiş” ender rastlanan bir **yapı tipi** oluşturması;

Kapalıçarşı birden yapılmış olmayıp, 600 yıl içinde bedestenler ve eklentilerden oluşan yapısıyla tarihsel süreç içinde şekillenmiş, mimari ve teknolojik gelişmelere tanıklık etmiştir.

Kriter 5: İnsanlık için önem taşıyan sanat eserleri, fikirleri, inançları bünyesinde taşıması;

Kapalıçarşı içinde barındırdığı **geleneksel el sanatları, halı, kilim, gümüşçülük, kuyumculuk** vb. alanlarında, eşsiz sanat öğeleri içeren yapıtlar meydana getiren imalathaneler bulundurmıştır.

Dünya Miras Listesi kapsamında yönetim planı hazırlanması kapsamındaki süreç ise; Alanın belirlenmesi, alanın tanımlanması, tescil için doğrulama, koruma durumu ve alanı etkileyen faktörler, koruma ve yönetim, izleme ve belgelemeyi kapsamaktadır.

5.6 Kapalıçarşı'nın Koruma Statüsü

Kapalıçarşı ve çevresi 5366 Sayılı yenileme kanununa dayandırılarak oluşturulan İBB meclis kararı ile 2006'da kentsel yenileme alanı ilan edilmiştir. Bu kararla Kentsel Yenileme Alanı'nda koruma altına alınan Kapalıçarşı ve çevresi için projelendirme başlatılarak eteplendirilmiştir. Projenin 1. Etapı olan çatı restorasyonu 2017 yılı itibari ile tamamlanmış olup diğer proje aşamaları onaylanmayı beklemektedir.

5.6.1 Yönetim Planı Yasal Çerçevesi

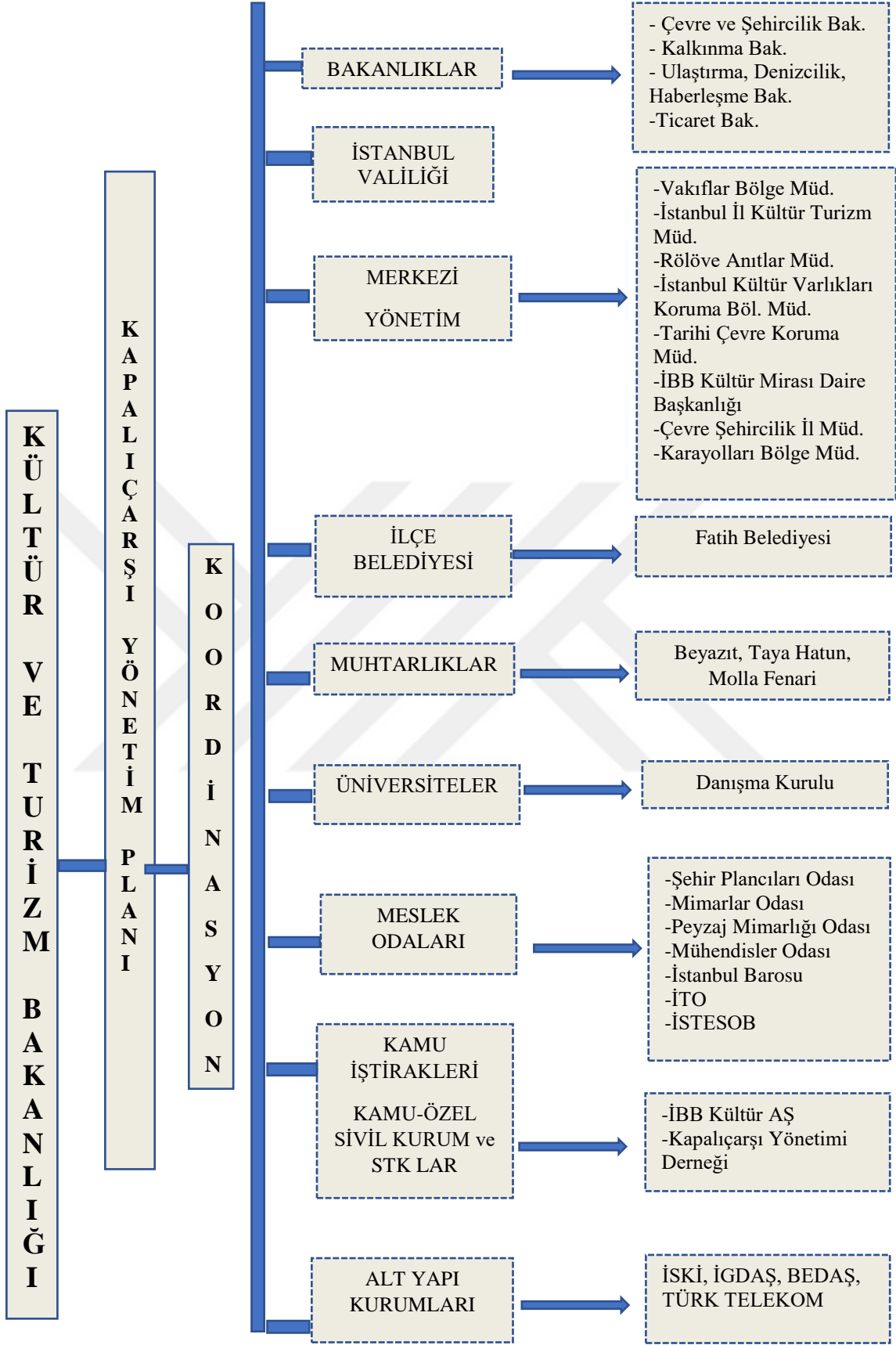
Kapalıçarşı'nın da içinde yer aldığı Tarihi Yarımada'nın yeniden imarı için geçmişten günümüze, çok çeşitli düzenlemeler önerilmiştir. İlki 1844'de Moltke Paşa'nın hazırladığı haritalarda Dar-ül Hilafe-ti Aliyye" (İstanbul ve Yöresi) adıyla gündeme gelir. Ancak "Kapalıçarşı odaklı ilk yapılanma" tasarısı ise, bundan neredeyse bir yüzyıl sonra Fransız mimar Henri Prost'un önerisidir [Bundan dolayı Kapalıçarşı için ilk gerçekçi önerinin sahibinin Henri Prost olduğu Mortan ve Küçükerman tarafından ifade edilir].

2005'de yapılan Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı'nda iki yenilik vardır. Birincisi, 5000 atölye ve imalathanenin Tarihi Yarımada'dan çıkartılıp, kendileri için tahsis edilecek organize sanayi sitesine taşınmasıdır. İkincisi, tarihi bir koruma bölgesi için gece ve gündüz nüfusu arasındaki farkı özendirmek yerine 100.000 yeni nüfusa barındıracak bir konut yapımı hedeflenir. Son iki plan daha çok Sultanahmet-Topkapı-Ayasofya üçgenindeki turistik alanın düzenlenmesini esas alır.

Kapalıçarşı için son olarak 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu" olarak, 5226 sayılı Yasanın 3/8. Maddesi, uygulanmış olup halen 5366 Sayılı kanunla ve Bakanlar Kurulu Kararı ile Kapalıçarşı, "Kentsel Yenileme Alanı" kapsamına alınır.

5.6.2 Yönetim Planı Kurumsal Çerçevesi

Anayasa'da doğal ve kültürel mirası koruma sorumluluğu devlete verilmiştir. Ancak tarihi-kültürel mirasın korunması güçlü bir kamu yönetimi gerekmektedir. Yerel ve merkezi yönetim ile birlikte oluşturulan öneri Kurumsal Çerçeve belirlenmiştir.

Tablo 5.14: Kapalıçarşı Yönetim Şeması (Tez kapsamında oluşturulmuştur)

5.6.3 Yönetim Alanı'nın Korunması

Kapalıçarşı'nın da içinde bulunduğu "Kapalıçarşı Yenileme Alanı" ve "Koruma Amaçlı İmar Planı"nda Kapalıçarşı'nın tescil sınırları ve kurul onaylı haritaları belirlenmiştir.

Tescilli alan

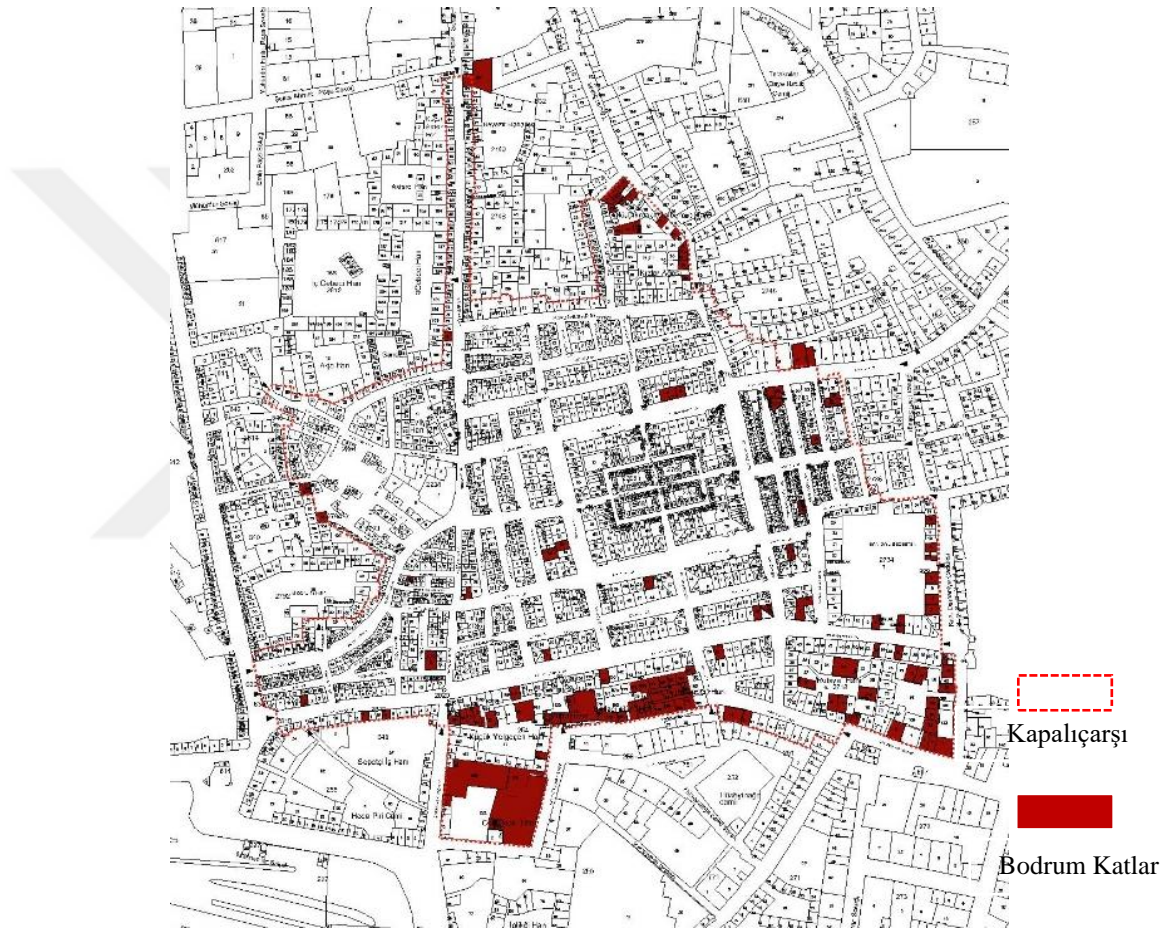
Şekil 5.70: Kapalıçarşı Tescil Sınırları (Fatih Bel. 2019).

Şekil 5.71: 2014 Tarihli Kapalıçarşı Kurul Kararı (Fatih Bel. 2019).

5.6.4 Kapalıçarşı Hâlihazır Parsel Kullanım Analizi

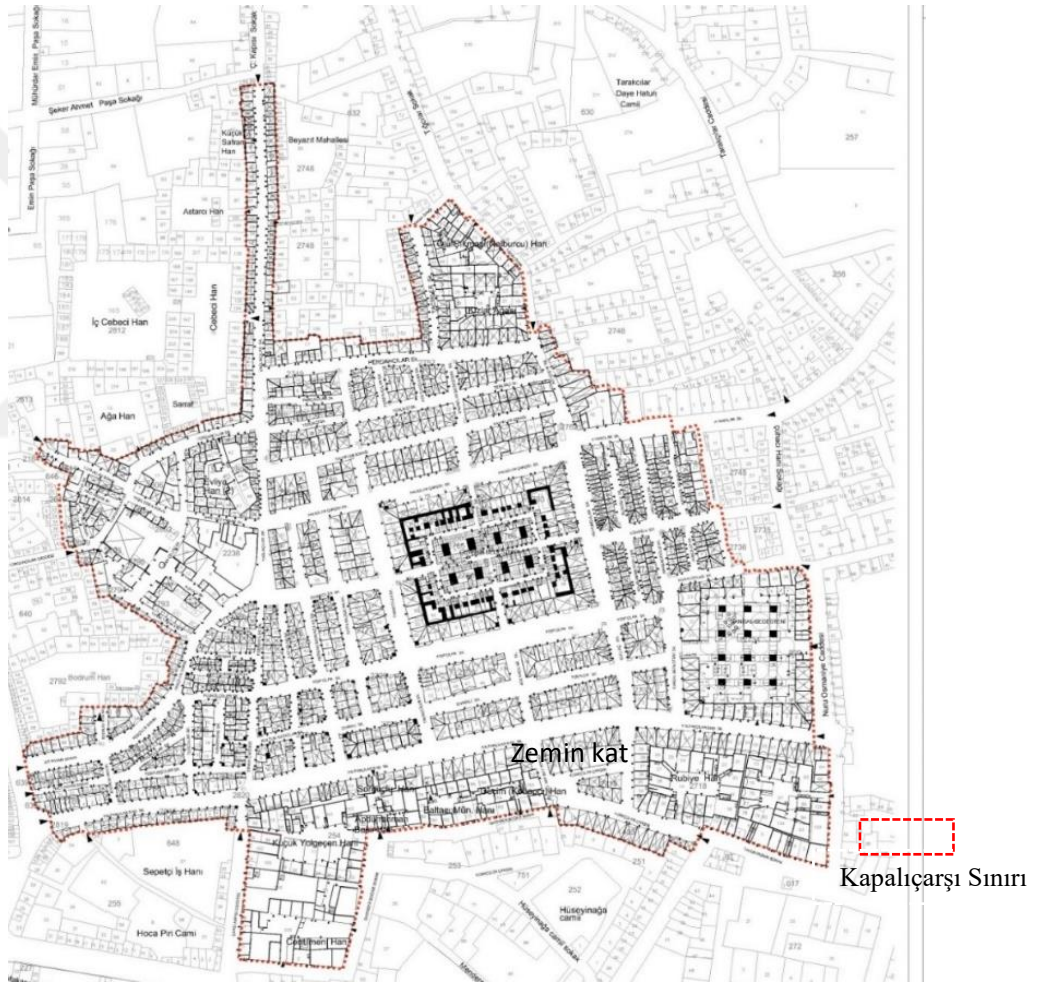
Kapalıçarşı'da bazı dükkânlara sonradan kat kazandırmak için bodrum katlar ilave edildiği tespit edilmiştir. Bu muhdes olan bodrum katların restorasyon projesi doğrultusunda yıkım kararı mevcuttur. Özgün halinde bodrum kat olanlar ise koruma altında olup yenilenecektir. Fonksiyon sınıflamaları, bodrum kat, asma kat, zemin katlı kullanımları şema ile belirlenmiştir.

Şekil 5. 72: Kapalıçarşı Bodrum Kat Haritası (Fatih Bel. İmar Müd. Aracılığı ile Tez Kapsamında Oluşturulmuştur)

Resim 5.52: Bodrum Kattan İki Fotoğraf (Kişisel Arşiv)

Şekil 5. 73: Kapalıçarşı Hali Hazır Kullanım Tespiti Haritası; tüm zemin katlar kullanılmaktadır (Fatih Bel. İmar Müd. Aracılığı ile Tez Kapsamında Oluşturulmuştur)

Resim 5.53: Zemin Kat ve asma kat Kullanımı (Kişisel Arşiv)

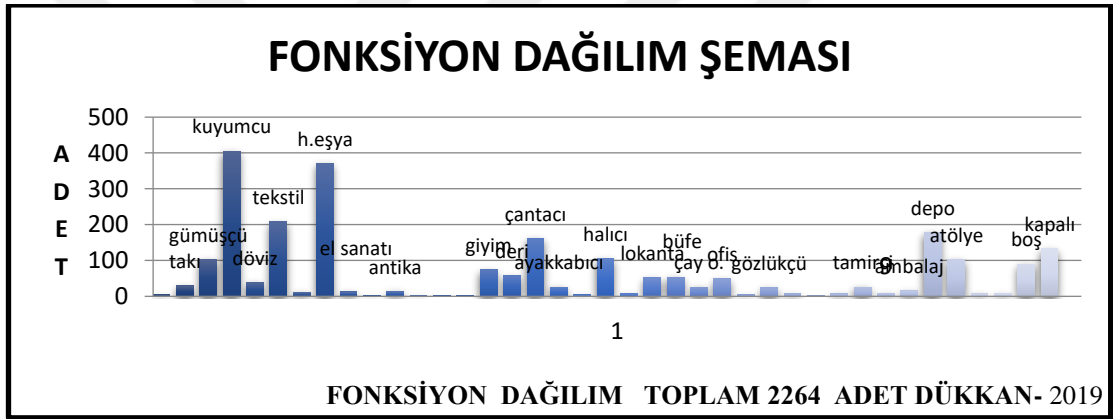

Şekil 5.74: Kapalıçarşı Asma Kat Haritası (Fatih Bel. İmar Müd. Aracılığı ile Tez Kapsamında Oluşturulmuştur)

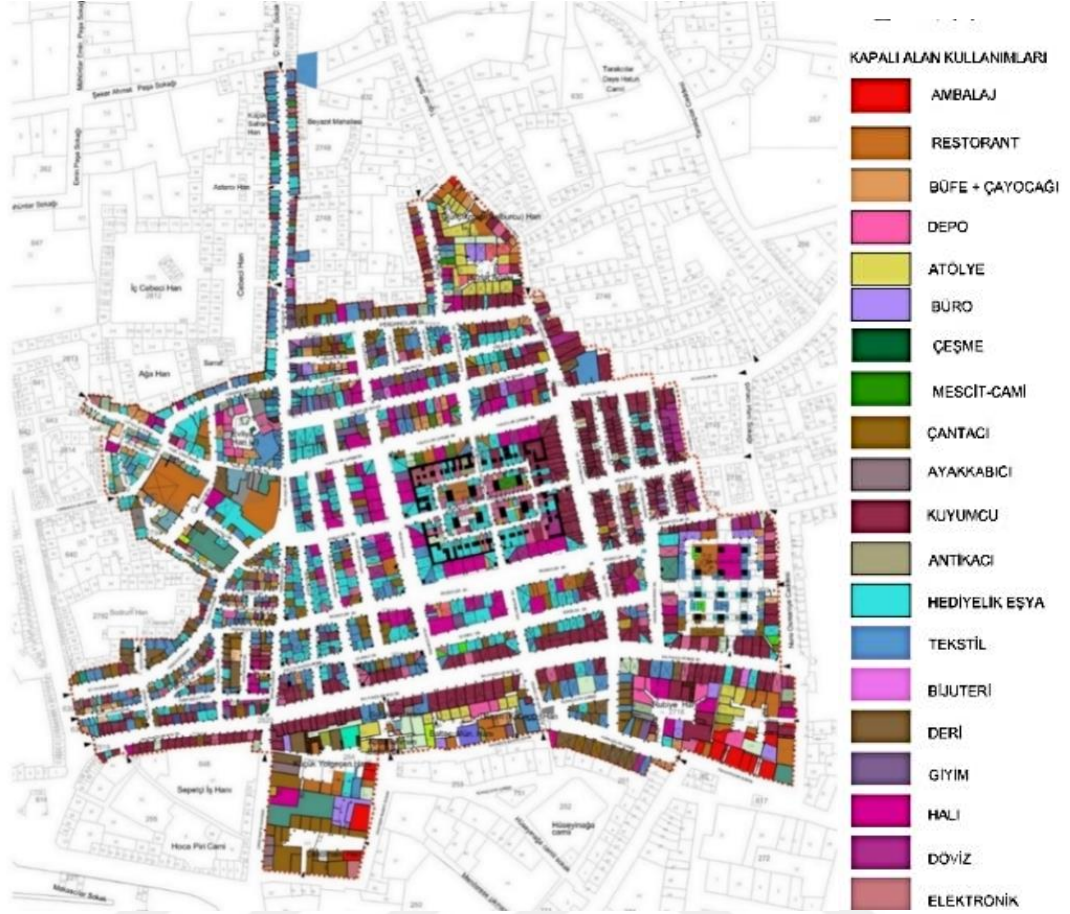
5.6.5 Kapalıçarşı'da Mülkiyet Durumu Analizi

Proje kapsamında gerçekleştirilen fonksiyon analizi sonuçlarına göre; alanda ticaret amaçlı kullanım söz konusudur. Kuyumcu, hediyelik eşya, tekstil, derici ve halıcı dükkânları yoğunluktadır.

Kapalıçarşı, 2007 tarihli Yenileme Alanı sınırları ile toplam 101 adada 2466 parsel üzerine yerleşmiş 2439 dükkân, 61 sokak ve cadde ile hanlara ve dış sokaklara açılan toplam 21 kapıdan oluşmaktadır. Temel olarak ticaret fonksiyonunun bulunduğu alanda kuyumcu, hediyelik eşya, tekstil, derici, halıcı dükkânları yoğunluktadır. Bunların yanı sıra, buradaki esnafın günlük ihtiyaçlarını karşılar nitelikte restoran, çeşme ve cami gibi birimlerle de karşılanmaktadır.

Tablo 5.15: Kapalıçarşı Fonksiyon Dağılım Şeması (Fatih Bel. İmar Müd. Aracılığı ile Tez Kapsamında Oluşturulmuştur)

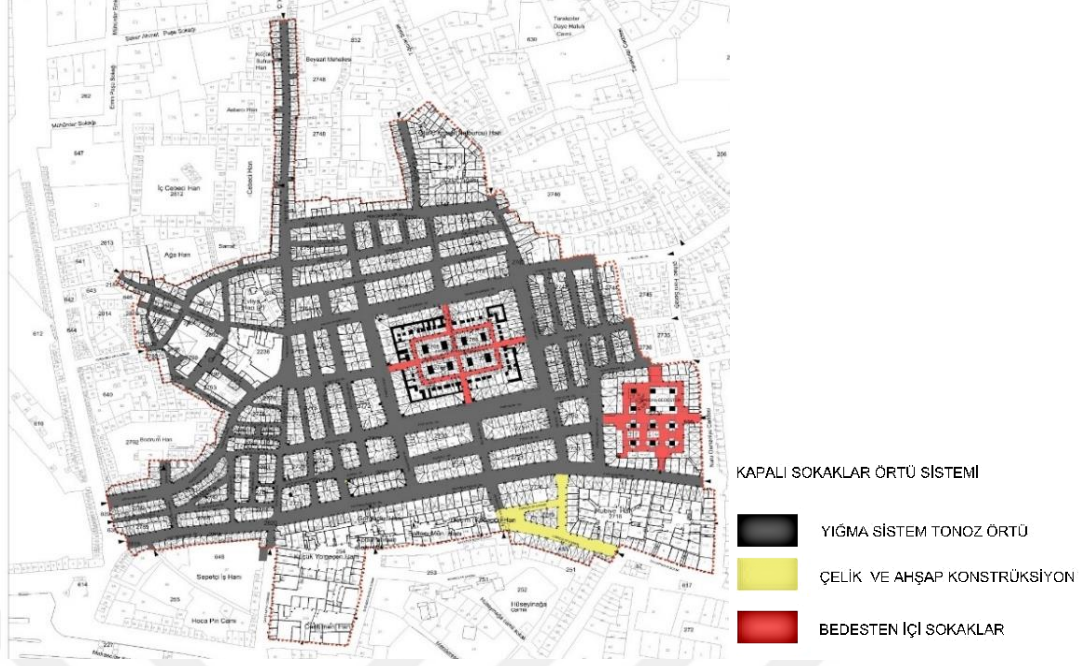

Şekil 5.75: Kapalıçarşı Fonksiyon Haritası ve Kapalı Alan Kullanımı (Fatih Bel. İmar Müd. Aracılığı ile Tez Kapsamında Oluşturulmuştur)

5.6.6 Kapalıçarşı Sokakları Yapım Sistemi Analizi

Kapalıçarşı'nın sokaklarının yapım sistemleri hakkında Kentsel Yenileme Projesi dâhilinde analizler yapılmıştır. Kapalıçarşı'nın batısındaki sokak dokusu, 1894 Depremi sonrasında günümüze dek büyük oranda değişime uğramıştır.

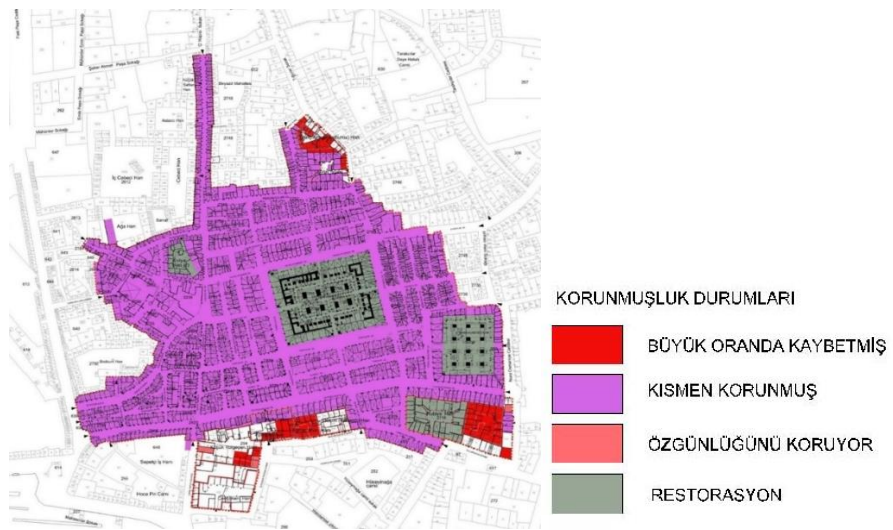
Eski haritalardan yararlanılarak Kapalıçarşı'nın sokaklarının konumları belirlenmiştir. Kapalıçarşı'da, yapı adalarında zaman içerisinde dükkânların birleştirilmesi ya da bölünmesi gibi mekânsal değişiklikler yapılmıştır. Kapalıçarşı'nın sokaklarının örtü sisteminde yoğunluk olarak yığma (kâgir) sistem uygulanmıştır.

Şekil 5.76: Kapalıçarşı Sokak Yapım Sistemi Haritası (Fatih Bel. İmar Müd. Aracılığı ile Tez Kapsamında Oluşturulmuştur)

5.6.7 Kapalıçarşı Korunmuşluk Durumu

Kapalıçarşı'nın eski eser statüsü olarak büyük oranda korunduğu yapılan incelemeler sonucu anlaşılmıştır.

Şekil 5.77: Kapalıçarşı Korunmuşluk Durumu Haritası (Fatih Bel. İmar Müd. Aracılığı ile Tez Kapsamında Oluşturulmuştur)

Şekil 5.78: Kapalıçarşı sınırı ve Kapalıçarşı İçindeki Hanların Sınırı (Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Kurulu'nun 11.07.1981 gün ve 13091 sayılı kararı ile Tez Kapsamında Oluşturulmuştur)

5.6.8 Yönetim Alanı'nın Planlama Kararları

Kapalıçarşı'nın içinde bulunduğu Eminönü Bölgesi Planlama kararları ile uyumluluk göstermiş olup Bölüm 1'de haritalarla gösterilmiştir.

Şekil 5.79: Kapalıçarşı'nın DMA içindeki Konumu (Fatih Bel. İmar Müd. Aracılığı ile Tez Kapsamında Oluşturulmuştur)

5.6.9 Yönetim Alanı'nın Somut Kültürel Mirası

Kapalıçarşı ve çevresinde bulunan hanlar, dükkanlar, çeşme, cami somut kültürel miras dahilinde olup tescilleri yapılmıştır. Ayrıntılı bilgi Bölüm 3' de verilmiştir.

Kapalıçarşı'da bulunan 3285 dükkanın çok küçük ölçekte boyut ve geometrileri çeşitlilik arz etmektedir. Bundan dolayı "ada" esaslı bir hesaplama gidilmiştir. Dükkanların büyük bir kısmı, bağımsız dükkan adalarından oluşur.

Bir diğer "değer adası" olan hanlarda, içe dönük, üç katlı bağımsız dükkan adalarından oluşmaktadır. Çarşı içinde sağır duvaralara yer vermemek ve ticari alan kaybını önlemek için hanların dış duvarlarında ada dükkanlar sıralanmıştır. Han sayısı zaman içine azalmıştır.

1894 depreminde Çarşı'daki han sayısı 24 iken bugün 14 han sağlam olarak kalmıştır. Restorasyon sonucunda ise toplam 34 hanın yenilenmesi planlanmaktadır.

Abdurrahman Bekir Han, Kapalıçarşı dışında olmakla beraber çarşı ile yol bağlantısı vardır. Yolgeçen ve Baltacı Han Çarşı içinde yer alsalar da günümüz itibari ekonomik anlam taşımamaktadır. Kapalıçarşı içinde bulunan hanlar içindeki dükkanlar Tablo 5.17'de gösterilmiştir.

Han İsmi	Dükkan Sayısı
Sorguçlu Han	20 dükkan
Rubiye Han	43 dükkan
Kuyumcular Han	13 dükkan
Bordum Han	122 dükkan
Yarımtaş Han	11 dükkan
Zincirli han	59 dükkan
Abdurrahman Bekir Han	21 dükkan
Ağa Han	33 dükkan
Astarcı Han	30 dükkan
Büyük Safran Hanı	18 dükkan
Cebeci ve İç Cebeci Hanı	131 dükkan
Küçük Safran Hanı	5 dükkan
Evliya Hanı	10 dükkan
Toplam	663 dükkan

Tablo 5.16: Kapalıçarşı'nın içinde bulunan Hanların İsimlerine göre dükkan sayıları (Tez kapsamında oluşturulmuştur)

Grup No	Dükkanın faaliyet Grubu	Dükkan Sayısı
1.	Kuyumcular	450
2.	Gümüşçüler	234
3	Halıcılar	160
4	Antikacılar	100
5	Dövizciler	30
6	Turistik Eşyacılar	2256
	Toplam	3230

Tablo 5.17: Kapalıçarşı İçinde Faaliyet Gösteren Dükkan Sayıları (Tez kapsamında oluşturulmuştur)

Altın		Halı		Kot Kumaş	
Bakır		Tekstil		Hatıra Eşya	
Deri		Antika		Gümüş	

K 1: Nuruosmaniye Kapısı	K 8: Hacı Hüsnü Kapısı	K 15: Tacirler Kapısı
K 2: Kürkçüler Kapısı	K 9: Feşçiler Kapısı	K 16: Mercan Kapısı
K 3: Merdivenli Kapı	K 10: Bodrum Han Kapısı	K 17: Sarı Odalar Kapısı
K 4: Sorguçlu Han Kapısı	K 11: Yorgancılar Kapısı	K 18: Mahmutpaşa Kapısı
K 5: Çarşı Kapı	K 12: Lütfullah Efendi Kapısı	K 19: Çuhacı Han Kapısı
K 6: Yolgeçen Hanı Kapısı	K 13: Cebeci Hanı Kapısı	K 20: Kılıççılar Kapısı
K 7: Beyatıt Kapısı	K 14: Örücüler Kapısı	K 21: Sandal Bedesteni Kapısı

Şekil 5.80: Kapalıçarşı Kapıları ve Dükkanlar (Fatih Bel. Aracılığı ile tez kapsamında oluşturulmuştur)

5.6.10 Yönetim Alanı'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası

Kapalıçarşı Bölgesi'nin somut olmayan kültürel mirasları arasında en çok bilinen konu dünyanın ilk finans merkezi olması, ticaret alanında oluşturulan “ehl-i hiref-lonca sistemi”ne sahip olması, gümüşçülük, kuyumculuk, halıcılık, kaligrafi vb. geleneksel el sanatlarının devam ettiği bir ticaret merkezi olması, en eski antikacı dükkan örneklerinin olduğu bedestenlere sahip olması vb. gösterilebilir.

5.7 Yönetim Alanını Etkileyen Faktörler

Kapalıçarşı Yönetim Alanı'nı etkileyen hem fiziksel hem de sosyo-kültürel-ekonomik faktörler bulunmaktadır. Kapalıçarşı Yönetim Alanının hem Tarih Yarımada hem de ticaret merkezinde bulunmasından dolayı yerli ve yabancı turist ve kent sakinlerinin yoğun ziyaretçi akınına uğramaktadır. Kullanıcı açısından yoğun olmasına rağmen aynı oranda bir alış-veriş miktarının olmadığı edinilen bilgiler arasındadır.

5.7.1 Fiziksel, Sosyo-Ekonomik Gelişim Baskıları

Kapalıçarşı Yönetim Alanının kıyı ile birleşmesini sağlayan Eminönü Meydanı olarak adlandırılan bölgede yoğun bir trafik sirkülasyonu mevcuttur. Çekirdek alan Kapalıçarşı ve çevresi yayalaştırılmıştır fakat kullanıcıların toplu taşıma ihtiyaçları otobüs, raylı sistem, deniz taşımacılığı ve metro ağı ile desteklenmesi sağlanmıştır.

Çok girdili bir mekân olan Kapalıçarşı ve çevresinin yoğun toplu taşıma ihtiyacı karşılanmış olsa özel araçların büyük oranda otopark sıkıntısı vardır. Bu bağlamda Kapalıçarşı Yönetim Alanı'nın otopark sıkıntısının acil olarak çözülmesi gerekmektedir.

Kapalıçarşı Yönetim Alanı'nın tampon bölgesi çarşuyu çevreleyen ticaret hanları ve üç mahalleden oluşmaktadır. Bu mahalleler, Taya Hatun, Mercan, Beyazıt Mahalleleri de aynı şekilde ticaret ve konut bölgesi olup ticaretin fazla konutların az, konaklamaların yoğun olduğu bir alan olup aynı şekilde otopark ve doldurma-boşaltma işlemlerinin yoğun olduğu bölgelerdir.

Ticaret hanlarında bakımsızlık ve fonksiyon dışı kullanım çok fazla olduğundan fiziksel bozulmalar göze çarpmaktadır. Hanların değişen ekonomik ve sosyal sistemlere uyumsuzluk sorunu vardır. Bu bağlamda şehre artan göçle beraber Çarşı ve çevresi de payını alarak kayıt dışı ekonomi fazlalaşmıştır.

Kapalıçarşı ve çevresi olan Hanlar Bölgesinin yüzyıllar içinde biriktirdiği imalathane, ticaret kültüründen günümüze sadece alım-satım işleri ve çok küçük oranda imalathane kalmıştır. Fonksiyonunu büyük oranda kaybeden ticaret hanlarının boş kısımları depo olarak kullanılıp boş arsalar da kaçak otopark kullanımı ile karşı karşıyadır.

Kapalıçarşı Yönetim Alanı'nı ile Tahtakale Semtinin 'in geçmişte çok güçlü ticari bağlantıları olmasına rağmen günümüzde bu bağ oldukça zayıflamıştır. Geçmişte toptan ve perakende ticaretin kalbi olan Kapalıçarşı Yönetim Alanı'nda toptancılığın kısmen devam ettiği, perakende satışın ise artarak devam ettiği tespit edilmiştir.

Alış-veriş merkezlerinin sayıca çok fazla olması Kapalıçarşı ve çevresine özellikle genç kesimin ilgisinin azaltsa da Çarşı ve çevresinin otantik ve tarihsel olması genç kesimin üzerinde ilgi uyandırmaktadır. AVM'lerin ekonomik payı ticari alanda büyük yer kaplasa da yerli halk üzerinde Kapalıçarşı'dan alış veriş etme özellikle baharat alımı, kuyumcular, antikacılar merak uyandırmaya devam etmektedir.

Resim 5.54: Cevahir Bedesteninde bulunan Kapalıçarşı'nın en eski dükkânları; Cevahir Bedesteni kubbelerinden biri, Kapalıçarşı'da son kalan saat tamircisi Ali Usta (Kişisel Arşiv)

Kapalıçarşı’da Cevahir Bedesteni içinde bulunan çarşının en eski dükkânlarından olan Kaligrafi dükkânı “Nick’in Yeri, (Resm 5.54), son saat tamircisi Ali Usta kaligrafi ve saatçiliğin ilgi görmediğini, ekonomik olarak zayıfladıklarını beyan etmişlerdir.

Resim 5.55: Eskiden Borsa olarak kullanılan ve “Kapalıçarşı Borsası” olarak adlandırılan sokak ve Açıktan sarkan ve büyük tehlike arz eden kablolar (Kişisel Arşiv)

Kapalıçarşı yakın geçmişte (2000’li yıllara kadar) döviz borsasının oluşturduğu bir mekândı. Daha sonra borsanın kurumsallaşmasından itibaren bu önemini yitirmiştir. Bugün ekonomik olarak “Kapalıçarşı altını” olarak bu konudaki ismini ticari anlamda devam ettirmektedir.

5.7.2 Ziyaretçi Baskısı

Kapalıçarşı ve çevresi ziyaretçi bakımından yoğun talep gören yerlerin başlarında gelmektedir. Gerek yerli gerekse yabancı turistlerin günde 500.000 gibi sayıya ulaştığı edinilen bilgiler arasındadır. Bu durumda bir ziyaretçi baskısından söz etmek mümkün olup değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu durum “Ziyaretçi Yönetimi” bölümünde ayrıntılı olarak değinilmiştir.

5.7.3 Çevre Kirliliği

Kapalıçarşı'nın trafiğe kapalı olması trafik kirliliğini azaltmakla beraber, altyapı yetersizlikleri, yeme içme mekânlarının yarattığı kirlilik, havalandırmanın suni olması vb. gibi durumlar kirlilik faktörünü artıran etmenlerdir.

Resim 5.56: Cevahir Bedesteninde bulunan suni havalandırma bacası, Rutubetin oluşturduğu hava kirliliği ve kaplamaların düşmesi sonucu oluşan tehlikeler (Kişisel Arşiv).

Resim 5.57: Kapalıçarşı'ya özgün olmayan dükkân türleri, Yemek mekânlarının kötü olması (Kişisel Arşiv).

5.7.4 Doğal Afetler ve Risk Hazırlığı

Kapalıçarşı ve Hanlar bölgesinin afet acil eylem planı Tarihi Yarımada Alan Yönetim Planı içerisinde genel olarak bahsedildiğinden anıt esere yönelik bir “Acil Afet Eylem Planı” bulunmamaktadır. Bu bağlamda Kapalıçarşı Yönetim Alanı içerisinde “Risk Yönetimi” planı oluşturulmuştur.

5.8 Kapalıçarşı Yönetim Alanı Ulaşım-Erişilebilirlik Durumu

Kapalıçarşı Yönetim Alanı'nın mevcut durum analizleri korunmuşluk, ulaşım, erişilebilirlik açısından değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. Bu bağlamda alt yapı analizleri ile sokak dokusunda, kanalizasyon, su şebekesinde bugüne kadar olan meydana gelen yıpranmalar fotoğraflarla desteklenerek anlatılmıştır.

5.8.1 Kapalıçarşı Alt Yapı Analizleri

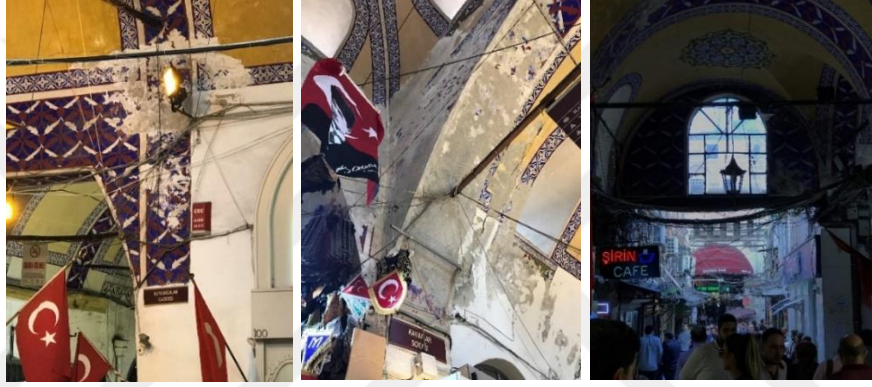
Kapalıçarşı'nın alt yapı analizleri İSKİ, İGDAŞ, TÜRKTELEKOM, BEDAŞ, ULAŞIM AŞ. kurumları tarafından yapılmış olup, aşağıdaki fotolarla anlatılmıştır. Kapalıçarşı'da kanalizasyon ve su boruları açıktadır, Kapalıçarşı'da gergi demirleri çatlamalara yol açmaktadır, açıktaki kablolar Çarşının bütün sokaklarını örümcek ağı gibi sarmış durumdadır. (1) Kapalıçarşı'da mazgallar suyu çekmemektedir, (2) özgün sokak döşemesi yerine esnaf tarafından beton kullanılmıştır

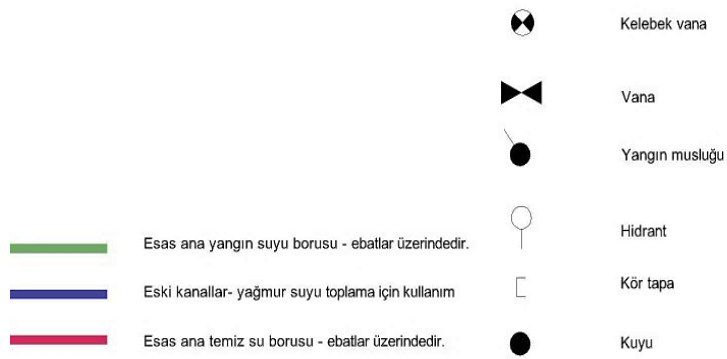
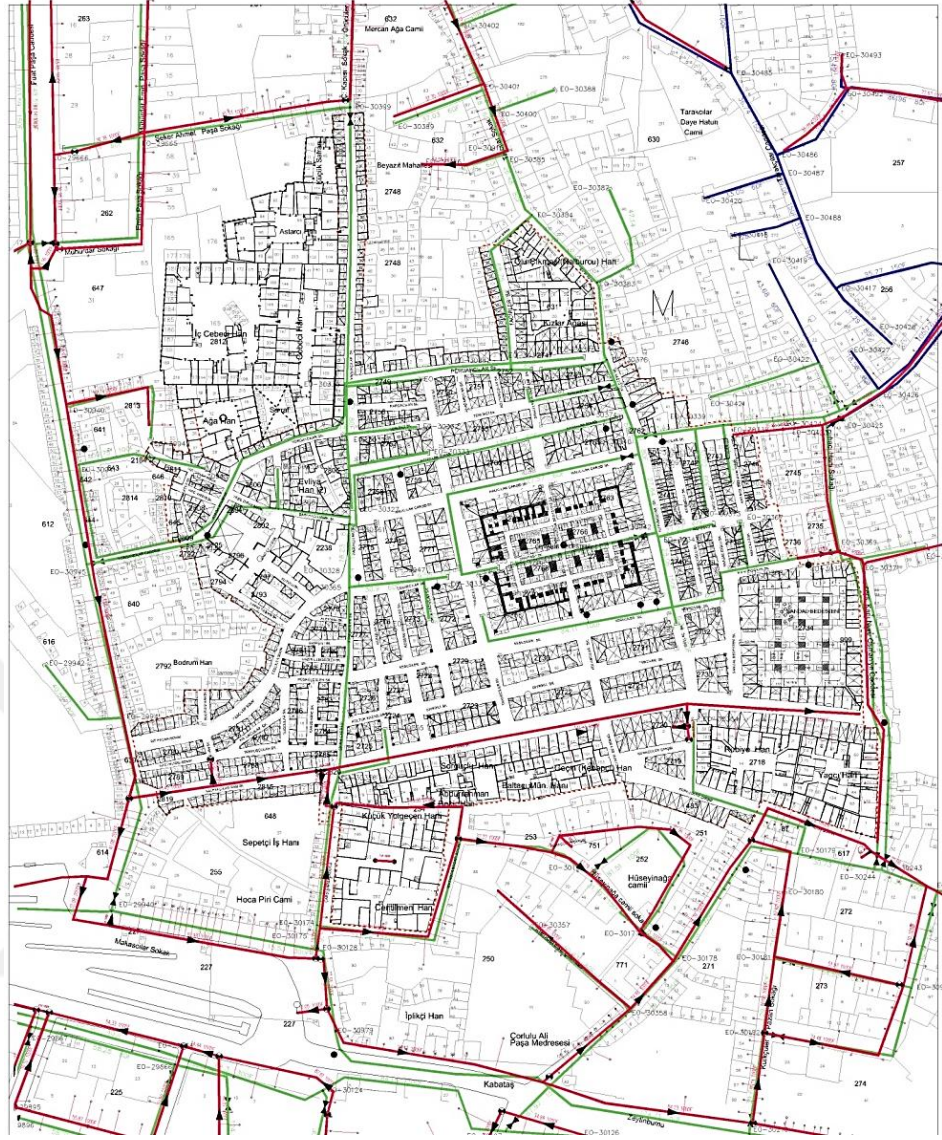
Resim 5.58: Kapalıçarşı Sokaklarında Mazgallar (Kişisel Arşiv, 2019)

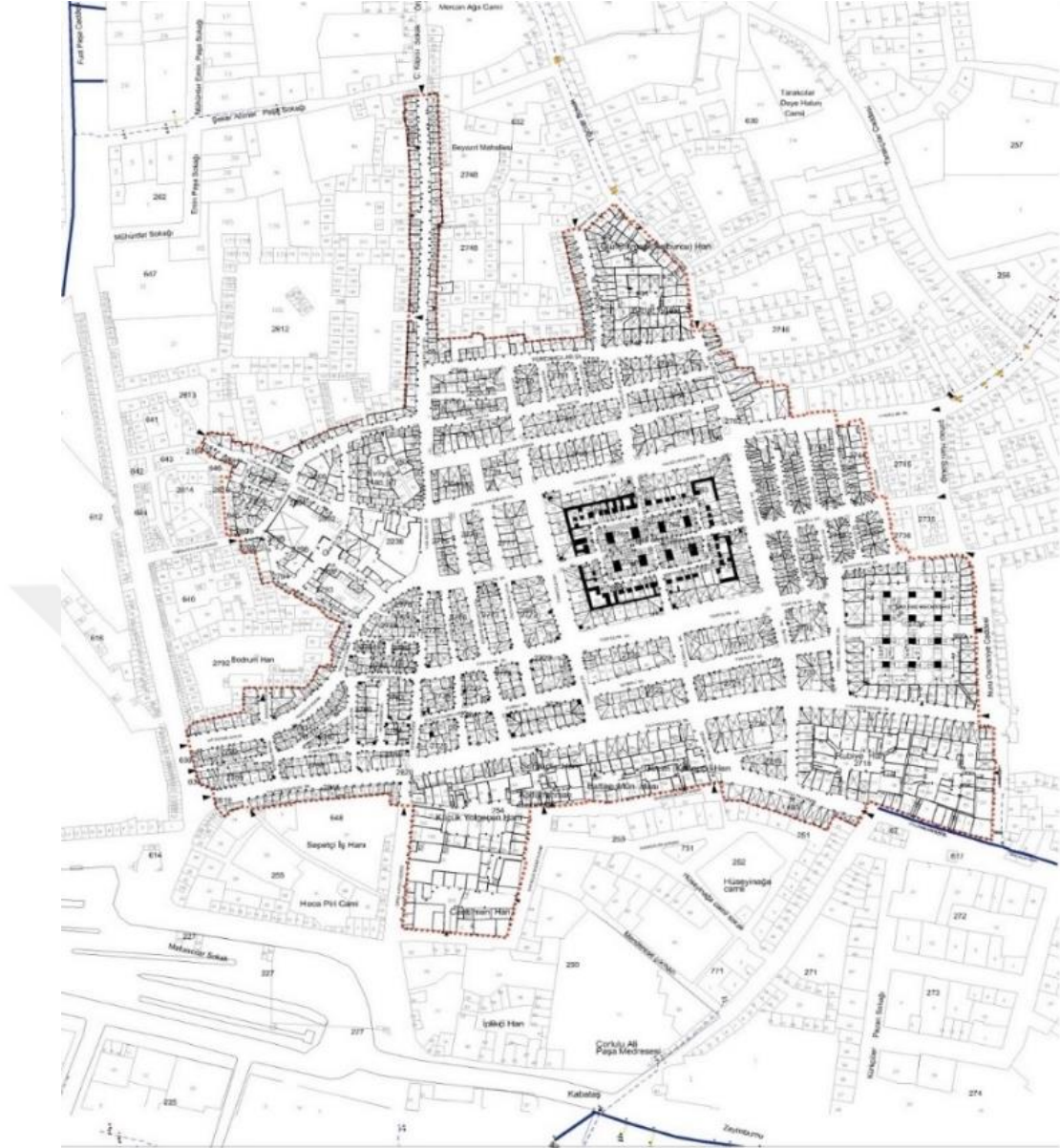
Resim 5.59: Kapalıçarşı Duvarlarında Kablolar (Kişisel Arşiv, 2019)

Resim 5.60: Kapalıçarşı Duvarları (Kişisel Arşiv 2019).

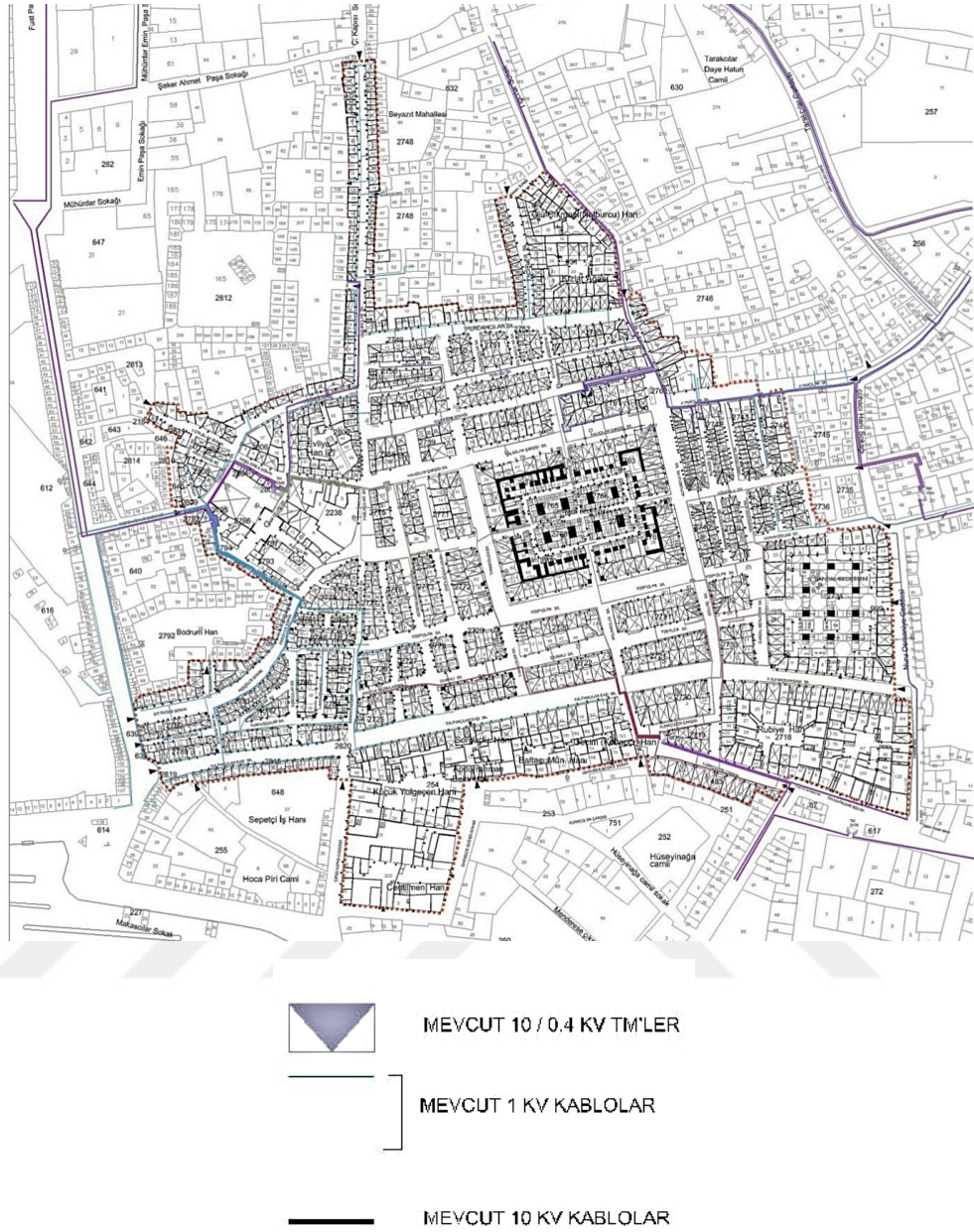

Şekil 5.81: Kapalıçarşı İSKİ Haritası (Fatih Bel. İmar Müd. Aracılığı ile Tez Kapsamında Oluşturulmuştur)

- PE HAT 63 mm
- PE HAT 110 mm
- - - ÇELİK BORU 4 inç
- - - KOORDİNATSIZ SERVİS HATTI
- MANSON
- SERVİS HATTI 20 mm
- Yüksek basınç T su hattı
- ☐ Servis kutusu - ölçüleri üzerindedir.

Şekil 5.82: Kapalıçarşı İGDAŞ Haritası (Fatih Bel. İmar Müd. Aracılığı ile Tez Kapsamında Oluşturulmuştur)

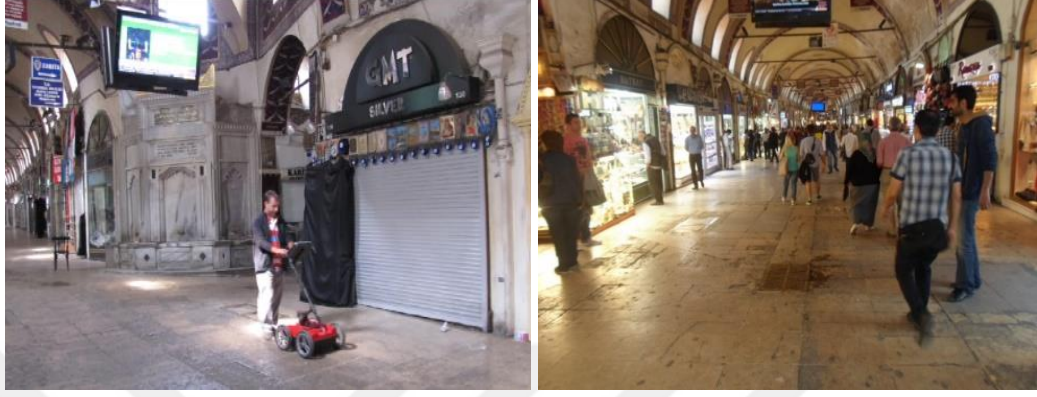

Şekil 5.84: Kapalıçarşı BEDAŞ Haritası, (Fatih Bel. İmar Müd. Aracılığı ile Tez Kapsamında Oluşturulmuştur)

GPR / Yer Radar Çalışması

Kapalıçarşı da yapılacak restorasyon ve güçlendirme çalışmaları için çarşının sığ zemin yapısı ve olası farklı unsurları tespit etmek için Kentsel Yenileme Projeleri bağlamında Fatih Belediyesi gözetiminde 25.09.2011 – 05.12.2011 tarihinde GPR /Yer Radar çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

Söz konusu çalışmada GPR / Yer radarı ile sokaklarda sığ zemin durumu, bilinmeyen unsurlar ve olası eski yapı parçalarının kalıntıları hakkında bilgi sahibi olunmuştur (Fatih Bel. 2019).

Resim 5.61: GPR / Yer Radar Çalışması Fotoları, Zemin Kaplamaları (Fatih Bel., Kişisel Arşiv, 2019)

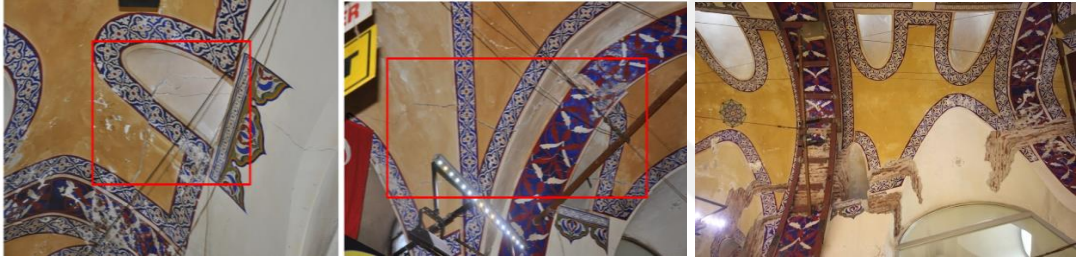
Resim 5.62: Lütfullah Sokak ve Kuyulu Sokak, Alt Yapı Tesisat Kanalı (Kişisel Arşiv, 2019)

5.8.2 Kapalıçarşı Yıpranma Sorunları

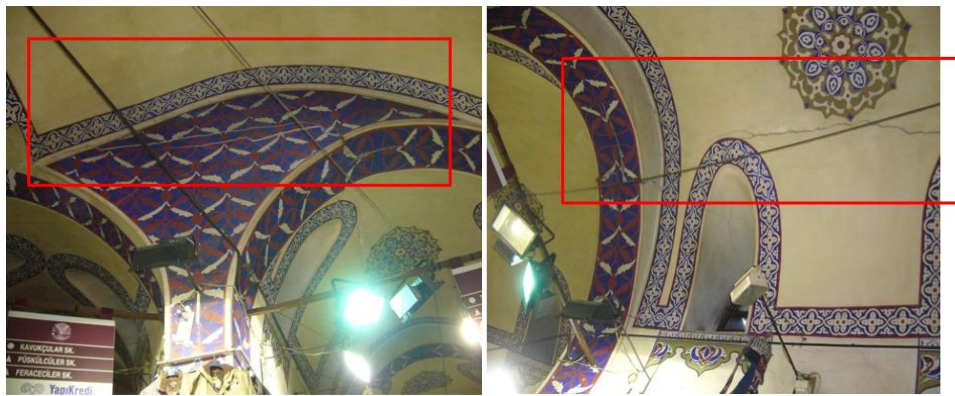
Kâgir olarak inşa edilmiş olan Kapalıçarşı, Kürkçüler Çarşısı dışında, kemerler ile desteklenmiş beşik tonozlar ve kubbeler ile örtülmüştür. Kapalıçarşı'nın bedestenler dışında kalan kısmı, kiremit ile örtülü beşik çatıya sahiptir. Bedestenlerin kubbeleri ise kurşun levha kaplıdır.

Strüktürel yıpranmalar

Suyun neden olduğu bozulmaların yanı sıra, deprem sonrası oluşan strüktürel hasarlar ve dükkân sahiplerinin dükkânlarını büyütme çabaları sonucu ortaya çıkan ciddi hasarlar bulunmaktadır

Resim 5.63: Tonozlarda Çatlaklar (Kişisel Arşiv, 2019)

Resim 5.64: Tonozlarda Çatlaklar (Kişisel Arşiv, 2019)

Tonozlarda yer alan demir putreller, rutubetin etkisi ile korozyona uğramış ve tonoz yüzeylerinde sıva çatlaklarına ve yüzey kayıplarına neden olmuştur. Bu tip durumlarda, raspa yapılarak sıvalı yüzeyin kaldırılmasını önerilmektedir.

Resim 5.65: Sokaklardaki Sıvalı Yüzeylerde Dökülmeler (Kişisel Arşiv, 2019)

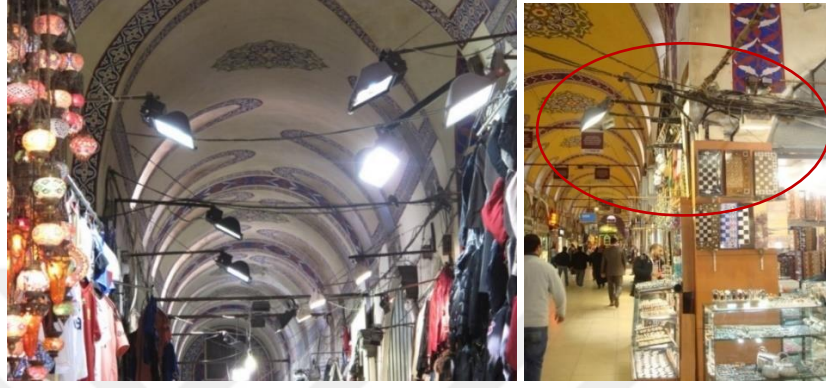
Resim 5.66: Sokaklardaki Sıvalı Yüzeylerde Dökülmeler 2019 (Kişisel Arşiv)

Resim 5.67: Sokaklardaki Sıvalı Yüzeylerde Dökülmeler (Kişisel Arşiv, 2019)

Aydınlatma Sorunu

Yapının sağladığı doğal aydınlatma yeterli olmadığı için kullanılan yapay aydınlatma kaynakları ele alınmalıdır. Görüntü kirliliğine neden olan alt yapının temizlenmesi ve düzenlenmesi gerekmektedir.

Resim 5.68: Kapalıçarşı İçinde Işıklar ve Kablolar (Kişisel Arşiv)

Resim 5.69: Kapalıçarşı Tonz ve Avlu İçindeki Kablolar (Kişisel Arşiv)

Resim 5.70: Sokaklardaki Aydınlatma Sorunları 2019 (Kişisel Arşiv)

5.8.3 Dükkanlarda Kullanımlar Sonucu Hasarlar

1894 Depremi'nden sonra, Kapalıçarşı'da kullanıcılarının ve ihtiyaçların sıklıkla değiştiği dükkanlarda pek çok mekânsal değişim meydana gelmiştir. Özgün duvar kalınlığı, kat yüksekliği, tonoz formu gibi yapısal izler takip edildiğinde, 20.yy. başı ile günümüzdeki durumları arasında farklılıklar tespit edilmiştir. Ayrıca, dükkanların kadastral planları ile güncel kullanımına bakıldığında karşılaşılan uyumsuzluklar da değişimler hakkında bilgi vermektedir.

Beden Duvarları Tespitleri

Duvarları açılarak kaldırılmış 135 adet dükkan, dolap ve tezgâh konulması için duvarları oyularak nişler açılan 242 nokta mevcut, 926 noktada iç duvarların inceltilmiş olduğu tespiti yapılmıştır. Kapalıçarşı'da dükkanlar arasında yer alan duvarlar, sıklıkla müdahale geçirmişlerdir. Yapılan incelemeler, dükkanlar arasında yer alan duvarların özgün kalınlıklarının, cephedeki açıklıklar arasında görülen kâgir duvarlar kadar olması gerektiğini göstermektedir. Ancak, taşıyıcı olan bu duvarların, çoğunlukla küçük olan Kapalıçarşı dükkanlarına yer kazandırmak amacıyla inceltilmiş oldukları, cepheye yansıyan duvar kalınlığı ile mekânlar arasındaki duvar kalınlığının kıyaslanması sonucu, tespit edilmiştir.

Kapalıçarşı'da, yapı adalarında zaman içerisinde dükkanların birleştirilmesi ya da bölünmesi gibi mekânsal değişiklikler yapılmıştır. Bazı dükkanlarda taşıyıcı duvarlar tamamen kaldırılarak tek bir mekân elde edilmiştir.

Kapalıçarşı'da bazı dükkanların hafriyat yapmak suretiyle bodrum kat oluşturdukları tespit edilmiştir. Söz konusu bodrum katların yapım tekniklerinden özgün olmadıkları anlaşılmaktadır. Bodrum katların farklı yüksekliklere sahip oldukları ve bu dükkanların zemin altında başka dükkanların ve sokakların alanına girdikleri tespit edilmiştir. Asma kat ya da bodrum kat eklenmesi gibi dükkanların özgün durumlarını değiştirecek müdahalelerin önlenmesi için geçmişte bazı kararlar alınmışsa da bu durumun önüne geçilemediği anlaşılmaktadır.

Kapalıçarşı'da bazı dükkanların hafriyat yapmak suretiyle bodrum kat oluşturdukları tespit edilmiştir. Söz konusu bodrum katların yapım tekniklerinden özgün olmadıkları anlaşılmaktadır. Bodrum katların farklı yüksekliklere sahip oldukları ve bu

dükkânların zemin altında başka dükkânların ve sokakların alanına girdikleri tespit edilmiştir. Asma kat ya da bodrum kat eklenmesi gibi dükkânların özgün durumlarını değiştirecek müdahalelerin önlenmesi için geçmişte bazı kararlar alınmışsa da bu durumun önüne geçilemediği anlaşılmaktadır. Günümüzde dükkânların cephe doğramaları da birbirinden farklılık göstermektedir. İşlevlerin, kişisel zevklerin ve son döneme ait üslupların yansıdığı dükkân doğramaları 20.yy. başından günümüze dek Kapalıçarşı'da belki de en çok değişim geçirmiş elemanlardandır.

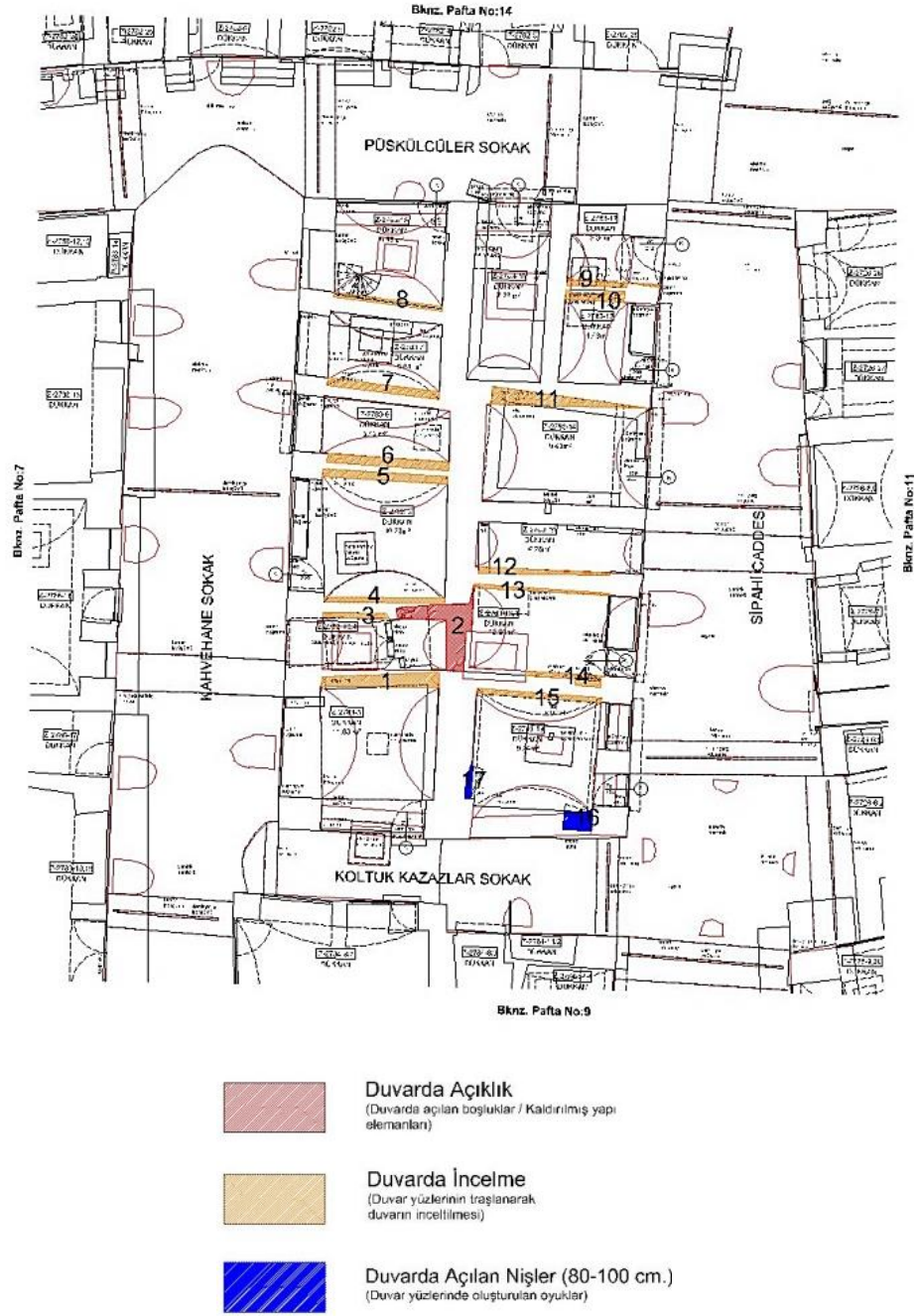
Deprem sonrası onarımın ardından düzenli bir hal alan cepheler günümüzde Kalpakçılarbaşı Caddesi, Kuyumcular Caddesi gibi arterlerde daha gösterişli doğramalara sahipken, işlevler ve Çarşı içindeki konumlar değiştikçe düzensizliğin arttığı gözlemlenmiştir

Resim 5.71: Tespit Edilen Bazı Eklenti Duvarlar (Kişisel Arşiv)

Resim 5.72: Cephede birleştirilen pencere örnekleri (Kişisel Arşiv)

Şekil 5.85: Tespit Edilen Duvar İncelmelerini Gösteren Harita (Fatih Bel. 2019)

5.8.4 Kapalıçarşı'daki Yeme-içme Mekânlarının Neden olduğu Problemler

Kapalıçarşı Kentsel Yenileme ve Uygulama Projesi kapsamında restorasyon aşaması kararlarından biri de Çarşı içerisindeki yeme-içme mekanlarının kaldırılması yönündedir. Bu işlevlerin kaldırılmasının başlıca nedeni, tarihi yapıda sebep oldukları

kirlenmezdir. Özgününde dükkân olan fakat restoran-kafe olarak kullanılan mekânların cephelerinde ocaklardan dolayı karbon birikimi oluşmaktadır.

Resim 5.73: Kavafılar Sokağı ve Acı Çeşme Sokağı (Kişisel Arşiv, 2019)

Kavafılar Sokağı ve Acı Çeşme Sokağı'nda bulunan restoranlarda gerçekleştirilen açık pişirme işleminden dolayı tonozlarda karbon birikimi meydana gelmiştir. Ayrıca, Kapalıçarşı genelinde dükkânlarda yer alan havalandırma bacaları özellikle bu birimlerde yeterli gelmediğinden genişletilmiştir. Ayrıca yiyeceklerin pişirilmesi ve saklanması için bu mekânlarda uygun koşullar bulunmadığından Çarşı içerisindeki üstü örtülü sokaklardan da hissedilen rahatsız edici bir koku yayılmaktadır.

Koltukçular Sokağı'nda yer alan restoranın masa ve sandalyeleri tüm sokağa yayılmış durumdadır. Bununla birlikte sürekli bir üretim ve tüketim gerçekleşen bu birimlere düzenli olarak yapılması gereken servis de Kapalıçarşı'nın araç girmeyen yollarında zorluk yaratmaktadır. Ayrıca görüntü kirliliği, koku gibi problemlere neden olmaktadır.

Bir diğer neden ise gıda ve hazırlık malzemelerinin yarattığı görsel kirliliktir. Ayrıca bu mekânların masa ve sandalyeleri de yoğun kullanılan Kapalıçarşı sokaklarında daralma yaratmaktadır.

Restoran-kafe gibi birimlerde pişirmenin yanı sıra hazırlık için gereken su, Çarşı bünyesinde bulunmadığından bu ihtiyaç çatıya yerleştirilen ve büyük bir ağırlıkta olan su depoları ile karşılanmaktadır. Ağırlığı tonlarla ifade edilen bu depolar çatı

strüktüründe önemli bir tehlike teşkil etmekle birlikte çatıda görsel bozulma yaratmaktadır.

Su kullanımının yol açtığı bir diğer sorun ise atık suların uzaklaştırılması sonucunda ortaya çıkmaktadır. Herhangi bir gidere bağlanamayan pis sular yapı zemininde yine strüktürel problemler meydana getirebilmektedir. Tacirler Sokağı'nda havalandırma, pis-temiz su tesisatı, görsel kirlilik ve koku bakımından problem yaratmaktadır

Resim 5.74: Tacirler Sokağı'nda bulunan kebabçı restoranları (Kişisel Arşiv, 2019)

Şekil 5.86: Kapalıçarşı İçerisindeki Yeme-İçme Mekânlarını Gösteren Harita (Fatih Bel. İmar Müd. Aracılığı ile Tez Kapsamında Oluşturulmuştur)

5.9 Kapalıçarşı Alan Çalışması

Kapalıçarşı Yönetim Planı Alanı için Kapalıçarşı esnafı ile bir mülakat gerçekleştirilmiştir. Mülakat bir anket çalışması olmayıp nokta atış yöntemi ile temsiliyet durumu göz önünde bulundurulmuştur. Bu bağlamda mülakat yapılan kişilere yöneltilen sorular şunlardır:

1. Dükkân sahipleri olarak kaç nesildir burada yaşıyorsunuz, dükkân sahibi mi yoksa kiracı mısınız?
2. İmalatçı mısınız, dükkân malları el ürünleri mi yoksa fabrikasyon mu?
3. Dükkânlarda usta-çırak ilişkisi var mı (sanat-zanaat) ilişkisi)?
4. Kapalıçarşı'yı nasıl tanımlıyorsunuz?
5. Geleneksel el sanatları konusunda ne düşünüyorsunuz?

6. Kapalıçarşı için neler yapmak daha iyi olabilir, beklentileriniz neler? Sistemi nasıl kurmak gerekiyor (STK'lar ve Vakıflar açısından)?
7. Dükkân satışları gece-gündüz ve pazar günleri açık olmalı mı, olmamalı mı, bunun sonucunda ticaretin artacağını düşünüyor musunuz?
8. Hanlar mevcut durumda ticaret bölgesi olarak kalmalı mı, tarihte olmamış bir fonksiyon verilmeli mi?
9. Dükkânlarda kadın çalışan ve kadın dükkân sahibi, tezgâhtar var mı?
10. Bilgi birikimi ve Kültürel Miras sizce nasıl devam edebilir?

Mülakat yapılan kişilerin mülkiyet açısından; mülk sahibi, kiracı, çalışan olarak yirmiye yakın ana arterlerde çalışan kişiler olmasına dikkat edilmiştir. Dükkânda satılan ürünler, Kapalıçarşı'nın geleneksel kimliğine uyan ve uymayanlar olarak değerlendirilmeye tabi tutularak halıcı-kilimci, kuyumcu, gümüşçü, antikacı, şekerleme-lokum-baharatçı, dövizci, sahte marka giyim ve çanta ürünü olarak çeşitlendirilmiştir. Söz konusu ürünleri dükkânlarında satan kişilerle yapılan mülakat, dövizcileri dışında yoğun istek uyandırmıştır. Verilen cevaplar değerlendirildiğinde çıkan sonuçlar ise şunlardır.

Birinci soru olan “dükkân sahipleri kaç nesildir burada yaşıyor, dükkân sahibi mi kiracı mısınız” sorusuna verilen cevaplarda dükkân sahibi olanların kiracı olanlarla benzer oranda olduğu görülmüştür. Üç nesildir aynı dükkânda çalıştığını söyleyen dükkân sahiplerinin daha çok gümüşçü ve antikacılar olduğu, kuyumculukta ise babadan oğula geçen bir nesil aktarımı oluşu ve el değiştirmedeği, diğer ürünleri satan dükkân sahiplerinin ise kiracı pozisyonunda olduğu fakat en az 15- 20 seneyi bulan bir ikamete sahip oldukları görülmüştür.

Buradan Kapalıçarşı'da nesilden nesile esnaflık mesleğinin aktarımının devam ettiği, ürünün nesiller boyunca aynı dükkânda devam ettiği tespit edilmiştir. Dükkân fonksiyonunun değiştiği yerler ise daha çok Cevahir ve Sandal ve Bedestenlerinin dışında olan dükkânlar olduğu görülmüştür. Esnafın Bedesten içinde ve Bedesten dışında Kapalıçarşı esnafı tarafından bir ayrıma tabi tutuldukları gözlenmiştir.

İkinci soru olan “imalatçı mısınız, dükkân malları el ürünleri mi fabrikasyon mu” sorusuna verilen cevaplarda hem imalatçı hem de dükkân sahibi olan esnafın sadece kuyumcuların, gümüşçülerin ve antikacıların olduğu, halıcıların hem

fabrikasyon hem de imalatçı oldukları görülmüştür. Antikacıların toplama-derleme ve koleksiyonculukla imalat kısmına girdiğini varsayarsak bunların dışında kalan şekerleme- lokum- baharatçıların fabrikasyon üretime geçiş yaptıkları, giyim, çanta, bijuteri, saat vs gibi dükkânların ise fabrikasyon veya fason üretim ürünleri pazarladıkları gözlemlenmiştir.

Üçüncü soru olan “dükkânlarda usta-çırak ilişkisi var mı (sanat-zanaat)” sorusuna verilen cevaplarda kuyumcu, gümüşçülük ve antikacılıkta “usta-çırak” ilişkisinin devam ettiği buna bağlı olarak imalathanelerde el sanatlarının olmazsa olmasının “usta-çırak” ilişkisinden geçtiği ifade edilmiştir. Halıcılık-kilimcilikte “usta- çırak” ilişkisinin kısmen devam ettiği, bunun sebebinin ise fabrikasyon ürünlerine geçişin fazla olduğu, el dokuma ürünlerinin çok az olduğu için “usta-çırak” ilişkisinin de buna bağlı olarak azaldığı tespit edilmiştir. Aynı şekilde şekerleme-lokum-baharatçılık, giyim-kuşam-çanta- bijuterilerde fabrikasyon ürünleri kullanıldığı için “usta- çırak” ilişkisinin olmadığı görülmüştür. Saat tamir eden dükkân sahibi esnaf ise -esnafın kendi ifadesine göre- bu bağlamda son temsilci olduğunu, kendinden sonra bu mesleği yapacak kimsenin arz ve talep konusu saatçilikte son derece azaldığından dolayı çırak yetiştirmeye artık ihtiyaç kalmadığını ifade etmiştir.

Buradan yola çıkarak Kapalıçarşı geleneksel esnaf faaliyetlerinin kuyumcu, gümüşçülük ve antikacılıkta toplandığını dolayısı ile başlıca lokomotif olarak nitelendirilebileceği gözlenmiştir. Bu bağlamda fabrikasyon-imalat-geleneksel el sanatları arasında güçlü bir bağ olduğu söylenilebilir.

Dördüncü soru olan “Kapalıçarşı’yı nasıl tanımlıyorsunuz” sorusuna verilen cevaplarda; oldukça duygusal cevaplar verildiği gözlemlenmiştir. Halıcılık yapan bir dükkân sahibi “Kapalıçarşı, içinde köklü firmaların nesilden nesile geçen dükkânların olmasıyla ve büyüklüğü ile diğer alışveriş merkezlerinden ayrı bir yerde. Yılda milyonlarca insan geldiği için satılan ürünler hep en iyi kalite olmak zorunda. Ülkemizi temsil ediyor, dükkân sahipleri bunun farkında” diyerek hassasiyetini dile getirmiştir.

Gümüşçülük yapan bir dükkân sahibi “Kapalıçarşı 500 yılı geçen bir gelenek, kültür ifade ediyor, sonlanamaz” demiştir. Kuyumcu bir esnaf “Kapalıçarşı bir ‘Kuyumcu piyasası’ diyerek altın piyasasının Kapalıçarşı’da çok önemli hatta başat bir faktöre sahip olduğunu belirtmiştir. Antikacı bir esnaf “İşimi çok seviyorum, Çarşı ile

özdeşleşiyoruz. 3 kuşaktır çarşılıyız. 1934'te kira kontratı yapan ilk esnafız, en eski antikacıyız” diyerek antikacılığın ilk kez Kapalıçarşı’da başladığını ama günümüzde antikaya ilginin azaldığını, müzayedelerin yapılmadığını, antikacılık işini ve Kapalıçarşı’yı çok sevdikleri için dükkânlarını kapatmadıklarını belirtmişlerdir. Diğer esnaflar da benzer şekilde ifadeler kullanarak “Kapalıçarşı her şeyi içinde barındırıyor. Burada çalışan başka yerde çalışamaz, her şeye rağmen Kapalıçarşı seviliyor”, Kapalıçarşı’nın bir ruhu var, esnaflık ruhu burada oturuyor, “Kapalıçarşı demek Türkiye demek” şeklinde ifadeler kullanmışlardır. Buradan da anlaşıldığı üzere Kapalıçarşı esnafı olarak kendilerini nitelendiren dükkân sahipleri Kapalıçarşı’yı “vazgeçilmez ve ayrıcalıklı, dünyada eşi benzeri olmayan” bir mekân olarak tanımlamışlardır.

Beşinci soruda “Geleneksel el sanatları konusunda ne düşünüyorsunuz” sorusuna verilen cevaplarda özellikle gümüşçülük esnafı “El sanatları dünyanın her yerinde takdir edilen ilgi gören şeyler, halı, takı, hat yazısı gibi kendimize özgü el sanatlarımız turistler tarafından çok beğeniliyor” şeklinde ifadelerini kullanmışlar. Yerli turistten çok fazla talep olmadığını, İnsanların sanata ilgisinin azaldığını, daha çok yabancı turistlere satış yapıldığını, özellikle de Avrupalı turistlerden talep olduğunu, el sanatlarına ve antikalara bilen kişilerin ve belli müşterilerin rağbet ettiklerini belirtmişlerdir. Geleneksel el sanatlarının Kapalıçarşı’nın ruhunu temsil ettiğini, özellikle kuyumcuların imalathanelerinin çarşı içinde kalması gerektiğini, imalat olan yerlerde hem geleneksel el sanatlarının hem “usta-çırak” ilişkisinin devam edebileceğini ifade etmişlerdir. Buradan anlaşıldığı Kapalıçarşı’nın somut olmayan kültür mirasının, geleneksel el sanatları ve usta-çırak ilişkisine bağlı bir sistemle devam edeceği anlaşılmıştır.

Altıncı soru olan “Kapalıçarşı için neler yapmak daha iyi neler olabilir, beklentileriniz neler, STK’lar, Vakıflar açısından sistemi nasıl kurmak gerekiyor” sorusuna verilen cevaplarda Kapalıçarşı’nın fiziksel ve sosyo-kültürel sorunlarına dikkat çekildiği görülmüştür. Dükkân sahiplerinin hepsi “Fiziki ve alt yapı sorunları devam ediyor. Tanıtım yetersiz, satışlar krize rağmen iyi”, “ürünlerin sergilenmesi, bir standardı olsun. ABD’li ve Avrupalı turist azaldı”, alt yapı sistemi yok, fiziksel şartlar çok kötü, kablolar etrafta açık bir şekilde duruyor ve bu durum tehlike arz ediyor, dışarıdan gelen turistlere ‘rezil’ oluyoruz bu çarşıya bu görüntü yakışmıyor. Havalandırma çok kötü ve yetersiz, sigara yasağına rağmen sigara içiliyor,

burası kapalı bir çarşı, dumandan dolayı sağlık sorunları yaşıyoruz” şeklinde fiziksel sorunlara dikkat çekmişlerdir. VIP tuvalet ve özellikle kadın tuvaletlerinin son derece yetersiz oluşu, Cevahir Bedesteninin rahat gezilememesi, dükkân önlerinin açık tutulmaması, yerli %50 azaldığı, yabancı turistin çok azaldığı, nitelikli turistin de çok az geldiği “Paralı turist gelmiyor” diyerek turist kalitesinin de düştüğünü belirtmişlerdir.

Çatının restorasyonu yapılmasına rağmen yağmur yağdığına sel baskınlarının olduğunu, çarşı içindeki sokaklarda biriken suların dükkânlara zarar verdiğini, rögarların yetersiz kaldığını, kaldırım taşlarının yerlerinden oynadığını ve yerine taş bulamadıkları için çarşı esnafının kendi müdahaleleri sonucunda beton dökerek aslına uymayan bir şekilde tamir etmek zorunda kaldıklarını ifade ederek, pencerelerin çatı restorasyonu sırasında sabitlendiğini önceden açık olduğunu, açılır kapanır bir pencere olması gerekirken, çatı pencerelerinin çoğunun kapatıldığını ve bu yüzden doğal havalandırmanın önünün kesildiğini, yapay havalandırmanın ise çok yetersiz kalıp ciddi sağlık sorunlarına sebebiyet verdiğini belirtmişlerdir.

Rutubetin çok fazla olduğunu bu yüzden ürünlerin de zarar gördüğünü belirterek Kapalıçarşı’ya acil olarak müdahale edilmek gerektiğinin ifade etmişlerdir. Kapalıçarşı içinde restorasyonu yapılan bazı dükkânların Kapalıçarşı’nın “kendi ruhuna uygun dükkân modellemesi “ne aykırı olduğunu belirterek özellikle Bedestenler içindeki ahşap dükkânların ahşap çerçeve ile yapılması gerektiğini, “burası bira AVM değil dümdüz cam olmaz vitrinin kenarında ahşap çerçeve olmalı” diyerek aslına uygun özgün dükkân modellerinin uygulanması gerektiğini belirtmişlerdir. Tuvalet ve yeme- içme mekânlarının son derece yetersiz olduğunu, acil olarak çarşıya ait bir tuvaletin yapılmasını gerektiğini belirtmişlerdir.

Sosyo-kültürel anlamda Kapalıçarşı içinde “Esnaflar arasında kollama dayanışması var, Bedestende kollama var, dışarıda kopya işi var ama bizde aslı vardır. Bizim dükkânlarımız Bedesten dışındaki eklentilerden farklıdır, dışarıda rekabet çok var ama bizde dayanışma var” diyerek esnaf dayanışmasına dikkat çekmişlerdir. Kapalıçarşı’nın tanıtımın yetersiz olduğunu buna çözüm olarak da THY dergisine reklam verilerek, Turizm Bakanlığı tarafından turistlere özel geziler düzenlenerek tanıtım yapılabileceğini ifade etmişlerdir. Tanıtım için Kapalıçarşı’da “moda haftası yapıldı ama faydasını göremedik ” denilmiş ama konserlerin yapılması gerektiğini

ifade etmişlerdir. Kapalıçarşı'da güvene dayalı bir esnaf ilişkisi var. Esnaf kalitesinin özellikle bedesten dışındaki dükkânlarda çok düşük olduğunu, turistlere davranış konusunda eksiklikler olduğunu, dil bilmenin yeterli olmadığını, kaliteli tezgâhtarların olması gerektiğini, gerekirse belli bir hizmet içi eğitimden geçtikten sonra çarşı içinde tezgâhtar olunabileceğini, çığırkan satıcıların önüne geçilmesi gerektiği belirtmişlerdir. Ayrıca Çarşı içinde asayiş bozukluğunun olduğunu, polis devriyesinin ve güvenliğin yetersiz olduğunu, taciz vakalarının meydana geldiğini fakat karşılığında caydırıcı yaptırımların olmadığını ifade etmişlerdir. Yönlendirme tabelalarının yetersiz bazı yerlerde hiç olmadığı bunun da kafa karışıklığına ve destinasyon açısından eksiklik olduğu da gözlemlenmiştir.

Kapalıçarşı'da bulunan bütün dükkânların Kapalıçarşı Derneği'ne üye olduğu, dükkân açmak için ilk başvurunun dernekten almanın zorunlu olduğunu, ama derneğin "sadece aidat almaktan başka bir işe" yaramadığını, sorunlarla ilgilenilmediğini, bir yaptırımın olmadığını buna rağmen dernekleşmenin önemli olduğunu belirtmişlerdir. Piyasanın daraldığını, turist kalitesinin düştüğünü, usta-çırak ilişkisi azaldığı için esnaf kalitesinin düştüğünü, genç neslin de esnaflık kalitesini düşürdüğünü, eğitim almanın esnaf kalitesine yetmeyeceğini belirtmişlerdir. Kaligrafi (Süsleme tezhip) gibi geleneksel el sanatlarının belli bir sınıfın üstünelilere hitap ettiğini bu yüzden bu tür sanatların tanıtıma ihtiyaç duyduğu, Kapalıçarşı içinde özel bir yere sahip olduğunu da ifade etmişlerdir.

Yedinci soru olan "Dükkân satışları gece-gündüz ve pazar günleri açık olmalı mı, olmamalı mı, açık olması durumunda ticaretin artacağını düşünüyor musunuz" sorusuna verilen cevaplarda; dükkânların gece ve hafta sonu açık olmasının, Çarşı'nın üniter yapıları bir mimariye sahip olması nedeniyle güvenlik sorununun meydana geleceği belirtilmiştir. Dükkânların gece-gündüz çalışma saatlerinin hâlihazırda uyulan yazın 9.30, kışın 18.30 olmasının uygun olacağı, bu durumun değişmesinin ticareti olumlu anlamda etkileyeceğini düşünmediklerini ifade etmişlerdir. Esnaflar "pazar günleri açık olsa elbette satışlar olur fakat gerekli değil, çünkü burası kurumsallaşmış firmaların olduğu bir yer değil. Genelde dükkân sahipleri kendi çalışıyor Pazar günlerini tatil olarak kullanır. Gerekli değil yönetsel olarak da mümkün değil, güvenlik açısından tehlikeli" olacağını belirterek hafta sonuna dinlenme fırsatı olarak baktıklarını belirtmişlerdir. Çalışma saatlerinin diğer alış-veriş mekânlarındaki saat ve günlerinden farklı olmasının doğal olduğunu bunun da

Kapalıçarşı'nın kendi öznel farkının olduğunu belirleterek değişmesini uygun bulmamışlardır. Daha önce hafta içi çalışma saatlerinde değişiklik yapılmış ve pazar günleri açık olması denenmiş ama Kuyumcu esnafının buna şiddetle karşı çıktığı ve güvenlik sorunlarının yaşanması sebebiyle bu uygulamadan vazgeçildiği belirtilmiştir.

Sekizinci soru olan “Hanlar mevcut durumda ticaret bölgesi olarak kalmalı mı, tarihte olmamış bir fonksiyon verilmeli mi” sorusuna verilen cevaplarda “ticaret hanları olarak kalmalı, hanlarda pek çok esnaf ticaret yapıyor, gelenek korunmalı, 500 yılı geçen bir gelenek, kültür ifade ediyor, sonlanamaz, Çarşıydı çarşı olarak kalmalı.” şeklinde cevaplar verilmiştir. Kentsel Yenileme Planında bazı hanlara otel fonksiyonunun verilmesine sıcak bakmadıklarını, bunun geleneksel kimliğe aykırı olduğunu beyan etmişlerdir.

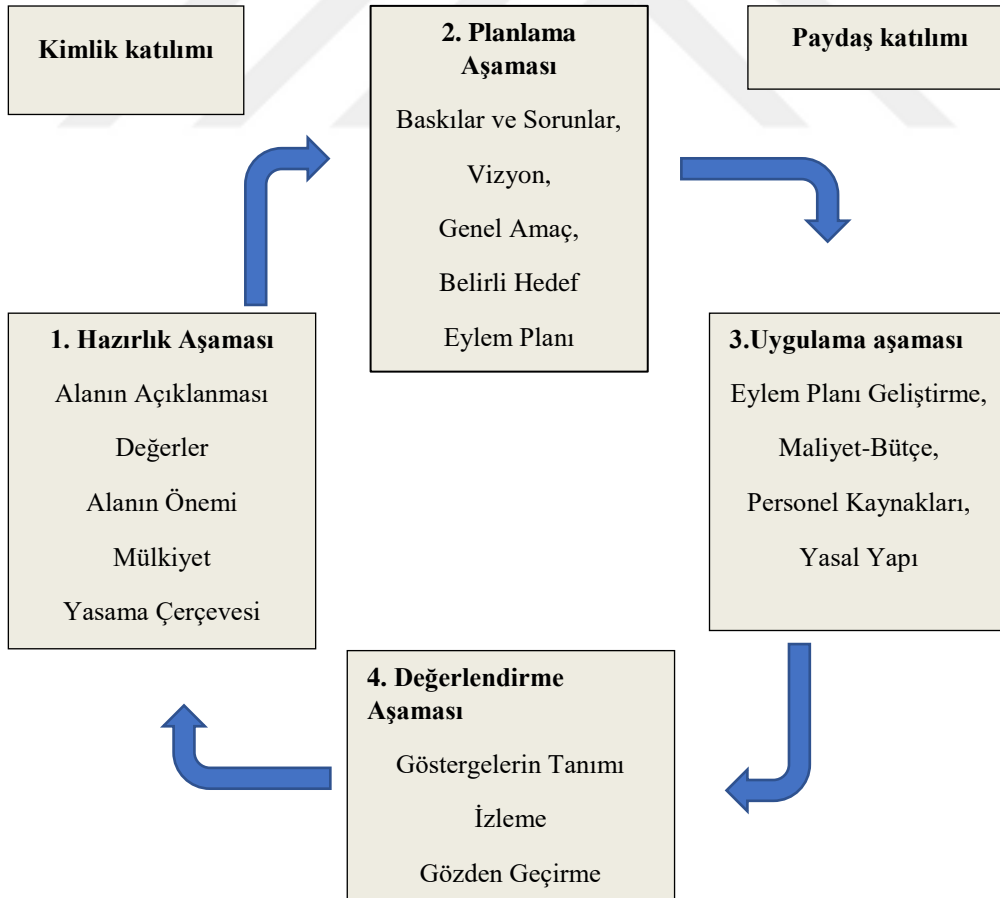
Dokuzuncu soru olan “Dükkânlarda kadın çalışan ve kadın dükkân sahibi oranı nasıldır” sorusuna verilen cevaplarda kadın dükkân sahibi ve kadın çalışanın çok az olduğunu bunun sebebinin de güven probleminden kaynaklandığı belirtilmiştir. Erkek egemen bir çarşı kültürünün mevcut olduğunu, bu durumun kadın çalışanları rahatsız ettiğini, kadın çalışanların çalışma süresinin kalıcı olamadan ayrıldıklarını beyan etmişlerdir. Kadın çalışanların Çarşı'da kesinlikle olması gerektiğini, bu durumun Çarşı'ya sosyal anlamda bir düzen ve estetik getireceğini ifade etmişlerdir.

Onuncu soru olan “Bilgi birikimi ve Kültürel Miras nasıl devam edecek, bir öneriniz var mı” sorusuna verilen cevaplarda “Turizm canlı olduğu sürece kültürel miras kendiliğinden devam edecektir, öncelik tanıtım olmalı, çarşıya düzen gelmeli ve fiziksel şartlar acilen düzletilmeli, rehberlerden şikâyet var, rehber anlaştığı yere götürmüyor. Kapalı Çarşının tanıtımı bu alanda yok” şeklinde cevaplar verilmiştir. Çarşı fonksiyonunun devam etmesi gerektiği, “Kuyumcu kente giden oldu ama iflas edip geri döndüler” denilerek Kapalıçarşı'nın bir Kuyumculuk ve Finans Merkezi özelliğinin artırılarak devam ettirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Aynı zamanda satılan malların yerli olması gerektiğini, esnaf olarak yabancı esnafın çoğaldığını, göçün Çarşı'yı da etkilediğini, işportacıların arttığını belirtmişlerdir.

5.10 Kapalıçarşı Yönetim Planı

Kapalıçarşı Yönetim Planı hazırlanması dört aşamayı içermektedir. Bunlar; ön aşama, planlama aşaması, uygulama aşaması ve değerlendirme aşaması olarak isimlendirilmiştir. Yönetim Planı'nın ilk aşamasında Kapalıçarşı'nın konumu, tarihçesi, çevresi ile ilişkisi, sahip olduğu kültürel değerleri ve önemi, mülkiyet kısımları, önceki bölümlerde açıklanmıştır. İkinci aşama olan plan aşamasında ise Kapalıçarşı Yönetim Planı'nın sahip olduğu vizyon, hangi amaçlara hizmet edeceği, hedeflerin neler olacağı, hangi stratejilerin yürütülmesi gerektiği ve bunların sonucunda hangi eylemlerin uygulanması gerektiği tablolar halinde belirtilmiştir.

Bunlar yapılırken Kapalıçarşı'nın sahip olduğu kimlik ve paydaşların rolü vurgulanmıştır. Üçüncü aşama ise pkanın uygulama kısmı olup bu aşamada bütçe ve maliyet geliştirme, yasal yapı belirtilmiştir. Son aşamada ise uygulama sonunda oluşan çıktılar değerlendirmesi söz konusudur.

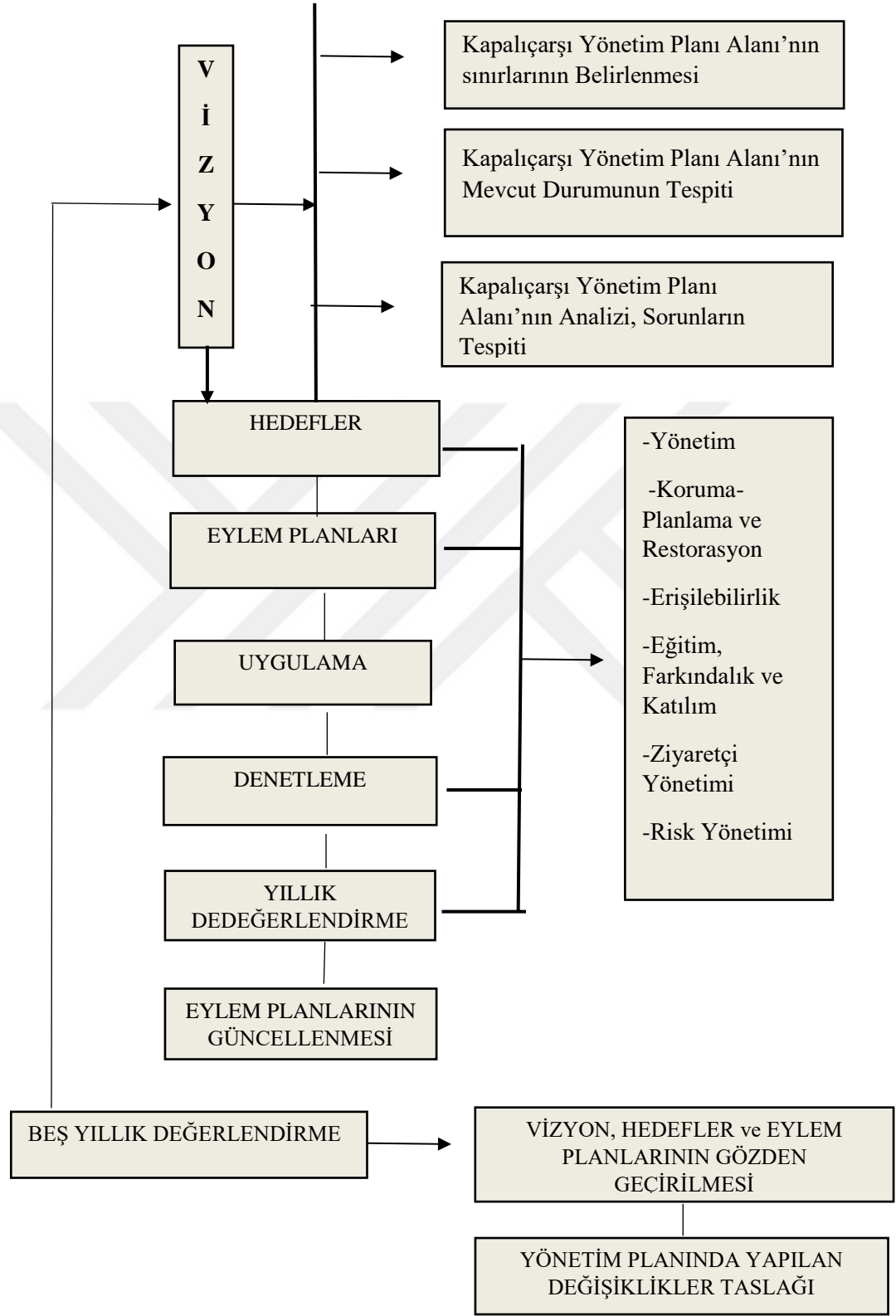
Tablo 5.18: Kapalıçarşı Yönetim Planı Aşamaları (Tez Kapsamında Oluşturulmuştur)

Kapalıçarşı Yönetim Planı için 6 tema oluşturulmuştur. Bu temaların hedef, strateji, eylem, tabloları meydana getirilmiştir. Söz konusu tablolarla yönetim alanının planı kurumsal olarak açıklanarak tamamlanmaya çalışılmıştır.

TEMALAR	HEDEF SAYISI	STRATEJİ SAYISI	EYLEM SAYISI
1. Yönetişim	1	1	3
2. Koruma – Planlama ve Restorasyon	1	1	3
3.Erişilebilirlik	1	1	3
4.Eğitim, Farkındalık ve Katılım	1	1	3
5.Ziyaretçi Yönetimi	1	1	1
6.Risk Yönetimi	1	1	3
TOPLAM	6	6	16

Tablo 5.19: Temalara Göre Hedef, Strateji ve Eylem Sayıları (Tez Kapsamında Oluşturulmuştur)

Kapalıçarşı Yönetim Planı Alanı'nın Öneminin ve Üstün Evrensel Değerinin Belirlenmesi

Tablo 5.20: Kapalıçarşı Yönetim Planı Süreci (Tez Kapsamında Oluşturulmuştur)

5.11 Vizyon, İlke ve Politikalar

Kapalıçarşı Yönetim Planı temel ilke ve politikaları;

- Kapalıçarşı ve çevresi için sürdürülebilir ve uygulanabilir bir plan sunmak,
- Kapalıçarşı'nın üstün evrensel değerini ortaya çıkarıp vurgulamak,
- Kapalıçarşı'nın geleneksel ticaret merkezi olgusuna özellikle vurgu yapmak
- Dünya Miras Listesi'ne girebilmesi için gerekli kriterleri sağladığını açıklamak,
- Kapalıçarşı'nın evrensel değerinin ve öneminin bir dünya mirası statüsünde korunması için gerekli olan yasal çerçeveyi oluşturmak,
- Kapalıçarşı'nın özgün yapısının ve doğal çevrenin korunması ve iyileştirilmesi,
- Kapalıçarşı'nın anıtsal karakterinin daha iyi anlaşılması ve eğitim kaynağı olarak kullanılması için koşullar yaratmak,
- Kapalıçarşı'nın kültürel miras bağlamındaki yerini vurgulayacak politikalar belirlemek, esnaf, ziyaretçiler, paydaşlar ve bölge sakinleri arasında bu konuda farkındalık yaratmak,
- Kapalıçarşı ve çevresinin erişilebilirlik yönünden fiziksel iyileştirmenin sağlanması,
- Yönetim Alanının altyapısını iyileştirmek, işleyişini değiştirmek, esnafın ve ziyaretçilerin, bölge sakinlerinin şikâyet ve önerilerini dikkate almak,
- Katılımcılar için (özellikle esnaf için) eğitim programlarını teşvik etmek ve daha bilinçli kararlar almak için araştırma ve dokümantasyon faaliyetlerini yönetmek,
- Yerel toplumu kültürel, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirliğinde desteklemek,
- Kapalıçarşı için özelde İstanbul genelde Türkiye ve dünya çapında tanınırlık, bilinçlendirme programları düzenlemek ve halkın katılımını güçlendirmek.
- Kapalıçarşı ve çevresinin afet risk programlarının yapılması için koordinasyon yapmak,
- “Kapalıçarşı yaklaşık 600 yıldır hayatta kaldı ve günümüze kadar büyük ölçüde değişmedi” vurgusunu motto edinmek olarak sıralanabilir.

5.12 Hedef, Strateji ve Eylemler

Kapalıçarşı Yönetim Planı, Kapalıçarşı'yı etkileyen başlıca sorunları ve UNESCO anıt eser statüsünün potansiyel fırsatlarını tanımlamaktadır. Bu bağlamda başlıca konuların analizi ve detaylandırılması, Planın ana amaçlarını gerçekleştirmeyi amaçlayan bir dizi hedef ve eylemin oluşturulmasına neden olmuştur.

Yönetim Alnında belirlenen temalara göre hedefler ve stratejiler ilk önce GZFT (Güçlü-Zayıf Yanlar, Fırsatlar, Tehditler) analizleri olarak, devamında ise tablolar şeklinde belirlenmiştir.

5.12.1 Yönetişim

Bu başlık altında "Kapalıçarşı Yönetim Sistemi"ni oluşturan plan, yapım ve uygulamada yetkili kurumlar bu başlık altında açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda; ilk önce GZFT (SWOT) Analizi yapıp daha sonra hedefler, stratejiler, eylemler tabloları oluşturulmuştur.

GÜÇLÜ YANLAR	ZAYIF YANLAR
<ul style="list-style-type: none"> • Kapalıçarşı'nın kültürel bağlamda kimliği ve tanınırlığı • Hâlihazırda bulunan Kapalıçarşı Yönetimi, esnaf, ilgili dernek ve STK'ların farkındalığı, güçlü, tutarlı ve gayretli olması • İBB'nin ve Fatih Belediyesi'nin kurumsal desteği • Çarşı ve Hanlar içindeki esnafların ödediği vergi ve aidatların varlığı • Kapalıçarşı'nın içinde bulunduğu Kentsel Yenileme Alanı'nın uluslararası mevzuatla korunuyor olması • Tüm katılımcıların ve paydaşların, ilgili kurumların bir araya gelebilmesi. • Çarşı içinde nesilden nesile geçen bir yönetim bilincinin olması • Kapalıçarşı'nın ticari dinamiklerinden kaynaklanan yatırım cazibesi 	<ul style="list-style-type: none"> • Kapalıçarşı'ya ait bir mevzuatın bulunmaması • Yasama yönünden ortak bir birlikteliğin şimdiye kadar oluşmaması. • Yönetimde çok başlılık olması ve eşgüdüm eksikliği • Denetimin hangi kurum tarafından yapılacağı konusunda kesinlik olmaması • Yönetim konusunda kurumlar arası çakışma olması • Aynı alanda farklı kurumların yetki çakışmasının olması • Alınan kararların uygulanmaması, taleplerin dikkate alınmaması • Yasama ve yürüme kararlarının sürecinin uzun olması ve bürokratik zorlukların olması • İstanbul Tarihi Alanları Alan Başkanlığı'nın karar süreçlerine yeterince dâhil edilmemesi • Çarşı içindeki mülk sahiplerinin yönetim sürecine katılımının yetersiz oluşu
FIRSATLAR	TEHDİTLER
<ul style="list-style-type: none"> • Kapalıçarşı'nın turizm cazibe merkezi olması • Kanun tasarılarında değişiklik yapılmasına esneklik tanınması • Kapalıçarşı Yönetim Alanında bulunan dükkan sahiplerinin yönetimle işbirliğine yakın olması • Alan Yönetimi konusunda Kapalıçarşı için yürütülen çalışmalar 	<ul style="list-style-type: none"> • Kapalıçarşı Yönetim Planı'nın Koruma Planı'nın içinde olması gereken misyonun belirlenmeme endişesi ve Planın yeterli derecede uygulanmama endişesi • Hâlihazır mevzuatın Kapalıçarşı Yönetim Planı için örgütlenmeyi tanımlamaması. • Kapalıçarşı'nın Turizm yasası ile ilişkilendirme sorunu ve mevzuatlar arasında bütüncül bir yaklaşım sağlanmaması

Tablo 5.21: Yönetişim GZFT Analizi (Tez Kapsamında Oluşturulmuştur)

TEMA 1	YÖNETİŞİM
Hedef 1	Kapalıçarşı ve çevresi için etkin bir yönetim modeli oluşturulması
Strateji 1	Kapalıçarşı Yönetim Alanı'nın Yapılandırılması ve Yönetim stratejinin belirlenmesi
Eylem 1	<ul style="list-style-type: none"> • Kapalıçarşı Yönetim Alanı'nın ilgili yasa ile sayılı kanun ve ilgili yönetmelik kapsamında tanımlanması • Kapalıçarşı'nın yönetim şemasının netleştirilmesi • Kapalıçarşı Yönetiminin bütçesinin belirlenmesi
Eylem 2	<ul style="list-style-type: none"> • Kapalıçarşı Yönetim Alanı bünyesinde "Denetim Birimi" nin kurulması • Periyodik toplantıların programlanması, sonuçlarının değerlendirilmesi • Eylemlerin, ilgili kurumların yatırım programlarında olması
Eylem 3	<ul style="list-style-type: none"> • Kapalıçarşı Yönetim Alanı'na ait bir WEB sitesi geliştirilip yönetim hakkında duyurular yapmak, şeffaf bir yönetim anlayışı geliştirmek ve katılımı artırarak • Üniversiteler, ilgili enstitüler, ilgili STK'lar, meslek odaları ile Seminer, konferans, etkinlik, çalıştay düzenlenmesi

Tablo 5.22: Yönetişim Hedef, Strateji ve Eylem Tablosu (Tez Kapsamında Oluşturulmuştur)

Eylem No	Eylem 1	Eylem 2	Eylem 3
Kurumlar	-Kültür ve Turizm Bakanlığı -Çevre ve Şehircilik Bakanlığı -Turizm Bakanlığı Kalkınma Bakanlığı -İBB'ye bağlı ilgili Müdürlükler - Fatih Bel. İmar Müd.	-Kültür ve Turizm Bakanlığı -İBB'ye bağlı ilgili Müdürlükler - Fatih Bel. İmar ve Şehircilik Müd.	-İstanbul Alan Başkanlığı -İBB'ye bağlı ilgili Müdürlükler - Kapalıçarşı Yönetimi -İTO
Proje Koordinatörü	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Kapalıçarşı Yönetimi
İzleme	Kapalıçarşı Yönetimi	Kapalıçarşı Yönetimi	Kapalıçarşı Yönetimi
Süre	Kısa vade	Kısa- Orta vade	Sürekli
Gösterge	-Yönetim Şeması	-Denetleme Birimi - Program Tablosu	- WEB Sitesi -Toplantı ve Çalıştay sayısı

Tablo 5.23: Yönetişim Eylem Uygulama Tablosu (Tez Kapsamında Oluşturulmuştur)

5.12.2 Koruma, Planlama ve Restorasyon

Yönetim Alanı'na ilişkin Koruma- Planlama- Restorasyon çalışmaları çok katmanlı bir alan olan Kapalıçarşı ve çevresi için özel bir durum söz konusudur. Kapalıçarşı ve çevresinin geçirdiği restorasyon uygulamalarının, yıllara yayılması ile birlikte bir bütünlük ve planlama sağlanamamıştır. Şimdiye kadarki Koruma-Planlama-

Restorasyon süreçlerinde çok çeşitli kurum ve projelerin yer aldığı ve rastgele uygulamalara maruz kalındığı tespit edilmiştir.

GÜÇLÜ YANLAR	ZAYIF YANLAR
<ul style="list-style-type: none"> • İBB'ye ve Fatih Belediyesi'nin Koruma Amaçlı Planların varlığı • 2863 sayılı Koruma Kanununun varlığı • 5366 sayılı Kentsel Yenileme Kanununun varlığı • Planlama konusunda gereken işbirliğinin olması • Güçlü ve geniş anlamda restorasyon projelerinin olması • Restorasyon alanındaki yenilikler 	<ul style="list-style-type: none"> • Kentsel tasarım projeleri • Projelerde sosyal boyut eksikliği • Büyük kamu kurumları • Yetki karmaşası • Güvenlik sorunu • Denetim sorunu • Uygulanmayan planlar • Çarşı'nın dağınık bir yapısı olması
FIRSATLAR	TEHDİTLER
<ul style="list-style-type: none"> • Kapalıçarşı hakkında fizibilite çalışmalarının yapılmış olması • Kapalıçarşı'nın sahip olduğu tarihsel birikim • Planlama konusunda yetkin –teknik elemanların olması • Turizm potansiyelinin çok fazla olması • Üniversitelerin mimarlık ve restorasyon bölümleri 	<ul style="list-style-type: none"> • Göç sonrası oluşan plansız oluşumlar • Kurumlar arası oluşan yetki karmaşası, • Yönetimde çok başlılık olması • Yoğun ziyaretçi ve kötü kullanım sonucu fiziksel yıpranma • Mülkiyet sorunu • Özgün olmayan restorasyon • Yeterli uzman, usta olmaması

Tablo 5.24: Koruma, Planlama ve Restorasyon GZFT Analizi (Tez Kapsamında Oluşturulmuştur)

TEMA 2	KORUMA- PLANLAMA-RESTORASYON
Hedef 2	Kapalıçarşı ve çevresinin fiziksel anlamda iyileştirilmesi için gereken planlama ve restorasyon uygulamalarını acil olarak harekete geçirmek
Strateji 2	•Kapalıçarşı ve çevresinin bütüncül bir planlama ve restorasyon uygulamaları ile iyileştirilmesi, yaşam kalitesinin artırılması
Eylem 4	•Kapalıçarşı ve çevresi için geçmişte yapılan planların derlenip toparlanması, İBB ve Fatih Belediyesi İmar Planlarında koruma statüsünün açık olarak yer almasının sağlanması ve resmi duyurusunun yapılması
Eylem 5	<ul style="list-style-type: none"> • Belli aralıklarla çalıştay düzenlenmesi, raporlar hazırlanması, raporların şeffaflığının sağlanması • Kapalıçarşı ve çevresi için yapılacak olan restorasyon projelerinde katılımcılığın sağlanması (esnaf ve ziyaretçi görüşlerinin dahil edilmesi) • Özgün restorasyon uygulamalarının yapılması konusunda denetim mekanizması oluşturulması • Restorasyon projeleri ve uygulamalar hakkında memnuniyet anketi yapılması
Eylem 6	<ul style="list-style-type: none"> • Kapalıçarşı içinde ve dışında yönlendirme ve reklam tabelalarının standardize edilmesi • Altyapı sorunun giderilmesi bağlamında Kapalıçarşı'ya özgü sürdürülebilir bir yaklaşımla atık sistemi oluşturulması • Güvenlik, aydınlatma, havalandırma sorunlarının restorasyon projesi bağlamında giderilmesi

Tablo 5.25: Koruma, Planlama ve Restorasyon Hedef, Strateji ve Eylem Tablosu (Tez Kapsamında Oluşturulmuştur)

Eylem No	Eylem 4	Eylem 5	Eylem 6
Kurumlar	-Kültür ve Turizm Bakanlığı -Vakıflar 1. Bölge Müdürlüğü -İstanbul IV No'lu KVK -İstanbul II No'lu Yenileme KVK -İBB ilgili müdürlükler -Fatih Belediyesi -Çevre ve Şehircilik İl Müd.	-İBB ilgili müdürlükler -Fatih Belediyesi -İstanbul IV No'lu KVK -İstanbul II No'lu Yenileme KVK -İBB ilgili müdürlükler -Fatih Belediyesi -Çevre ve Şehircilik İl Müd.	-İBB ilgili müdürlükler -Fatih Belediyesi -İstanbul IV No'lu KVK -İstanbul II No'lu Yenileme KVK -İBB ilgili müdürlükler -Fatih Belediyesi -Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü
Proje Koordinatörü	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Kültür ve Turizm Bakanlığı
İzleme	Kapalıçarşı Yönetimi	Kapalıçarşı Yönetimi	Kapalıçarşı Yönetimi
Süre	Kısa vade	Uzun vade	Orta vade
Gösterge	-Duyuru ilanı	- Çalıştay sayısı -Rapor sayısı -Anket sayısı ve sonuçları –Denetim raporu	-Kapalıçarşı kentsel tasarım raporu; tabela şekli, reklam panosu şekilleri -Altyapı raporları

Tablo 5.26: Koruma, Planlama ve Restorasyon Eylem Uygulama Tablosu (Tez Kapsamında Oluşturulmuştur)

5.12.3 Erişilebilirlik

Kapalıçarşı Yönetim Alanının erişilebilirlik teması; Kapalıçarşı ve çevresi için “herkes için erişilebilirlik” yönünden mevcut kısıtlamalar ve mevcut ulaşım ağları üzerinden öneriler içermektedir.

GÜÇLÜ YANLAR	ZAYIF YANLAR
<ul style="list-style-type: none">• Kapalıçarşı ve çevresinin ulaşım açısından merkezi bir alanda olması• Kapalıçarşı ve çevresinde raylı sistem, deniz ulaşımı, metro, otobüs gibi ulaşım ağlarının bulunması• Kapalıçarşı'nın içinin yayalaştırılmış olması• Kapalıçarşı çevresinin yayalaştırmaya müsait olması• Kapalıçarşı ve çevresinin erişimde farklı alternatiflerin mevcut olması• Kısmen yayalaştırmanın yapılması	<ul style="list-style-type: none">• Kapalıçarşı ve çevresinin engebeli ve inişli çıkışlı bir topografyaya sahip olması ve çok sayıda kurumun yetki sahibi olması sonucu oluşan koordinasyon eksikliği• Kapalıçarşı ve çevresinde bulunan yolların yetersiz olması, yaya yolu ve kaldırımların yetersiz olması yüksek olması, rampaların olmaması• Çarşı içindeki mevcut yaya kaldırımların yetersiz olması ve engelliler için herhangi erişimin olmaması• Yönlendirmenin yetersiz kalması, üstgeçit ve altgeçitlerin fiziksel eksiklikleri vd.),• Kapalıçarşı çevresinde taşıt hareketlerinin yoğun olması ve otoparkların son derece yetersiz olması
FIRSATLAR	TEHDİTLER
<ul style="list-style-type: none">• Ulaşım konusunda yeterli kurumlara sahip olunması ve ulaştırma sorunlarını giderecek yasal zemine sahip olunması• Otopark alanı oluşturmak için alternatif alanlar olması• Mevcut kullanıcıların erişilebilirlik temasına istekli olması	<ul style="list-style-type: none">• Kapalıçarşı Yönetim Alanı'nın liman ve karayolu arasında geniş bir yol olması ve bağlantının sekteye uğraması• Yükleme ve boşaltma işlemlerinin gündüz vakti yapılması ve trafiğe engel olunması• Kaçak otopark kullanımları

Tablo 5.27: Erişilebilirlik GZFT Analizi (Tez Kapsamında Oluşturulmuştur)

TEMA 4	ERİŞİLEBİLİRLİK YÖNETİMİ
Hedef 3	Kapalıçarşı ve çevresi için erişilebilirliğin kalitesinin yükseltilmesi
Strateji 3	Kapalıçarşı Yönetim Alanı için “ Trafik Talep Yönetimi ” önerilerinin değerlendirilerek uygulanması
Eylem 7	<ul style="list-style-type: none"> • Kapalıçarşı Yönetim Alanı Erişilebilirlik Portalı’nın oluşturulması • Mevcut ulaşım ağı için akıllı sistem uygulamalarının hayata geçmesi • Telefon uygulaması olarak “Kapalıçarşı Ulaşım” uygulamasının yapılması • Kapalıçarşı ve çevresinin dezavantajlı vatandaşların erişilebilirliğine uygun hale getirilmesi
Eylem 8	<ul style="list-style-type: none"> • Kapalıçarşı Yönetim Planı Alanı içinde ziyaretçilerin alana erişimine yönelik alternatif ulaşımların belirlenmesi (Bisiklet, yaya yolu vs.) • Kapalıçarşı ve çevresinde yaya yollarının iyileştirilmesi (erişilebilirlik mevzuatı açısından) ve meydanların oluşturulması. • Yaya yolları ile Eminönü Meydanı arasında ‘herkes için erişilebilirliğin’ sağlanması • Kapalıçarşı ve çevresinde bisiklet yolları oluşturulması • Sürekliliği olan bisiklet yolu fizibilite çalışmasının yapılması • Bilgilendirme ve yönlendirme tabelalarının oluşturulması, dijital ortama aktarılması
Eylem 9	<ul style="list-style-type: none"> • Ziyaretçilerin deniz yolu kullanımlarında kolaylıklar sağlanması ve Kapalıçarşı’ya giden yola entegre edilmesi • Kapalıçarşı’ya özgü araç sistemi oluşturulması (ATV, nostaljik tramvay, shuttle). Kapalıçarşı’ya özgü otopark sisteminin kurulması ve akıllı sistem ve sinyalizasyonla desteklenmesi • Yükleme ve boşaltma işlemlerinin gündüz saatleri içinde yapılmaması ve bunun için yasa geliştirilmesi. • Kapalıçarşı ve çevresi için özel park etme izinleri ve belgelerin oluşturulması

Tablo 5.28: Erişilebilirlik Hedef, Strateji ve Eylem Tablosu (Tez Kapsamında Oluşturulmuştur)

Eylem No	Eylem 7	Eylem 8	Eylem 9
Kurumlar	-İstanbul Valiliği ilgili komisyon -İBB Ulaşım Planlama Müdürlüğü ve ilgili müdürlükler -Fatih Belediyesi -TÜRSAB -Vakıflar Müdürlüğü	-İBB Ulaşım Daire Başkanlığı ve ilgili müdürlükler -Fatih Belediyesi -Meslek Odaları -Üniversiteler şehir planlama bölümleri -Vakıflar Müdürlüğü	-Kültür ve Turizm Bakanlığı -İstanbul Vakıflar 1. Bölge Müdürlüğü -İBB'ye bağlı ilgili müdürlükler -Fatih Belediyesi - Meslek Odaları
Proje Koordinatörü	-Kültür ve Turizm Bakanlığı -İBB Ulaşım Planlama Müdürlüğü	-Kültür ve Turizm Bakanlığı -İBB Ulaşım Planlama Müdürlüğü	-Kültür ve Turizm Bakanlığı -İBB Ulaşım Planlama Müdürlüğü
İzleme	- Kapalıçarşı Yönetimi	- Kapalıçarşı Yönetimi	-Kapalıçarşı Yönetimi
Süre	Kısa vade	Orta vade	Orta vade
Gösterge	-Kapalıçarşı'ya özel Ulaşım Planı -Telefon Aplikasyonu -Erişilebilirlik ölçümleri	- Yaya yolları sayısı - Bisiklet yolları sayısı -Bilgilendirme tabela sayıları	- Sinyalizasyon sayısı -Otopark sayısı ve güzergâhı -İzin belgeleri

Tablo 5.29: Erişilebilirlik Eylem Uygulama Tablosu (Tez Kapsamında Oluşturulmuştur)

5.12.4 Eğitim, Farkındalık ve Katılım

Bu temada Kapalıçarşı'nın Kültürel Miras kavramı içindeki Üstün Evrensel Değerinin Yönetim Planı içindeki yansımaları anlatılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda Kapalıçarşı'nı sahip olduğu tarihi değerlerin korunarak yaşatılmasını sağlamak için alanla ilgili tüm paydaşlarda her seviyede bilinç oluşturmak, farkındalık sağlamak hedeflenmiştir. Kapalıçarşı ve Hanlar Bölgesinin “Somut” olmayan değerlerinin tam olarak ortaya konulmamış ve değerinin yeni nesil tarafından yeterince bilinmiyor oluşu bu konuda yapılacak olan çalışmaların önemini arttırmaktadır.

GÜÇLÜ YANLAR	ZAYIF YANLAR
<ul style="list-style-type: none">• Kapalıçarşı ve çevresinin “Somut kültürel mirası” (Tarihi çevre)• Kapalıçarşı'nın “somut olmayan kültürel miras”(geleneksel ticaret) varlığı• Yönetim alanının ulaşılabilir merkezi bir ticari ve endüstriyel mirasa sahip olunması• Kapalıçarşı esnafının işbirliğine yatkınlığı ve Kapalıçarşı'da oluşturabilecek etkinlik potansiyellerinin olması• Okullarda “kültürel miras”, “endüstri mirası” eğitimlerinin düzenlenmesi,	<ul style="list-style-type: none">• Tarih ve koruma bilincinin zayıflığı ve Kapalıçarşı Yönetim Alanının yeterince tanınmadığı / bilinmediği,• Eğitim kurumları ile yeterince koordinasyon kurulamaması ve Kapalıçarşı'nın ticari altyapısının yeterince kullanılmaması• Yönetim alanında esnafın ve çalışanların sürece yeterince dâhil edilmemesi ve Sürdürülen proje aşamalarında paydaşların motive edilmemesi• Geleneksel yapı ustalarının (taş ve ahşap) azalması
FIRSATLAR	TEHDİTLER
<ul style="list-style-type: none">• Üniversitelerde restorasyon bölümlerinin açılması ve bu konuda yapılan seminerler• Teknik alt yapının var olması•KUDEB, KURAM gibi taş ve ahşap eğitimi veren kurumların varlığı	<ul style="list-style-type: none">• Uzun süren ve sonuçlanmayan projelerin bölge sakinlerinde bıkkınlık oluşturması ve Katılım konusundaki eylemlerle ilgili herhangi bir çalışma bulunmaması• Yönetim alanının ziyaretçisinin çok yoğun olması•Yönetim Alanı'nda yaşayanların katılımının hedeflendiği bir proje/çalışma bulunmaması

Tablo 5.30: Eğitim, Farkındalık ve Katılım GZFT Analizi (Tez Kapsamında Oluşturulmuştur)

TEMA 4	EĞİTİM, FARKINDALIK ve KATILIM
Hedef 4	Kapalıçarşı Yönetim Alanına İlişkin Eğitim ve farkındalığın artırılması, tarih ve koruma bilincinin oluşturulması
Strateji 4	Kapalıçarşı Yönetim Alanı'nın tanınırlığını arttırmak için kurumsal ve halka dönük projeler geliştirmek
Eylem 10	<ul style="list-style-type: none"> • Kapalıçarşı ile ilgili araştırma yapan üniversite ve diğer meslek odaları, dernek faaliyetleri hakkında envanter hazırlamak, ilgili kurumlara Kapalıçarşı Yönetim Planı'nı anlatmak, tanıtmak • Kapalıçarşı Yönetim Planı Alanı'nın tanıtımını sağlamak ulusal/uluslararası fuarlara katılmak • UNESCO Türkiye Milli Komisyonu ile işbirliği yapmak •Belli aralıklarla (en az yılda iki kez) Kültürel Miras konularında çarşı içinde uluslararası ve yerel bazda “somut olmayan kültür mirasına yönelik” enstalasyonlar düzenlenmesi. • Üniversitelerin Ticaret, İşletme, Reklamcılık, Mimarlık, Restorasyon, Şehir Planlama, İç mimarlık, grafik tasarım, fotoğrafçılık, arkeoloji, sanat tarihi, tarih vb. bölümlerden Kapalıçarşı'ya teknik gezi düzenlenmesi, araştırma ödevi hazırlatılması.
Eylem 11	<ul style="list-style-type: none"> • Üniversite ilgili bölümlerde ve liselerde Kapalıçarşı ile ilgili reklam filmi, kısa film, poster, afiş, reklam panosu, yönlendirme panosu, heykel, hat, minyatür konularında yarışmalar düzenlenmesi • Kapalıçarşı ve çevresi ile ilgili bir belgesel ve/veya kısa film hazırlanması ve yerel –uluslararası film festivallerinde vizyona girmesinin sağlanması • Kapalıçarşı konulu fotoğraf yarışmasının her yıl düzenlenmesi, sergilenmesi ve ödüllendirilmesi • Kapalıçarşı ile ilgili yazılmış roman, hikâye envanteri çıkartılıp, çocuk ve gençlere yönelik dijital oyun hazırlanması • Kapalıçarşı'ya özgü özel broşür basılması, tanıtıcı reklamların dijital ekranlarda gösterilmesi ve bundan gelir elde edilmesi

Eylem 12	<ul style="list-style-type: none">• Kapalıçarşı geleneksel el sanatları temalı çarşı içinde stantlar oluşturmalı ve yarışmalar, sergiler düzenlenmesi.• Kapalıçarşı'nın maketinin yapılması ve çarşı girişlerinde tanıtılması• Kapalıçarşı'dan alış-verişi arttıracak kamu spotlarının oluşturulması• Kapalıçarşı'ya özel gençlerden oluşan turizm rehberlerinin oluşturulması• Kapalıçarşı'nın içinde moda defileleri, kitap söyleşileri, tarih konuşmaları, seminerler vb. etkinlikler düzenlenmesi ve bu etkinliklerin, sosyal medya ve dijital ağlarda, otobüs duraklarında, billboardlarda ilan edilmesi• Kapalıçarşı esnaf eğitimi için özel kurs ve seminer yapılması sertifika verilmesi• Kapalıçarşı içinde canlı müzik performans gösterileri vb. sanat etkinlikleri ve geleneksel el sanatlarının canlı performans şeklinde icra edildiği platformlar düzenlenmesi, atölye çalışmaları düzenlenmesi
-----------------	--

Tablo 5.31: Eğitim, Farkındalık ve Katılım Hedef, Strateji ve Eylem tablosu (Tez Kapsamında Oluşturulmuştur)

Eylem No	Eylem 10	Eylem 11	Eylem 12
Kurumlar	<ul style="list-style-type: none"> -Kültür Bakanlığı -Milli Eğitim Bakanlığı -Vakıflar Müdürlüğü -İBB'ye bağlı ilgili müdürlükler (Halkla İlişkiler, Kültürel Etkinlikler, Basın Yayın, Turizm Müdürlükleri) - KÜLTÜR A.Ş. -Fatih Belediyesi -Üniversiteler -STK'lar -UNESCO Türkiye Milli Komisyonu -İTO 	<ul style="list-style-type: none"> -İstanbul Valiliği Milli Eğitim Bakanlığı -Kültür ve Turizm Bakanlığı - İstanbul Tarihi Alan Başkanlığı --İBB'ye bağlı ilgili müdürlükler (Halkla İlişkiler, Kültürel Etkinlikler, Basın Yayın Müdürlükleri) -Fatih Belediyesi -Üniversiteler -Araştırma Merkezleri ve Enstitüler -STK'lar -Meslek Odaları 	<ul style="list-style-type: none"> - Kültür ve Turizm Bakanlığı -Vakıflar Müdürlüğü --İBB Basın Yayın Müdürlüğü -İBB Halkla İlişkiler Müdürlüğü -Özel TV kanalları, -TRT -İBB MEDYA A.Ş. - KÜLTÜR A.Ş -Fatih Belediyesi -Üniversiteler -Araştırma Merkezleri ve Enstitüler -STK'lar
Proje Koordinatörü	<ul style="list-style-type: none"> -Kültür Bakanlığı -İBB Halkla İlişkiler Müdürlüğü 	<ul style="list-style-type: none"> -Kültür Bakanlığı -İBB Halkla İlişkiler Müdürlüğü 	<ul style="list-style-type: none"> -Kültür Bakanlığı -İBB Halkla İlişkiler Müdürlüğü
İzleme	<ul style="list-style-type: none"> -Kapalıçarşı Yönetimi 	<ul style="list-style-type: none"> -Kapalıçarşı Yönetimi 	<ul style="list-style-type: none"> -Kapalıçarşı Yönetimi
Süre	Kısa vade - Sürekli	Sürekli	Sürekli

Gösterge	-Yapılan toplantı sayısı	- Yapılan-çekilen-basılan reklam filmi, kısa film, poster, afiş, broşür, reklam panosu, yönlendirme panosu sayıları	-Çarşı içinde yapılan etkinlik sayısı
	-Düzenlenen teknik gezi sayısı	-Düzenlenen yarışma, sergi, söyleşi, defile, gösteri sayısı	-Çarşı Maketi
	-Yapılan enstalasyon sayısı	-Kurgulanan dijital oyunlar	- Düzenlenen canlı müzik performans gösterileri
	-Gidilen fuar sayısı		- Düzenlenen geleneksel el sanatları stant, platform ve atölye sayıları
	-Yapılan araştırma, ödev sayısı		-Dijital veri akışı
	- Yapılan işbirliği sayısı		

Tablo 5.32: Eğitim, Farkındalık ve Katılım Yönetimi Eylem Uygulama Tablosu (Tez Kapsamında Oluşturulmuştur)

5.12.5 Ziyaretçi Yönetimi

Kapalıçarşı Yönetim Planı Alanında ziyaretçi yoğunluğu Tarihi Yarımada'daki konumundan dolayı diğer turistik yerlere oranla çok daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Güncel rakamla ifade edilirse Kapalıçarşı'yı günde 500 bin kişinin ziyaret ettiği belirlenmiştir. Söz konusu ziyaretçilerin farklı ziyaretçi profillerine sahip olduğu görülmüştür. Çeşitli ziyaretçi taleplerini ve memnuniyetini ölçen bir "dijital uygulama planı" için çeşitli eylemler gerekmektedir.

Geleneksel ticaretin kümelendiği yer olan Kapalıçarşı yeni endüstrilere ilham olacak veriler barındırmakta olup bu konunun yerel ve ulusal anlamda tanınırlığının sağlanması gerekmektedir. Söz konusu tanınırlık sonucunda nitelikli ziyaretçilerin artacağı düşünülmektedir.

GÜÇLÜ YANLAR	ZAYIF YANLAR
<ul style="list-style-type: none"> • Kapalıçarşı'nın çok sayıda ve farklı kültüre sahip esnaf varlığına sahip olması • Uzun süre ticaret merkezi olması ve ticari kimliğini devam ettirmesi • Farklı coğrafi ve topoğrafyaya sahip bir çarşı olması • Somut olmayan kültürel mirasın zenginliği ve çeşitliliği • Yaşayan bir çarşı kültürünün kesintisiz olarak ziyaretçiler tarafından izleniyor olması • Turizm potansiyelinin son derece yüksek olması 	<ul style="list-style-type: none"> • Kapalıçarşı'yı ilgili kurumların yetki alanlarının çakışması • Çarşı içinde ve çevresinde erişilebilirliğin olmaması • Kullanıcılara ait otoparkın yetersiz oluşu • Gece ve gündüz kullanım farklılığı sonucu güvensizlik ortamı • Ziyaretçileri yönlendiren ve bilgilendiren pano, tabela, broşür yeterli olmaması, bir standardın oluşturulamaması • Yaya geçitlerinin yetersiz olması ve diğer toplu taşıma araçları ile bütünlük sağlayamaması • Yönetim Alanında esnaf kalitesinin düşmesi ve yeterli donanıma sahip olmaması • Çarşı içinde bulunan gürültü ve görüntü kirliliğinin ziyaretçileri olumsuz etkilemesi • Turizm sektöründe çalışan rehberlerin, çalışanların yetersiz donanıma sahip olması,
FIRSATLAR	TEHDİTLER
<ul style="list-style-type: none"> • Yönetim alanında her geçen gün ziyaretçi sayısının katlanarak artması • Kapalıçarşı ve çevresinin restorasyon projelerine başlanması • Hâlihazırda bulunan "Turizm Master Planı" • Ulaşım merkezi ağlarında bulunması • Denize yakın olması, raylı sistemin olması 	<ul style="list-style-type: none"> • Ziyaretçi Yönetiminin olmaması • Yönetim bölgesinin ticari olarak rantının büyük olması ve baskı oluşturması • Niteliksiz ziyaretçilerin çok olması Denetimi yetersiz olması; kaçak acente, rehberlik hizmeti, kaçak dükkân, seyyar satıcılığın yoğun olması ve bu durumun yerleşik esnaf ve ziyaretçiler üstünde oluşturduğu baskı • Yönetim Alanının fiziksel yıpranması

Tablo 5.33 Ziyaretçi Yönetimi GZFT Analizi (Tez Kapsamında Oluşturulmuştur)

TEMA 5	ZİYARETÇİ YÖNETİMİ
Hedef 5	Kapalıçarşı ve çevresi için bir “Ziyaretçi Yönetimi” oluşturmak
Strateji 5	Kapalıçarşı ve çevresinin ziyaretçi profilini oluşturmak ve geliştirmek
Eylem 13	<ul style="list-style-type: none"> • Kapalıçarşı ve çevresinin bütününe kapsayacak şekilde tematik rotaların belirlenmesi • Ziyaretçi profillerine ait tarih, saat, mevsim, mekân vs. bilgilerinin veri tabanı oluşturulması ve güncellenmesi • Kapalıçarşı içinde ziyaretçiler için gerekli tur güzergâhları oluşturmak, destinasyonlar oluşturmak • Ziyaretçi giriş-çıkış saatlerinin düzenlenmesi • Kapalıçarşı içinde geleneksel el sanatları temalı ziyaretçi workshopları oluşturmak
Eylem 14	<ul style="list-style-type: none"> • Turist rehberleri için “Kapalıçarşı Yönetim Alanı”nı tanıtan özel kurslar ve seminerler düzenlenmesi • Yerli ve yabancı turistler için geliş amaçları, ilgi alanları, beklentileri, kalış süreleri hakkında belli sürelerde anketler yapmak • Akıllı telefon uygulamalarında aplikasyon yapılandırıp “şimdi buradasın” uygulaması oluşturmak • Ziyaretçi WEB sitesinin hazırlanması; Kapalıçarşı’yı ziyaret eden turistlerin sosyal medyadaki paylaşımlarını, Kapalıçarşı ile ilgili haberleri paylaşmak • Kapalıçarşı ve çevresinin yönlendirme ve bilgi panolarını yenilemek, kaçınıcı ziyaretçi olduğunu gösteren dijital ekranda göstermek vs.
Eylem 15	<ul style="list-style-type: none"> • Yeni müzelerin açılması ve çalıştay düzenlenmesi (Saat Müzesi, Kuyumculuk ve Gümüşçülük Müzesi vs) • Yapılacak Müze, sergi alanlarının sürdürülebilir ziyaretçi kapasitelerine ulaşmalarına yönelik çalışmaların yapılması

Tablo 5.34: Ziyaretçi Yönetimi Hedef, Strateji ve Eylem tablosu (Tez Kapsamında Oluşturulmuştur)

Eylem No	Eylem 13	Eylem 14	Eylem 15
Kurumlar	-Kültür ve Turizm Bakanlığı -İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürlüğü -Vakıflar Müdürlüğü -İBB'ye bağlı ilgili müdürlükler (Kültürel Etkinlikler, Turizm) -TÜRSAB	-Kültür ve Turizm Bakanlığı -İBB'ye bağlı ilgili müdürlükler (Kültürel Etkinlikler, Turizm, Kütüphane ve Müzeler) -Fatih Belediyesi -TÜRSAB	-Kültür ve Turizm Bakanlığı -İBB'ye bağlı ilgili müdürlükler (Kültürel Miras Koruma, Kültürel Etkinlikler, Turizm, Kentsel Tasarım Müdürlüğü) -TÜRSAB
Proje Koordinatörü	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Kültür ve Turizm Bakanlığı
İzleme	Kapalıçarşı Yönetimi	Kapalıçarşı Yönetimi	Kapalıçarşı Yönetimi
Süre	Kısa -Orta vade	Kısa vade-Sürekli	Orta vade
Gösterge	-Düzenlenen workshop sayısı -Belirlenen temalı güzergâh sayısı -Ziyaretçi veri tabanı	Akıllı telefon uygulaması -WEB sitesi -Eğitilmiş tur rehberi sayısı -Yenilenen panolar, reklam panoları	-Oluşturulan müzeler -Düzenlenen sergi sayısı

Tablo 5.35: Ziyaretçi Yönetimi Eylem Uygulama Tablosu (Tez Kapsamında Oluşturulmuştur)

5.12.6 Risk Yönetimi

Yönetim Alanı'na ilişkin risk faktörlerinin tarihi değeri olmayan bir alana göre çok daha fazladır. Kapalıçarşı ve çevresi için risk –afet yönetimi için herhangi bir planın yapılmadığı görülmüştür. Kapalıçarşı Yönetim Planı'nda Risk Yönetimine ihtiyaç olduğu tespit edilmiş olup eylem planı hazırlanmıştır.

GÜÇLÜ YANLAR	ZAYIF YANLAR
<ul style="list-style-type: none">• Risk ve afet yönetimini ele alan kurumsal yapının var olması; AFAD, AKOM, İBB Deprem Zemin İnceleme Müdürlüğü, Kandilli Rasathanesi, üniversiteler, Fatih Belediyesi• Risk yönetimi konusunda mevzuatın yeterli olması,• Deniz ulaşım olanağının bulunması• Kapalıçarşı'nın alt yapı analizlerinin yapılmış olması	<ul style="list-style-type: none">• Çok başlı yönetimin olması, eş güdüm olmaması• Gece / gündüz arasındaki kullanıcı farkı• Risk yönetimi mevzuatının yeterli uygulanmayışı uygulanmasında denetim eksikliği,• Afet senaryolarının eksikliği,• Risk analizlerinin eksikliği,• Havalandırmanın yetersiz oluşu hava sirkülasyonun çatı restorasyonu sırasında kapatılan pencereler yüzünden sağlanamaması• Yeme içme mekânlarının oluşturduğu kirlilik• Güvenlik sisteminin, kameralarının yetersiz oluşu
FIRSATLAR	TEHDİTLER
<ul style="list-style-type: none">•Kapalıçarşı'nın sahip olduğu finansal güç• Esnafın işbirliğine hazır olması• Turizm potansiyelinin yüksek olması,• Yönetim alanının merkezi ulaşım ağına sahip olması	<ul style="list-style-type: none">• Fiziksel yıpranmanın çok fazla olması• Güvenlik önlemlerinin yetersiz olması,• Kapalıçarşı'nın sahip olduğu rantın baskı oluşturması,• Yönetim alanının erişilebilirlik yönünden yetersiz olması• Yönetim alanındaki yapıların çok eski ve kötü kullanılması,

	<ul style="list-style-type: none">• Kapalıçarşı'nın geçmişte yaşadığı sel, deprem vb. gibi doğal afetlerin taşıyıcı sisteme hasar vermesi• Restorasyonların uzun vadede yapılması• Yangın riski için önlem ve müdahalenin yetersizliği <p>Alt yapı eksikliği (kanalizasyon, su, elektrik, iç yollarda eksiklikler)</p> <ul style="list-style-type: none">• Yağmur sonrası rögarların suyu taşıyamaması sonucu oluşan su baskınları,• Çatı restorasyonun yetersiz kalması sonucu oluşan suyun verdiği zararlar• Yoğun ziyaretçi sonucu oluşan yıpranmaların sağlığı tehdit eder duruma gelmesi• Tüm çarşı bölümlerinde görülen rutubet ve buna bağlı oluşan tuzlanma• Tonoz ve beden duvarlarında oluşan çatlaklar
--	---

Tablo 5.36: Risk Yönetimi GZFT Analizi (Tez Kapsamında Oluşturulmuştur)

TEMA 6	RİSK YÖNETİMİ
Hedef 6	Kapalıçarşı Yönetim Alanı içerisindeki risklerin tespit edilmesi ve bu konuda gereken tedbirlerin alınması
Strateji 6	Kapalıçarşı ve çevresi için risk yönetimi oluşturmak
Eylem 16	<ul style="list-style-type: none"> • Kapalıçarşı Yönetim Alanı'nda risk yönetimi üzerine yapılmış çalışmaların bir araya getirilmesi ve envanterin çıkarılması, raporlanması • Kapalıçarşı yangın haritasının çıkarılması, deprem dayanıklılık raporlarının hazırlanması • Afet Av acil durumlarda; yangın, sel, deprem, heyelan, göç, yağma, güvenlik, iklim değişikliği vb. konularda Kapalıçarşı esnafı için hizmet içi eğitimler verilmesi • Yönetim Alanının erişilebilirlik açısından acil olarak düzenlenmesi • Yönetim Alanının alt yapıdan kaynaklanan sorunların acil olarak giderilmesi
Eylem 17	<ul style="list-style-type: none"> • Kapalıçarşı Yönetim Planı dahilinde “Afet ve Acil Eylem Şartnamesi”nin hazırlanması • Kapalıçarşı ve çevresi için “İyileştirme ve Güçlendirme”programının yapılması aynı zamanda dünya örneklerini inceleyerek tarihi eserlere yapılan güçlendirme biçimlerinin incelenmesi • Restorasyon projelerinin acil olarak hayata geçirilip çarşı içinde oluşmuş strüktür görevi gören tonoz ve beden duvarlarının onarılması, güçlendirilmesi
Eylem 18	-AFAD'ın Yönetim Alanı'na özgü “kültürel miras odaklı” çalışmalarını programlamak ve 5 senede bir revize etmek

Tablo 5.37: Risk Yönetimi Hedef, Strateji ve Eylem Tablosu (Tez Kapsamında Oluşturulmuştur)

Eylem No	Eylem 16	Eylem 17	Eylem 18
Kurumlar	<ul style="list-style-type: none"> - İstanbul Valiliği -Kültür ve Turizm Bakanlığı - Çevre ve Şehircilik Bakanlığı -Kültür ve Turizm Bakanlığı -İstanbul Valiliği -AFAD - İBB'ye bağlı müdürlükler -AKOM -İtfaiye Daire Başkanlığı - Müdürlüğü -Vakıflar Müdürlüğü -Araştırma Enstitüsü -Meteoroloji I. Bölge Müdürlüğü -Fatih Belediyesi 	<ul style="list-style-type: none"> - İstanbul Valiliği -Kültür ve Turizm Bakanlığı - Çevre ve Şehircilik Bakanlığı -Kültür ve Turizm Bakanlığı -İstanbul Valiliği - AFAD - İBB'ye bağlı müdürlükler -AKOM -İtfaiye Daire Başkanlığı - Müdürlüğü -Vakıflar Müdürlüğü -Araştırma Enstitüsü -Meteoroloji I. Bölge Müdürlüğü -Fatih Belediyesi 	<ul style="list-style-type: none"> - İstanbul Valiliği - Kültür ve Turizm Bakanlığı - Çevre ve Şehircilik Bakanlığı -Kültür ve Turizm Bakanlığı -İstanbul Valiliği -İstanbul AFAD -İBB'ye bağlı müdürlükler -AKOM -İtfaiye Daire Başkanlığı -Vakıflar Müdürlüğü -Araştırma Enstitüsü -Meteoroloji I. Bölge Müdürlüğü -Fatih Belediyesi
Proje Koordinatörü	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Kültür ve Turizm Bakanlığı
İzleme	Kapalıçarşı Yönetimi	Kapalıçarşı Yönetimi	Kapalıçarşı Yönetimi
Süre	Kısa vade	Orta vade	Uzun vade

Gösterge	-Hazırlanan risk yönetimi şeması	-Hazırlanan risk şartnamesi	-Beş yılda bir revize elen acil eylem planları
	- Tespit edilen risklerin envanteri	-Erişilebilir alanların sayısı	
	-Oluşturulan risk haritaları; yangın, deprem, iklim değişikliği	-Restorasyon projelerinin hayata geçirilen kısımları	
	-Periyodik toplantı sayısı		
	- Verilen risk eğitimleri sayısı		

Tablo 5.38: Risk Yönetimi Eylemler Uygulama Tablosu (Tez Kapsamında Oluşturulmuştur)

MAŞİFİNİN PLANLANAN YÖNETİMİ

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1 Sonuçlar

1461 yılında yapılmış olduğu varsayılan Kapalıçarşı, Ayasofya'ya gelir getirmesi için Fatih Sultan Mehmet tarafından, Nuru Osmaniye ile Beyazıt arasında merkezi bir alana iki bedesten “Cevahir ve Sandal Bedestenleri” olarak inşa ettirilmiştir. 250 yıllık zamanda gelişimini sürdürerek 30 hektarı aşan bir alanda oluşmuş bir yapılar bütünü olarak hizmet vermektedir.

Ellinin üzerinde farklı ürünün pazarlandığı Kapalıçarşı, yüzyıllar boyunca İstanbul'un tek alış-veriş mekânı olmuştur. Zamanla gelişen Batılılaşma hareketleri ile birlikte değiştirerek uluslararası bir ticaret merkezi olma özelliğini kazanmıştır. 1960 yılından sonra dünyada ve Türkiye'de gelişen turizm faaliyetleri sonucu Kapalıçarşı' da bu yönde değişerek sadece bir pazar mekânı değil aynı zamanda ticaret, turizm ve toplumsal kültürü yansıtan bir obje olarak kültür varlığı konumuna gelmiştir.

Yakın bir geçmişe kadar Türkiye'nin altın ve döviz borsasını ayarlayan bir merkez olarak önem kazanan Kapalıçarşı günümüzde bu özelliğini çoğunlukla yitirmesine rağmen “Kapalıçarşı Borsası” adı altında halen altın borsasında etkisini sürdürmektedir. Değişen arz-talepler ve teknolojiler, Çarşı içinde bulunan dükkânların fonksiyonların değişmesine, farklılaşmasına, bazı fonksiyonların değer kazanıp bazı fonksiyonların ise değer kaybetmesine hatta yok olmasına sebep olsa da Çarşı bugün hala İstanbul'un “vazgeçilmez alış-veriş mekânları” arasındadır.

Büyük bir labirenti andıran Kapalıçarşı'da 21 adet giriş kapısı, 64 cadde ve sokak, 16 han bulunmaktadır. Bu özelliği ile Kapalıçarşı ve çevresi sahip olduğu somut ve somut olmayan kültür mirasları, tüm paydaşları ile birlikte korunması gereken bir **“kültür potansiyeli”** olarak görülmektedir. Bu bağlamda hem Tarihi Yarımada'nın merkezi hem de İstanbul'un ticaret- kültür merkezi varsayılan Kapalıçarşı için bir “Anıt Eser Yönetim Planı” oluşturulmuştur.

Çalışmanın birinci bölümünde; Kapalıçarşı'nın bulunduğu bölge olan Eminönü bölgesinin tarihsel gelişimi ve önemi anlatılmıştır. Bölgenin fiziksel, tarihsel gelişimi, coğrafi konumu, topoğrafik, jeolojik, iklim, sosyo- ekonomik, demografik yapısı anlatılarak bölgenin ticaret ve kültür bağlamındaki önemine vurgu yapılmıştır.

İkinci bölümde; tezin ana konusu olan Kapalıçarşı'nın fonksiyonu çarşı, han tipolojisi ve gelişim süreci irdelenmiştir. Bu bölümde Kapalıçarşı'nın oluşumunda tarihsel payı olan ilk çarşı yapıları, Yunan, Roma, Bizans, Selçuklu, Osmanlı çarşı ve han yapılarının tarihsel gelişim süreci, yüzyıllık dilimler halinde anlatılmıştır.

Üçüncü bölümde; Kapalıçarşı'nın yapımı, gelişim süreci ve eklenmeleri, 15. yy'dan günümüze kadar tarihsel olarak anlatılmıştır. Aynı zamanda Kapalıçarşı'nın mimari özellikleri, organizasyon şeması, geçirdiği sosyo-kültürel değişimler ve günümüzdeki Kapalıçarşı ve Hanlar Bölgesi ilişkisi anlatılmıştır. Yıllar içinde oluşan değişim süreçleri haritalar üzerinden anlatılmıştır.

Dördüncü bölümde; Kapalıçarşı'nın da içinde bulunduğu kültürel miras yönetim sistemi hakkında kavramsal gelişme, tarihsel süreç, ulusal ve uluslararası örnekler üzerinden "Kültürel Miras Yönetimi" konusunda yapılan çalışmalar anlatılmıştır. Türkiye'de Alan Yönetimi ve Yasal Çerçevesi irdelenerek Alan Yönetimi Planı İçeriği, Değerlendirme ve Onaylanma Yönetişim ve Kentsel Hak konularına değinilmiştir. Bu bağlamda Uluslararası Sözleşmeler ve Alan Yönetimi ile İlgili Birimleri ve Görevleri anlatılmıştır.

Yapılan araştırmalar ve incelemeler sonucunda **Bölüm 5'de Kapalıçarşı** için bir "Yönetim Planı" oluşturulmuştur. Yönetim Planı'nda Kapalıçarşı'nın konum, sınırlar, kurumsal ve yasal çerçeveler tablolarla gösterilmiştir. Kapalıçarşı'da bir alan çalışması yapılarak Kapalıçarşı esnafının görüşleri doğrultusunda analizler yapılmıştır. Bu bölümde ayrıca Kapalıçarşı için edinilen teorik bilgiler ışığında, alan çalışmasından elde edilen veriler de değerlendirilerek tespitlerde bulunulmuş ve bu doğrultuda öneriler geliştirilmiştir. Bu öneriler ve bulgular tablolar halinde anlatılmıştır.

Elde edilen tespitler sonucu Kapalıçarşı Alan Yönetim Planı için oluşturulan yedi tema için ayrı ayrı olarak GZFT (SWOT- Güçlü yanlar, Zayıf yanlar, Fırsatlar, Tehditler) analizleri yapılmış ve bu doğrultuda "hedef, strateji, eylem" tabloları oluşturulmuştur. Eylemlerin hangi kurumlarla koordine edileceği ve gözetileceği, hangi süre içerisinde yapılması gerektiği, sonuç olarak gözlenen durumun ne olması gerektiği somut olarak belirtilmiştir.

Sonuç olarak; Kapalıçarşı Yönetim Planı için Kapalıçarşı ve Hanlar Bölgesi tarihsel kuramsal, ulusal ve uluslararası örnekler açısından incelendiğinde görülen tabloda, Kapalıçarşı, Mısır Çarşısı, Hanlar Bölgesi, Tarihi Yarımada'da geleneksel ticaret

bölgesinin merkezini oluşturmakla kalmamış aynı zamanda, kültür varlığı niteliğini de büyük oranda korumaktadır.

Kapalıçarşı'nın sahip olduğu "geleneksel ticaret" olgusu günümüzde de devam etmesi gereken bir nitelik olup, Tarihi Yarımada'da geleneksel ticaret bölgesinin de merkezini oluşturduğu çalışma kapsamında yeni ve eski haritalarla ilişkilendirilmiştir. Ayrıca Kapalıçarşı'ya ait eski fotoğraflar, geçirdiği depremler, afetler, yangınlar vs. ile dönemsel olarak Kapalıçarşı'nın geçirdiği değişiklikler anlatılarak Kapalıçarşı'nın özgünlüğünü koruduğu vurgulanmıştır.

Genelde Eminönü bölgesi özelde ise Kapalıçarşı ve Hanlar bölgesinin tarihsel gelişimi, mimari özellikleri, çevresi ile olan ilişkileri, yüzyıllık zaman dilimlerinde anlatılarak nasıl bir gelişim ve değişime tabi tutulduğu gözler önüne serilmiştir. Söz konusu alanın, bir "şehir karmaşası" ne içeriyorsa onları içeren argümanlara sahip olduğu Kapalıçarşı alan çalışmasında görülmüştür. Kapalıçarşı'nın sahip olduğu yasama- yürütme boyutunun yeterli olduğu çalışma kapsamında belirtilmiş olup sorunun yürütme-uygulama sorunu olduğu görülmüştür. Hâlihazırda bulunan yasaların Kapalıçarşı özelinde değerlendirildiğinde "çok başlı yönetim" sorununa katkıda bulunduğu da görülmüş olup bu konuda yapılacak- yapılması gereken yasaların sadeleştirilerek acil olarak yürürlüğe girmesi gerektiği belirtilmiştir.

Kültür varlığı niteliğini büyük oranda korumakta olan Kapalıçarşı'nın yaşayarak ve gelişerek günümüze ulaşan yapısının, özgünlüğüne zarar verilmeden, çağdaş yaşam koşullarına uyarlanmış geleneksel ticaret işlevini sürdürerek yaşatılması ancak "bir yönetim planı" çerçevesi içinde yapılmasının gerekli olduğu görülmüştür. Bu bağlamda üretilen yönetim planından çıkan öneriler aşağıda belirtilmiştir.

Kapalıçarşı'nın yaşayarak ve gelişerek günümüze kadar ulaşan yapısının, özgünlüğüne zarar verilmeden, çağdaş yaşam koşullarına uyarlanmış "geleneksel ticaret" işlevini sürdürerek yaşatılması **ana amaç** olarak benimsenmiş olup bu bağlamda Kapalıçarşı'nın "**üstün evrensel değeri**" vurgulanmaya çalışılmıştır.

Kapalıçarşı'nın "üstün evrensel değeri" kültür mirası bakımından önemi vurgulanarak gerek somut gerekse somut olmayan kültür mirasına nasıl ve neler katacağını belirlemek Yönetim planının hedefleri arasındadır. Söz konusu hedefler, Kapalıçarşı için şimdiye kadar yapılan çalışmalarda üzerinde durulmayan bir konu olmuştur.

Sadece fiziksel yapıyı iyileştirme yönünde gelişen restorasyon çalışmaları, kültürel, ekonomik ve sosyal açıdan bir değerlendirilmeye tutulup bir plan dahilinde ele alınmadığı için, yapılan çalışmalarda ve koruma ve restorasyon uygulamalarında beklenen kalitenin düşmesine sebep olmaktadır.

Bu çalışmada, bütüncül bir yaklaşımla yapılan “alan yönetimi” kavramı ile Kapalıçarşı ve çevresine uygun bir düzenlemenin yapılması gerektiği görülmektedir. Söz konusu “bütüncül yakasımlar” ancak turizm, ekonomi, ticaret ve kültür ekseninde ele alındığında oluşabildiği görülmüş olup Kapalıçarşı’nın bu bağlamda hazırlanan bir alan yönetimi planına ihtiyaç duyduğu belirtilmiştir. Bu bağlamda öneriler kısmında Kapalıçarşı için yapılması öngörülen durumlar belirtilmiştir.

6.2 Öneriler

Kapalıçarşı ve çevresi bir bütün olarak ele alınıp öncelikle bir “alan yönetim planı” hazırlanmalıdır. Bu yönetim planında bütüncül bir yaklaşımla hareket edilmelidir. 6 temayı içeren bir planla desteklenen hazırlanan söz konusu tezin faydalı ve etkin olacağı öngörülmektedir.

Yönetişim İle İlgili Öneriler:

Kapalıçarşı’nın yapısal sorunlarına ek olarak başlıca sorunun “**yönetişim sorunu**” olduğu görülmüştür. Çok başlı yönetim, yasaların uygulanmasını güçleştirmektedir. Kapalıçarşı ve çevresinin içinde bulunduğu “Kentsel Yenileme Alan”, Tarihi Yarımada’nın Koruma Amaçlı İmar Planı mevzuatları, KVK kararları vs. gibi yasa ve mevzuatlar Kapalıçarşı için çok başlı bir yönetim sistemini mecbur kılmaktadır. 634 sayılı Kat mülkiyet Kanununda belirtildiği üzere “Yönetim Kurulu” oluşturulması gerekmektedir. Kapalıçarşı’nın yaklaşık 4000 sakini olduğu düşünüldüğünde bu Yönetim Kurulu’nun çoğunluk kararı alarak mülkiyet ve yönetim sorunları giderilebileceği düşünülmektedir.

Çoklu mülkiyet kavramı çerçevesinde şekillenen Kapalıçarşı, paydaşların belirlenerek katılımcılığın üst seviyede sağlandığı bir yönetim örgütlenme modeli ile yönetilmelidir. Bu yönetim modeli STK’lar (Kapalıçarşı Derneği vb.), çeşitli odalar ve sendikalar (Esnaflar Odası, İstanbul Kuyumcular Odası –İKO, TMMO, İstanbul Borsası, İstanbul Barosu vb.) belediyeler ve ona bağlı ilgili müdürlükler (İBB, Fatih

Belediyesi), resmi kurumlar (Kültür Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı vb.), Kalkınma ajansları (İSTKA) bünyesinde şekillenen Kapalıçarşı'ya özgü bir model olmalıdır.

Yönetim stratejisinin yerel toplulukları ve diğer paydaşları kapsamı ile başarılı bir katılımcı yaklaşım sağlanabilir ki böylece azaltılmış kontrol seviyelerine izin veren bir durum sağlanabilir. Paydaşlar belirlendikten sonra kurumsal kimliği olan kişiler davet edilmelidir ve tekrarı sağlanmalıdır. Katılımcılardan gerçekleştirilebilecekleri uygulamalar beklenmelidir. Uygulama sürecinde sorumluluklar paylaştırılmalıdır.

Koruma, Planlama ve Restorasyon İle İlgili Öneriler:

Fiziksel olarak iyileştirmek için Restorasyon çalışmalarının; cadde ve sokakların düzenlenmesi, alt yapının yenilenerek yer altına alınması, sokaklarda yer kaplamalarının yenilenmesi, işgallerin engellenerek tezgâhların düzenlenmesi, dükkân vitrin- doğramalarının geleneksel forma uygun örnekler belirlenerek düzenlenmesi, strüktürel önlemler alınması olarak sıralanabilir.

Kapalıçarşı içindeki sokak dokusunun özgün haliyle korunarak onarılması için öncelikle dükkân önlerinde bulunan yer işgallerinin kaldırılması gerekmektedir. Bununla ilgili olarak özellikle belediyelerin uygulayacağı yaptırımların faydalı olacağı düşünülmektedir. Kapalıçarşı'daki dükkânların cadde üzerine taşan satışları hem görüntü kirliliği yaratmakta hem de yayalara ait kısmı azaltmaktadır. Ürünlerin daha önceden var olan dükkân içlerine çekilebilir.

Görüntü kirliliğini önlemek için dükkân önleri ve tabelaları düzenlenebilir. Tabelaların düzenlenmesi için belli standartlar getirilebilir. Ürünlerin dükkân sınırları içerisinde kalmasını ve böylece vitrinlerin daha algılanabilir olması sağlanabilir. Ayrıca Çarşı'nın elektrik, kanalizasyon ve diğer altyapı sorunlarının acilen giderilmesi tüm kullanıcılar ve ziyaretçiler için gereklidir. Kapalıçarşı ve hanlara sonradan ilave edilen eklentiler yapılardan temizlenerek yapıların özgün mimarisi ön plana çıkarılmalıdır. Özellikle cephelerin algılanmasını engelleyen birimlerin temizlenerek cephelerde düzenleme yapılması gerekmektedir.

Tasarım ve uygulama aşamalarında, paydaşlarla, vatandaşların bilinçlendirme kampanyası, esnaf ve ziyaretçi anketleri ve katılımcıların fikirlerinin yorumlarının toplandığı bir atölye çalışması ile birlikte, vizyonun tanımı, genel ve özel hedefleriyle ilgili fikir ve önerilerin olduğu toplantılar düzenlenmelidir.

Erişilebilirlik İle İlgili Öneriler:

Kapalıçarşı'nın dezavantajlı gruplar için **erişilebilirlik** sorunu vardır. Çarşı içinde engelliler için şeritler ve yönlendirici tabelalar yapılmalıdır. Engellilerin Kapalıçarşı'ya geliş amaçları ile ilgili araştırma yapılması uygun olur.

Çarşı içinde bisiklet ve yaya yollarının düzenlenmesi gerekmektedir. Bisiklet için park yerleri eklenebilir. Çarşı içinde dik ve yokuşlu yolların fazla olması dezavantajlı grupların (engelli, hamile, çocuk vs.) sirkülasyonunu negatif olarak etkilemektedir. Çarşı içinde ATV tarzı arabalarla gezintiler düzenlenebilir. Ayrıca Çarşı'ya özel bir otopark yapılarak ücretlendirilebilir, bu sayede hem Çarşı'ya alış-veriş için gelenlerin satın aldıklarını arabalarına koymalarına böylece daha çok mal satın almalarına sebep olarak satış grafiği yükseltilebilir, hem de otoparktan alınan ücretlerle Çarşı'ya gelir sağlanabilir. Bu konuda asansör otoparklar da yapılabilir.

Akıllı park uygulamaları geliştirilerek akıllı telefon uygulamaları yapılabilir. Hangi otoparkın boş veya ne kadar araçlık yer olduğu konusunda fikir sahibi olunup otopark takibi yapılabilir. Çarşı için kurulacak olan otoparklarda süre-ücret politikası uygulanabilir, talebin yüksek olduğu saatlerde ve araç tiplerine göre ücretlendirme yapılarak dinamik ücretlendirme yapılabilir.

Deniz yoluyla Çarşı'ya gelenler için yönlendirme tabelalarının olmadığı görülmüş olup bu konuda çalışmalar yapılması, limandan Kapalıçarşı'ya kadar olan geliş-gidiş hattında tabela-yönlendirme sağlanmalıdır. Çarşı içindeki yükleme-boşaltma işlemlerinin gece saatlerinde yapılmalıdır. Böylece hem görüntü kirliliği hem de kalabalığın azaltılması sağlanabilir.

Kapalıçarşı ve Hanlar Bölgesi için gerekli olan yerlerde bilgi panoları konabilir, turistlerin faydalanacağı bilgi ofisleri oluşturulabilir. Rehber hizmeti ve yönlendirici tabelaları eksiksiz olması sağlanmalıdır.

Eğitim, Farkındalık ve Katılım İle İlgili Öneriler:

Kapalıçarşı'yı fiziksel ve sosyal bağlamında yönetmek için kararlaştırılmış bir **vizyon ve politika** geliştirmek ve uygulamak için mümkün olduğunca diğer paydaşlarla birlikte çalışılması gerekmektedir. Bu yönetim modeli, işbirliğine dayalı çalışmaya ve Yönetim Planı'nda önerilen paydaşların tam ve şeffaf katılımına fırsat tanınmalıdır.

Kapalıçarşı'nın kurulduğu günden beri var olan üretme geleneğinin, seri üretim kavramları ile uyuşmadığı gözlemlenmiş, arşı'nın ruhu olan "Ehl-i Hiref" geleneğinin devamı olan, özenin, özelliğli olanın ancak arşı Kimliğinde var olabileceğinin altını çizmek gerekmektedir.

Kapalıçarşı için tanıtıcı ve yönlendirici diğital ekranlar arşı içinde gerekli yerlere yerleştirilebilir. Özellikle sokak isimlerinin olduğu yerde o sokağa ait eski bir fotoğraf ile yeni fotoğraf bir arada gösterilerek geçmişten günümüze diğital bir yolculuk yapılabilir. Örneğin Kalpakçılar Caddesi'nde eskiden gerçekten kalpak satıldığına dair eski bir fotoğraf konulup devamında yeni işlevi konusunda bilgilendirme yapılabilir. Bol bol eski fotoğraflarla desteklenen tanıtıcı filmlerin aktığı bu diğital ekranlar arşı'nın önemli noktalarına konabilir. Kapalıçarşı konulu kısa film, belgesel çekilebilir. Ünlü ünlü yazar ve yönetmenlerin tanınırlığını kullanılabilir. Konu ile ilgili İstanbul Ticaret Odası vb. ile birlikte çalışılabilir.

Kapalıçarşı için sadece fiziksel bir restorasyonun yanında "değerler restorasyonu" adı altında bir çalışmanın da yürütülmesi gerekmektedir. Bu değerler arşı'nın yüzyıllar içinde oluşturduğu, biriktirdiği, damıttığı değerler olup esnaflık-geleneksel ticaret-kültür-turizm ekseninde oluşturulan "sürdürülebilirlik" açısından uygulanabilir bir restorasyon yöntemi seçilmelidir.

Kapalıçarşı içinde bulunan ve çarşıya özgü geleneksel ticaretin devamını sağlayan projeler üretilmelidir. Kapalıçarşı esnafları için ayrı bir hizmet içi eğitim programları uygulayarak yerli ve yabancı turiste yapılan farklı fiyat uygulamaları takip edilmelidir. Esnaf davranışları takip edilmelidir. arşı esnaf ruhunun devamını sağlayan politikalar üretilmelidir. arşı esnafını her yönden denetleyen hizmet içi eğitimden geçmiş ve bu konuda **sertifika** almış kişilerin satış temsilcisi olması sağlanmalıdır. "arşı Esnafı Eğitim Projesi" hayata geçirilmelidir.

Hanlar bölgesinin geçmişte olduğu gibi günümüz ve gelecekte de ticaret fonksiyonun devamlılığını esas alan projeler uygulanmalıdır. Otel fonksiyonuna karar verilen Hanlarda, bölgesel araştırmalar yapılmadan projeler uygulanmaya konulmamalıdır. Ayrıca bazı uygun bulunan Hanlarda günlük ihtiyaçların karşılanabileceği (yeme-içme, WC, konaklama, dinlenme vs) yaşanabilir bir mekân haline dönüştürülmelidir. Bu konuda uygun Hanlar sadece ticarî fonksiyonlarının yanında kişilerin sosyal ihtiyaçlarını karşılayabileceği mekânlar hâline getirilerek alan canlandırabilir. Kapalıçarşı'nın somut olmayan kültür mirasının neler olduğuna dair envanter çıkarılmalı ve bu konuda canlandırmalar, atölye çalışmaları yapılmalıdır. Finansal konularda; AB projeleri, İSTKA projeleri, kaynaklar olarak kullanılarak, sponsor kurumların katkısı sağlanabilir.

İlköğretim öğrencilerini Kapalıçarşı ile ilgili kompozisyon ve proje yarışmaları, hikâyeler, münazara gibi etkinlikler yapılabilir. Yine MEB işbirliği ile boyama kitapları, yapboz ve bilgisayar oyunlarında Kapalıçarşı temasının kullanılması sağlanabilir. Ayrıca çocuklar için Kapalıçarşı dijital oyunu yapılabilir, çizgi film karakterlerini kullanarak çocuklara Kapalıçarşı tanıtılabilir. Kapalıçarşı hakkında çocuk kitapları yazılabilir; örneğin “Kapalıçarşı Masalı”. Okulların edebiyat derslerinde “Kapalıçarşı ve Hanlar Bölgesi” yer ve karakterleri içeren hikâyeler yazılabilir.

Cafer Ağa Medresesi'nin avlusunda hem imalat hem de satışın olduğu hat, ebru, resim vs geleneksel sanatların olduğu imalathane-dükkânlar vardır. Burası – Cafer Ağa Medresesi- Kapalıçarşı için model olabilir. Böylece hem kayıp olan-kaybolmakta olan üretim tekniklerini üretim biçimleriyle bir arada görmek mümkün olabilir.

Kapalıçarşı ve Hanlar Bölgesinde yer alan dokumacılık, dericilik, yorgancılık, kuyumculuk, saraciye, kavaf, el sanatları, kahve ve kahvehane kültürü, bakırcılık, gümüşçülük, kaligrafi vb. geleneksel el sanatlarımız ve üretim tekniklerini yeniden canlandırılıp geliştirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda festival vb. organizasyonlar yapılabilir. Yerel ve dünya çapında yapılan organizasyonların bu konuda faydalı olacağı düşünülmektedir.

Kapalıçarşı'da eskiden var olan ama günümüzde olmayan “Mezat” salonlarının hayata geçirilmesi gerekmektedir. Eskiden antika eserlerin satışa sunulduğu ve çeşitliliğin

sağlandığı müzayede salonlarının verdiği canlılığın Çarşıya tekrar geri kazandırılması gerekmektedir.

Ziyaretçi Yönetimi İle İlgili Öneriler:

Kapalıçarşı ve çevresinde bulunan gezi güzergâhlarını tespit etmek, buna göre bir destinasyon programı hazırlama ve altyapılarını geliştirmek için projeler üretilebilir. Özellikle ticaret ile ilgili okulların, üniversite bölümlerinin Kapalıçarşı'nın ticari kültürünü tanıtmak için ticari geziler düzenlenebilir.

Çarşı içinde bilgilendirme ofisleri kurmak, web sitesi kurmak için görevliler oluşturabilir. Kapalıçarşı'nın kendine ait bir web sayfası kurulup halka açık olarak gerekli bilgiler yayınlanabilir. Çarşı için bir müze tasarlanması için katılımcılarla beraber ortak bir müze de oluşturulabilir. Konser, resim, heykel, el sanatları, defilelerden oluşan sergiler düzenlenerek bu konuda özellikle okullardan Çarşı'ya geziler düzenlenebilir.

Eski esnaf ve lonca sistemini tanıtıcı ve canlandırıcı koreografiler, oyunlar düzenlenebilir. Grup turizminin Çarşıya uygulanması, rehberlerin bu konuda eğitilmesi ve yönlendirilmesi gerekmektedir. Öğrenci olmayan gençlerin belli bir programla örneğin mahalle muhtarları vasıtası ile Kapalıçarşı ve çevresine ziyaret düzenlemeleri yapılabilir.

2019 yılı itibari ile günde 500.000 ziyaretçisi olan Kapalıçarşı'nın Türkiye'nin bir marka eseri olarak dünyaya tanıtılması için, Çarşı'nın sadece bir satış mekânı değil aynı zamanda tarihten gelen mirası ile birlikte bir "üretme ve yaşama alanı" olduğu vurgulanarak "markalaşma" sı yapılmalıdır.

Çarşı içinde özel tasarımı Çarşı- dükkân, kafe, sergi ve sosyal faaliyet alanlarının yaratılması gerekmektedir. Kapalıçarşı'da Çarşı ile özdeşleşen kuyumculuk, antikacılık, saatçilik temalarında birer **müze** yapılabilir. Son saat tamircisinin kaldığı yer olan sokakta o saatçiye yakın bir saat müzesi, kuyumcuların ortak olarak karar verdiği bir alanda kuyumculuk müzesi, antikacıların en değerli eserlerinin sergilendiği ve bu konuda bol fotoğraflardan oluşan bir antikacılık müzesi oluşturulabilir.

Risk Yönetimi İle İlgili Öneriler:

Kapalıçarşı ve çevresinin “Afet Riski Farkındalığının Artırılması” için, Yönetim Planı içinde bu durum Risk Yönetimi” başlığı altında eylem planı ile belirtilmiştir. Bu bağlamda “Bina Bazlı-Anıt Eser Afet Yönetim Planları”nın hazırlanması şeklinde öneriler geliştirilmiştir. Kapalıçarşı'nın geçmişte yaşadığı afetler ve hâlihazırda bulunan risk faktörleri –fiziksel bozulmalar, strüktürel yıpranmalar, olası deprem senaryoları, aşırı kullanım sonucu oluşan yıpranmalar, rutubet, turizm ve ziyaretçi baskısı vs- göz önüne alındığında “Kapalıçarşı Risk Yönetimi”nin bir an önce planlanıp hayata geçirilmesi, söz konusu planın sürdürülebilir olması ve sürekli güncellenmesi gerekmektedir.

Kapalıçarşı'da duvar üstlerinden açıktan sarkan kablolar son derece tehlike arz etmektedir. Hem görüntü kirliliği hem de tehlike arz eden bu kabloların acil olarak yer altına alınması gerekmektedir. Tarihi bir eserde bu tehlikenin daha fazla olduğu düşünülürse durumun aciliyetinin ne kadar fazla olduğu anlaşılabilir. Çarşı esnafını da son derece rahatsız eden bu kablolar yığını en çok kaldırılması düzeltilmesi istenilen acil bir eylem olarak karşımızda durmaktadır.

Kapalıçarşı Risk Yönetimi başlığı altında Kapalıçarşı'daki yangın hidrantı sayısının yeterli düzeye çıkarılması, acil yangın çıkışlarının tabelalarla yönlendirme işleminin yapılması gerekmektedir. Yangın riskine karşı riskli kullanımlar tespit edilip tedbirlerin alınması gerekirse Çarşı dışına çıkarılması gerekmektedir. Ayrıca restorasyon çalışmalarında anıt eserlerin yangına dayanıklı özgün malzemeler kullanılarak yapılması önemlidir.

Kapalıçarşı'da yapay havalandırma olduğu için çalışanlarda sağlık sorunlarının meydana geldiği tespit edilmiştir. Bu konuda yapılacak olan ilk şey doğala havalandırma sağlayan üst pencerelerin hepsinin açılması, Çarşı içinde hava kirliliğini ve nem ölçme sisteminin kurulması gerekmektedir. Bu konuda çalışmalar yapan hava ve gürültü kirliliğini engelleme programlarını ve uygulamalarını izlemek faydalı olacaktır. Kapalıçarşı'nın aydınlatma sorunu vardır. Çarşıya özgün aydınlatma sistemi kurulması gerekmektedir. Mevcutta olan yapay aydınlatmanın derecesinin ayarlanması, ısısının tarihi yapıya ve ürünlere zarar vermemesi sağlanmalıdır.

Kapalıçarşı'da hâlihazırda güvenlik sorunu mevcut olup güvenlik önlemleri yetersiz kalmaktadır. Giriş kapılarında bulunan tarama cihazı kalabalık girişi kontrol etmekten

uzaktır. Bunun yerin bütün giriş kapılarına yapılacak olan güvenli girişleri çoğaltarak, sokak ve caddelerde güvenlik kameralarını arttırmak, giriş ve çıkışların tabelalarla yönlendirilmesi gerekmektedir. Gece ve gündüz nüfusunun çok farklı olmasından dolayı 7/24 güvenlik kontrolü sağlanmalıdır. Gece bekçilerinin sayısı artırılmamalıdır. Kapalıçarşı'nın acil tahliye kapıları bulunmamaktadır. Her türlü afet, deprem, terör olaylarına karşı acil çıkışlar belirlenmelidir.

Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi Deprem Araştırma Enstitüsünün, tarihi yapılarla ilgili tekil bina ölçeğinde bir çalışması olmakla birlikte, söz konusu çalışma büyük ölçekli binaların (örneğin Topkapı Sarayı gibi) restorasyon çalışmalarına risk yönetimi konusunda katkıda bulunacaktır. İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü, İstanbul Büyükşehir Belediyesinin özellikle Deprem Risk Yönetimi ve Kentsel İyileştirme Dairesi Başkanlığı'nın farklı zamanlarda yapmış oldukları çalışmaların, yeniden yapılanma ve rehabilitasyon çalışmaları "Kapalıçarşı Anıt Eser Risk Yönetimi" eyleminin genel omurgasını oluşturacağı öngörülmektedir.

KAYNAKLAR

- Akça, S. (2014). *Politik Coğrafya Kapsamında Kültürel Miras Yönetimi: İstanbul Tarihi Yarımada ve Venedik Örneği* (Yüksek Lisans Tezi). MSGSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Kentsel Koruma ve Yenileme Programı, İstanbul.
- Aslanapa, O., (1986). *Türk Sanatı I – II*. Kervan yayınları. İstanbul.
- Aksoy, A., Enlil, Z. (2012). *Kültürel Miras Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar*. Anadolu Üniversitesi Yayını, Kültürel Miras Yönetimi Kitabı, Ünite 1, 2-29.
- Akurgal, E., (2003). *Anadolu Uygarlıkları*. Net Turistik Yayınları, İstanbul, 975479-031-0
- Ayverdi, E.H., (1989). *Fatih Devri*,(c.IV). İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul.
- Barnes, J. (2016). *Koruma ve Öğrenme Direktörü, Tarihi Kraliyet Sarayları, Tower of London World Heritage Site Management Plan*
- Batı, U., (2007). *Tüketim Katedralleri Olarak Alışveriş Merkezlerinin Toplumsal Göstergesini: "Forum Bornova Alışveriş Merkezi Örneği"*. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi: 4, 2-26.
- Bildik, S. (1998). *Değişen Alışveriş Alışkanlıkları ve Kapalıçarşı* (Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Can, M., (2009). *Kültürel Miras ve Müzecilik Çalışma Raporu* Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara.
- Cezar, M., (1985). *Tipik Yapılarıyla Osmanlı Şehirciliğinde Çarşı ve Klasik Dönem İmar Sistemi*, MSGSÜ yayını, İstanbul.
- Cerası, M., (1998). *Osmanlı Kenti; Osmanlı İmparatorluğu'nda 18.ve 19. Yüzyıllarda Kent Uygarlığı ve Mimarisi*, (Aslı Ataöv Çev.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- Cantay, G., (1994). *Hanlar*, (İstanbul Ansiklopedisi, C.3), İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı yayınları
- Çelik, Z., (1998). *19. Yüzyılda Osmanlı Başkenti Değişen İstanbul*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul

- Diyarbakır Ansiklopedisi, (2013). Diyarbakır Ansiklopedisi, Editör İhsan IŞIK
- Dönmez, E. ve Naza E. (2002). *Anadolu'da Kervansaraylar ve Köprüler*. Osmanlı Öncesi ile Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemlerinde Esnaf ve Ekonomi Semineri, İstanbul, 9-10 Mayıs 2002. S.129
- Duranay, N., Gürsel E. ve Ural S., (1972). *Cumhuriyetten Bu Yana İstanbul Planlaması*. Mimarlık 7, s:65-109
- Dülgeroğlu, Y. (1995). *Dükkândan Merkeze Alışveriş Mekanları*. Yapı 158: 58-65.
- Eriş, C. (1992). *İstanbul'da Merkezi Ticaret Bölgesi Ticaret Yapılarının Gelişimi ve Tahtakale Halil Ağa Hanı (Cinci Han)*, (Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Evren, B., (1994). *Galata Köprüleri Tarihi*. Milliyet Yayınları, İstanbul
- Eyice, S., (1992). *İslam Ansiklopedisi*, (c.5), Bedesten maddesi, Türk Diyanet Vakfı, İstanbul.
- Fatih Belediyesi, (2019). İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi
- Güran, C., (1978). *Türk Hanlarının Gelişimi ve İstanbul Hanları Mimarisi*. Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, İstanbul.
- Genim, S. (1980). *İstanbul'un İskânı*, İ.Ü.E.F. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1980.
- Günay, R., (2005). *Mimar Sinan*. Yapı Yayın, İstanbul, 975-8599-21-6
- Gülhan B. (2007). *İstanbul Tarihi Yarımada'da Bulunan Han Yapıları ve Avlulu Hanların Koruma Sorunları* (Doktora Tezi)., Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Rölöve-Restorasyon Programı.
- Gülersoy Ç., (1979). *Kapalıçarşı'nın Romanı*. İstanbul Kitaplığı LTD., İstanbul.
- Gülersoy, N. ve Ayrancı İ. (2011). *Koruma Alanlarında Yönetim Planı*. İstanbul: İTÜ Çevre ve Şehircilik Uygulama ve Araştırma Merkezi, ISBN:978-975-561-386-4.
- Güran C., (1978). *Türk Hanlarının Gelişimi ve İstanbul Hanları Mimarisi*. Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, İstanbul.

Gürpınar, L. (2009). *Tarihi Yarımada Hanlar Bölgesindeki Avlulu Hanların İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Hasol, D. (1998). *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*. Yapı Endüstri Merkezi Yayınları,

Işın, E., (1991). *İstanbul'da Modernleşme Öncesi Gündelik Hayat. İstanbul İçin Şehr-Engiz*. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

ICOMOS, (1931). *Carta del Restauro*. 1931, Italy. (Çev. Ahunbay Z.).

İBB, (2003) Projeler Tarihi Çevre Daire Başkanlığı, Tarihi Çevreyi Koruma Müdürlüğü, Tarihi Yarımada Genel Tipoloji Envanteri ve Kentsel Tasarım Rehberi, 2003

İstanbul, (2018). *Tarihi Yarımada Alan Yönetimi Planı*

İstanbul, (1994). *Yurt Ansiklopedisi*,(c. 5, s. 3824).

Kafadar, C. (1994). *Yeniçeriler*. Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, (cilt 9), İstanbul.

Kayra, C., (1990). *İstanbul Haritaları: Ortaçağdan Günümüze*. Türkiye Sınai Kalkınma Bankası Yayınları, İstanbul.

Kapıcıoğlu, E. (2008). *Alışveriş Merkezlerinin Mekânsal Dönüşümüne Eleştirel Bir Bakış İstanbul-Kapalıçarşı ve Hanlar Bölgesi Örneği* (Yüksek Lisans Tezi). MSGSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı, Kentsel Tasarım Programı

Kiper, P. (2004). *Küreselleşme Sürecinde Kentlerin Tarihsel-Kültürel Değerlerinin Korunması: Türkiye Bodrum Örneği* (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kuban, D. (1994). *Kentin Gelişmesi*. Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları (cilt 4), İstanbul.

Kuban D., (1996). *Bir Kent Tarihi, Byzantion, Konstantinopolis*. İstanbul, Tarih Vakfı Yurt yayınları, No:98, s. 17, İstanbul.

Küçükerman, Ö. ve Mortan, K. (2011). *Çarşı, Pazar, Ticaret ve Kapalıçarşı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Müller-Wiener, W., (2017). *İstanbul Tarihsel Topoğrafyası*. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Onay, N. S., (2005). *Kamusal İç Mekân ve Toplumsal Kimlik (Doktora Tezi)*. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Bina Bilgisi Ana Bilim Dalı

Ortaylı İ., Engin V. ve Erhan A. (2008). *Payitaht-ı Zemin Eminönü Bir Dünya Başkenti*. Eminönü Belediyesi Yayınları.

Özcan, K., (2006). *Anadolu'da Selçuklu Dönemi Yerleşme Tipolojileri –I- Pazar yada Panayır Yerleşmeleri*, Selçuk Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Selçuklu/Konya.

Özdeş, G., (1998). *Türk Çarşıları*. Tepe Yayınları, Ankara.

ROTH, L., (2000). *Mimarlığın Öyküsü*. Kabalcı Yayınevi, İstanbul,

Sennett, R., (1994). *Ten ve Taş-Batı Uygarlığında Beden ve Şehir*. Metis Yayınları, İstanbul, 975-342-374-8.

Sezgin, H., (1979). *Türk ve İslam Ülkeleri Mimarisine Toplu Bakış*, M.S.Ü. Mimarlık Fakültesi, Yayın No: 5, İstanbul.

Tapan, M., (1998). *İstanbul'un Kentsel Planlamasının Tarihsel Gelişimi ve Planlama Eylemleri, 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*. Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, s: 75-88

Tekeli İ. (1985). *Osmanlı İmparatorluğu'nda ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Kent Planlama Pratiğinin Gelişimi ve Kültürel Mirasın Korunmasındaki Etkileri. (İslam Mimari Mirasını Koruma Konferansı)*. Ankara, 1985.

TDK (2019). Türk Dil Kurumu, Kent Bilim Sözlüğü

Toksöz E. (2009). *Kentsel Sitler Bağlamında Sit Alanlarının Korunması: Tarihi Yarımada Örneği* (Doktora Tezi). MSGSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

Tokyay V., (2005). *Yeni Tasarım Kültürü Işığında Alışveriş Mimarlığı ve Gösteri Kültürü*. Yapı, 286, 58-64

UNESCO (2000). Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage.

Usanmaz, B., Karpuz, H. ve Aksu, İ. (2010). *İstanbul Kültür Miras Listesi Alanları: Süleymaniye Bölgesi" nin UNESCO Kriterleri Bağlamında İncelenmesi, Kentsel Koruma ve Yenileme Bölümü Korumada Araştırma ve Uygulama Yöntem ve Teknikleri Kapsamında Hazırlanan Ödev*. MSGSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (2019)

WHC (2013) World Heritage Centre (par. 77-78,s. 21-22).

İnternet Kaynakça

URL-1) <http://www.eskiistanbul.net/6523/eminonu-rihtimi-1915#lg=0&slide=0>

URL-2)

https://auzefalmsstorage.blob.core.windows.net/auzefcontent/ders/yunan_roma_mimarisi_ve_sanati/10/index.html

URL-3) <https://archnet.org/http://ettder.org/ali-pasa-carsisi-ve-arasta-carsisi/>

URL-4) <http://www.turkishhan.org/ezinepazar.htm>

URL-5: <https://okuryazarim.com/erken-osmanli-donemi-mimari-planlari/>

URL-6: <http://www.turkishhan.org/karatay.htm>

URL-7: <http://v2.arkiv.com.tr/p9901-valide-atik-camisi-ve-cevresi-kentsel-sit-alani-kentsel-tasarim-projesi.html>

URL-8: <https://islamansiklopedisi.org.tr/bedesten>

URL-9: <http://www.kayseriden.biz/icerik.asp?ICID=221>

URL-10: <http://www.edirnevdb.gov.tr/kultur/carsilar.html>

URL- 11) <http://rufaifm.com/ortadogunun-kulturel-mirasi-yok-oluyor-2/>

URL-12) <https://tr.depositphotos.com/120586958/stock-photo-the-brick-trading-dome.html>

URL-13: <https://www.gezi-yorum.net/etiket/semerkand/> Google Earth 2019

URL-14) URL-15) <https://gezimanya.com/GeziNotlari/semsin-sehri-tebriz>

URL-16) <https://yoldaolmak.com/imam-meydani-isfahan.html>

EKLER

EK 1: Kapalıçarşı'nın Devam Eden Projeleri

Nuruosmaniye ve Beyazıt Camileri arasında yer alan “Kapalıçarşı Yenileme Alanı” 110.869 m² alana sahip olup; Beyazıt, Molla Fenari ve Tayahatun Mahalleleri’ni ve bu alanda bulunan 124 adayı kapsamaktadır. Kapalıçarşı, 26.11.2007’de Bakanlar Kurulu Kararı ile “yenileme alanı” olarak kabul edilmiştir. Fatih Belediyesi, süreyi ve alanın fiziksel özelliklerini göz önünde bulundurarak, projenin 4 etapta tamamlanmasını öngörmüştür.

Kapalıçarşı Yenileme Projesi’nin 1.etabı kapsamında, 101 ada ve 2466 parselden oluşan alanda yer alan tüm tescilli parsellerin rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri, belirlenmiştir. Bölgelerin avan projeleri ve uygulama, statik, mekanik, elektrik, kentsel tasarım ve alt yapı projelerinin hazırlanması ve zemin etüt çalışmaları yer almaktadır.

Kapalıçarşı 1.Etap Projesi Projeleri; Yönetim Planı, Alt Yapı, Beden Duvarları, Çatı Projeleri olmak üzere dört aşamadan oluşmaktadır; Etap Projeler ise Avan Projeler, Rölöve, Restitüsyon ve Restorasyon Projeleri, Alt Yapı Projeleri’nden oluşmaktadır. Tez yazım aşamasında çatı restorasyonu tamamlanmıştır. Çatı Restorasyonu ihalesi “Fatih Belediyesi Fen İşleri Müdürlüğü” tarafından yapılmıştır. Beden Duvarları ihalesi ‘Kapalıçarşı Yönetim Kurulu’ tarafından yapılmaktadır. Alt yapı ihalesi İSKİ tarafından yapılmaktadır.

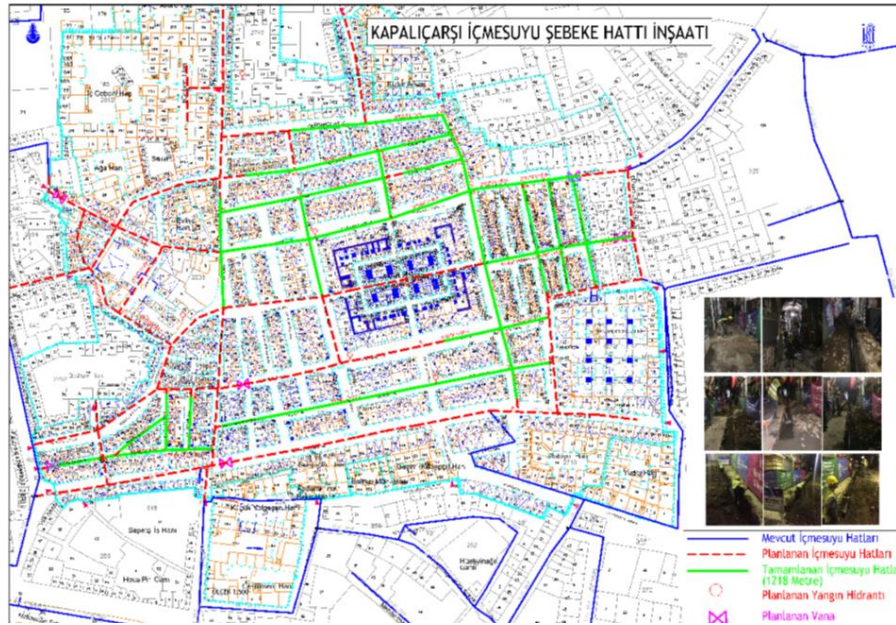
Resim E.75: Kapalıçarşı Onarım Öncesi Çatı Durumu; Su depoları, Kablolar, Antenler ve Klimaların Oluşturduğu Hasarlar

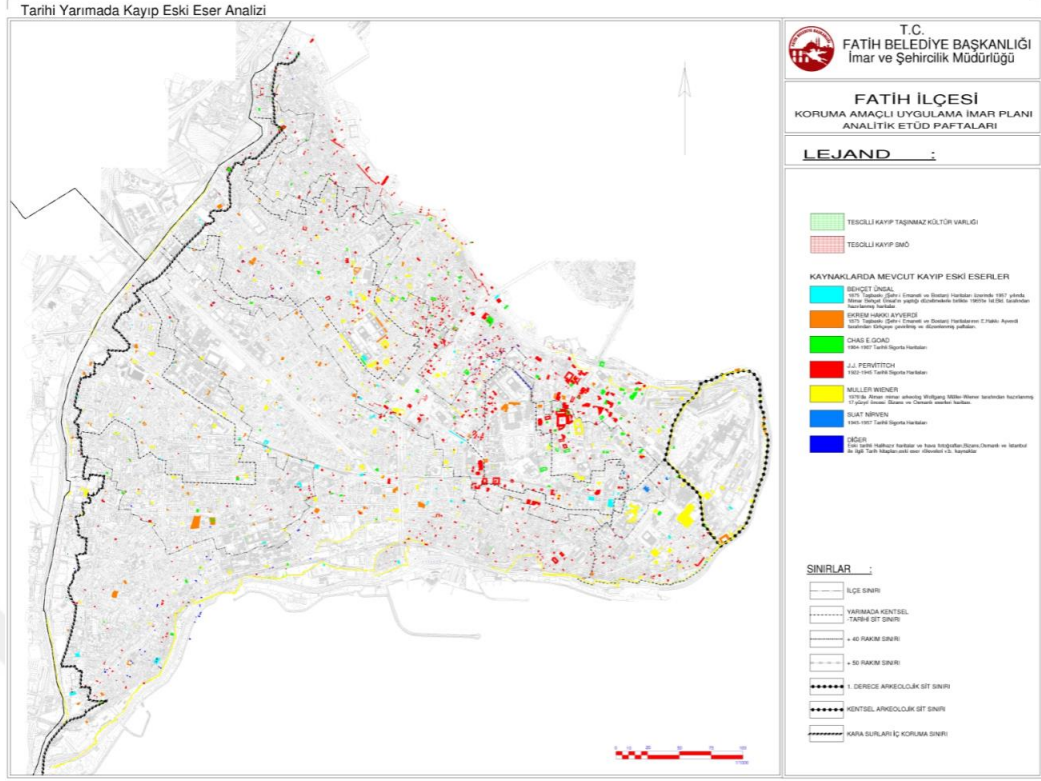
Resim E.76: Çatı Restorasyonu Günümüz (Fatih Bel. 2019).

EK 2: Kapalıçarşı İçme Suyu Şebeke Hattı İnşaatı

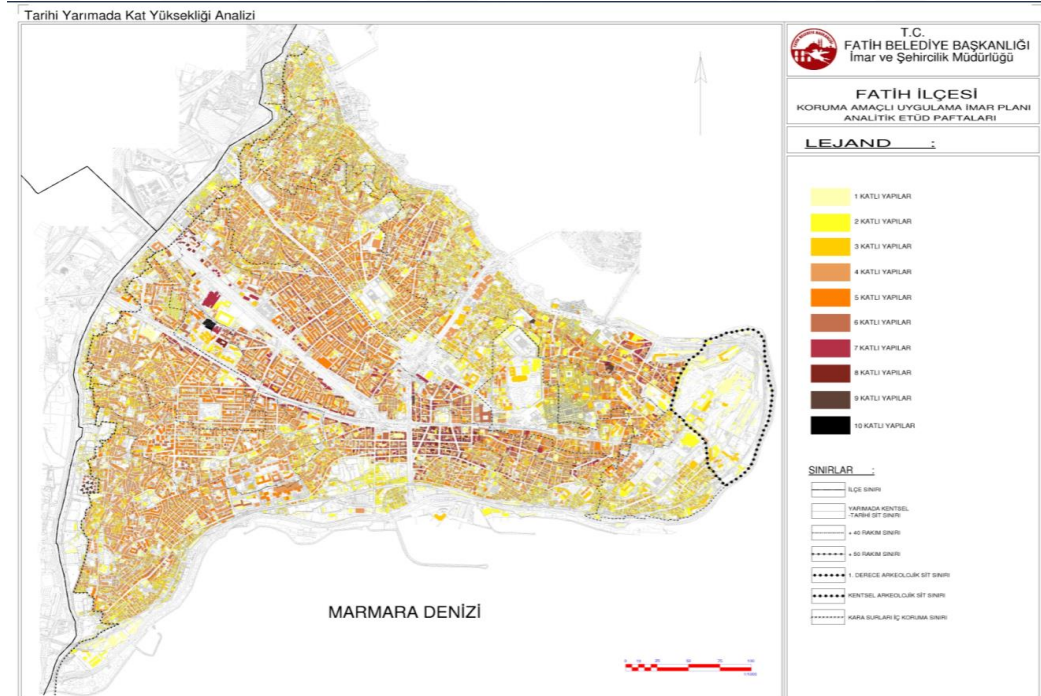
Kapalıçarşı’da 2.300 metre uzunluğundaki içme suyu hattının yenileme çalışması sürmektedir. Çalışmalar Arkeoloji Müze Müdürlüğü kontrollüğünde sürdürülmekte olup, eski borular yenilenerek sağlıklı bir şekilde su temini sağlanacaktır. Kapalıçarşı içerisinde içme suyu hattı yenilenmesi kapsamında; 1200 metre boru döşenmiştir. Geriye kalan kısım ise 2018 yılı Mayıs ayının sonunda tamamlanmıştır (Fatih Bel. 2018).

Şekil E.87: Kapalıçarşı İçme Suyu İnşaat Planı (Fatih Bel. 2018).

Şekil E.91: Eminönü Kayıp Eski Eser Analizi (Fatih Bel. 2018)

Şekil E.92: Eminönü Bölgesi Kat Yüksekliği Analizi (Fatih Bel. 2018)

EK 4: Kapalıçarşı Güncel Fotoğrafları

Resim E.77: Nuru Osmaniye Kapısı yönünden Kalpakçılarbaşı Caddesi'nin çatı görünümü (Kişisel Arşiv)

Resim E.78: İç Bedesten tavan detayı ve İç Bedesten (Kişisel Arşiv)

Resim E.79: Cevahir Bedesteni- Kuyumcular Kapısı çıkışı, **Resim E.80:** Bedesten İçi Yürüme Yolu (Kişisel Arşiv)

Resim E.81: Kalpakçılarbaşı Caddesi ve Yağlıkçılar Caddesi (Kişisel Arşiv)

Resim E.82: Halıcılar Çarşısı Sokak ve Keseciler Sokak (Kişisel Arşiv)

Resim E.83: Kürkçüler Çarşısı Sokak ve Perdahçılar Caddesi (Kişisel Arşiv)

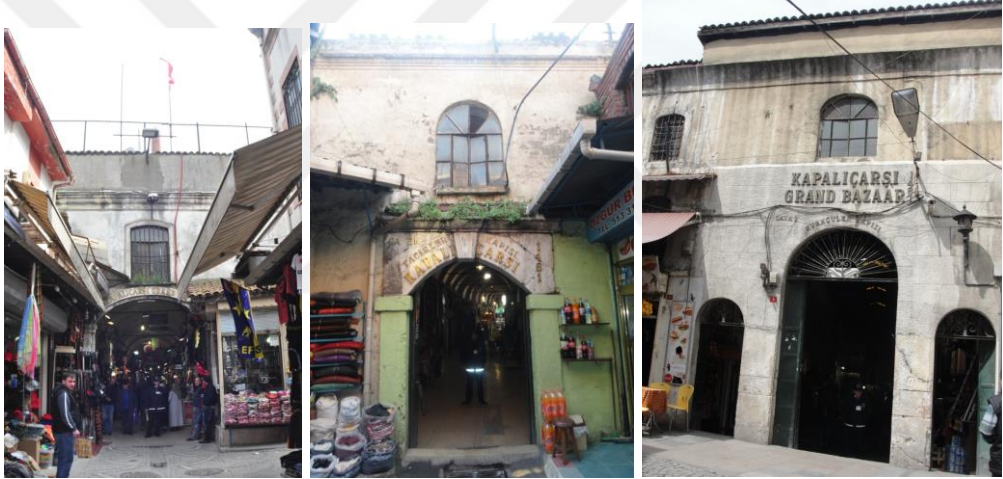
Resim E.84: Çarşıkapı ve Kılıççılar Kapısı (Kişisel Arşiv)

Resim E.85: Beyazıt Kapısı, Hüsnü Kapısı, Lütfullah Kapısı (Kişisel Arşiv)

Resim E.86: Yorgancılar Kapısı, Mercan Kapısı, Aynaçılar Kapısı (Kişisel Arşiv)

Resim E.87: Örücüler Kapısı, Tacirler Kapısı, Kürkçüler Kapısı (Kişisel Arşiv)

Resim E.88: Mahmutpaşa Kapısı (Kişisel Arşiv)

Resim E.89: Sandal Bedesteni Kapısı ve Merdivenli Kapı (Kişisel Arşiv)

EK 5: Kapalıçarşı'ya Ait Bazı Eski Kurul Kararları

T. C.
GAYRİ MENKUL ESERLER ve ANITLAR
Yüksek Kurulu

KARAR

İ s t a n b u l ' d a k i
Kapalı Çarşının tamirine dair Büyük Millet Meclisince kabul olunan kanun ile Nafia Vekâletinin bu husustaki 24 Mart 1955 tarih ve 6/335 sayılı yazısı okundu ve üyeden, Nafia Vekâleti Yapı ve İmar Dairesi Reis Muavini Orhan Alsaç'ın bu konuya ait izahatı dinlendi ve Çarşı mahallinde tedkik edilerek tamir şekli müzakere edildi:

a) Çatı örtüsü Fatih Medreselerinde olduğu gibi kurşun taklidi bir tecrit şeklinde olacaktır.

b) Yol profilinin kaldırılması ve çok az ortaya doğru meyilli olması uygun olacaktır.

c) Yol kaplaması orta yerde bir sıra tabii taş kenarlarda muhtelif ebatta suni taş bloklarla yapılması uygun olacaktır.

d) Yeniden yapılacak tesisler için usumi helâlar mümkün olduğu kadar muhtelif yerlerde dağınık ve yer altında olacak, kahve, muhallebici gibi tesisler çarşının içinde hem en çok harap ve hem de en az eski ve muhtelif zamanlarda hasara uğriyarak karakterini kaybetmiş olan Hacı Hasan ve Yarım Taşhan sokakları ile Yorgancılar caddesi arasında lüzumlu büyüklükte seçilecek, *tavşî*, lokanta ve saire gibi tesisler de yanarı eski Baltacı Hanı arsası gibi çarşıya bitişik yerlerde yaptırılacaktır.

e) Dükkan aralarındaki ayaklar 10 Cm.lik tabii taş kaplama olacak ve cephe genişliği kadar derinlikte ve düz şakuli hudutlu olması ve üst kenar umumiyetle profilsiz olarak siva ile birleşecek, hususî bazı noktalarda, varsa, hususî detay yapılacaktır.

f) Vitrin kısmına herhangi bir demir parmaklık yapılmıyacak, arka pencerelere şakuli bir demir parmaklık yapılmakla iktifa edilecektir.

g) Büyük tonoz gergilerinin çok bozuk olanları düzeltilecek diğerleri oldukları gibi muhafaza edilecek, dükkanlardaki gergiler kaldırılacaktır.

Başkan
Mansel Arif Müfit

Başkan Vekili
Çapçı Orhan

Dye
Akurgal Ekrem

Dye
Aleaç Orhan

Dye
Arseven Celâl Esat

Dye
İzer Zeki Faik

Bulunmadı

Dye
Kınay Cahit

Dye
Öz Tahsin

Dye
Söylemezoğlu H. Kemali

Dye
Tanpınar Ahmet Hamdi

Altar Gevat Memduh

Dye
Turan Osman

Dye
Olgen Ali Saim

Dye
Unsal Bahçet

Dye
Yenen Mithat

Resim E.90: 1954 Yangını sonrası Çarşı geneli ile ilgili olan GEEAYK kararı, (İstanbul Yenileme Alanları Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi)

KARAR

Toplantı No. : 33
Toplantı yeri : İstanbul
Toplantı tarihi : 12/VIII/1955
Karar Tarihi : 15/VIII/1955
Karar No. : 423

İstanbul'da Kapalıçarşı Kalpakçılar Caddesinde yapılmakta olan onarımların bir kerre mahallinde görülmeye dair, İstanbul Valiliği'nin 16/VIII/1955 tarih ve 9117 sayılı yazısı üzerine keyfiyet mahallinde tedkik edildi, müzakeresi yapıldı.

Bu konuda yapılmakta bulunan onarımların uygun olduğuna karar verildi.

Başkan
Mansel Arif Müfit

Başkan Vekili
Çapçı Orhan

Üye
Akurgal Ekrem
Bulunmadı

Üye
Alsaç Orhan
Bulunmadı

Üye
Arseven Celâl Esat

Üye
İzer Zeki Faik

Üye
~~Kenay Cavit~~
Altar Cevat Mevdah

Üye
Öz Tahsin

Üye
Söylemezoğlu H. Kemali

Üye
Tanpınar Ahmet Hamdi

Üye
Turan Osman
Bulunmadı

Üye
Ulgen Ali Seim

Üye
Unsal Behçet

Üye
Yenen Mithat

Resim E.91: 1954 Yangını sonrası Kalpakçılarbaşı Caddesi onarımına ilişkin GEEAYK kararı, (İstanbul Yenileme Alanları Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi)

T. C.
GAYRİMENKUL ESKİ ESERLER ve ANITLAR
Yüksek Kurulu

K A R A R

Toplantı No. ve Tarihi: 122 - 2.VIII.1963
Karar No. ve Tarihi: 2191 - 4.VIII.1963

Toplantı yeri: İ s t a n b u l

İstanbul'da Kapalıçarşı Kürkçüler çarşısı kapısının dış kısmındaki taşların parça parça düşmekte olduğuna dair Milli Eğitim Müdürlüğünün 14.V.1963 tarih ve 90061 sayılı yazısı ve konuyu yerinde tedkik eden Kurul mimarının raporu okunarak müzakeresi yapıldı:

Bahis konusu kapının aslına uygun bir şekilde tamir edilmesinin lüzumlu görüldüğüne karar verildi.

BAŞKAN

Tahsin Öz

Tahsin Öz

BAŞKAN VEKİLİ

Orhan Alsaç

Üye
Akok (Mahmut)

Üye
Akurgal (Ekrem)

Üye
Alsaç (Orhan)

Üye
Aslanapa (Oktay)

Üye
Eldem (Sedad H.)

Üye
Eyice (Semavi)

Üye
Gökbilgin (Tayyip)

Üye
Kuran (Aptullah)

Üye
Meric (Rıfki Melül)

Üye
Öz (Tahsin)

Üye
Söylemezoğlu (H. Kemali)

Üye
Tunalı (İsmail)

Üye
Turan (Osman)

Üye
Yenen (Midhat)

Üye
Eski Eserler ve Müzeler
Genel Müdürü

Üye
Vakıflar Genel Müdürü

Bulunmadı

Riislem Duyuran

Nusret Eriş

V.

Resim E.92: 1963 Kürkçüler Kapısı'nın onarılmasına ilişkin karar, İstanbul (Yenileme Alanları Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi)

T. C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
GAYRİMENKUL ESKİ ESERLER ve ANITLAR
YÜKSEK KURULU BAŞKANLIĞI

- 2 -

KARAR

Toplantı No. ve Tarihi : 328 - 9.7.1981
Karar No. ve Tarihi : 13091 - 11.7.1981

Toplantı Yeri : İST.

18.12.1966 gün ve 3358 sayılı kararları bulunduğu, bu kararlarla getirilen prensipler doğrultusunda mülkiyet sınırları içinde yapılaş müdahalelerin bir teknik kurul tarafından teker teker saptanarak Kurulumuza getirildiğinde ayrıca karar alınabileceğine, geleneksel özelliklere uyum sağlayacak şekilde Turizm ve Tanıtma Bakanlığı İstanbul Bölge Müdürlüğüne planlanması önerilen dükkan vitrinlerinin eski belgelerin incelenmesi ve bu günün ihtiyaçlarının göz önüne alınması suretiyle varyantlar halinde önerildiğinde gerekli kararın alınacağına karar verildi.

BAŞKAN
Alsaç (Orhan)

BAŞKAN VEKİLİ

Oye Akozan (Feridun) Bulunmadı	Oye Aktepe (Münir) Bulunmadı	Oye AKKOZAN (Feridun)	Oye AKKOZAN (Feridun)	Oye Beyru (Rauf)
Oye Biler (Remin)	Oye Erdar (Cevat) Bulunmadı	Oye Eyice (Semavi)	Oye Kızıoğlu (Fahrettin) Bulunmadı	Oye Kuban (Doğan)
Oye Kuran (Abdullah) Bulunmadı	Oye Ögel (Semra)	Oye Serdaroğlu (Ümit)	Oye Tandoğan (Rifat)	Oye Tayla (Hüseyin)
Oye Kültür Müşeyarı K. Gökçe	Oye Yokıllar Genel Md. G. Yigitgüden Bulunmadı	Oye Eski Eserler ve Müzeler Genel Md. N. Yardımcı Bulunmadı	Oye Turizm Genel Md. Ü. P. Sever	Oye Planlama ve İmar Genel Md. E. Kırdar Bulunmadı

SK.MA.20.7.981

Resim E.93: Kapalıçarşı'nın "Özel Yöre" olarak ilan edilmesine ilişkin karar, Sayfa 2, (İstanbul Yenileme Alanları Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi)

T.C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
İSTANBUL I NUMARALI KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI
KORUMA KURULU
KARAR

Toplantı Tarihi ve No: 11.1.1995 - 367
Karar Tarihi ve No: 11.1.1995 - 6303

Toplantı Yeri:
İSTANBUL

İstanbul İli, Eminönü İlçesi, Kapalı Çarşı, Cevahir Bedesteni'nin yer döşemelerinin yenilenmesi istemine ilişkin Kurulumuza iletilen 5.1.1995 günlü başvuru okundu, ekleri incelendi, yapılan görüşmeler sonunda;

İstanbul İli, Eminönü İlçesi, Kapalı Çarşı'da yer alan Cevahir Bedesteni'nin yer döşemelerinin yenilenmesine ilişkin istemin prensipte uygun olduğuna (OLUMLU) renk seçiminde gri tercih edilmesine, parlatılmamış karo halde granit kullanımının uygun olduğuna,

Cevahir Bedesteninde yer alan dükkanlardaki düzensiz ve uygunsuz görünüme neden olan gereksiz eşyaların ortadan kaldırılmasına karar verildi.

BAŞKAN
İMZA
Turgut ÖVÜNÇ

ÜYE
BULUNMADI
Taner TARHAN

ÜYE

ÜYE
İMZA
Zeynep AHUNBAY

ÜYE
Nihat MACİT
İst. Büyükşehir Eld. Bsk. İmar Müd.

İMZA

ÜYE
İMZA
Semavi EYİCE

İMZA

ÜYE
İMZA
Yalçın UNAL

ÜYE

18.1.1995 İ.K.Ş.K.

Resim E.94: Cevahir Bedesteni'nin zemin kaplamalarının yenilenmesi ile ilgili 1995 tarihli karar, İstanbul Yenileme Alanları Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi.

KAPALIÇARŞI TESCİL KARARI

T.C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
İstanbul 1 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını
Koruma Kurulu

Toplantı Tarihi ve No: 17.4.2002 - 863
Karar Tarihi ve No : 17.4.2002 - 13830

İSTANBUL

KARAR

İstanbul İli, Eminönü İlçesinde bulunan kuruluşumuzun 12.7.1995 gün ve 6848 sayılı kararı ile belirlenen Kentsel ve Tarihi Sit Alanı içerisinde kalan 5.11.1997 gün ve 9045 sayılı kararı ile onarım çalışmaları esasları belirlenen ve 21.3.01 gün ve 12694 sayılı kararı deprem nedeni ile meydana gelen hasarın belirlenmesine yönelik istenen çalışmalar tanımlanan Kapalıçarşı bünyesinde bulunan, Şerpuşçular, Kalpakçılar, Terlikçiler, Yorgancılar, Yağlıkçılar Sokaklarında meydana gelen çatıların onarımına ilişkin İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı İmar Müdürlüğü'nün 4.3.2002 gün ve Gd. 3128 sayılı yazısı ile, Kapalıçarşı Esnafın Derneği'nin 23.1.2002 gün ve 008 sayılı yazısı okundu, ekleri incelendi, yapılan görüşmeler sonucunda;

İstanbul İli, Eminönü İlçesinde bulunan Kapalıçarşı'nın anıtsal yapı olarak tescil edilmesine, Kapalıçarşı bünyesinde oluşan sıva çatlaklarının İstanbul Restorasyon ve Konservasyon Merkez Laboratuvarı Müdürlüğü önerisi doğrultusunda ve İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü sorumluluğunda yapılmasına karar verildi.

BAŞKAN
F. Özer ERENMAN

T.C.
Kültür ve Turizm Bakan.
Yenileme Alanları Kültür ve Tabiat Varlıklarını
Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü

NUMARA	SİH
436	28.04.2002

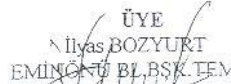

BAŞKAN YARDIMCISI
Zekiye YENEN

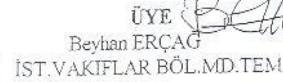

ÜYE
Sümer ATASOY

ÜYE
M. Lütfi YAZICIOĞLU

ÜYE
Tanju Verda AKAN

ÜYE

ÜYE
İlyas BOZYURT
EMİNÖNÜ BL.BSK. TEM

ÜYE
Beyhan ERÇAG
İST.VAKIFLAR BÖL.MD.TEM

18.4.2002 İ.A.ZT

Resim E.95: 1999 Depremi sonrasında çatlakların durumu ve Kapalıçarşı'nın anıtsal yapı olarak tesciline ilişkin karar, (İstanbul Yenileme Alanları Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi)

ÖZGEÇMİŞ

Doğum tarihi: 08.07.1972

Doğum yeri: Bayburt

Lise: İstanbul Yeni Levent Anadolu Lisesi, 1988

Lisans: Karadeniz Teknik Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü, 1993

Yüksek Lisans: Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Mimarlık Bölümü, “Yerinde ve Katılımcı Dönüşüm İçin Ada Bazlı Uygulamalar: Kağıthane Örneği” ,2015

Doktora: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Fen bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, Şehircilik ve Kentsel Dönüşüm Doktora Programı

Çalıştığı kurumlar:

Kağıthane Belediyesi İmar Müdürlüğü 1995

Diyarbakır Valiliği Proje Hazırlama Ofisi 2004

Kültür Bakanlığı Rölöve ve Restorasyon Müdürlüğü Diyarbakır – 2007

İBB (İstanbul Büyükşehir Belediyesi) Engelliler Müdürlüğü Proje Koordinatörü- 2011

Fatih Belediyesi İmar ve Şehir Planlama Müdürlüğü Raportör görevi 2012-2017

Kültür ve Turizm Bakanlığı KUDEP (Koruma Uygulama Denetim Müdürlüğü) eski eser uzmanlığı statüsü

Aydın Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Restorasyon Bölümü Öğretim Görevliliği, 2017

İstanbul Ticaret Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Mimarlık Bölümü Öğretim Görevliliği, 2019

İstanbul Kültür Bakanlığı Rölöve ve Restorasyon Müdürlüğü 2019’dan beri devam etmektedir.

Yayımlar:

Geçmişten Bugüne Kapalıçarşı İTO Yayınları 2019

http://www.academia.edu/12146186/%C3%87OCUKLUK_MEKANLARIMIZ

<http://www.yazaroku.com/guncel/gulay-kurt/18-09-2015/dunya-miras-alanlarinda-turkiyenin-yeri-ve-onemi-i/892970.aspx>

<http://www.yazaroku.com/guncel/gulay-kurt/23-04-2015/mahallemi-kapalitesimi/838665.aspx>

<http://www.tumkoseyazilari.com/yazar/gulay-kurt/21-05-2015-dunyanin-ilk-alisveris-merkezi-kapalicarsi.html>

<http://www.yazaroku.com/guncel/gulay-kurt/03-02-2015/osmanli-mimarisinde-ayasofya-ve-ana-hatlar/808439.aspx>

<http://www.yazaroku.com/guncel/gulay-kurt/06-01-2015/osmanlidan-gunumuze-istanbul-1/798436.aspx>

<http://www.yazaroku.com/guncel/gulay-kurt/13-01-2015/osmanlida-belediyecilik/800651.aspx>

<http://www.yazaroku.com/guncel/gulay-kurt/06-01-2015/istanbul-un-osmanlidan-gunumuze-kentsel-gelisim-surecine-genel-bir-bakis/798077.aspx>

<http://www.yazaroku.com/guncel/gulay-kurt/06-01-2015/osmanlidan-gunumuze-istanbul-1/798436.aspx>

<http://www.yazaroku.com/guncel/gulay-kurt/07-01-2015/osmanlidan-gunumuze-istanbul-2/798453.aspx>